

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ
науково-виробничий журнал

№ 3 (11), 2013

Луганськ 2013

**ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ
РЕФОРМ**
№ 3 (11) 2013
НАУКОВО-ВИРОБНИЧИЙ ЖУРНАЛ

ЗАСНОВАНО У 2010 РОЦІ

Засновник Східноукраїнський
національний університет імені
Володимира Даля

Журнал зареєстровано в Міністерстві
юстиції України

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 19842-642 ПР
від 19.03.2013 р.

ISSN 2221-8440

**TIME DESCRIPTION OF ECONOMIC
REFORMS**
№ 3 (11) 2013
THE SCIENTIFIC AND PRODUCTION
JOURNAL
WAS FOUNDED IN 2010

Founder Volodymyr Dahl East Ukrainian
National University

Registered by
the Ministry of Justice of Ukraine

Registration Certificate
КВ № 19842-642 ПР
dated 19.03.2013

ISSN 2221-8440

**Журнал внесено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть
публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів
доктора та кандидата наук (економічні науки).**

**Постанова президії ВАК України від 31 травня 2011 р. № 1-05/5
Бюлетень ВАК № 7, 2011 р.**

**Журнал індексується міжнародною наукометричною базою –
Російським індексом наукового цитування (РІНЦ)
Ліцензійна угода № 210-04/2013 від 25 квітня 2013 р.**

Головний редактор: Калінеску Т. В., докт. екон. наук, проф. (Україна).

Відповідальний редактор: Ліхоносова Г. С., канд. екон. наук (Україна).

Редакційна колегія: Бобильова А.З., докт. екон. наук, проф. (Російська Федерація);
Даніч В.М., докт. екон. наук, проф. (Україна); Житна І.П., докт. екон. наук, проф.
(Україна); Житний П.Є, докт. екон. наук, проф. (Україна); Заблюдська І.В., докт. екон.
наук, проф. (Україна); Закжевський Ю., канд. екон. наук (Польща); Йонова І., канд. екон.
наук, доц. (Болгарія); Костирко Л.А., докт. екон. наук, проф. (заступник головного
редактора) (Україна); Левашова Л., канд. екон. наук (Польща); Рамазанов С.К., докт. екон.
наук, докт. техн. наук, проф. (голова редакційної колегії) (Україна); Третяк В.В., докт.
екон. наук, проф. (Україна); Чиж В.І. докт. екон. наук, проф. (Україна).

Відповідальний за випуск: Третяк В. В., докт. екон. наук, проф. (Україна).

Рекомендовано до друку Вченою радою Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля (протокол № 1 від 13 вересня 2013 р.).

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв,
назв підприємств, організацій, установ та іншої інформації несуть автори статей.
Висловлювані у статтях думки можуть не співпадати з точкою зору редакційної колегії
та не покладають на неї ніяких зобов'язань.

Передруки і переклади дозволяються лише за згодою авторів та редакційної колегії.

ISSN 2221-8440

© Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, 2013

© Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, 2013

*Номер пропонує***БЛОГ ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА****Калінеску Т. В.**

«Про абсурдність та відносність нашого життя» _____ 5

ТЕМАТИЧНІ РУБРИКИ• **Економіка та підприємництво****Ліхоносова Г. С.**

Національний економічний егоїзм : факти та упередження _____ 6

Носань Н. С.

Джерела інвестиційного капіталу в Україні _____ 11

Павлов К. В.

Система показателів, характеризуючих розвиток наноекономіки _____ 17

Саранчук А. О.

Управління ринком зерна в умовах загрози світової продовольчої кризи _____ 24

Ушенко Н. В.

Вдосконалення формування та розміщення державного замовлення в контексті підвищення конкурентоспроможності випускників ВНЗ України _____ 29

• **Податки та бюджетна політика****Гречко А. В.**

Оцінка результатів впровадження Податкового кодексу України _____ 35

Кучерова Г. Ю.

Удосконалення системи розподілу платників податку на прибуток за категоріям уваги _____ 43

Романовська Ю. А., Варламова Л. С.

Податковий контроль як дієвий інструмент моніторингу податкових ризиків _____ 49

Хмеленко І. В.

Принцип справедливості та соціальної спрямованості у сфері податкової політики України _____ 56

• **Фінанси та банківська справа****Костирко Л. А., Клітинський Ю. С.**

Механізм формування стратегії фінансової забезпеченості регіону _____ 62

Филипповская О. В.

Проблема підвищення розміра страхових внесків для індивідуальних підприємців _____ 70

• **Управління сучасним підприємством****Ільїн В. Ю.**

Сучасні методи розрахунку конкурентоспроможності аграрних підприємств _____ 77

Снопенко Г. Г.

Синергетична функція самозбереження – складова основи самоорганізації економічних систем в забезпеченні безпеки підприємств _____ 82

• **Соціальна економіка****Манн Р. В.**

Особливості та етапи розвитку інформаційного суспільства і інформаційної економіки _____ 89

Цветнова О. В.

Особливості та проблеми процесів соціальної стратифікації в Україні _____ 97

Щербатюк А. І.

Інноваційна праця з позиції тріадної метрики _____ 104

• **Міжнародні економічні відносини**

Гаджиев Ага-Керим Гусейн оглы

Особенности политики экономического роста Азербайджана в посткризисный период___112

Мустафаев А. А.

Инвестиционная активность АПК Северного региона: принципы, условия, механизмы___124

• **Облік і аудит**

Шигун М. М.

Парадигмальний розвиток системи бухгалтерського обліку_____134

• **Економіка регіону**

Бурлуцький С. В., Бурлуцька С. В.

Методологічне підґрунтя реформування соціальних стандартів: регіональний аспект___140

Зеленко О. О.

Роль євро регіонів у розвитку туристичної індустрії України _____148

Свірідова Н. Д.

Особливості визначення об'єктів індустріального туризму _____156

Третяк В. В., Мітеллаєва К. О.

Сучасний стан транспортної системи Луганської області _____162

НОВИНИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

Стартував осінній набір в

Association internationale des étudiants en sciences économiques

et commerciales (AIESEC) _____168

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

Кафедра «Оподаткування» СНУ ім. В. Даля до свого 10-річного ювілею

проводить засідання «Круглого столу» з проблем оподаткування

«Податковий простір: пріоритети та суспільні цінності»,

в рамках якого відбудеться IV Міжнародна науково-практична Internet-конференція___169

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ РЕКОМЕНДУЄ

Нові видання економічної літератури _____171

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

_____173

ВИМОГИ

щодо змісту та оформлення статей до науково-виробничого журналу

«ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ»

ПРО АБСУРДНІСТЬ ТА ВІДНОСНІСТЬ НАШОГО ЖИТТЯ

Шановні читачі! Досить часто більшості з нас за родом своєї професійної діяльності приходиться стикатися з великою кількістю абсурдних запитань, завдань та виконуванням безглузвих справ. Та нічого не задієш, коли є коло певних обов'язків і не можна просто так відмахнутися від їхнього виконання. Виникає питання – звідки береться ця абсурдність у всьому? Може просто не вистачає певної культури, моральності, відповідальності, соціальності, виходячи з того, що кожен з нас знаходиться у певному колі суспільних відношень і слід бути більш сфокусованими на задачах, сподіваннях та прагненнях хоча б тієї верстви населення, в якій ти живеш та чути не тільки свій внутрішній голос! У цьому є сенс нашого існування. Саме заради цього ми й створювали наш журнал, щоб деякі, на перший погляд абсурдні, невігідні погляди, вчинки, з точки зору одних авторів (категорій громадян), вчених й практиків, довести до реальної необхідності, ґрунтовності та ефективності – для інших.

Сторінки нашого журналу відкриті для усіх – прибічників і противників будь-яких реформ, законодавчих перетворень, нових економічних прогнозів розвитку суспільства, світових змін у економічному житті, соціально-економічних відносин з дружніми європейськими країнами, у тому числі Росією, прагненнями нашої держави увійти у Євро- чи Митний Союз, і таке інше. Головне наше кредо – не тільки почути думку кожного, а й донести її до усіх читачів, бо тільки так у середовищі різних підходів, точок зору та отриманих ефективних досягнень можливо рухатись уперед і проходити не завжди вигідний шлях відносно початкових сподівань. Проте мірилом усьому – є результат, його позитивність, навіть нульова, відносно певного часу роботи. Бо загальний підсумок для нас ще підводити зарано. Наш журнальний «потяг» набрав вже швидкість й рухається вперед, попри усі негаразди, абсурд та перешкоди, що виникають на різних «зупинках» руху. У нас достатньо читачів й авторів з усіх куточків України, до яких долучились немало авторів з інших країн ближнього й дальнього зарубіжжя.

Саме за різні думки, погляди, а іноді й абсурдні підходи до сприйняття нашого життя, ми дякуємо усім нашим авторам, які надихають редколегію до нових творчих реформувань на шляху до впровадження наукової істини та донесення тих суспільних цінностей й пріоритетів, на які слід сьогодні звертати першочергову увагу, а саме – людське життя, його моральність та людяність нашої дійсності у всіх її проявах.

Дякуємо усім, хто вже з нами та запрошуємо тих, хто до нас ще не приєднався до спільної праці попри уся абсурдність, складність, буденність, відносно минулого нашого буття!

Головний редактор науково-виробничого журналу «Часопис економічних реформ»

Т. В. Калінеску

УДК 338.14:[316: 468]

ЛІХОНОСОВА Г. С.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ЕГОЇЗМ: ФАКТИ ТА УПЕРЕДЖЕННЯ

В статті досліджено основні прояви національного економічного егоїзму. Наведено фактичні дані, що є результатом егоїстичного прояву національних інтересів та упереджень, які виникають при згадуванні егоїстичних принципів керівництва та сприйняття довколишнього світу. Проаналізовано поведінку сучасного уряду України, спрямованої на впровадження «політики національного егоїзму». В дослідженні запропоновано категорію «національний егоїзм» сприймати як фактор, що стимулює національну свідомість та, відповідно, розвиток патріотичного відношення до проблем та пріоритетів нації.

Ключові слова: егоїзм, національний інтерес, відповідність, факт, досвід, державна політика, особистість, чуйність, економічні наслідки.

Постановка проблеми. «Егоїзм – явище колосальне, воно підноситься над світом» зазначає Артур Шопенгауер [1, с. 12]. Не важко помітити що, егоїзм зростає саме в періоди соціальних катаклізмів, економічних криз, воєн, коли все гостріше і триваліше накопичується в суспільстві убогість ресурсів виживання, коли ослаблена система контролю та розширено межі дозволеного.

Вираз «національний егоїзм» належить німецькому публіцисту і критику Карлу Людвігу Берні, який вжив його вперше в 1845 р. Сучасний словник соціолінгвістичних термінів трактує національний егоїзм як виправдання пріоритетного задоволення інтересів своєї нації при ігноруванні інтересів інших націй (народів) [2, с. 148]. Чим же небезпечний такий різновид патріотизму і чи не несе в собі це прихований негативний бік націоналізму?

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження, що вийшло на сторінках Proceedings of the National Academy of Sciences [3], припускає, що егоїзм, як структура особистості, не є ані гарною, ані поганою. Це фактична метаморфоза особистості під впливом розчарувань в оточуючому суспільстві. Омар Тонс Ельдакар і Девід Слоан Вілсон [4] запропонували подивитися на проблему з іншого ракурсу. Їхня робота також була випущена інтернет-виданням Proceed-

ings of the National Academy of Sciences [3]. Головна теза даного дослідження полягає у тому, що егоїстичні люди часто знаходять власні причини, щоб позбавлятися від інших егоїстів в соціумі.

Існує теоретична і комп'ютерна модель співіснування егоїстів і альтруїстів, опублікована в Journal of Theoretical Biology [5]. Основна ідея моделі в тому, що власна жадібність егоїстів не дозволяє їм витіснити повністю альтруїзм як вид, тому і відбувається постійне їхнє балансування.

Ельдакар і Вілсон [6] проводять дослідження щодо можливості покарання егоїстичної поведінки. Проведений ними експеримент довів, що люди, схильні до обману, частіше за інших є мішенями для інших ошуканців або ж самі вершили суд над «собі подібними».

Виходячи з цього, метою статті є з'ясування діалектики категорії «національний економічний егоїзм», визначення основних фактів та упереджень, що пов'язані з політикою егоїстичної поведінки держави відносно інших держав та народів, а також стосовно власного народу та його суспільних цінностей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна криза, що триває в світі, вимагає від керівництва країни рішучих дій. Необхідно відмовитися від реагування виключно на проявлені виклики, а грати на випередження, щоб скоротити

кількість загроз суверенітету і національної безпеки країни.

Президент України багаторазово підкреслював публічно [7], що Україна повинна, перш за все, захищати власні економічні інтереси, тому буде враховувати європейські стандарти, однак при цьому й підлаштовувати існуючі нормативи під вимоги Митного союзу [7]. На думку Глави держави, треба ефективно і якісно захищати національні інтереси, діючи на випередження і не дозволяючи перетворити Україну на об'єкт маніпуляцій [7]. Від того, наскільки держава якісно впорається з цим завданням, залежить і його майбутнє, і авторитет в навколишньому світі.

Для України постійне балансування є найбільш прийнятним варіантом, адже багато років країна відігравало роль сировинного придатка для зацікавлених сторін. Навіть після здобуття незалежності уряд спрямовувати зусилля на створення залежної від імпорту економіки, відкриваючи шлях на внутрішній ринок для товарів зарубіжного походження. Тому мільйони наших співгромадян були змушені шукати роботу за кордоном, а власне українське виробництво поступово занепадало, переживаючи кризу попиту. Настав час повністю змінити ситуацію, використавши досвід інших держав, які перебували в подібному стані.

Перелік дій, які Президент разом з Кабінетом Міністрів запропонував як шляхи відстоювання національних інтересів становить [7]: скорочення залежності від імпортованих товарів (один з найдорожчих – російський газ), здійснення політики імпортозаміщення, підтримка національного виробника. Значні фінансові ресурси уряд має намір спрямувати на розвиток інфраструктури і будівництво доступного житла, які цілком можуть стати локомотивами розвитку економіки. До того ж Україна має достатній рівень кваліфікації робочої сили і промисловий потенціал, щоб не виступати виключно в якості постачальника працівників для економік інших держав.

Нагадаємо, що Україна володіє рядом очевидних переваг на світовому ринку, будучи важливим членом світової системи господарювання. Серед них - розвинені

літако- і суднобудування, виробництво та сервісне обслуговування військової техніки. Предметом гордості може бути той факт, що Україна є одним з небагатьох космічних держав у сучасному світі, а виробни «Південмашу» зараз є одними з найбільш ефективних ракет-носіїв. В останні роки Україна послідовно нарощує присутність на світових ринках продовольства.

Експерти відзначають [8, с. 5], що сучасні реалії самі вказують на те, що без співпраці і зі Сходом, і з Заходом Україна просто не виживе. Таким чином, на думку фахівців, політика Президента України не позбавлена здорового глузду та економічного прагматизму. І дійсно, було б помилково відмовлятися від співпраці з країнами Митного союзу, адже тільки один товарообіг нашої держави з країнами-членами даного утворення за останній рік перевищує 60 млрд. доларів США. У свою чергу, товарообіг з країнами ЄС за 2012 рік наблизився до цифри 30 млрд. доларів [8, с. 6]. Тому не варто різко рвати всі кінці ні в східному, ні в західному напрямку. Керівництву держави наразі досить складно балансувати між двома потужними світовими гравцями, саме у цей час варто керуватися політикою національного егоїзму щодо пильнування інтересів країни, тим самим роблячи вірний вибір.

Сучасна епоха увібрала і сконцентрувала в собі всі пороки буття людей, придбані ними за інтервентського управління ззовні, оскільки вони були витребувані тільки для виконання людьми їхніх програмних функцій під управлінням жорсткої владної системи. Тому, наразі їй властиві найглибші потрясіння і тяжкі втрати, які можуть бути з людьми і суспільством взагалі через ліквідацію управління в рамках старих програмних установок.

Сьогоднішнє людство втратило раніше придбані вищі цінності, - взаємна повага і довіра між людьми; авторитет сім'ї та батьків; збереження і дотримання соціальних цінностей, як правової основи суспільства; неухильне відстоювання особистісних цінностей, включаючи гідність людини; збереження культурологічних та

етнічних цінностей тощо. Втрачається інтерес і повага до життя взагалі, активізується прояв тероризму, проявляються вогнищеві військові конфлікти, активізуються умови і безумовні причинні фактори в розв'язуванні воєн. Ця ціннісна катастрофа відбувається повсюдно. Всі країни відрізняються один від одного лише тільки темпами обвалення істинних цінностей, рівнем приховування цього факту, хибним державним ціннісним їх декларуванням. Це незрівнянно важливіше, ніж якісь економічні чи фінансові кризи. У цій сфері успішних країн більш не існує!

Днями було оголошено про закінчення розробки Національного плану дій України на 2014 рік [9]. Він повністю базується на вищезгаданому принципі «національного егоїзму». Означає це, що допоки наші партнери не зрозуміють, що їм доведеться рахуватися з інтересами України і поважати їх, до тих пір не буде ніяких поступок з боку України.

Таку позицію Президента України можна назвати реальним кроком щодо зміцнення не тільки міжнародного іміджу нашої держави, а й нарощування її власних економічних потужностей. Цілком імовірно, що право на існування «українського національного егоїзму» вже незабаром визнають і Європа, і Росія, Казахстан та інші держави. Деякі з наших іноземних партнерів це вже зробили - і у виграві залишаються як вони, так і Україна.

Позиціонування держави в певній мірі залежить від суспільного сприйняття ролі державного лідера, як усередині даної країни, так і на світовій арені. Тому більш детально варто зупинитися на категоризації державного лідера і його соціальної самоактуалізації, а також тактиках впливу на навколишній соціум. Одним з центральних аспектів відносин будь-якої людини, в тому числі і державного лідера, з іншими людьми - це самовизначення людини у проведених їм взаєминах. Людина може сприймати власне «Я» у своїх особистих термінах, незалежно від іншого учасника відносин, або ж він може інтерпретувати своє «Я», більшою мірою беручи до уваги чинники взаємин і взаємозалежностей, в деякому сенсі «включаючи»

іншого учасника в своє «Я». Такі самоінтерпретації – самоідентичності і саморепрезентативності існують як шаблони для розвитку когнітивних, афективних і поведінкових реакцій [10, с. 220].

Постфактум проявлений, а наразі загальноцивілізаційний тупиковий ціннісний стан, як конфлікт колишньої базисної основи цінностей і перехід на нову методологію сприйняття життя відбувся, і сьогодні вже виступає як фактор безумовних і невідворотних змін.

Цілком природно стурбованості з цього питання багатьох вчених більшості країн світу в пошуку відповіді на питання - в чому ж причина цих потрясінь і втрат, чим же викликано руйнування традиційних уявлень про цінності? Потрібні нові наукові та практичні методологічні основи, що гармоніюють з іншими програмними установками та іншими, більш високого рівня, пізнаннями оточуючого нас світу і зміненої сфери проживання людини в рамках сучасних умов.

Досвід реформ в Україні в минулому і сьогодні свідчить про те, що для успішного їхнього проведення завжди потрібне дотримання обов'язкових двох умов. По-перше, реформи повинні відповідати соціокультурному простору, в якому вони здійснюються, тобто бути санкціоновані культурою: ментальністю різних соціальних груп і культурними сподіваннями індивідів. Якщо інновації не сприймаються як необхідні і конструктивні, не викликають позитивних емоцій, а навпаки, провокують масовий дискомфортний стан і супроводжуються соціальною ентропією, то це може викликати сплеск соціальної агресивності у певної частини населення і прагнення повернутися до звичного порядку речей. Якщо конфліктність між старою і новою базисною основою при зміні соціальних цінностей не досягла рівня необхідності заміни, то старий стан буде звернено назад, а сплеск соціальної агресії буде концентрований джерело, що це ініціювало.

Будь-які реформи – це декларативні соціально-економічні цінності, які зобов'язані в майбутньому дати позитивний ефект. Якщо гарантії такого переходу відсутні

або сумнівні, то такі реформи для майбутніх виконавських процесів в Україні не тільки ні прийнятні, але й небезпечні..

Ці умови проведення реформ тісно пов'язані між собою, оскільки мова йде, насамперед, про ціннісне обґрунтуванні соціальних інновацій, реформаторської діяльності державної влади в сучасній Україні. Реформаторська діяльність тільки активізує і скорочує терміни дозрівання конфлікту між колишньою і новою базисної основами цінностей. Перехід на нову основу цінностей можливий і ефективний тільки при зміні всієї конструкції державності і приведення її у стан, що повністю відповідатиме вимогам та умовам нових програмних установок. Це безумовний шлях виходу зі сформованого тупикового стану нехтування істинних цінностей.

Світове господарство, як і вся цивілізація в цілому, шукають вихід з глухого кута, опинившись ув'язненими в системі абсолютної взаємозалежності. Але поки людство не знайшло способу розв'язати проблему раціонального егоїзму та доцільності її використання в державних інтересах. А катаклізми, що виникають в одній з частин, неминуче відгукуються у всіх куточках планети. Світ під впливом глобалізації став більш вразливим і непередбачуваним. Існуюча система нашого взаємозв'язку не відповідає принципам функціонування природних систем.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З вищенаведеного можна з впевненістю підсумувати, що в глобальний світ диктує всім державам свої жорстокі умови. На світову арену виходить взаєморозуміння, довіра і конструктивна співпраця. Наразі Україна готова до такої політики. А час покаже, чи готові до неї її сусіди за спільним європейським домом, що не закінчується на кордонах Польщі, а йде далі на захід та схід.

Література

1. Шопенгауер А. О ничтожестве и горестях жизни / А. Шопенгауер. – М. «Просвещение», 1992. – 421 с.
2. Словарь социолнгвистических терминов / Отв. ред. докт. филол. наук В.Ю.

Михальченко. – М.: РАН, Институт языкознания, 2006. – 312 с.

3. Incentivizing positive behaviors // Proceedings of the National Academy of Sciences - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pnas.org/>

4. Шкруднев Ф. Д. Основы формирования человечества: основы взаимодействия структурной и беструктурной власти. - Ч 2. / Ф. Д. Шкруднев. – М.: «Центр упрещающих стратегий», 2010. – 180 с.

5. Humanity is under the gun // Journal of Theoretical Biology - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sciencedirect.com/science/journal/00225193/>

6. Ельдакар Р., Вілсон К. Эгоизм – союзник альтруизма // Психологическая помощь - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.psycholok.ru/psyforum/index.php?showtopic=32>

7. Государственный визит Президента Украины Виктора Януковича в Туркменистан, февраль 2013 года - [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://lb.ua/news/2013/02/14/189284_yanukovich_turkmenistane.html

8. Орел А. Украина между Западом и Востоком: начало пути // Зеркало недели. – 2011. – С. 5 – 6.

9. Национальный план действий по внедрению Программы экономических реформ на 2010 — 2014 годы «Зажиточное общество, конкурентоспособная экономика, эффективное государство». - [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rga-kr.gov.ua/index.php/novosti/sudarstvo>

10. Книппенберг Д. А., Хогг М. А. Лидерство и власть. Процессы идентичности в группах и организациях / Пер. с англ. – Х. : Изд-во «Гуманитарный центр», 2012. – 408 с.

References

1. Shopengauyer A. O nichtozhestve i gorestyakh zhizni / A. Shopengauyer. – М. «Prosveshcheniye», 1992. – 421 s.
2. Slovar' sotsiolingvisticheskikh terminov / Otv. red. dokt. filol. nauk V.YU. Mikhail'chenko. – М.: РАН, Institut yazykoznaniya, 2006. – 312 s.

3. Incentivizing positive behaviors // Proceedings of the National Academy of Sciences - [Yelettronniy resurs]. – Rezhim do-stupu : <http://www.pnas.org/>

4. Shkrudnev F. D. Osnovy formirovaniya chelovechestva: osnovy vzaimodeystviya strukturnoy i bestrukturnoy vlasti. - CH 2. / F. D. Shkrudnev. – M.: «Tsentr uprezhdayushchikh strategiy», 2010. – 180 s.

5. Humanity is under the gun // Journal of Theoretical Biology - [Yelettronniy resurs]. – Rezhim dostupu : <http://www.sciencedirect.com/science/journal/00225193/>

6. Yel'dakar R., Vilson K. Egoizm – soyuznik al'truizma // Psikhologicheskaya pomoshch' - [Yelettronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.psychol-ok.ru/psyforum/index.php?showtopic=32>

7. Gosudarstvennyy vizit Prezidenta Ukrainy Viktora Yanukovicha v Turkmenistan, fevral' 2013 goda - [Yelettronniy resurs]. – Rezhim dostupa: http://lb.ua/news/2013/02/14/189284_yanukovich_turkmenistane.html

8. Orel A. Ukraina mezhdru Zapadom i Vostokom: nachalo puti // Zerkalo nedeli. – 2011. – S. 5 – 6.

9. Natsional'nyy plan deystviy po vnedreniyu Programmy ekonomicheskikh reform na 2010 — 2014 gody «Zazhitochnoye obshchestvo, konkurentosposobnaya ekonomika, effektivnoye gosudarstvo». - [Yelettronniy resurs]. – Rezhim dostupa: <http://rga-kr.gov.ua/index.php/novosti/sudarstvo>

10. Knippenberg D. A., Khogg M. A. Liderstvo i vlast'. Protsessy identichnosti v gruppakh i organizatsiyakh / Per. s angl. – KH. : Izd-vo «Gumanitarnyy tsentr», 2012. – 408 s.

Лихоносова А. С.

Национальный экономический эгоизм : факты и предубеждения

В статье исследованы основные проявления национального экономического эгоизма. Приведены фактические данные, являющиеся результатом эгоистического проявления национальных предубеждений, которые возникают при упоминании эгоистических принципов руководства и восприятие окружающего мира. Проанализированы поведение современного правительства Украины, направленной на внедрение «политики национального эгоизма». В исследовании предложено категорию «национальный эгоизм» воспринимать как фактор, стимулирующий национальное сознание и, соответственно, развитие патриотического отношения к проблемам и приоритетам нации.

Ключевые слова: эгоизм, национальный интерес, соответствие, факт, опыт, государственная политика, личность, отзывчивость, экономические последствия.

Likhonosova G.

National economic selfishness: facts and prejudice

In this paper the main manifestations of national economic self-interest. Given the evidence resulting from the selfish manifestations of national prejudices that arise at the mention of selfish leadership principles and perception of the world. Analyzed the behavior of the modern Ukrainian government aimed at implementing "a policy of national self-interest." The study suggested the category of "national egoism" taken as a factor promoting the national consciousness and, therefore, the development of patriotic attitude to the problems and priorities of the nation.

Keywords: selfishness, the national interest, compliance, a fact of experience, public policy, personality, compassion and economic consequences..

Рецензент: Ходаківський Є. І. – доктор економічних наук, Заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри «Економічна теорія» Житомирського національного агроекологічного університету, м. Житомир, Україна.

Reviewer: Khodakivskiy E. – Professor, Ph.D. of Economic, Honored Scientist of Ukraine, professor of Economic theory Department Zhytomyr national agroecological university, Zhytomyr, Ukraine.

e-mail: ecos@znau.edu.ua

Стаття подана
07.08.2013 р.

ДЖЕРЕЛА ІНВЕСТИЦІЙНОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ

Розглянуто сутність інвестиційного капіталу, джерела зростання інвестиційних ресурсів. Розглянуто динаміку прямих іноземних інвестицій (акціонерний капітал) з країн світу в економіці України, динаміку прямих іноземних інвестицій з України в економіці країн світу. Визначено умови для залучення внутрішніх і зовнішніх інвестиційних джерел. Обґрунтовано необхідність формування інвестиційного фонду корпоративного сектора економіки та доцільність створення відповідної державної установи, яка б дійсно займалася корпоративним управлінням в широкому аспекті.

Ключові слова: інвестиційний капітал, інвестиційні джерела, інвестиційне законодавство.

Постановка проблеми. Вступ світової економіки у стадію глобалізації виробництва, переміщення інвестиційних ресурсів відбуваються відповідно до принципів господарської доцільності. Вони концентруються у регіонах, де можна досягти найбільшої ефективності. Надходження іноземних інвестицій стає одним із ключових критеріїв статусу країни, успішності її входження у світове господарство.

Успішна реалізація завдань структурно-інноваційної стратегії потребують вирішення ключової проблеми: утвердження ефективної системи мобілізації інвестиційних ресурсів та управління ними, забезпечення істотного нарощування внутрішнього інвестиційного потенціалу української економіки.

Актуальність проблеми формування джерел забезпечення інвестиційного процесу зумовлена тією обставиною, що вони є факторами розширеного відтворення, сталого, конкурентного і безпечного розвитку країни. Питання пошуку джерел інвестиційного капіталу в Україні є досить актуальним, у зв'язку з чим зусилля багатьох учених-економістів спрямовані на їх дослідження та винахід шляхів ефективного впровадження міжнародних інвестиційних проектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для України, що стоїть перед об'єктивною необхідністю активізації інвестиційної діяльності та забезпечення диверсифікації капіталу в напрямі підтримки інноваційного шляху розвитку економіки і сьогодні актуальні дослідження зарубіжних економістів Дж. Фон Неймана, О. Маргештерна, Д. М. Кейнса, Г. Марковіц, Д. Тейлора та ін. Їх праці стали теоретичною основою формування системи інвестиційного менеджменту та стратегії регулювання фінансових й інвестиційних потоків.

Еволюція теорій інвестиційної діяльності свідчить про неоднозначне трактування економічними школами джерел економічного зростання і напрямів використання інвести-

ційних ресурсів. Теоретичні аспекти цієї проблеми досліджувались у працях відомих вчених І.Бланка, О. Гаврилюка, Л. Канторовича, Ф. Модільяні, М. Міллера, А.Пересади, Д. Рікардо, В. Смирнова, М.Фрідмена, У. Шарпа та ін.

Так, у працях І.Бланка розглядаються питання джерел формування капіталу та методів управління ним; Гаврилюк О.В. розглядав механізм, форми і напрямки сучасного зарубіжного інвестування; Шарп У., Александер Г., Бейли Дж. розглядали різні аспекти формування інвестиційного портфеля, способи та методи управління інвестиційними ризиками.

Проте, комплексного теоретичного дослідження саме проблеми формування інвестиційних джерел в Україні поки що не відбувається.

Метою статті є аналіз структури джерел інвестиційного капіталу в Україні та вивчення питань юридичного захисту інвестицій з метою створення сприятливого інвестиційного клімату.

Виклад основного матеріалу досліджень. Інвестиційний капітал – одна з найчастіше використовуваних в економічній системі категорій як на макро-, так і на мікрорівні. Говорячи про інвестиційний капітал, науковці [1], [2] мають на увазі створений грошовий капітал, який є в розпорядженні суб'єктів ринку, і який у процесі інвестування набуває форми позичкового капіталу. Інвестиційні джерела складають всі види наявних грошових, майнових та інтелектуальних цінностей як вітчизняного, так і іноземного походження, що поступово матеріалізуються в новостворюваних факторах суспільного виробництва та інфраструктури.

За даними Державної статистичної служби загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, спрямованих в Україну, на 1 квітня 2013 року становив 55 млрд. 708,9 млн. дол. США (табл. 1). Інвестиції надходили зі 130 країн світу.

Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) з країн світу в економіці України [5]

	Обсяги прямих інвестицій на 01.04.2013 (млн.дол. США)	У % до підсумку
Усього	55708,9	100,0
у тому числі		
Кіпр	17692,2	31,8
Німеччина	6124,0	11,0
Нідерланди	5260,8	9,4
Російська Федерація	3814,8	6,8
Австрія	3420,4	6,1
Велика Британія	2609,0	4,7
Віргінські Острови (Брит.)	2253,7	4,0
Франція	1761,1	3,2
Швеція	1700,0	3,1
Швейцарія	1160,6	2,1
Беліз	1027,3	1,8
Італія	1016,3	1,8
Польща	920,9	1,7
США	880,7	1,6
Інші країни	6067,1	10,9

До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає найбільша частина загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 17,692 млрд. дол. США, Німеччина – 6,124 млрд. дол., Нідерланди – 5,260 млрд. дол., Російська Федерація – 3,814 млрд. дол., Австрія – 3,420 млрд. дол., Великобританія – 2,609 млрд. дол., Франція – 1,761 млрд. дол., Швеція – 1,700 млрд. дол., Вір-

гінські Острови (Брит.) – 2,253 млрд. дол. і США – 0,880 млрд. дол. та ін. [5]

За даними Державної статистичної служби загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, спрямованих з України в економіку країн світу, на 1 квітня 2013 року становив 6 млрд. 518,9 млн. дол. США (табл. 2).

Т а б л и ц я 2

Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з України в економіці країн світу [5]

	Обсяги прямих інвестицій на 01.04.2013 (млн.дол. США)	У % до підсумку
Усього	6518,9	100,0
у тому числі		
Кіпр	5817,0	89,2
Російська Федерація	323,1	5,0
Латвія	92,8	1,4
Польща	54,0	0,8
Грузія	32,9	0,5
Віргінські Острови (Брит.)	25,8	0,4
Казахстан	24,3	0,4
Інші країни	149,0	2,3

До десятки основних країн, до яких спрямовані інвестиції з нашої країни є Кіпр – 5,817 млрд. дол., Російська Федерація – 0,323 млрд. дол., Латвія – 0,092 млрд.

дол., Польща – 0,054 млрд. дол., Грузія – 0,032 млрд. дол., Віргінські Острови (Брит.) – 0,025 млрд. дол., Казахстан – 0,024

млрд. дол. та інші країни – 0,149 млрд. дол. [5].

Згідно інформації Державної статистичної служби прямі іноземні інвестиції починаючи з 1995 р. демонструють зростання, при чому особливо стрімкий зріст показників відбувається у 2005-2006 р.. Це

пояснюється тим, що Після десятирічного економічного спаду, з 2001 року відбувалося зростання реального внутрішнього валового продукту. Зокрема, у 2005, 2006, 2007 та 2008 роках реальний ВВП в Україні збільшувався на 2,6%, 6,7%, 7,2% та 2,1% відповідно.

Т а б л и ц я 3

Динаміка інвестицій за 1995 – квітень 2013 р. [5]

	Прямі іноземні інвестиції в Україну	Прямі інвестиції з України
1995	483,5	20,3
1996	896,9	84,1
1997	1438,2	97,4
1998	2063,6	127,5
1999	2810,7	97,5
2000	3281,8	98,5
2001	3875,0	170,3
2002	4555,3	155,7
2003	5471,8	144,3
2004	6794,4	166,0
2005	9047,0	198,6
2006	16890,0	219,5
2007	21607,3	243,3
2008	29542,7	6196,6
2009	35616,4	6203,1
2010	40053,0	6226,3
2011	44806,0	6868,3
2012	50333,9	6899,7
2013	54462,4	6481,9

Отже, як свідчать дані табл. 3 динаміка прямих іноземних інвестицій в економіку України та з України до країн світу за 1995 – квітень 2013 р. демонструє позитивні зрушення.

Джерела зростання інвестиційних ресурсів залежать від відповідних макроекономічних складових чинників: рівня ВВП; доходів і видатків держбюджету; доходів населення; вкладів населення в банках; індексу роздрібних і оптових цін; облікової ставки Національного банку України; чинної системи податків. В Україні, саме у домогосподарств з'являється основний надлишок фінансових ресурсів економіки, адже саме тут формуються заощадження приватних осіб. Мотивами заощаджень для домашніх господарств можуть бути: нагромадження коштів для придбання товарів довготермінового використання; скорочення поточного споживання з метою його поліпшення в майбутньому; отримання за рахунок заощаджень додаткових

доходів; створення певного страхового фонду «на чорний день»; намагання усереднити споживання в часі у зв'язку з нестабільністю отримання доходів тощо. Домогосподарства більшу частину капіталу формують за рахунок власних коштів і незначну — за рахунок кредитних ресурсів. Основним джерелом надходження власних коштів є заробітна плата.

Серед істотних причин, що призвели до втрати підприємствами України фінансової стійкості, слід назвати: 1) використання фізично та морально зношених основних фондів, і як наслідок, низьку конкурентоспроможність продукції; 2) недоамортизацію значних сум основних фондів; 3) конфіскаційний характер податкової системи, коли високі податки гальмують здійснення інвестицій та збільшення виробництва на основі нерозподіленого прибутку; 4) досить завищені ставки банківських кредитів. Середня реальна процентна ставка в зарубіжних країнах, з якими мають конкурувати українські підприємства,

— лише 3,3% 5) нерозвиненість маркетингової служби на більшості підприємств та відсутність ґрунтовних досліджень ринкової кон'юнктури призводять до низької конкурентоспроможності продукції [9, с. 176]. Тож, в Україні склалася ситуація, коли питання залучення інвестиційного капіталу стало для комерційного сектора питанням виживання.

На жаль, на сьогоднішній день в Україні перелік реальних постачальників інвестиційного капіталу дуже обмежений. І на це є різні причини. З одного боку, це є результатом загального дефіциту внутрішніх ресурсів унаслідок економічної кризи, а з іншого — нерозвиненості та слабкості цілої системи фінансового ринку країни. Вихід з такої ситуації можна частково вбачати у залученні коштів іноземних інвесторів.

Рух фінансових ресурсів відбувається також і в середині секторів. Так, комерційні підприємства надають фінансові послуги одне одному, утворюючи дебіторсько-кредиторську заборгованість. Але найбільші за розмірами обсяги такого перерозподілу ресурсів характерні для фінансових посередників, коли «гроші роблять гроші» в прямому розумінні. Тож, зважаючи на дані фактори, вимальовується система тотального дефіциту, коли майже єдиним джерелом надходження коштів є іноземний сектор.

Подолання проблеми інвестиційного голоду потребує використання передусім внутрішніх резервів економіки, стимулюючи насамперед інвестування з боку домогосподарств. На сьогодні значною перепорою до залучення заощаджень на фінансовий ринок України є недовіра та необізнаність населення щодо функціонування фінансових інституцій в економіці ринкового типу. Тому слід втілити більш дієвий механізм захисту прав споживачів на фінансовому ринку, ліквідувати заборгованість із заробітної плати, яка є у деяких підприємствах, відновити довіру населення до державних гарантій. Надання фінансової допомоги з боку іноземного сектора має стати більш адресним, на відміну від сьогоднішнього кредитування «на розвиток економіки». Це у свою чергу сприятиме підвищенню ефективності використання отриманих коштів. Подальше удосконалення податкової системи, доопрацювання відповідних законів має бути спрямованим на зменшення відтоку доходів з легального сектора економіки.

Важливим джерелом інвестиційних ресурсів для кожної країни є фондовий ринок. Однак в Україні він не набув належного розвитку з різних причин, головними з яких слід вважати: недовіру до нього, недостатню розвиненість інфраструктури ринку, невідповідність законодавчої бази, недостатній рівень національних заощаджень, корпоратизації економіки та ін. Проте, розвиток і стабілізація фондового ринку спричиняє пошук інвестиційних джерел фінансування потреб економіки, оскільки саме ринок цінних паперів здатний генерувати фінансові потоки для акумулювання і перерозподілу потенціальних фінансових ресурсів, а отже збільшити інвестування виробничого сектора економіки.

Особливого значення набуває інвестування банківських фондів і майна в лізингові операції, завдяки яким здійснюються фінансові угоди відносно використання рухомого і нерухомого майна через оренду.

Трансформація соціально-економічних відносин в Україні потребує генерації методологічних засад здійснення стратегічних перетворень, забезпечення яких надасть змогу проводити активну інвестиційну політику, яка передбачає: планомірне і відкрите завершення процесу приватизації; запровадження жорстких бюджетних обмежень; створення прозорого конкурентного середовища; здійснення пенсійної реформи і сприяння становленню недержавних пенсійних фондів; граничне обмеження тіньового сектора економіки, легалізація тіньових капіталів, що забезпечить залучення інвестиційних ресурсів в економіку країни; підвищення рівня монетизації економіки; підготовка інформаційних пакетів для потенціальних інвесторів.

На сьогоднішній день діюча економіко-правова база України стосовно регулювання і юридичного захисту інвестицій потребує подальшого вдосконалення. Насамперед необхідно [7, с. 102], [10]:

— в законодавчому порядку потрібно визначити пріоритетні сфери економіки для реалізації більш вихідних масштабних інвестиційних проектів із цілісною системою пільг та гарантій;

— лібералізувати правовий режим для іноземних інвесторів, встановивши чітку і прозору систему допуску інвестицій;

— здійснити систему заходів щодо стимулювання іноземних інвестицій в об'єкти АПК, адже держава не в змозі забезпечити відповідне фінансування;

— здійснити систему заходів з розвитку інвестиційно-клірингового співробітництва, які нададуть можливість здійснювати передекспертне фінансування обігових коштів, сприяти пошуку додаткових інвестицій.

Щодо формування інвестиційного фонду корпоративного сектора економіки, то воно теж є як теоретичною, так і практичною проблемою. Справа полягає у тому, що використання звичайних джерел інвестування діяльності корпорацій на забезпечує сучасних потреб розвитку цієї форми власності. Сьогодні не можна відділити корпоративний сектор від національної економіки. Його функціонування суттєво впливає на всю економіку країни. Тенденція до формування корпоративної власності в Україні посилюється з причин закономірностей розвитку економіки ринкового типу, а також впливом світової тенденції переходу до інституціональної економіки.

На жаль, в Україні немає такої державної установи, яка б дійсно займалася корпоративним управлінням в широкому сенсі. Впровадження ефективних механізмів захисту прав та інтересів акціонерів і кредиторів надасть АТ можливість залучати значні кошти, оскільки це дозволить створити атмосферу безпеки інвестицій та поваги до інвестора. Тільки тоді, коли інвестор буде цілковито впевнений, що його права і кошти належним чином захищені, він буде готовий вкладати свої кошти саме в українські підприємства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Інвестиції стають надпотужним чинником економічної стабілізації та інтенсивного розвитку як на національному, так і на глобальному рівнях, джерелом покращання платіжних балансів країн та стабілізації їхніх національних валют. За допомогою інвестиційного капіталу впроваджуються нові технології на підприємства, відбувається модернізація та автоматизація виробництва. Але без належної державної підтримки та відповідного законодавства інвестування здійснюється на мінімальному рівні.

Принципово важливим стратегічним завданням повинно стати створення інвестиційно привабливого середовища, що сприятиме залученню інвестицій, в тому числі іноземних, у всі сфери та галузі економіки для подальшого соціально-економічного розвитку України.

Перспективами подальших досліджень мають стати пошуки більш дієвих орієнтирів

стратегії стимулювання інвестиційної діяльності в Україні із використанням досвіду європейських країн.

Література

1. Бланк И.А. Управление формированием капитала. – К.: Ника-Центр, 2000. – 512 с.
2. Бредіхін В.М., Покатаєва К.П., Близнюк А.О., Попкова К.О. Міжнародні інвестиції: навч.-метод. посібник / Харківський національний автомобільно-дорожній ун-т. — Х. : ХНАДУ, 2008. — 268с.
3. Гаврилюк О. В. Проблеми проведення приватизації за участю іноземних інвесторів в Україні // Київський держ. ун-т технологій та дизайну. Вісник. — К., 2001. — Вип.2. — С.95–98.
4. Гитман Лоренс, Дж., Джонк Майкл, Д. Основы инвестирования=Fundamentals of Investing: Учебник для студ. вузов, аспирантам и преподавателям: Пер.с англ. / Академия народного хозяйства при Правительстве РФ. — М. : Дело, 2009. — 1008с.
5. Інвестиційний клімат в Україні / Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/invest-climat>
6. Каппелс Томас М. Финансово-ориентированное управление проектами / А.Л. Раскин (пер.с англ.). — М. : Олимп-Бизнес, 2008. — XVI, 377с. — Перевод изд.: Financially Focused Project Management/ Thomas M. Cappels, 2003.
7. Малько К. С. Законодавчий аспект інвестиційної привабливості України // Методологія, методи та інструментарій фінансово-економічного та організаційно-правового регулювання відтворювальних процесів за інноваційно-інвестиційною моделлю. — Чернівці, 2011. — С. 101–103.
8. Модильяни Ф., Миллер М. Сколько стоит фирма? Теорема ММ: Пер. с англ. -М.: Дело, 1999. - 272 с.
9. Смирнов В. В. Альтернативні джерела інвестування // Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону. — Донецьк, 2012. — Т. 1. — С. 175–178.
10. Стратегія економічного та соціального розвитку України на 2004-2015 рр. “Шляхом європейської інтеграції” від 8.11.2002 р.
11. Шарп У., Александер Г., Бейли Дж. Инвестиции: Пер. с англ. - М.: ИНФРА-М, 2001. - XII, 1028.
12. Офіційний сайт Державного комітету статистики України // www.ukrstat.gov.ua

References

1. Blank I.A. Upravleniye formirovaniyem kapitala. – K.: Nika-Tsentr, 2000. – 512 s.
2. Bredíkhin V.M., Pokataeva K.P., Bliznyuk A.O., Popkova K.O. Mízhnarodní investitsií: navch.-metod. posíbnik / Kharkív-s'kiy natsional'niy avtomobil'no-dorozhniy un-t. — KH. : KHNADU, 2008. — 268c.
3. Gavrilyuk O. V. Problemi provedennya privatizatsií za uchastyu ínozemnikh ínvestorív v Ukraíni // Kíivs'kiy derzh. un-t tekhnologiy ta dizaynu. Visnik. — K., 2001. — Vip.2. — S.95–98.
4. Gitman Lorens, Dzh., Dzhonk Maykl, D. Osnovy investirovaniya = Fundamentals of Investing: Uchebnik dlya stud. vuzov, aspirantam i prepodavatelyam: Per. s angl. / Akademiya narodnogo kho-zyaystva pri Pravitel'stve RF. — M. : De-lo, 2009. — 1008s.
5. Ínvestitsiyniy klímat v Ukraíni / Yelektronniy resurs. – Rezhim dostupu: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/invest-climat>
6. Kappels Tomas M. Finansovoriyentirovannoye upravleniye proyektami / A.L. Raskin (per. s angl.). — M. : Olimp-Biznes, 2008. — XVI, 377s. — Perevod izd.: Financially Focused Project Management/ Thomas M. Cappels, 2003.
7. Mal'ko K. S. Zakonodavchiy aspekt ínvestitsiynoí privablivostí Ukraíni // Metodologiya, metodi ta instrumentariy finansovoyekonomíchnogo ta organizatsiyno-pravovogo reguluyuvannya vídtvoryuval'nikh protsesív za ínovatsiyno-íntestitsiynoyu modellyu. — Chernívtsí, 2011. — S. 101–103.
8. Modil'yaní F., Miller M. Skol'ko stoit firma? Teorema MM: Per. s angl. -M.: Delo, 1999. - 272 s.
9. Smirnov V. V. Al'ternativní dzherela íntestuvannya // Aktual'ni proble-mi yekonomíchnogo í sotsial'nogo rozvitku regionu. — Donets'k, 2012. — T. 1. — S. 175–178.
10. Strategiya yekonomíchnogo ta sotsial'nogo rozvitku Ukraíni na 2004-2015 pp. “Shlyakhom èvropeys'koí íntegratsií” víd 8.11.2002 r.
11. Sharp U., Aleksander G., Beyli Dzh. Investitsii: Per. s angl. - M.: INFRA-M, 2001. - KHÍÍ, 1028.
12. Ofitsiyniy sayt Derzhavnogo komítetu statistiki Ukraíni // www.ukrstat.gov.ua

Носань Н. С.

Источники инвестиционного капитала в Украине

Рассмотрены сущность инвестиционного капитала, источники роста инвестиционных ресурсов. Рассмотрена динамика прямых иностранных инвестиций (акционерный капитал) из стран мира в экономике Украины, динамика прямых иностранных инвестиций из Украины в экономике других стран. Обоснована необходимость формирования инвестиционного фонда корпоративного сектора экономики и целесообразность создания соответствующего государственного учреждения, которое занималось бы корпоративным управлением в широком аспекте. Определены условия для привлечения внутренних и внешних инвестиционных источников.

Ключевые слова: инвестиционный капитал, инвестиционные источники, инвестиционное законодательство

Nosan N.

Sources of capital investment in Ukraine

The essence of investment capital, sources of growth of investment resources are concerned. We considered the dynamics of FDI (equity capital) of the world economy in Ukraine, the dynamics of foreign direct investment from Ukraine in economies of the world. The conditions for attracting domestic and foreign investment sources are defined. The necessity of forming an investment fund corporate sector and the feasibility of establishing an appropriate government agency that would really involved in corporate governance in the broadest sense is reasoned.

Keywords: investment capital, investment sources, investment legislation.

Рецензент: Журавка Ф. О. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Бухгалтерський облік та аудит» ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України», м. Суми, Україна.

Reviewer: Zhuravka F. – Professor, Ph.D. of Economics, Head of Accounting and Auditing Department SHEI «Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine», Sumy, Ukraine.

e-mail: zhuravka_f@ukr.net

Стаття подана 20.06.2013 р.

СИСТЕМА ПОКАЗАТЕЛЕЙ, ХАРАКТЕРИЗУЮЩИХ РАЗВИТИЕ НАНОЭКОНОМИКИ

В статье обосновывается целесообразность формирования системы показателей, характеризующих развитие наноэкономики, а также рассматриваются конкретные показатели, входящие в эту систему и в различных аспектах отображающих процесс создания современной nanoиндустрии. Кроме нанотехнологий при рассмотрении вопроса о развитии nanoиндустрии рассмотрен также развитие наноматериалов и наносистемной техники, являющихся составными элементами nanoиндустрии. Предложенная система показателей может стать элементом формирующихся в настоящее время в России национальной и региональных инновационных систем.

Ключевые слова: развитие наноэкономики, система показателей, nanoиндустрия, nanoуровень.

Постановка проблемы. Современное социально-экономическое развитие передовых государств во многом определяется эффективным использованием факторов и ресурсов НТП. Доля технологических инноваций в объеме ВВП развитых стран составляет от 70% до 90%. Причем огромное значение в последнее время придается развитию нанотехнологий – научно-технологическому направлению, сформировавшемуся на стыке физики, химии, биологии, медицины и материаловедения. По оценкам, в обозримом будущем нанотехнологии способны будут совершить в обществе переворот, по своим масштабам превышающий даже последствия широкого распространения компьютеров.

Nanoиндустрия занимается производством материалов и изделий сверхмалых размеров на основе изучения свойств различных веществ на молекулярном и атомарном уровнях. В метрической системе нанометр (нм) – а именно от этого слова произошла приставка «нано» в термине «нанотехнология» - соответствует миллимикрону (а это единица измерения длины, равная одной миллиардной метра или 10^{-9}). Для сравнения толщина человеческого волоса в среднем равна 50 тысяч нм [1].

И хотя в настоящее время исчерпывающего определения понятия «нанотехнология» пока не существует, по аналогии с микротехнологиями можно сказать, что нанотехнологии оперируют величинами порядка одной миллиардной доли метра. В целом под нанотехнологиями обычно понимают совокупность методов и приемов,

обеспечивающих возможность контролируемым образом создавать и модифицировать объекты, включающие компоненты размером не более 100 нм хотя бы в одном измерении и в результате этого получившие принципиально новые качества, позволяющие осуществлять их интеграцию в полноценно функционирующие системы большего масштаба. В более широком смысле к нанотехнологиям относят также еще и методы диагностики и исследования такого рода объектов.

Кроме нанотехнологий при рассмотрении вопроса о развитии nanoиндустрии следует учесть также развитие наноматериалов и наносистемной техники, являющихся составными элементами nanoиндустрии [2]. Наноматериалы – это материалы, содержащие структурные элементы, геометрический размер которых хотя бы в одном измерении не превышает 100 нм и благодаря этому обладающие качественно новыми свойствами, в том числе с заданными функциональными и эксплуатационными характеристиками.

Под наносистемной техникой обычно понимают созданные полностью или частично на основе наноматериалов и нанотехнологий функционально законченные системы и устройства, характеристики которых кардинальным образом отличаются от характеристик систем и устройств аналогичного назначения, созданных по традиционным технологиям. Таким образом, nanoиндустрия – это вид деятельности по созданию продукции на основе нанотехно-

логий, наноматериалов и наносистемной техники.

Говоря о развитии nanoиндустрии, следует иметь в виду, что в этом случае предполагается рассмотрение широчайшего спектра разнообразных и не всегда напрямую связанных между собой проблем в различных областях науки и техники, где уже используются соответствующие технологии и методы. И хотя поэтому нанотехнологии целесообразно рассматривать не как единое целое, а больше всего лишь как обобщенное понятие, следует признать, что nanoиндустрия в целом оказывает революционизирующее воздействие на развитие информационных и телекоммуникационных технологий, биотехнологий, средств безопасности и ряд других. В результате за последние годы десятки стран приняли национальные программы развития nanoиндустрии в качестве высшего национального приоритета. Среди них такие развитые государства, как США, Япония, Германия, Франция, Китай и ряд других.

Анализ последних исследований и публикаций. В Китае, например, в последнее время работает около 800 компаний, занимающихся внедрением нанотехнологий, а также более 100 профильных научно-исследовательских институтов, абсолютное большинство из которых ориентировано на удовлетворение нужд оборонно-промышленного комплекса этой страны. Другие развитые государства также выделяют огромные средства на оборонные разработки в сфере нанотехнологий. Россия по показателю объема суммарных затрат на развитие nanoиндустрии находится в числе лидеров, причем, в более чем 20 субъектах Российской Федерации имеются крупные центры развития нанотехнологий (например, в таких городах, как Белгород, Ижевск, Чебоксары и т.д.). Вместе с тем одной из серьезнейших проблем в этой сфере в отечественной экономике является проблема массового внедрения изобретений и патентов, полученных при создании наноматериалов и нанотехнологий. Такого рода проблемы, как известно, являются одними из ключевых в сфере НИОКР в России еще с советских времен (своего ро-

да ахиллесовой пятой этой сферы). Другой серьезной проблемой эффективного развития nanoиндустрии является неразработанность системы статистического учета развития nanoиндустрии.

Целью статьи является обоснование системы показателей, характеризующих развитие nanoэкономики.

Изложение основного материала исследования. Следует также отметить, что нередко вместо термина «система nanoиндустрии» все чаще используют термин «nanoэкономика», причем под nanoэкономикой нами понимается система воспроизводственных отношений, связанных с производством и использованием нанотехнологий, наноматериалов и наносистемной техники. Правда, существует и другой вариант использования термина «nanoэкономика». Так, Г. Клейнер выделяет 5 иерархических уровней: мега-, макро-, мезо-, микро- и наноуровень, а также соответствующие экономические дисциплины: международная экономика, макроэкономика, мезоэкономика, микроэкономика и nanoэкономика [3]. На наноуровне предметом изучения экономической теории становятся отношения единичного разделения и кооперации труда отдельных работников, конкуренции и монополии индивидов на знания, навыки и умения внутри профессиональных групп, формирование и реализация ценности и полезности их труда. Таким образом, объектом nanoэкономики в таком ее понимании является отдельный индивид, физическое лицо. На наш взгляд, оба подхода имеют право на существование, но в дальнейшем мы будем придерживаться первого варианта.

Для эффективного развития nanoэкономики большое значение имеет разработка и создание системы показателей, в различных аспектах характеризующих современное состояние и динамические параметры развития nanoиндустрии. Причем речь идет о создании именно системы показателей, когда используется комплексный подход и учитываются по крайней мере все основные аспекты и элементы формирования и развития nanoэкономики. Разумеется, в этой системе обязательно должен быть раздел, в котором рассматрива-

ются показатели, характеризующие развитие нанозакономики в целом и на разных уровнях управленческой иерархии: на мировом и международном уровнях, на национальном, отраслевом и региональном уровнях, а также на уровне отдельного предприятия (организации) и его отдельных структурных подразделений.

Здесь, прежде всего, речь идет о таких показателях, как суммарный объем разработки и использования нанопроизделий, выраженный в стоимостных и натуральных единицах измерения, а также суммарные затраты на создание и внедрение такого рода изделий на разных уровнях управленческой иерархии. Кроме этого, в эту группу показателей обязательно должны войти показатели, характеризующие удельный вес, долю стоимости нанопроизделий в общей стоимости продукции, которую выпускает данный хозяйствующий субъект. Следует также включить показатели, характеризующие социально-экономическую эффективность использования нанопроизделий и нанопроизводства в целом – как общие показатели эффективности, так и частные показатели (производительность труда, фондоотдачу, материалоемкость, капиталоемкость и пр.).

Динамику нанозакономики характеризуют такие показатели, как рост и прирост нанопроизделий, темп роста и темп прироста ее. Структурные изменения характеризуются такими показателями, как изменение доли стоимости нанопроизделий в общей стоимости выпускаемой продукции данным хозяйствующим субъектом (предприятием, отраслью, регионом, народнохозяйственным комплексом в целом).

Любое промышленное изделие характеризуется определенным уровнем качества, которое в настоящее время является одной из важнейших характеристик степени конкурентоспособности продукции. Повышение качества особенно актуально для отечественных товаров в настоящее время, когда российская экономика пытается осуществить переход от экономики сырьевого типа к развитой современной инновационной экономике. Формирование и развитие нанопроизводства является одним из ключевых направлений реализа-

ции такого рода перехода, в связи с чем вопрос об оценке уровня качества нанопроизделий стоит особенно остро. Важнейшим аспектом качества продукции является ее надежность, т.е. свойство изделия сохранять во времени в определенных границах значения всех показателей, характеризующих способность осуществлять определенные функции в конкретных режимах и в условиях использования, технического обслуживания, ремонтов, хранения и перевозки.

Надежность является важным свойством нанопроизделий и поэтому показатели надежности относятся к основным показателям, характеризующим качество продукции. Они отображают способность нанопроизделия с течением времени реализовать требуемые функции в заданной системе. Эти показатели характеризуют особенности безотказности, долговечности, ремонтпригодности и сохраняемости. Безотказность представляет собой способность нанопроизделия постоянно сохранять работоспособность в течение определенного периода времени или отдельной наработки, которая проявляется в возможности безотказной деятельности. Ремонтпригодность – это свойство нанопроизделия, которое состоит в приспособленности его к предупреждению и выявлению причин появления отказов, повреждений и ликвидации их последствий в результате проведения ремонтов и технического обслуживания. Восстановление нанопроизделия обуславливается средним временем восстановления до определенной величины показателя качества и степенью возобновления. Под сохраняемостью понимается способность нанопроизделия сохранять исправное и работоспособное, годное к использованию и эксплуатации состояние в течение времени после хранения и перевозки. Средний срок сохраняемости и назначенный срок хранения являются показателями сохраняемости. Долговечность – способность нанопроизделия сберегать работоспособность до наступления предельного состояния при установленном сроке технического обслуживания и ремонта. Средний ресурс и средний срок службы являются показателями долговеч-

ности, причем понятие «ресурс» используется при характеристике долговечности по наработке изделия, а «срок службы» - при характеристике долговечности по календарному периоду времени. При этом выделяют единичный показатель надежности, который характеризует одно из качеств наноизделия и комплексный показатель, характеризующий несколько качеств, составляющих надежность нанопродукции.

Важно определять также показатели технологичности нанопродукции. К наиболее важным показателям из этой группы относятся такие, как удельная материалоемкость наноизделия, его удельная трудоемкость изготовления, удельная энергоемкость изготовления и эксплуатации наноизделия, а также средняя оперативная длительность технического обслуживания данного наноизделия. В целом показатели технологичности выражают обобщенную характеристику рациональности примененных в продукции конструкторских и технологических решений и наилучшее распределение расходов на всех стадиях жизненного цикла нанопродукции.

Актуальна проблема статистической оценки технологичности не только наноизделия в целом, но и составных наноэлементов в сложной конструкции. Технологичность конструкции – это свойство, отражающее, насколько четко учитываются требования имеющейся технологии и системы освоения производства, транспортировки и технического обслуживания изделия. Технологичная конструкция обеспечивает минимизацию длительности производственной деятельности и расходов материалов на всех фазах жизненного цикла продукта. К основным показателям технологичности конструкции, в которой имеются наноэлементы, можно отнести следующие: удельный вес нанодеталей в их общем количестве в данном изделии, коэффициент межпроектной унификации (т.е. заимствования) наноэлементов устройства, коэффициент унификации технологичности нанопроцессов и ряд других.

Учитывая, что в развитии nanoиндустрии в России в настоящее время одним

из наименее эффективных звеньев является серийное, массовое производство наноизделий, большое значение имеет разработка показателей стандартизации и унификации нанопродукции, отражающих степень применения стандартных, унифицированных и неповторимых компонентов в составе продукта. Напомним, что стандартизация – это система разработки и определение требований, норм, правил, характеристик, выраженных в стандартах как обязательных, так и рекомендуемых для выполнения при производстве продукции. Стандартизация является очень значительным фактором повышения качества продукции и ускорения НТП на разных уровнях общественной иерархии. Унификация является одним из методов стандартизации и под унификацией понимается приведение объектов одинакового конструктивного назначения к единой форме по определенным качествам и рациональное снижение количества этих объектов на основе сведений об их эффективном использовании. При унификации определяют наименьшее необходимое, но достаточное количество типов, разновидностей, типоразмеров, компонентов, деталей, имеющих высокие показатели качества и взаимозаменяемости. Вследствие стандартизации и унификации появляются единые требования к качеству наноизделий, охране и условиям труда работников на предприятиях.

К показателям стандартизации и унификации относятся коэффициенты применимости, повторяемости составных частей наноизделия, унификации изделий, нового оригинального конструирования, серийности, экономической эффективности стандартизации нанообъекта. Помимо данных показателей также рассчитываются коэффициенты повторяемости и унификации по конструктивным компонентам. Таким образом, показатели стандартизации и унификации характеризуют насыщенность товара обыкновенными, унифицированными компонентами, которыми являются входящие в него конструкции, приборы, агрегаты, комплекты и пр. Одним из важнейших направлений и методов стандартизации является агрегатирование, под кото-

рым понимается способ создания машин, установок, конструкций, узлов, аппаратов и других изделий из унифицированных агрегатов, устанавливаемых в изделия в различном количестве и в разных комбинациях.

Большое значение имеет разработка показателей, характеризующих инновационную активность социально-экономических систем на разных уровнях управленческой иерархии. Так, уровень инновационной активности отражает показатель удельного веса предприятий и организаций (в регионе, в отрасли, в национальной экономике в целом), осуществляющих технологические, организационные и маркетинговые инновации в сфере нанотехнологий в общем числе предприятий и организаций. Для отдельного предприятия аналогичный показатель выражается в определении доли цехов и иных структурных подразделений предприятия, осуществляющих инновации, в общем числе (как в общем числе инновационно активных подразделений, так и удельный вес в целом). Кроме этого показателя уровень инновационной активности и насыщенности рынка нанопродукцией также характеризует показатель удельного веса нанотехнологических товаров, работ и услуг в общем объеме инновационных товаров, работ и услуг, а также в общем объеме отгруженных товаров, выполненных работ и услуг организаций.

Целесообразно рассчитывать и интенсивность затрат на технологические инновации в виде отношения затрат на технологические инновации к объему отгруженных товаров и выполненных работ. Для более детального анализа важно определить удельный вес малых, средних и крупных предприятий, осуществляющих инновации, в общем числе соответственно малых, средних и крупных предприятий. Следует также рассчитывать показатели удельного веса экспорта и импорта нанотехнологических товаров и нанотехнологий в общем объеме соответственно экспорта и импорта.

Еще одной важной группой показателей являются показатели, характеризующие результативность и эффектив-

ность нанотехнологий в отрасли, в регионе и в национальной экономике в целом. К ним относятся показатели окупаемости затрат на инновации (под этим показателем понимается отношение объема нанотехнологических товаров, работ и услуг к сумме затрат на исследования, разработки и приобретение нанотехнологических товаров, работ и услуг), выпуска нанопродукции в среднем на душу населения, отношения числа передовых использованных нанотехнологий к числу созданных нанотехнологий, а также показатель отношения нанотехнологических товаров, работ и услуг к числу инновационно-активных предприятий. Некоторые исследования свидетельствуют о том, что в большинстве регионов России, например, связь между инновационным развитием и эффективностью территориального воспроизводства весьма слабо выражена [4].

Обострение экологических проблем обуславливает необходимость статистического учета степени вредного влияния на окружающую среду, возникающего при производстве, применении и эксплуатации нанотехнологических изделий. Для количественной оценки используют показатели экологичности продукции, являющиеся одним из основных свойств, обуславливающих уровень ее качества. К основным показателям экологичности нанопродукции относятся такие показатели, как содержание вредных примесей в нанопродуктах, выбросы вредных веществ в окружающую среду вследствие нанопроизводства, оценка уровня шума, вибрации, радиоактивного загрязнения окружающей среды (научное направление, в рамках которого исследуются вопросы влияния развития нанотехнологий на состояние окружающей среды, можно назвать нанотехнологической экологией).

Кроме экологических показателей при разработке системы показателей, характеризующих формирование и развитие нанотехнологической экономики, следует рассмотреть вопрос о целесообразности создания других групп показателей, таких, как, например, эргономические, эстетические и иные группы показателей. Эргономи-

ческие показатели отображают удобство и комфорт использования нанопродукции. Так, психологические показатели применяются при установлении соответствия наноизделия возможностям восприятия и переработки информации, а также психологическим качествам человека. Другая разновидность эргономических показателей – антропометрические показатели применяются при установлении соответствия конструкции изделия величине, форме и массе человеческого тела и его отдельных составляющих, входящих в контакт с наноизделием. К этой категории относятся также гигиенические, физиологические и психофизиологические показатели.

Так, гигиенические показатели используются при установлении соответствия наноизделия гигиеническим заявкам жизнедеятельности и работоспособности человека при реакции его с изделием. Иначе говоря, гигиенические показатели определяют соответствие изделия санитарно-гигиеническим нормам. Физиологические показатели применяются при установлении соответствия наноизделия физиологическим особенностям человека и функционированию его органов чувств (например, соответствие устройства наноизделия силовым и скоростным особенностям человека или соответствие конструкции наноизделия зрительным и психофизиологическим особенностям человека).

Эстетические показатели нанопродукции характеризуют ее эстетическое воздействие на человека. Показатели этой группы связаны с комплексным качеством – эстетичностью, воздействующим на восприятие человеком нанопродукции с точки зрения ее внешнего вида. Это качество определяется такими простыми признаками, как форма, гармония, композиция, стиль и т.д. В соответствии с этим эстетические показатели характеризуют соответствие наноизделия окружающей среде, стилю, информационно-художественное оформление нанопродукции, ее гармоничность и выразитель-

ность, оригинальность дизайна упаковки и пр.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Перечисленные группы показателей отображают, на наш взгляд, основные аспекты процесса формирования и развития наноэкономики. Однако сказанное совсем не означает, что со временем система показателей, характеризующих наноиндустрию (в этой связи эту систему можно назвать системой нанопоказателей), не претерпит существенных изменений и в нее не будут добавлены новые разделы показателей. В заключение также следует добавить, что показатели всех перечисленных групп следует рассматривать на разных уровнях управленческой иерархии: мега-, макро-, мезо-, микро- и мини-уровне. Данная система показателей может стать элементом формирующихся в настоящее время в России национальной и региональных инновационных систем.

Литература

1. Флерова А. О государственном регулировании инновационного развития в области наноматериалов и нанотехнологий в России // Инвестиции в России. – 2006. - № 8 – С. 41-47.
2. Ляшенко В.И., Павлов К.В., Шишкин М.И. Наноэкономика в славянских странах СНГ (Серия: Экономическое славяноведение). Ижевск: Книгоград, 2011. – 348 с.
3. Клейнер Г. Наноэкономика // Вопросы экономики. – 2004. - № 12. – С.70-93.
4. Иванова М.В. Формирование региональной инновационной подсистемы: теория, методология, практика. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора экономических наук. Санкт-Петербург: Институт проблем региональной экономики РАН, 2013. 42 с.

References

1. Flerova A. About state regulation of innovative development in the field of nanomaterials and nanotechnologies in Russia//Investments in Russia. – 2006 . - № 8 – P. 41-47.

2. Lyashenko V. I. Pavlov K.V. Shishkin M. I. Nanoeconomy in Slavic CIS countries (a Series: Economic Slavic studies). Izhevsk: Knigograd, 2011. – 348 p.

3. Kleyner G. Nanoeconomy // Economy Questions. – 2004 . - No. 12. – P. 70-93.

4. Ivanova M. V. Formation of a regional innovative subsystem: theory, methodology, practice. The thesis abstract on competition of a scientific degree of the Doctor of Economics. St. Petersburg: Institute of problems of regional economy of the Russian Academy of Sciences, 2013. 42 p.

Павлов К. В.

Система показників, що характеризує розвиток наноекономіки

У статті обґрунтовується доцільність формування системи показників, що характеризують розвиток наноекономіки, а також розглядаються конкретні показники, що входять в цю систему і в різних аспектах відображають процес створення сучасної наноіндустрії. Крім нанотехнологій при розгляді питання про розвиток наноіндустрії розглянуто також розвиток наноматеріалів і наносистемної техніки, що є складовими елементами наноіндустрії. Запропонована система показників може стати елементом формуються в даний час в Росії національної та регіональних інноваційних систем.

Ключові слова: розвиток наноекономіки, система показників, наноіндустрія, нанорівень.

Pavlov K.

System of the indicators characterizing development of nanoeconomy

The article proves the feasibility of forming a system of indicators of the development of nanoeconomics, as well as dealing with specific indicators that are included in this system and in various aspects of mapping the process of creating a modern nanotechnology. In addition to nanotechnology, in considering the development of nanotechnology is also considered the development of nanomaterials and nanosystem technology, are the building blocks of nanotechnology proposed system performance can become an element of the emerging now in the Russian national and regional innovation systems..

Keywords: nanoeconomy development, system of indicators, nanoindustry, nanolevel.

Рецензент: Нусратуллин В. К. – доктор экономических наук, профессор, заместитель директора по научной работе Института экономики и социологии Уфимского центра Российской Академии наук, г. Уфа, Российская Федерация.

Reviewer: Nusratullin V. – Professor, Ph.D. of Economics, Deputy Director for Research of the Institute of Economics and Sociology, Ufa Centre of the Russian Academy Sciences, Ufa, Russian Federation.

e-mail: nvk-ufa@rambler.ru

Статья подана
26.06.2013г.

УПРАВЛІННЯ РИНКОМ ЗЕРНА В УМОВАХ ЗАГРОЗИ СВІТОВОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ КРИЗИ

Досліджено роль державного регулювання на етапі сучасного розвитку невизначеності економічних систем; визначені мотивуючі цілі та методи державного управління в теоретичному аспекті та на прикладі країн-лідерів з експорту зерна. Розглянуто питання впливу факторів на розвиток світового ринку зерна, визначені сучасні тенденції розвитку зернового ринку відповідно до чинного законодавства. Дослідженні основні механізми регулювання ринком зерна; проаналізоване регулювання ринку зерна в Україні; надані рекомендації.

Ключові слова: глобалізаційні процеси, глобальна продовольча криза, світова економіка, світовий ринок зерна.

Постановка проблеми. Ринок зерна є джерелом і основою сталого розвитку агропромислового комплексу для більшості країн світу. Стратегічна роль ринку зерна для світових економік пояснюється тим, що будучи однією з найбільших галузей у структурі агропромислового комплексу для більшості країн, зерновий ринок виступає основою для формування пропозиції основних видів продовольчих продуктів для населення держави та їх вартості, а також важливим експортним товаром, незамінною сировиною для багатьох галузей АПК. На його частку припадає 25% всього товарообігу продовольства і сировини для виробництва [7]. Внаслідок цього, зерновий ринок виступає гарантом продовольчої безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поширення глобалізаційних процесів, динаміка розвитку економічних, політичних і науково-технічних факторів, загострення демографічних та екологічних питань, розвиток продовольчої кризи є причинами актуальності дослідження управління ринком зерна всередині країни і на міжнародному рівні. Дане питання досліджували П.Т. Саблук, Л.М. Худолій, М.М. Тимошенко, Ю.Є. Кирилова, Я.А. Жаліло, О.В.Собкевич, В.Г.Клименко, Р.В. Рибчинський та інші. Однак авторами досліджувались тільки окремі аспекти.

Метою статті є вивчення стану управління ринком зерна в умовах загрози світової продовольчої кризи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світова економіка переживає

етап глобальних змін. Фінансово-економічні кризи, збільшення населення на планеті щорічно на 70 млн. людей (наприклад у 1990 р. чисельність становила 5,26 млрд., в 2009 - 6,6 млрд.людей), зміни клімату, зменшення прісної води (2, 7% прісної води на планеті з яких 70% використовує агропромислово-індустріальний комплекс) [5], зменшення посівних площ, глобальні зміни в структурі попиту на продовольчі товари, збільшення цін на продовольчі товари, розвиток ринку біопалива (підтримка даного напрямку урядом США, а саме, надання субсидій фермерам і сільськогосподарським компаніям на виробництво пшениці, кукурудзи, ріпаку; директива ЄС 2003/30 просуває біопаливо, яке повинно складати 5,75% від сумарної кількості бензину і дизеля, що використовується для транспортних потреб) [8], збільшення витрат аграріїв на виробництво продукції (збільшення цін на нафта, транспортні тарифи, ціни на добриво) - є причинами стверджувати, що ринок зерна функціонує в умовах економічної нестабільності, результатом чого є розвиток продовольчої кризи. В наслідок цього, виникають проблеми теоретичного і прикладного характеру, які мають важливе значення для сталого функціонування і розвитку аграрного сектора економіки. Зокрема, пріоритетним є питання регулювання сільським господарством.

Для переважної більшості країн сучасного світу, питання державного регулювання агропродовольчих ринків є питанням особливого значення в системі економіко-політичного управління краї-

ною. Методи, які використовуються для регулювання, підлягають постійним змінам, внаслідок адаптації до мінливої економічної ситуації і прагненню до вдосконалення механізмів. Чинниками успішного державного управління ринком зерна можна вважати зростання експорту сировини та готової продукції, розвиток супроводжуваних галузей, збільшення внутрішніх та зовнішніх інвестицій в ринок зерна. Взаємодія всіх цих складових економічного процесу в результаті створює мультиплікативний ефект, який призведе до зростання зайнятості та збільшення доходів населення. Держава покликана врегулювати конфлікт інтересів між виробниками, споживачами та експортерами зерна. Вищезазначені кризові процеси у світових економічних системах впливають на проведення наукових досліджень та пошуку нових методів державного регулювання агропромисловим сектором та зерновим ринком зокрема [3, с.11, 5, с.3].

Для визначення тенденцій розвитку світових ринків зерна, особливостей їх регулювання в умовах економічної нестабільності і створення пропозицій розвитку українського ринку зерна, слід охарактеризувати інструменти надання державного впливу на діяльність зернового ринку, механізми регулювання в головних країнах-експортерах [9, с. 5-6].

Основними механізмами регулювання зернового ринку в США є: прямі платежі, антициклічні платежі, платежі за заставними цінами, страхування врожаю. Американська модель функціонування зернового ринку базується на приватних фермерах з власною або орендованою землею, які тісно пов'язані вертикальною інтеграцією з сервісними структурами, харчовою індустрією, банками. Уряд не втручається в ринкові процеси, управлінням їх займаються приватні продавці зерном, тим ні менш держава надає довгострокові кредити під низькі відсотки до 40 років, що дозволяє диктувати умови економічного розвитку країнам-імпортерам. Експорт в США здійснюють виключно приватні компанії. Держава не створює резервних фондів так як попит і пропозиція створюють умови для експортування зерна і продажі на внутрішньому ринку за вигідною ціною. Однак експортери зобов'язані заповнювати експортні декларації з повною інформацією про товар і експортера.

У Європейському Союзі основні види підтримки виробників зерна: прості виплати на господарство; експортні субсидії; мінімальні ціни підтримки (інтервенційні платежі). Інтервенційні платежі страхують фермерів від зниження ринкових цін нижче встановленого мінімуму. Прямі платежі залежать від урожайності, посівних площ, обсягів виробництва. Постійна державна підтримка дає можливість підтримувати необхідний рівень доходів, використовувати нову техніку і прогресивні технології. Митне регулювання забезпечує підтримку національних товаровиробників у слідстві обмеження імпорту і підтримки експорту зі збереженням продовольчої безпеки за допомогою експортних дотацій, імпортних квот і ліцензій. Причиною виникнення експортних субсидій було неконкурентоспроможність зернових з ЄС на світовому ринку. ЄС не створює обмеження в експорті, єдина умова для отримання експортної ліцензії є декларування прогнозованого компанії експорту зерна, для того щоб у разі необхідності держава змогла контролювати продовольчу безпеку країни.

Канадська система управління ринком поєднує вільну торгівлю та експорт зернових фермерами і трейдерами, і управління ринком Канадським радою з пшениці та ячменю, що належить фермерам і кооперативам, працюючої на безприбутковою основі. Рада скуповує зерно у виробників і забезпечує його експорт, доходи розподіляються пропорційно зданій продукції.

В Японії держава кількісно обмежує імпорт деяких сільськогосподарських товарів, що є необхідною умовою для розвитку фермерства всередині країни, який заздалегідь встановленим мінімальним цінам на випадок низького їх падіння.

В Аргентині державне управління експортом зернової продукції зводиться до ведення статистики внутрішнього споживання та експорту і прогнозування майбутнього врожаю. Дані розрахункові баланси стають «лакмусовим папірцем» для контролювання обсягів експорту та введення можливих квот. Весь обсяг експорту ділять на періоди, що дозволяє рівномірно здійснювати експорт.

Методами державного регулювання в Росії є державні закупівлі та товарні інтер-

венції державною компанією ВАТ «Об'єднана зернова компанія», у всіх інших випадках контроль відбувається ринковими механізмами.

Досвід країн лідерів-експортерів зернової продукції говорить про те, що ні держава ні фермери не можуть бути основними експортерами зернових. Співпраця з трейдерськими компаніями дають можливість фермерам займатися питаннями покращення якості та ефективності виробництва зернових культур. Що стосується перехідних запасів, то вони служать лише у вигляді стратегічних резервів, перевага надається вільної торгівлі, а квотування використовується лише в крайніх заходи продовольчої безпеки. Основними завданнями, поставленими перед собою державою в питаннях регулювання агропромисловим комплексом, має бути проведення політики, спрямованої на збільшення продуктивності вирощуваних сільгоспкультур, покращення якості та зниження собівартості продукції.

Економічна система України, крім існуючих світових кризових факторів, перебуває в процесі трансформації від командно-адміністративної системи до ринкової. Результатом тривалого переходу є важкий процес реформування агропромислового комплексу, і зокрема ринку зерна.

Сучасні методи регулювання ринком зерна в Україні далекі від ідеалу. Не дивлячись на збільшення виробництва за останні 5 років в середньому на 30%, а експорту на 79% [6] (виробництво зернових склало в 2011/12 МР 57 млн. тонн, а експорт 21 млн тонн, що в результаті дало 7-ме і 6-те місце у світовому рейтингу виробництва і експорту відповідно) [6], бар'єрами розвитку виступають обмеження держрегулятором. Неодноразове введення квот на експорт зернових, неповернення ПДВ експортерам, бюрократія оформлення експортних документів, державне регулювання, створюють умови неефективного функціонування зернового ринку України, високої собівартості її продукції. Ринкові процеси разом з державними обмеженнями у вигляді квот, сприяють структурній зміні виробництва зернових на користь кукурудзи, так як обсяг експортних квот кукурудзи вищі ніж пшениці, що стимулює виробництво і експорт цієї зернової культури.

В умовах глобальної продовольчої кризи на ряду з економічною нестабільністю світових економік, необхідним є якісна зміна

методів державного регулювання в Україні. Ефективним на наш погляд є наступні початкові кроки реформування зернового ринку України: 1) обмеження адміністративних методів управління на користь ринкових, використання квот лише при реальній продовольчій небезпеці; 2) стимулювання експорту готової продукції за допомогою надання пільгового кредитування та оподаткування (реальним прикладом може стати розвиток біопалива); 3) створення з комерційними компаніями спільних програм розвитку інфраструктури.

В умовах нестабільності світових економічних систем, зростанням цін на продукти харчування, енергетичні ресурси та сировину, світові економіки шукають умови мінімізації ризиків шляхом створення митних союзів або зон вільної торгівлі. Прикладом даних міжнародних інтеграційних структур, створення яких зокрема залежить від геополітичних та історичних фактів, можуть служити НАФТА, СОТ, АСЕАН, САР (ЄС) і багато інших, які концентрують свою взаємодію на умовах доступу до ринків, міжнародної кооперації та стимулювання інвестицій, що дозволяє збільшувати товарні угоди на взаємовигідних умовах в рамках агропромислового сектора, мати сильніші конкурентні умови в порівнянні з іншими країнами, розвивати галузі сільського господарства в слідстві характеризується невеликими розмірами господарств, високою вартістю робочої сили і високою собівартістю.

У Бразилії експортом займаються всі учасники ринку-транснаціональні компанії, виробники, торгові компанії. Уряд використовує метод інтервенційних закупівель за проведення загальних інвестиційних процесів.

Збільшення цін на продовольчі товари, які досягли безпрецедентного рівня, цінова волатильність на світовому ринку зерна, що викликала спекулятивні інвестиції на ринках зернових ф'ючерсів і опціонів, стали причиною пошуку шляхів захисту державами від потенційної нестачі продовольства і цінових шоків. У пошуках виходу з кризи Генеральний секретар ООН Пан Гі Мун, запропонував створити цільову групу, до складу якої увійшли ФАО, Світовий банк та інші світові організації, і в липні 2008 року опублікував Всеосяжну рамкову програму дій, яка окреслить новий курс глобальної продовольчої

політики, спрямованої на вирішення проблеми світового зростання цін на продукти харчування і розробку плану дій, що сприятиме вирішенню проблеми глобальної продовольчої безпеки. Співпраця міжнародних організацій, зокрема, Продовольчою і сільськогосподарською Організацією Об'єднаних Націй (ФАО), Міжнародним фондом сільськогосподарського розвитку (МФСР) і Всесвітньою продовольчою програмою (ВПП) відіграє стратегічно важливу роль у визначенні напрямків спільних зусиль по досягненню ліквідації голоду. Декларація, проголошена в 2009 році на саміті з продовольчої безпеки, «Саміт проти голоду», а також Програма ООН спрямовані на надання продовольчої допомоги, розвиток системи соціального захисту, вдосконалення виробництва, ринків сільськогосподарської продукції, скорочення втрат врожаю, а також зміни в торговій і податковій політиках, збільшенні внутрішнього і міжнародного фінансування сільського господарства, пошук нових інвестицій в сільськогосподарській сектор, поліпшення загальної координації дій та управління у вирішенні глобальних проблем продовольчої безпеки у взаємному партнерстві з відповідними зацікавленими сторонами державного і приватного сектора, які беруть активну участь у вирішенні проблеми світової продовольчої кризи.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, зважаючи на результати дослідження, поглиблення світової продовольчої кризи, змушує об'єднуватися політичні, громадські та комерційні організації країн світу для подолання голоду та вирішення питання продовольчого забезпечення держав.

Перспективи подальших досліджень даного кола проблемних питань полягають у розробці методології і практичних рекомендацій для створення умов ефективного функціонування агропромислового комплексу в цілому і ринку зерна, для зменшення впливу загрозливих тенденцій існуючої продовольчої кризи та вирішення питання продовольчого забезпечення.

Література

1. Каткевич Г. Зерно на экспорт. Морские перспективы Украины / Г. Каткевич // Транспорт. – 2012. -№39. –с. 57-61

2. Всеобъемлющая рамочная программа действий [Электронный ресурс] / Целевая группа Генерального секретаря ООН по проблеме глобального продовольственного кризиса. – Режим доступа: http://www.un.org/russian/issues/food/taskforce/framework_a1.shtml - Назва з екрану.

3. Євгенія Новичкова. Державне регулювання ринку зерна в Україні // Юридична газета. 2012. - № 25. С. 11-13

4. Галиця І. Державне регулювання в умовах ринкових відносин // Економіка України. – 2002. – №6. – С.52–58.

5. Боднар О.В. Державне регулювання ринку зерна як умова його стабільності // Агроінком. – 2005. – №8. – С. 2–5

6. Чередниченко Елена. Украине нужна единая программа развития как мирового экспортера зерна [Электронный ресурс] // Информационно-аналитическое агентство «АПК-Информ»: [сайт]. Режим доступа: <http://www.apk-inform.com/ru/exclusive/topic/1009322#.UIIkAхуМТse> – Назва з екрану.

7. Ризики світової продовольчої кризи та виклики для України. Аналітична записка. Аналітичну записку підготували Я. Жаліло, О. Собкевич, В. Русан, А. Юрченко, І. Клименко, В. Скороход, І. Ус [Електронний ресурс]// Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України: [сайт]. – Режим доступа: <http://www.niss.gov.ua/articles/401/> - Назва з екрану.

8. Директива 2003/30/ЕС Европейского парламента и совета. [Электронный ресурс] Официальный вестник Европейского союза - 15.07.2003. - Режим доступа : <http://download.inogate.org/MAIN%20EU%20DIRECTIVES/EU.rus.pdf> – Назва з екрану.

9. Чуприн О. Зерно дорожче за золото, або Як у країнах-житницях світу регулюють ринок зерна / О. Чуприн // Голос України. - 2011. - №. 201. - С. 5-6.

References

1. Katkevych H. Zerno na éksport. Morskyye perspektivy Ukrainy / H. Katkevych // Transport. – 2012. -№39. – s. 57-61

2. Vseob'emlyushchaya ramochnaya pro-hramma deýstvyū [Elektronnyū resurs] / Tselevaya hruppa Heneral'noho sekretarya OON po probleme hlobal'noho prodovol'stvennoho kryzysa. – Rezhym dostupu:

http://www.un.org/russian/issues/food/taskforce/framework_a1.shtml - Nazva z ekranu.

3. Yevheniya Novychkova. Derzhavne re-hulyuvannya rynku zerna v Ukraїni // Yurydychna hazeta. 2012. - № 25. S. 11-13

4. Halytsya I. Derzhavne rehulyuvannya v umovakh rynkovykh vidnosyn // Ekonomika Ukraїny. – 2002. – №6. – S.52–58.

5. Bodnar O.V. Derzhavne rehulyuvannya rynku zerna yak umova yohoho stabil'nosti // Ahroinkom. – 2005. – №8. – S. 2–5

6. Cherednychenko Elena. Ukraine nu-zhna edynaya prohramma razvytyya kak myro-vohoho eksportera zerna [Elektronnyy re-surs] // Ynformatsyonno-analytycheskoe ahent-stvo «APK-Ynform»: [saýt]. Rezhym dostupu: <http://www.apk-inform.com/ru/exclusive/topic/> – Nazva z ekranu.

7. Ryzkyky svitovoi prodovol'choї kry-zy ta vyklyky dlya Ukraїny. Analitychna zapyska. Analitychnu zapysku pidhotuvaly YA. Zhalilo,

O. Sobkevych, V. Rusan, A. Yurchenko, I. Klymenko, V. Skorokhod, I. Us [Elektronnyy resurs] // Natsionyl'nyy in-stytut stratehichnykh doslidzhen' pry Pre-zydentovi Ukraїny: [saýt]. - Rezhym dostupu: <http://www.niss.gov.ua/articles/401/> - Nazva z ekranu.

8. Dyrektyva 2003/30/EC Evropeys'koho parlamenta y soveta. [Elektronnyy resurs] Ofytsyal'nyy vestnyk Evropeys'koho soyuza - 15.07.2003. – Rezhym dostupu : <http://download.inogate.org/MAIN/EU/DIRECTIVES/EU/Directives/Russian/EC/Directive/Biofuels/2003-30-EC.rus.pdf> – Nazva z ekranu.

9. Chupryn O. Zerno dorozhche za zoloto, abo Yak u kraїnakh-zhytnytsyakh svitu rehulyuyut' rynek zerna / O. Chupryn // Holos Ukraїny. – 2011. - №. 201. – S. 5-6.

Саранчук А. А.

Управление рынком зерна в условиях угрозы мирового продовольственного кризиса

Исследована роль государственного регулирования на этапе современного развития неопределенности экономических систем, определены мотивирующие цели и методы государственного управления в теоретическом аспекте и на примере стран-лидеров по экспорту зерна. Рассмотрены вопросы влияния факторов на развитие мирового рынка зерна, определены современные тенденции развития зернового рынка в соответствии с действующим законодательством. Исследованы основные механизмы регулирования рынка зерна; проанализировано регулирования рынка зерна в Украине; даны рекомендации.

Ключевые слова: глобализационные процессы, глобальный продовольственный кризис, мировая экономика, мировой рынок зерна

Saranchuk A.

The guidance of graine market under threat of world food crisis

The role of government regulation in the current stage of economic uncertainty systems by motivating goals and methods of governance in theory and by the example of the leaders in the export of grain is explored. The question of influence factors on the development of the world grain market by current trends in grain market in accordance with applicable law is concerned. The basic mechanisms of regulating the grain market are studied; grain market regulation in Ukraine is analyzed; recommendations are given.

Keywords: globalization, global food crisis, global economy, global grain market.

Рецензент: Сопко В. В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Облік, аналіз і аудит» Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна.

Reviewer: Sopko V. - Professor, Ph.D. of Economics, Head of Accounting, analysis and audit Department "University of Economics and Law"KROK", Kyiv, Ukraine.

e-mail: krok@krok.edu.ua

Стаття подана
18.06.2013 р.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗМІЩЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ЗАМОВЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИПУСКНИКІВ ВНЗ УКРАЇНИ

Обґрунтовано напрями вдосконалення формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців у ВНЗ України в контексті підвищення конкурентоспроможності випускників закладів вищої освіти. Запропоновано грантову систему формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців на конкурсних засадах, яка включає як конкурсний відбір вищих навчальних закладів – виконавців державного замовлення, так і конкурсний відбір абітурієнтів. Визначено, що результиуючим критерієм для розміщення державного замовлення у ВНЗ має стати рівень працевлаштування, закріплення й кар'єрного росту випускників попереднього періоду.

Ключові слова: державне замовлення, конкурентоспроможність, випускники ВНЗ, конкурсний відбір, працевлаштування.

Постановка проблеми. На сучасному етапі можливості вирішення питання забезпечення кваліфікованими фахівцями національної економіки галузевому розрізі, своєчасного оновлення кадрового складу підприємств значною мірою залежать від ефективності й обґрунтованості формування та розміщення державного замовлення на підготовку кадрів.

Значним кроком у вирішенні даного питання стало прийняття у грудні 2012 року Закону України «Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів». Відповідно до зазначеного Закону, державні замовники подають до 1 грудня поточного року центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державного замовлення, пропозиції до проекту державного замовлення на наступний за плановим рік та наступні два бюджетні періоди у натуральному та вартісному виразах відповідно до затверджених критеріїв у розрізі освітньо-кваліфікаційних рівнів, галузей знань і спеціальностей з урахуванням середньострокового прогнозу [1].

Водночас, значний рівень безробіття серед випускників ВНЗ в останні роки, їх працевлаштування не за отриманою спеціальністю є свідченням як недостатньо високої конкурентоспроможності самих молодих фахівців, так і неефективного використання бюджетних коштів на підготовку кадрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань підвищення ефективності функціонування вищої освіти, оптимізації процесу формування та розміщення обсягів підготовки кадрів за державним замовленням присвячені праці багатьох вітчизняних науковців, таких як: Л. Антошкіна, Т. Боголіб, Я. Болюбаш, І. Войналович, І. Гнибіденко, І. Каленюк, О. Левченко, С. Мельник, С. Салига та ін.

Однак потребують подальшого детального дослідження теоретико-методичні і прикладні аспекти формування та розміщення державного замовлення на підготовку кадрів задля забезпечення відповідності кількісних та якісних параметрів підготовки фахівців з вищою освітою поточним і перспективним потребам національної економіки.

Метою статті є обґрунтування напрямів удосконалення формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців у ВНЗ України в контексті підвищення конкурентоспроможності випускників закладів вищої освіти.

Виклад основних результатів дослідження. Впродовж тривалого часу серед українських фахівців відмічаються різні погляди щодо доцільності державного фінансування вищих закладів освіти. Так, Т. Боголіб наголошує на доцільності реформування системи фінансування вищої освіти з позицій диференційованого підходу до потреб кожного закладу освіти та залежності державного фінансування від державного замовлення [2, с. 76]. О.Люта та

Н.Пігуль наголошують на зростанні актуальності комерційних джерел формування фінансових ресурсів [3, с. 90]. Багато фахівців вважають, що необхідно збільшувати кількість бюджетних місць і скорочувати питому вагу студентів, що навчаються за контрактом.

При визначенні доцільності фінансування підготовки кадрів за рахунок бюджетних коштів доцільно враховувати такі принципові аспекти.

По-перше, наводячи аргументи на користь бюджетного фінансування вищих закладів освіти, фахівці беруть за приклад високорозвинені країни, такі як: Данія, Німеччина, Швеція, де рівень розподілу валового внутрішнього продукту на користь держави досить високий і обсяги його виробництва на одну особу є незрівнянними з Україною. Водночас в умовах фінансової нестабільності такі країни, як Латвія, Литва Угорщина, скоротили свої витрати на утримання університетів. Досвід Словенії свідчить, що кількість студентів на денному відділенні у вищих закладах освіти у цілому по країні зросла останніми роками на 10 % (навчання там безкоштовне), а на заочному – на 100% (де навчання платне) [4, с. 53]. При цьому фінансові ресурси вищих закладів освіти формуються з недержавних джерел [4, с. 56].

З одного боку, якщо дотримуватися принципу збільшення державних витрат на утримання вищих закладів освіти, то бюджетне фінансування буде виступати трансфертом, оскільки лише незначна кількість випускників, які отримали вищу освіту державним коштом, буде працювати у бюджетній сфері, більшість же випускників працюватиме у підприємницькому секторі, або взагалі може виїхати за кордон. Як контраргумент проти скорочення державних витрат на утримання вищих закладів освіти, фахівці визначають основною проблемою на сьогодні втрату вищими закладами освіти зв'язків з реальним замовником свого продукту – ринком праці. Це призводить до того, що сфера освіти, перетворившись на бізнес, зорієнтована лише на отримання прибутку, а освіта для споживача стає лише освітою заради наявності диплому.

Прихильники такої точки зору стверджують, що вища освіта є правом кожного громадянина, тому повинна фінансуватися за рахунок бюджету, тобто коштів платників податків. Однак більшість наукових та практичних дискусій сьогодні присвячені необхідності зниження податкового навантаження як на юридичних, так і на фізичних осіб. А зниження податкового навантаження супроводжуватиметься зменшенням доходів бюджету, що, в свою чергу, вимагатиме зменшення видатків, у тому числі і на освіту. Таким чином, виникає потреба у пошуку напрямів оптимізації фінансування вищих закладів освіти за рахунок різних джерел.

З іншої сторони, різке скорочення державного фінансування підготовки кадрів призведе до значного кадрового дефіциту на підприємствах, діяльність яких є ключовою для формування ВВП країни (промисловість, АПК, будівництво). Уже в даний час багато підприємств реального сектору економіки відчувають дефіцит кваліфікованих фахівців з багатьох професій і спеціальностей, зокрема, інженерно-технічного профілю, а в разі припинення чи зменшення державного фінансування за такими напрямками підготовки (які й так не досить популярні й престижні серед молоді), такі підприємства можуть залишитися взагалі без джерел для оновлення й поповнення кадрового складу. Це, в свою чергу, обумовлюватиме скорочення обсягів виробничо-господарської діяльності, а отже, зменшуватиме вітчизняний ВВП.

Тому систему бюджетного фінансування освітньої сфери слід не скорочувати, а скоріше трансформувати й перевести на новий якісний рівень таким чином, щоб державні видатки на освіту мали високу ефективність.

Конкурсний розподіл бюджетних коштів між студентами в межах вищого закладу освіти є лише одним із напрямів оптимізації використання фінансових ресурсів, що надходять від держави. Розподіл бюджетних фінансових ресурсів між вищими закладами освіти також повинний відбуватися на конкурсних засадах. Важливою проблемою на сьогодні є те, що освіта практично втратила зв'язок із рин-

ком праці та мало цікавиться реальними потребами роботодавців. Тому основами при конкурсному відборі на отримання бюджетних коштів вищими закладами освіти повинні бути:

- моніторинг поточних потреб у фахівцях відповідного профілю та прогноз потреби у фахівцях на найближчі роки, виходячи з системи запитів до роботодавців і динаміки розвитку вітчизняного ринку праці;

- моніторинг працевлаштування випускників, що навчалися за державним замовленням у бюджетній сфері, оскільки, якщо випускники йдуть працювати у комерційний сектор, то сенс державного замовлення зникає, оскільки держава фактично фінансує підготовку кадрів для комерційного сектора;

- запровадження системи звітності роботодавців про те, яким молодим спеціалістам надано роботу та де вони здобули вищу освіту. За результатами таких звітів повинно прийматися рішення про те, який вищий заклад освіти та в якому обсязі отримає бюджетне фінансування.

При цьому переважне право на отримання бюджетного фінансування повинні отримувати вищі навчальні заклади, випускники яких працевлаштовуються у бюджетній сфері, а також у тих сферах, які потребують фахівців, однак мають невисокий рівень оплати праці.

Оскільки підготовку фахівців для одного виду економічної діяльності здійснюють кілька закладів освіти, доцільно проводити між ними конкурс на підготовку фахівців за державним замовленням. Основним критерієм такого відбору повинна бути кількість працевлаштованих випускників у межах України та відгуки роботодавців про якість їх підготовки та роботи протягом кількох років після закінчення вищого закладу освіти [2].

На думку Гнибіденка І.Ф., одним із напрямів підвищення ефективності ринку освітніх послуг могло б стати введення методу підсумкового фінансування навчальних закладів (як за обсягами прийому учнів чи студентів, так і за об-

сягами працевлаштування за отриманою кваліфікацією та адаптації випускників на виробництві). Така практика прийнята в Німеччині, де навчальні заклади, які не гарантують реального працевлаштування і закріплення не менш як 70% своїх випускників, не можуть розраховувати на державну фінансову підтримку [5].

Войналович І.А. підкреслює, що розміщення державного замовлення на підготовку фахівців державні замовники мають здійснювати на конкурсних (тендерних) умовах серед усіх вищих навчальних закладів незалежно від відомчого підпорядкування та форм власності, як це і встановлено законодавством про закупівлю товарів і послуг за державні кошти. При проведенні тендера мають враховуватися показники працевлаштування випускників, а також результати рейтингу вищих навчальних закладів України. Це підвищить рівень ефективності використання бюджетних коштів [6].

Подібної точки зору дотримується С.В. Мельник, відзначаючи, що розміщення державного замовлення на підготовку (перепідготовку) кадрів здійснюється державними замовниками серед виконавців – акредитованих (ліцензованих) закладів вищої та професійно-технічної освіти на засадах оголошеного конкурсу й у межах визначених обсягів і напрямів підготовки (перепідготовки) кадрів за кошти державного бюджету.

Під час проведення конкурсного відбору виконавців державного замовлення на підготовку (перепідготовку) кадрів пріоритет в отриманні державного замовлення надається навчальним закладам, які [7]:

- а) мають висококваліфікований професорсько-викладацький персонал; сучасні технології навчання та науково-технічної діяльності, відповідний набір навчально-методичних і науково-технічних матеріалів; володіють майном, що є в оперативному управлінні вищого чи професійно-технічного навчального закладу (будівлями, спорудами, навчально-науково-лабораторною базою, ауди-

торним фондом, бібліотеками, читальними залами тощо); доступом до національних і міжнародних інформаційних ресурсів; можливостями забезпечення мешкання іногородніх студентів на весь період навчання;

б) розміщені в регіонах, де формується найбільша потреба у відповідних кадрах (за аналогічних умов, викладених у пункті “а”);

в) характеризуються високим рівнем фактичного (на період до трьох років) працевлаштування своїх випускників за фахом і рекомендовані Національним центром із визначення (сертифікації) професійної компетентності випускників навчальних закладів.

Результуючим критерієм для розміщення державного замовлення на підготовку кадрів у відповідному ВНЗ має стати саме рівень працевлаштування, закріплення й кар’єрного росту випускників попереднього періоду.

Подібний підхід рекомендується і провідними дослідниками у сфері підвищення ефективності вищої освіти країн ЄС. Проведений ними аналіз засвідчив відсутність взаємовідношення між консолідацією і реформами в управлінні освітою і можливостями працевлаштування випускників. Тому зарубіжні фахівці наголошують на тому, що кінцевою метою функціонування освітньої сфери є саме працевлаштування підготовлених випускників, а також на доцільності надання грантів і позик на навчання, які б покривали не лише вартість надання освітніх послуг, але й поточні витрати студента під час навчання [8].

Важливим завданням у забезпеченні прогнозованості показників розвитку ринку праці є закріплення на законодавчому рівні обов’язкового подання підприємствами, установами, організаціями статистичної звітності щодо кількісної та якісної кадрової потреби [6].

Удосконалення статистичної бази, а також організація систематичного збору, обробки й аналізу інформації щодо реального працевлаштування випускників

освітніх закладів та їхнього професійного зростання, зробить можливим надання пріоритету саме критерію ефективності, результативності та якості підготовки студентів (учнів) під час формування, розміщення і виконання державного замовлення на підготовку кадрів [9, с. 266].

При цьому слід підкреслити, що для України у даний час найбільш прийнятним є комбінований грантовий підхід до функціонування механізму державного замовлення на підготовку кадрів з вищою освітою на конкурсних засадах, який передбачає як конкурс серед потенційних абітурієнтів за можливість отримати державне фінансування (здача ЗНО, орієнтація на необхідні на ринку праці певної території спеціальності), так і серед вищих навчальних закладів. Такий підхід дозволить підвищити конкурентоспроможність випускників вітчизняних ВНЗ на ринку праці.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На підставі проведеного дослідження існуючого в Україні механізму формування, розміщення та виконання державного замовлення на підготовку кадрів можна зробити висновок про необхідність розробки й запровадження дієвих заходів щодо удосконалення зазначеного механізму з метою забезпечення збалансованості ринків праці та освітніх послуг, подолання кількісного й якісного дисбалансів на ринку праці.

Застосування програмно-цільового підходу під час реалізації державного замовлення на підготовку кадрів дозволить подолати наявні проблемні аспекти у цій сфері. Зокрема, пріоритетом під час розміщення державного замовлення має стати не утримання закладів освіти державного та галузевого підпорядкування, а відповідність структури та обсягів підготовки кадрів стратегії соціально-економічного розвитку держави, програмам розвитку регіонів, галузей.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямі пов’язані як з необхідністю розробки і практичного застосування дієвих методик прогнозуван-

ня кадрових потреб територій та країни в цілому, так і з доцільністю застосування сучасних важелів державного регулювання підготовки фахівців з вищою освітою.

Література

1. Закон України «Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів» від 20 листопада 2012 року №5499-VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5499-17>.

2. Боголіб Т. М. Вдосконалення фінансового забезпечення вищої освіти / Т. М. Боголіб // Вісник ТДЕУ. – 2006. – № 3. – С. 76–87.

3. Люта О. Фінансування закладів вищої освіти в Україні / О. Люта, Н. Пігуль // Економічний аналіз. – 2009. – Вип. 4. – С. 89–91.

4. Бевк М. Финансирование высшего образования в Словении : объективность и эффективность / М. Бевк // Университетское управление. – 2005. – № 1. – С. 50–68.

5. Гнибіденко І. Ф. Ринок освітніх послуг і ринок праці: взаємодія і вплив на професійне навчання та профорієнтацію населення України [Електронний ресурс] / І. Ф. Гнибіденко // Ринок праці та зайнятість населення. – 2008. – № 3. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/Soc_Gum/Rpzn/2008_3/08giftpn.pdf.

6. Войналович І.А. Державне замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою як засіб формування конкурентоспроможності робочої сили / І.А. Войналович // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vcpi/TrEV/2012_15/statti/7Voinalo.pdf

7. Мельник С.В. Формування єдиного ринку освітніх послуг як складова реформи вищої освіти в Україні / С.В. Мельник // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Statp/2010_44/files/ST44_21.pdf

8. Progress in higher education reform across Europe / Ben Jongbloed, Harry de Boer, Jürgen Enders and Jon File. – Center of Higher Education Policy Studies. http://ec.europa.eu/education/higher-education/doc/funding/vol1_en.pdf

9. Левченко О.М. Професіональний потенціал: регуляторні механізми інноваційного розвитку [монографія] / О.М. Левченко. – Кіровоград: КОД, 2009. – 375 с.

References

1. Zakon Ukraïny «Pro formuvannya ta rozmishchennya derzhavnoho zamovlennya na pidhotovku fakhivtsiv, naukovykh, naukovo-pedahohichnykh ta robitnychkykh kadriv, pidvy-shchennya kvalifikatsii ta perepidhotovku kad-riv» vid 20 lystopada 2012 roku №5499-VI. – [Elektronnyÿ resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5499-17>.

2. Boholib T. M. Vdoskonalennya finansovoho zabezpechennya vyshchoï osvity / T. M. Boholib // Visnyk TDEU. – 2006. – № 3. – S. 76–87.

3. Lyuta O. Finansuvannya zakladiv vyshchoï osvity v Ukraïni / O. Lyuta, N. Pihul' // Ekonomichnyÿ analiz. – 2009. – Vyp. 4. – S. 89–91.

4. Bevk M. Fynansyrovanye vysshe-ho obrazovanyya v Slovenyy : ob"ektivnost' y éffektivnost' / M. Bevk // Unyve-rsyet'skoe upravlye. – 2005. – № 1. – S. 50–68.

5. Hnybidenko I. F. Rynok osvitykh posluh i rynok pratsi: vzayemodiya i vplyv na profesiÿne navchannya ta proforiyentatsiyu naseleण्या Ukraïny [Elektronnyÿ resurs] / I. F. Hnybidenko // Rynok pratsi ta zaÿnya-tist' naseleण्या. – 2008. – № 3. – Rezhym dostupu : http://www.nbu.gov.ua/Soc_Gum/Rpzn/2008_3/08giftpn.pdf.

6. Voÿnalovych I.A. Derzhavne zamovlennya na pidhotovku fakhivtsiv z vyshchoyu osvitoyu yak zasib formuvannya konkurentos-promozhnosti robochoï syly / I.A. Voÿnalo-vych // [Elektronnyÿ resurs]. – Rezhym dos-tupu:

http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vcpi/TPtEV/2012_15/statti/7Voinalo.pdf

7. Mel'nyk S.V. Formuvannya yedynoho rynku osvitynih poslug yak skladova reformy vyshchoї osvity v Ukraїni / S.V. Mel'nyk // [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu:

http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Staftp/2010_44/files/ST44_21.pdf

8. Progress in higher education reform across Europe / Ben Jongbloed, Harry de Boer, Jürgen Enders and Jon File. – Center of Higher Education Policy Studies. http://ec.europa.eu/education/higher-education/doc/funding/vol1_en.pdf

9. Levchenko O.M. Profesional'nyy potentsial: rehulyatorni mekhanizmy innovatsiynoho rozvytku [monohrafiya] / O.M. Levchenko. – Kirovohrad: KOD, 2009. – 375 s.

Ушенко Н. В.

Усовершенствование формирования и размещения государственного заказа в контексте повышения конкурентоспособности выпускников ВУЗов Украины

Обоснованы направления усовершенствования формирования и размещения государственного заказа на подготовку специалистов в ВУЗах Украины в контексте повышения конкурентоспособности выпускников заведений высшего образования. Предложена грантовая система формирования и размещения государственного заказа на подготовку специалистов на конкурсных принципах, которая включает как конкурсный отбор высших учебных заведений – исполнителей государственного заказа, так и конкурсный отбор абитуриентов. Определено, что результирующим критерием для размещения государственного заказа в ВУЗе должен стать уровень трудоустройства, закрепления и карьерного роста выпускников предыдущего периода.

Ключевые слова: государственный заказ, конкурентоспособность, выпускники ВУЗов, конкурсный отбор, трудоустройство

Ushenko N.

State order forming and placing perfection in the context of Ukraine higher education establishments graduating students competitiveness increasing

The ways of state order on training of specialists forming and placing perfection in the context of higher education establishments graduating students competitiveness increasing in Ukraine were grounded. The underback system of forming and placing the state order on training of specialists on competitive principles, which includes both competitive selection higher educational establishments – performers of state order and competitive selection of university entrants, is offered. Certainly, that by a resulting criterion for placing the state order the level of employment, fixing and quarry growth of higher education establishments graduating students of previous period must be considered.

Keywords: state order, competitiveness, higher education establishments graduating students, competitive selection, employment.

Рецензент: Фільштейн Л. М. – доктор економічних наук, професор кафедри «Економіка праці та менеджмент» Кіровоградського національного технічного університету, м. Кіровоград, Україна.

Reviewer: Filshteyn L. – Professor, Ph.D. of Economics, Professor of Labor Economics and Management Kirovograd national technical university, Kirovograd, Ukraine.

e-mail: info@kntu.kr.ua

Стаття подана
30.08.2013 р.

ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ ВПРОВАДЖЕННЯ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

В статті проведено оцінювання результатів впровадження Податкового кодексу України. З метою визначення подальших напрямів розвитку і реформування податкової системи України досить важливо визначити проміжні результати впровадження Податкового кодексу України. зміни які відбулися в податковій системі України і тривають дотепер мають достатньо кардинальний характер. Саме тому, на наш погляд варте уваги питання щодо оцінки ефективності тих результатів які були досягнуті на сьогоднішній день. Для цього варто звернути увагу на місце України в міжнародних рейтингах, що складаються рядом міжнародних організацій.

Ключові слова: податкове регулювання, результати, податкове середовище, платники податків, фіскальне навантаження.

Постановка проблеми. Податки є необхідною ланкою економічних відносин в суспільстві з моменту виникнення держави. Сукупність податків, механізм їх адміністрування, набір заходів контролю за дотриманням податкового законодавства, а також ряд санкцій спрямованих на покарання його порушників складають податкову систему України. Розвиток і зміна форм державного устрою завжди супроводжуються вдосконаленням системи податків, адже вони є платою суспільства за виконання державою її функцій. Поступове становлення податкової системи України було розпочато з моменту проголошення її незалежності. Докорінна зміна принципів і напрямків державного управління і регулювання викликала необхідність реформування багатьох сфер народного господарства та адаптації соціально-економічних процесів до кардинально нових умов функціонування. Процес розвитку податкової системи України триває дотепер і супроводжується постійними змінами податкового законодавства і нестабільністю економічної системи. Така ситуація свідчить про те, що на сьогоднішній день податкова система України не здатна в повній мірі забезпечити ефективне ринкове регулювання існуючих в державі соціально-економічних процесів, через порушення принципів соціальної справедливості та економічної ефективності та низький

рівень платіжної дисципліни. Таким чином, перед Україною стоїть завдання вирішення надзвичайно складної проблеми, що полягає не лише у вдосконаленні податкового законодавства, але й зміні всього механізму оподаткування – спрямування його в напрямку дотримання основних принципів оподаткування. Кардинальним кроком у вирішенні даної проблеми мало стати прийняття Податкового кодексу 2011 року. Передбачалося, що його положення, спрямовані на вдосконалення адміністрування податків, досягнення компромісів між державою та суб'єктами господарювання, створення додаткових умов для розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності, сприятимуть прискоренню економічного розвитку України, дозволять знизити податковий тиск на платників податків, збільшать надходження до державного бюджету. Саме тому, з метою визначення подальших напрямів розвитку і реформування податкової системи України досить важливо визначити проміжні результати впровадження Податкового Кодексу України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми оптимізації структури та напрямів реформування податкової системи присвячені праці багатьох зарубіжних дослідників, найбільш відомим з них є А.Лаффер, К. Макконел, П. Самюельсон та ін. Українські науковці також мають певні здобутки в до-

слідженні системи оподаткування. Серед них можна відмітити наукові праці таких вчених, як: Ю.Б. Іванов, Н.В. Мельник, Л.Л. Тарангул, З.С. Варналій, Й. Петрович, Л.Б. Рябушка, Д.В. Веремчук, та інші. Однак, зважаючи на сучасні реалії в сфері оподаткування та проблеми які все ж таки залишаються актуальними (високий рівень податкового тиску; протиріччя між владою та бізнесом; нестабільність податкового законодавства; масове ухилення від сплати податків тощо) можна зробити висновок, що даний напрям дослідження потребує подальшого доопрацювання і розробки з метою удосконалення системи оподаткування України і посилення її позитивного впливу на суб'єктів підприємницької діяльності.

Мета статті. Оцінка економічних результатів впровадження Податкового кодексу України для визначення подальших пріоритетних напрямків реформування податкової системи.

Відповідно до зазначеної мети, в роботі поставлено та вирішено наступні завдання:

- проведено аналіз основних положень Податкового кодексу України;
- досліджено місце України в міжнародних рейтингах за податковою складовою до і після впровадження Податкового Кодексу;
- виявлено основні позитивні та негативні результати впровадження Податкового Кодексу України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом тривалого періоду часу податкова система України вважається вкрай не ефективною. Оскільки спостерігається значний податковий тиск на платників податків, конфлікти між владою та бізнесом, недоліки механізму адміністрування податків, переважна частка податкових надходжень у бюджет формується за рахунок непрямих податків, значна частка податків сплачується юридичними особами тощо. Тобто, існуюча модель оподаткування не відповідає сучасним принципам госпо-

дарської діяльності, проте вона все одно використовується, адже перехід до більш сприятливої моделі потребує значних витрат часу і коштів, передбачає докорінну перебудову економічної системи і ґрунтовний перегляд податкової політики. Прийняття Податкового Кодексу стало початком реформування даної сфери. Серед основних положень запропонованих реформ варто виділити наступні:

1) Поступове зниження ставки податку на прибуток до 16% у 2014 році. Починаючи з 1 січня 2013 р. до 1 січня 2023 р. платники податків – суб'єкти індустрії програмної продукції нараховуватимуть податок на прибуток, отриманий від економічної діяльності в цій сфері, за ставкою 5%.

2) Скасування 4-ох груп основних засобів для нарахування амортизації в податковому обліку і відсотків по кожній з них. Таким чином, дана зміна дала можливість в певній мірі скоротити розрив між податковим і бухгалтерським обліком, адже в податковому обліку амортизація стала нараховуватися за тими самими методами, що і в бухгалтерському. Основні засоби стали виділятися в 16 груп (6 груп нематеріальних активів) для кожної з яких встановлений мінімальний термін експлуатації, який слугує орієнтиром як при нарахуванні податкової, так і бухгалтерської амортизації [1].

3) На період з 1 квітня 2011 року до 1 січня 2016 року застосовується ставка 0 відсотків для платників податку на прибуток, у яких розмір доходів кожного звітного податкового періоду наростаючим підсумком з початку року не перевищує трьох мільйонів гривень та нарахованої за кожний місяць звітного періоду заробітної плати (доходу) працівників, які перебувають з платником податку у трудових відносинах, є не меншим, ніж дві мінімальні заробітні плати. Даного роду податкові канікули для суб'єктів малого бізнесу мають позитивне значення, однак варто зазначити, що існує ряд обмежень по застосуванню да-

ного положення, зокрема існують значні обмеження по видам діяльності, періоду та умовам створення підприємств [1].

4) З 1 січня 2013 року введення податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Платниками податку на нерухоме майно є власники об'єктів житлової нерухомості фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти. База оподаткування об'єкта житлової нерухомості, що перебуває у власності фізичної особи – платника податку, зменшується: для квартири – на 120 кв. метрів; для житлового будинку – на 250 кв. метрів. Таке зменшення надаватиметься один раз на календарний рік. Ставки податку встановлюється сільською, селищною або міською радою за 1 кв. метр житлової площі об'єкта житлової нерухомості у таких розмірах: для квартир, житлова площа яких не перевищує 240 кв. метрів, та житлових будинків, житлова площа яких не перевищує 500 кв. метрів, ставки податку не можуть перевищувати 1 відсоток розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року; для квартир та житлових будинків, житлова площа яких перевищує зазначені розміри (відповідно) ставка податку становить 2,7 відсотка розміру мінімальної заробітної плати [1].

5) Скасування ряду місцевих податків, зокрема податку з реклами, комунального податку тощо, що слугували основними наповнювачами місцевих бюджетів.

6) Планується зниження ставки ПДВ до 17% з 1 січня 2014 року [1].

7) Надання з 1 січня 2015 соціальної пільги з податку на доходи фізичних осіб у розмірі 100% прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць) - для будь-якого платника податку, а також ряд пільг, на які мають право певні категорії працівників, якщо розмір їх заробітної плати не перевищує розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, пом-

ноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень. Нововведенням є застосування диференційованої ставки даного податку (15% або 17%), що залежить від розміру отримуваної заробітної плати [1].

8) Кардинальних змін зазнала спрощена система оподаткування. ПКУ поділяє суб'єктів господарювання, що мають право обрати спрощену систему оподаткування на 6 груп. Їхню коротку характеристику доцільно навести у вигляді таблиці (табл. 1).

Наведений перелік нових положень являється достатньо не повним, оскільки Податковий Кодекс на сьогоднішній день зазнає постійних змін і доповнень. Крім цього, поряд з Кодексом було прийнято ряд законів, пов'язаних зі зміною системи оподаткування. Так, було прийнято Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [3], який передбачав скасування окремих внесків до різних фондів соціального страхування та натомість впровадження єдиного соціального внеску (ЄСВ) для роботодавців і найманих працівників. Також, з 1 липня набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо призначення та індексації пенсії» [4] згідно якого з допомоги, яка нараховується у зв'язку з вагітністю та пологами, роботодавець повинен сплачувати 33,2% єдиного внеску за період перебування працівниці у декретній відпустці.

Таким чином, узагальнюючи все вище зазначене можна стверджувати, що зміни які відбулися в податковій системі України і тривають дотепер мають достатньо кардинальний характер. Саме тому, на наш погляд варте уваги питання щодо оцінки ефективності тих результатів які були досягнуті на сьогоднішній день. Для цього варто звернути увагу на місце України в міжнародних рейтингах, що складаються рядом міжнародних організацій.

Групи суб'єктів господарювання на спрощеній системі оподаткування [2]

<i>Фізичні особи</i>				
Група	Вид діяльності	Використання найманої праці	Річний обсяг доходу	Ставка податку
1	виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадження господарської діяльності з надання побутових послуг населенню	Не використовують	150 000 гривень	Від 1 до 10% розміру мінімальної заробітної плати
2	надання послуг, у тому числі побутових, платникам єдиного податку та/або населенню(крім осіб, що надають посередницькі послуги з купівлі, продажу, оренди та оцінювання нерухомого майна), виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства	не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує 10 осіб	1 000 000 гривень	Від 2 до 20% розміру мінімальної заробітної плати
3	фізичні особи - підприємці, в тому числі ті, що надають посередницькі послуги з купівлі, продажу, оренди та оцінювання нерухомого майна	не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує 20 осіб	3 000 000 гривень	Для платників ПДВ – 3% від доходу. Для не платників ПДВ – 5 % від доходу.
5	Будь-які види діяльності, крім заборонене них для суб'єктів, що перебувають на спрощеній системі	не більше 20 осіб одночасно	20 000 000 гривень	Для платників ПДВ – 7% від доходу. Для не платників ПДВ – 10 % від доходу.
<i>Юридичні особи</i>				
4	Будь-які види діяльності, крім заборонене них для суб'єктів, що перебувають на спрощеній системі	середньооблікова кількість працівників не перевищує 50 осіб	5 000 000 гривень	Для платників ПДВ – 3% від доходу. Для не платників ПДВ – 5 % від доходу.
6	Будь-які види діяльності, крім заборонене них для суб'єктів, що перебувають на спрощеній системі	Не більше 50 осіб одночасно	20 000 000 гривень	Для платників ПДВ – 7 % від доходу. Для не платників ПДВ – 10 % від доходу.

* Свідоцтво платника ПДВ мають право отримати лише платники 3-6 груп.

Рейтинг економічної свободи світу представлений у вигляді сукупного індексу визначеного на базі наступних елементів: 1. свобода бізнесу, 2. свобода торгівлі, 3. фіскальна свобода, 4. участь уряду, 5. монетарна свобода, 6. свобода інвестицій, 7. фінансова свобода, 8. права власності, 9. свобода від корупції, 10. свобода праці. Для кожної з десяти категорій

економічної свободи в таблиці приводиться рейтинг — від 0 до 100, який вказує місце країни серед інших держав. Відповідно, чим нижче рейтинг, тим гірше показник країни в даній категорії. Приклад: міра економічної свободи для категорії «Свобода бізнесу» Нової Зеландії 99,9 балів (найвища величина), в Північній Кореї — 1 бал (найнижча величина).

Т а б л и ц я 2

Індекс економічної свободи України [8]

Місце України	Рік	Елементи індексу економічної свободи									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
152	2009	40,5	84,0	77,0	39,0	68,1	30,0	40,0	30,0	27,0	52,4
162	2010	38,7	82,6	77,9	41,1	61,2	20,0	30,0	30,0	25,0	57,7
164	2011	47,1	85,2	77,3	32,9	63,2	20,0	30,0	30,0	22,0	50,0
163	2012	48,2	84,4	78,2	29,4	67,7	20	30	30	24	51,2
161	2013	30	23	78,2	29,4	47,6	49,9	71	84,4	20	30

Даний рейтинг показує, що Україна знаходиться в кінці списку і відноситься до країн з не вільною економікою, проте, якщо звернути увагу окремо на складову фіскальної свободи, то Україна має досить високий результат, що свідчить про помірний рівень податкового тиску. І справді, якщо порівнювати розміри податкових ставок в Україні та інших країнах, то можна сказати, що вони знаходяться на середньому рівні. Однак, таке порівняння є дещо не коректним, оскільки кожна країна характеризується певним рівнем розвитку, наявністю ряду неформальних інститутів, досконалістю адміністрування податків, рівнем тінізації економіки тощо, тому об'єктивність оцінки за даною складовою залишається досить спірною. В цілому ж після прийняття Податкового Кодексу

2011 року рівень податкового тиску суттєво не змінився.

Індекс легкості ведення бізнесу складається Світовим Банком на основі вивчення законів і положень, що впливають на процес ведення бізнесу, в 183 країнах, із залученням фахівців у галузі юриспруденції, права, економіки, а також урядових чиновників. Стосовно адміністративного тягаря, пов'язаного зі сплатою податків та сумарної податкової ставки, що оцінюються даним індексом, то його оцінюють по сьомій складовій – оподаткування (чим вищий цей показник, тим більший податковий тягар лежить на платниках податку в даній країні і тим менш досконалою є система оподаткування в цілому).

Т а б л и ц я 3

Порівняльна характеристика показників України та США за критерієм «оподаткування» 2010 – 2012 рр. [7]

Країна	Показників України та США за критерієм «оподаткування»		
	Рік		
	2010	2011	2012
Україна	181	181	181
США	61	62	72
	Узагальнений рейтинг легкості ведення бізнесу в порівнюваних країнах		
Україна	147	145	152
США	4	5	4

Такі дані знов таки говорять про те, що податковий тягар в Україні є досить суттєвим і з прийняттям Податкового Кодексу він абсолютно не змінився.

Зазначимо, що за даними рейтингу податкових систем Paying Taxes, підготовленим Світовим банком спільно з Price Waterhouse Coopers, середньостатистичне українське підприємство протягом 2010

року сплатило 147 податків та платежів, а протягом 2011 – 2012 років – 135, що є найгіршим показником у світі. Проте, слід відзначити, що з прийняттям Податкового Кодексу спостерігається позитивна тенденція по кількості податків [7]. Вагомими показниками являються час для сплати податкових платежів та сукупна податкова ставка (табл. 4).

Т а б л и ц я 4

Динаміка показників, що характеризують рівень розвитку податкової системи України [7]

Рік	Час для сплати податкових платежів	Сукупна податкова ставка (у відсотках до комерційного прибутку)*	Місце України серед інших країн світу за рівнем сукупної податкової ставки
2009	848	58,4	147 місце серед 181 країни
2010	736	57,2	149 місце серед 183 країн
2011	657	55,5	149 місце серед 183 країн
2012	657	57,1	152 місце серед 183 країн

* Для порівняння: середня сукупна податкова ставка у світі складає 44,8 % від комерційних прибутків, середня кількість податкових платежів за рік – 28,5, а середня кількість часу для здійснення цих платежів – 277 годин на рік.

В сучасній міжнародній практиці рівень податкового навантаження прийнято оцінювати за допомогою коефіцієнта (Кп.н.), який розраховується як відношення суми податкових надходжень до ВВП:

$$\text{Кп. н.} = \frac{\text{Податкові надходження}}{\text{ВВП}} \times 100\%$$

Проаналізуємо динаміку цього показника за останні роки (табл. 5).

Т а б л и ц я 5

Оцінка рівня оподаткування за 2009–2011 роки [5, 6]

Роки	ВВП (млн грн)	Податкові надходження (млн грн.)	Коефіцієнт податкового навантаження
2009	913345	148915,6	0,163
2010	1094607	261605,0	0,152
2011	1316600	207522,10	0,157

Таким чином, проведений аналіз показує, що впровадження Податкового Кодексу на даному етапі суттєво не вплинуло на рівень розвитку податкової системи і суттєво не збільшило її ефективність, проте існують певні позитивні зрушення (зменшення кількості податків), однак багато положень Кодексу є достатньо спірними і можуть трактуватися, як не достатньо ефективні.

Європейська Бізнес Асоціація (ЄБА) визначила податковий індекс України на рівні 1,9 балів за 5-ти бальною шкалою. Визначення податкового індексу здійснювалося на підставі опитування 117 компанія, що входять до складу ЄБА. Податковий індекс розраховується по таких компонентів, як: якість податкового законодавства, яке займає в структурі індексу 15%; адміністрування податків - 40%; фіскальний тиск - 30%; якість по-

даткового обслуговування -15%. Дослідження податкового індексу України показало, що найнижчий індекс спостерігається за показником «адміністрування податків» - 1,62. Рівень податкового законодавства оцінюється в 1,76, рівень фіскального тиску - в 2,11. Найвищий показник - якість податкового обслуговування - 2,36.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Оцінка економічних результатів впровадження Податкового Кодексу України показала, що на протязі останніх декількох років до податкового законодавства було внесено значну кількість змін, які мали як позитивний так і негативний характер. Проте суттєвих результатів в бік покращення податкового клімату та підвищення ефективності податкової системи поки що не спостерігається. Про це свідчить аналіз індексів економічної свободи, легкості ведення бізнесу (зокрема його податкової складової), а також рейтингу податкової системи та розрахунку податкового індексу. Дослідження показало, що податковий тиск на платників податків залишається досить суттєвим, платники витрачають надзвичайно багато часу на процедуру сплати податків, сукупна податкова ставка залишається завищеною, а система адміністрування податків не досконалою. Таким чином, дане дослідження показало, що проведені реформи все ж залишили податкову систему України далекою від ідеалу, про що, до речі, свідчить і невдоволення з боку платників. Тому, впровадження подальших змін має реалізовуватися з врахуванням результатів даного дослідження та бути спрямованим на досягнення компромісу між владою і бізнесом. Поряд з цим, значну частину нововведень можливо буде об'єктивно оцінити лише через більш тривалий період часу.

Література

1. Податковий кодекс України. Відомості Верховної Ради України. - документ 2755-17 редакція від 04.08.2013 ро-

ку. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

2. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності». Відомості Верховної Ради України. – документ 4014-17 редакція від 01.01.2013 року. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

3. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування». – документ 2464-17 від 11.81.2013 року. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

4. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо призначення та індексації пенсії». – документ від 14.05.2013 № 231-VII. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua

5. Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

6. Хайтова Т.А. Економічні наслідки впровадження податкового кодексу /Т.А. Хайтова// Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. №2, 2012 рік. – С. 4 – 9

7. Рейтинг податкових систем світу. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/reports/thematic-reports/paying-taxes/>

8. Показники індексу економічної свободи. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/ratings/index-of-economic-freedom/index-of-economic-freedom-info>.

References

1. Podatkovi kodeksi Ukrayiny. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. – document 2755-17 redaktsiia vid 04.08.2013 roku. - [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: www.rada.gov.ua.

2. Zakon Ukrayiny «Pro vnesennya zmin do Podatkovogo kodeksu Ukrayiny ta deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny shchodo sproshchenoyi systemy opodat-

kuvannya, obliku ta zvitnosti». Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. – document 4014-17 redaktsiia vid 01.01.2013 roku. - [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: www.rada.gov.ua.

3. Zakon Ukrainy «Pro zbir ta oblik vnesku na zagalnoobov'yazkove derzhavne sotsialne strakhuvannya». – document 2464-17 vid 11.81.2013 roku. - [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: www.rada.gov.ua.

4. Zakon Ukrainy «Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrainy shchodo pryznachennya ta indeksatsiyi pensii». – document vid 14.05.2013 № 231-VII. - [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : www.rada.gov.ua

5. Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: www.ukrstat.gov.ua

6. Khaitova T.A. Ekonomichni naslidky vprovadzhennya Podatkovogo kodeksu /T.A. Khaitova // Zovnishnya torgivlya: ekonomika, finansy, pravo. №2, 2012 rik. – S. 4 – 9

7. Reityng podatkovykh system svitu. - [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu:

<http://www.doingbusiness.org/reports/thematic-reports/paying-taxes/>

Pokaznyky indeksu ekonomichnoi svobody. - [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://gtmarket.ru/ratings/index-of-economic-freedom/index-of-economic-freedom-info>.

ГРЕЧКО А. В.

Оценка результатов внедрения налогового кодекса Украины

В статье проведена оценка результатов внедрения Налогового кодекса Украины. С целью определения дальнейших направлений развития и реформирования налоговой системы Украины немаловажно определить промежуточные результаты внедрения Налогового кодекса Украины. изменения которые произошли в налоговой системе Украины и продолжают до сих пор имеют достаточно кардинальным характер. Именно поэтому, на наш взгляд стоящие вопросы оценки эффективности тех результатов которые были достигнуты на сегодняшний день. Для этого следует обратить внимание на место Украины в международных рейтингах, состоящих рядом международных организаций.

Ключевые слова: налоговое регулирование, результаты, налоговую среду, налогоплательщики, фискальная нагрузка.

Grechko A.

Evaluation of results tax code of Ukraine

In the article the results evaluation of the Tax Code of Ukraine. In order to identify further areas of development and reform of the tax system in Ukraine is quite important to identify intermediate outcomes of the Tax Code of Ukraine. changes that occurred in the tax system of Ukraine and is still having enough car-dynalnyu character. Therefore, in our opinion worthwhile questions to assess the effectiveness of the results that have been achieved to date. To do this, you should pay attention to Ukraine's place in international rankings, consisting of a number of international organizations.

Keywords: tax regulations, results, tax environment, taxpayers, fiscal burden.

Рецензент: Марченко В. М. – доктор економічних наук, професор кафедри «Економіка та підприємництво» Національного технічного університету України «КПІ», м. Київ, Україна.

Reviewer: Marchenko V. – Professor, Ph.D. of Economics, , Professor of Economics Entrepreneurship Department National Technical University of Ukraine «KPI», Kyiv, Ukraine.

e-mail: kafedra-ep@yandex.ru

Стаття подана
04.09.2013 р.

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ РОЗПОДІЛУ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ЗА КАТЕГОРІЯМ УВАГИ

У статті розглянуто теоретичні та практичні засади розподілу платників податків за категоріями уваги. Запропоновано встановлювати акценти податкової уваги залежно від показників фінансових результатів від звичайної діяльності до оподаткування платників податку на прибуток. Удосконалено систему розподілу платників податку на прибуток за категоріями уваги на основі принципу Парето із застосування ABC та XYZ – аналізів, що дало змогу врахувати як фіскальну важливість, так і рівень ризику. Для кожного елементу матриці сумісного використання ABC та XYZ – аналізів узагальнено рекомендації щодо розподілу податкової уваги.

Ключові слова: податок на прибуток, податковий контроль, категорії уваги, принцип Парето, ABC – аналіз, XYZ – аналіз, фіскальна важливість, ризик, фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування.

Постановка проблеми. Незважаючи на позитивні зрушення у взаємовідносинах між суб'єктами оподаткування та контролюючими органами, в тому числі послаблення податкового контролю та підвищення рівня довіри з боку ДПС до платників податків, значна їх частка продовжує приховувати свої реальні доходи. І це, на жаль, пов'язано не з низьким рівнем податкової обізнаності. Навпаки, схеми по ухиленню від сплати податків демонструють високий рівень компетентності платників у сфері оподаткування та цілковите небажання демонструвати реальні результати діяльності. З боку платників податків такий факт пояснюється неможливістю рентабельного існування бізнесу за умов дотримання діючого податкового законодавства.

Тобто ефективність податкового реформування в Україні безпосередньо залежить від стану системи податкового контролю. Постійний моніторинг дієвості податкових нововведень повинен здійснюватися як державою, так і платниками податків. Їхня об'єднана діяльність дає можливість встановити баланс між фіскальною функцією та комерційними інтересами суб'єктів оподаткування.

Інструментом максимізації податкових надходжень поступово має стати обґрунтована політика держави щодо системи податкового контролю в Україні. Саме вірно виставлені акценти податкової уваги до платників податків шляхом їх розподілу за відповідними критеріями дасть можливість знизити витрати на організацію та

здійснення податкового контролю, підвищити його ефективність та рівень дієвості, не перешкоджаючи при цьому безпосередньому функціонуванню суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що питаннями податкового контролю займалися такі вчені, як В. М. Васюк, К. В. Гончарова, Т. В. Калінеску, В. А. Колемаєв та інші. Контрольно-перевірочним аспектам податкового контролю приділена увага таких вчених, як О.Д. Данілов, В. В. Грищенко, Т. О. Проценко, В. П. Шевчук, А. Н. Жеребний, С. В. Онишко та інших. Проте потребують додаткового вивчення питання розподілу платників податків за категоріями уваги на підставі їх фіскальної важливості та рівня ризику.

Мета статті полягає в удосконаленні діючої системи розподілу платників податку на прибуток за категоріями уваги з урахуванням їх фіскальної важливості та рівня ризику.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діючу систему розподілу платників податків за категоріями уваги з боку держави регламентують Методичні рекомендації щодо порядку розподілу платників податків за категоріями уваги, затверджені наказом ДПА України від 30.06.2006 № 373. Згідно зазначених Методичних рекомендацій розподіл базується на основі показників податкової поведінки, фіскальної важливості та залежно від характеристики галузі та регіону, в якому платники

податків провадять свою діяльність [1]. Характеристики категорій платників податків представлені в табл. 1. За результатами розподілу платників податків згідно категоріям уваги формується графік документальних планових, внепланових та фактичних перевірок, розроблений відповідно до Методичних рекомендацій про порядок організації та проведення перевірок платників податків, затверджених наказом ДПС від 27.05.2008 р. № 355. Під податковою поведінкою розуміють загальну характеристику суб'єктів господарювання, що формується на основі встановлених перевірок фактів про рівень дотримання ними податкового та валютного законодавства і факторів, що вказують на наявність податкових ризиків, які необхідно опрацювати [1]. Фіскальна важливість являє собою оцінку суб'єктів господарювання щодо рівня максимально можливих податкових зобов'язань по податках та зборах до бюджетів всіх рівнів від ведення господарської діяльності [1]. Даний показник оцінюється на основі показників податкового навантаження, показників валових доходів.

Загалом, саму систему розподілу платників податків побудовано на засадах ризикоорієнтованої системи адміністрування по-

датків, що стає підґрунтям для проведення документальних перевірок. Ефективність даної системи залежить від періодичного перегляду системи ризиків та методів їх вимірювання. Тому актуальним питання залишається вдосконалення ризик орієнтованої системи розподілу платників податків в сучасних умовах господарювання.

Так, питаннями розподілу платників податків за категоріями уваги для відповідної організації плану-графіку перевірок займалися Т. М. Чернякова, О. В. Дрозняк, Я. Ю. Отченашенко, які пропонують поетапну модель відбору платників податків для документальних перевірок на основі оцінки внутрішньо - операційного податкового ризику; дискримінантного аналізу діяльності підприємств, що підлягають перевірці для визначення факту ухилення платника податків від сплати податків; розрахунку показника податкового ризику (регресійний аналіз діяльності відібраних на другому етапі підприємств для визначення можливої суми донарахувань по представлених деклараціях); кластерний аналіз даних, отриманих на третьому етапі для ранжування платників податків, відібраних для перевірок на групи [2].

Т а б л и ц я 1

Категорії платників податків за показниками податкової поведінки та рівня ризику [1]

Найменування категорії	Характеристика	Фактори, які впливають на віднесення платника податку до категорії
Категорія 1	сумлінні платники податків	відсутність випадків порушення термінів подачі податкової звітності; повнота та своєчасність сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів та державних цільових фондів; більший за середній у групі (галузі) рівень сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів та державних цільових фондів
Категорія 2	платники податків помірного ризику	низьке значення фіскальної важливості; середній рівень сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів та державних цільових фондів у групі (галузі).
Категорія 3	платники податків високого ризику	високий рівень значення фіскальної важливості, але рівень сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів та державних цільових фондів у групі (галузі) є значно меншим за середні показники; наявність ознак серйозних порушень податкового законодавства, на які вказують фактори ризику; факт подання платником податку податкової декларації з податку на додану вартість за звітний податковий період, складеної з урахуванням податкових накладних, виписаних в іншому, ніж звітний, податковий період, та своєчасності нарахування і сплати податку.

Також цим питанням займалися Т. В. Калінеску та О. М. Алекса. За результатами досліджень, автори пропонують застосування кластерних методів угруповання платників податків для здійснення податкових перевірок за такими принципами [3]:

- кількість підприємств, що мали сплату: сум, задекларованих обсягів продажу; сум сплати до державного та місцевого бюджетів України в розрізі галузей. Порівняння показників з минулим періодом;

- кількість підприємств, які збільшують (зменшують) сплату податків і зборів;

- кількість підприємств, які збільшують обсяги продажів та зменшують сплату до державного бюджету України у розрізі окремих податків;

- кількість підприємств, які мали переплати, та сум переплат;

- кількість боржників і сум податкового боргу;

- кількість боржників та сум податкового боргу юридичних осіб, які зменшили (збільшили) суми податкового боргу порівняно з початком року та відповідним періодом минулого року;

- кількістю суб'єктів господарювання діяльності та сум переплат за юридичними особами, які зменшили (збільшили) суми податкового боргу порівняно з початком року та відповідним періодом минулого року [3].

Пропозиції авторів засновано на методах економіко-математичного моделювання, для реалізації яких в реальних умовах існування потрібна розробка системи підтримки прийняття рішень, що дещо ускладнює їх реалізацію на практиці.

Згідно з ПКУ об'єктом оподаткування податком на прибутку підприємств є різниця доходів (склад і правила їх визнання визначаються ст. 135-137 ПКУ), собівартості реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг (що визначається згідно положеннями (стандартами) бухгалтерської звітності, які не суперечать п.п. 14.1.228, розд. 3 ПКУ) та інших витрат звітного податкового періоду (склад яких визначається ст.138-143 ПКУ згідно правил, встановлених ст.152 ПКУ, окрім п.п. 14.1.27 ПКУ) [4]. Для мінімізації податко-

вого навантаження підприємства шукають шляхи впливу на показники складових об'єкта оподаткування, що ускладнює проведення податкового контролю.

На наш погляд, для більш чіткого визначення фіскальної важливості платника податку, спрощення податкової контрольно-перевірочної роботи та уточнення акцентів податкової уваги, доречно, замість показника доходів, розглядати показник фінансових результатів від звичайної діяльності до оподаткування. Показники обсягів фінансових результатів та їх динаміка у порівнянні із галузевими показниками стануть сигналом для приділення податкової уваги відповідного рівня та коригування плану-гарфіка податкових перевірок.

За даними ДПС України простежується, що максимальна частка надходжень від податку на прибуток припадає на мінімальну кількість їх платників, і це особливо відноситься до великих платників податку, а мінімальна частка надходжень – на їх максимальну кількість. Доречно додати, що саме великі платники податку найбільше намагаються мінімізувати податкові відрахування, що говорить про низьку ефективність системи податкового контролю.

На підставі зазначеного вище, можна припустити, що податкові відрахування формуються за принципом Парето, за яким безліч контрольованих об'єктів поділяється на дві неоднакові частини (20%/80%) [5]. Тобто, в нашому випадку, на незначну кількість платників податків припадає значний обсяг податкових платежів, і навпаки, на значну кількість платників податків припадає незначний обсяг податкових платежів. Межі цих груп 20% та 80% умовні, для кожної системи вони різні та розраховуються емпірично.

Результатом розвитку цього правила став метод АВС, який пропонує глибший поділ об'єктів – на три групи – А, В та С. Група А нечисленна, поєднує найбільш активних в загальному обсязі. Позичі групи А складають до 20% від загальної кількості та 80 % від загального результату, що обумовлює жорстку систему податкового контролю. До групи В відносять одиниці,

що займають середнє значення у формуванні загального обсягу та середнє значення за кількістю, що обумовлює використання поточної системи податкового контролю. Група С включає позиції, які складають більшу частину за кількістю та незначну частку за результатом, що обумовлює використання спрощеної системи податкового контролю.

Для підвищення ефективності фіскальної функції та удосконалення системи податкового контролю рекомендовано групування платників податку за кількісно-вартісним принципом АВС-аналізу. Проте, за вартісний критерій платників податку рекомендовано обирати їх фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування. Це дасть змогу уникнути подвійного аналізу доходів та витрат суб'єкта господарювання, що спростить роботу ДПС.

Етапи проведення АВС-аналізу для розподілу платників податків за критеріями уваги наступні [5]:

- отримуємо значення показників фінансових результатів до оподаткування C_i за досліджуваний період;
- показники C_i ранжуються по убаванню – $C_a \geq C_b \geq \dots \geq C_i \geq \dots \geq C_m$;
- для зручності розрахунків вводяться відносні величини розглянутих кількісних показників q_i (у відсотках), тим самим робимо нормування показників:

$$q_i = \frac{C_i}{Q} * 100, \tag{1}$$

$$\text{де } Q = \sum_{i=1}^N C_i;$$

- присвоюємо нові індекси $a = 1, b = 2, \dots, m = N$, де N - загальна кількість платників), тобто: $C_1 \geq C_2 \geq \dots \geq C_i \geq \dots \geq C_N$;

- величини q_i підсумовуються з наростаючим підсумком:

$$Q_j = \sum_{i=1}^j q_i = \frac{100}{Q} \sum_{i=1}^j C_i \tag{2}$$

- для полегшення розділу позицій номенклатури N на групи А, В та С доцільно використати логічну функцію ЕСЛИ

(EXCEL) за умов, що еталонні значення групи А складає 20%, групи В – 50%, інші група С.

У результаті проведеного аналізу отримаємо групи А, В та С платників податку на прибуток, які будуть розподілені за їх кількість та внеском у загальний фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування. Для кожної з груп обґрунтовується система податкового контролю відповідно до фіскального значення суб'єкта. Для групи А платників податку доречно буде застосовувати жорсткий податковий контроль, оскільки вони є основним потенціальним джерелом формування податкових надходжень, для групи В - систему поточного податкового контролю, а для групи С – періодичний податковий контроль за спрощеною системою.

Оскільки нестабільність формує певний рівень ризику отримання фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування, доречно дослідити платників податку на прибуток за допомогою XYZ – аналізу, який засновано на коефіцієнті варіації [5]. До групи Х відносяться платники з мінімальним рівнем ризику (до 10%), до групи Y – із середнім рівнем ризику (від 10% до 25%), а до групи Z – з максимальним (більше 25%).

Для проведення XYZ аналізу необхідно провести наступні розрахунки [5]:

1. Розрахувати \bar{q} середнє значення показника за досліджуваний період:

$$\bar{q} = (q_1 + q_2 + q_3 \dots + q_n) / n.$$

2. Розрахувати коефіцієнт варіації за наступною формулою:

$$V = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}{n}} \cdot 100\% \tag{3}$$

3. Проводимо процедуру віднесення позицій номенклатури до визначеної групи, порівнюючи коефіцієнт варіації з еталонними показниками (Х – 10%, Y – 25%, інші Z) за допомогою логічної функції ЕСЛИ.

Врахування даних аналізу доповнить результати АВС-аналізу платників подат-

ків та може стати основою системи розподілу платників податків за категоріями уваги. Далі будують матрицю сумісного

використання ABC і XYZ аналізів платників податків.

AX	AY	AZ
BX	BY	BZ
CX	CY	CZ

Рис. 1. Матриця сумісного використання ABC і XYZ аналізу платників податків

По горизонталі зазначають платників групи X, Y та Z, а по вертикалі – A, B та C, що дає змогу згрупувати платників податків за рівнем фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування та ризиком його отримання, що суттєво спрощує роботу ДПА та дає змогу обґрунтовано встановити акценти податкової уваги для кожної з груп.

Платників податку груп AX і BX відрізняє високий рівень фінансового результату та стабільність його отримання. Платники фінансово стійкі, результат їх діяльності легко прогнозувати. Рекомендовано жорстку систему податкового контролю у випадку, коли динаміка показників фінансових результатів не співпадає з податковими відрахуваннями, або виявлена сезонна компонента, оскільки платник податків цих груп формують значну частку податкового потенціалу.

Платники податку груп AY і BY при значному фінансовому результаті мають недостатній фінансовий запас, що знижує рівень їх фінансової стійкості. Також рекомендовано жорстку систему податкового контролю, оскільки присутній значний рівень ризику. Платники податку AZ і BZ при значному фінансовому результаті відрізняються низькою прогностичністю отримання фінансових результатів. Рекомендовано жорстку систему податкового контролю, оскільки податкові платежі мають нестабільний характер. Для платників групи CX можна використати систему спрощеного податкового контролю, оскільки вони багаточисленні та мають незначний фінансовий результат, що легко прогнозувати. Перевірку буде організовано у випадку наявності сезонної компоненти у динаміці фінансових результатів, або, коли динаміка показників фінансових результа-

тів не співпадає з податковими відрахуваннями.

Для платників групи CY та CZ також підпадають новоутворені підприємства, підприємства із сезонним видом діяльності тощо. Їх вклад у загальний фінансовий результат до оподаткування несуттєвий, та вони переважають за кількістю. Рекомендовано застосовувати поточну систему податкового контролю з періодичними перевітками.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Рекомендовано акценти податкової уваги платникам податку на прибуток розставляти залежно від результатів аналізу показників фінансових результатів від звичайної діяльності до оподаткування, замість показників його доходів, що дасть можливість відповідно врахувати рівень фіскальної важливості. Удосконалено систему розподілу платників податку на прибуток за категоріями податкової уваги на основі використання ABC та XYZ аналізів, що дало змогу отримати по три категорії платників за показниками фіскальної важливості та рівнем ризику. У подальших дослідженнях планується розглянути методи ризикоорієнтованої системи розподілу платників податків з урахуванням посткризових умов діяльності суб'єктів господарювання.

Література

1. Об утверждении Методических рекомендаций относительно порядка распределения плательщиков налогов по категориям внимания [Электронный ресурс]: Приказ Государственной налоговой администрации Украины от [30 июня 2006 г. № 373]. – Режим доступа: <<http://zakon.nau.ua/doc/code=v0373225-06>>.
2. Чернякова Т.М. Модель відбору платників податків для перевірок з урахуванням

податкового ризику / Т.М. Чернякова, О.В. Дрозняк, Я.Ю. Отченашенко// Прометей. - 2010. - № 3 (33). – с. 198-201

3. Калінеску Т.В. Кластеризація платників податків як напрям удосконалення податкового контролю / Т.В. Калінеску, О.М. Алекса//Журнал економічних реформ. - 2011. - №4. – С. 37-40

4. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

5. Модели и методы теории логистики: Учебное пособие. 2-е изд. / Под ред.. В.С. Лукинского. – СПб.: Питер, 2007. – 448 с.

References

1. Ob utverzhenyū Metodicheskykh rekomendatsiy otnosytel'no poriyadka raspredelenyya platel'shchykov nalohov po kate-horyyam vny-manyū [Elektronnyy resurs]: Prikaz Hosudar-

stvennoy nalohovoy admy-nistratsyy Ukrainy ot [30 yunya 2006 r. № 373]. – Rezhym dostupa: <<http://zakon.nau.ua/doc/code=v0373225-06>>.

2. Chernyakova T.M. Model' vidboru platnykiv podatkov dlya perevirok z urakhu-vannyyam podatkovoho ryzyku / T.M. Chernyakova, O.V. Droznyak, YA.YU. Otchenashenko// Prometej. - 2010. - № 3 (33). – s. 198-201

3. Kalinesku T.V. Klasterizatsiya platnykiv podatkov yak napryam udoskonalennya podatkovoho kontrolyu / T.V. Kalinesku, O.M. Alyeksa // Chasopys ekonomichnykh re-form. - 2011. - №4. – S. 37-40

4. Podatkovyy kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 02.12.2010 № 2755-VI [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostu-pu: <http://zakon.rada.gov.ua>.

5. Modely y metody teoryy lohistyky: Uchebnoe posobyе. 2-e izd. / Pod red.. V.S. Lukynskoho. – SPb.: Pyter, 2007. – 448 s.

Кучерова А. Ю.

Совершенствование системы распределения плательщиков налога на прибыль по категориям внимания

В статье рассмотрены теоретические и практические основы распределения налогоплательщиков по категориям внимания. Предложено устанавливать акценты налогового внимания в зависимости от показателей финансовых результатов от обычной деятельности до налогообложения плательщиков налога на прибыль. Усовершенствована система распределения плательщиков налога на прибыль по категориям внимания на основе принципа Парето с применением ABC и XYZ - анализов, что позволило учесть как фискальную важность, так и уровень риска. Для каждого элемента матрицы совместного использования ABC и XYZ - анализов обобщены рекомендации по распределению налогового внимания.

Ключевые слова: налог на прибыль, налоговый контроль, категории внимания, принцип Парето, ABC - анализ, XYZ - анализ, фискальная важность, риск, финансовый результат от обычной деятельности до налогообложения.

Kucherova G.

Improving the distribution of taxable income by category of attention

The article deals with the theoretical and practical principles of distribution of taxpayers by Category attention. A set accents tax account based on indicators of financial performance from ordinary activities before income tax payers of income tax. The system of distribution of taxable income by category focus on the principle of Pareto use of ABC and XYZ - analysis, allowing us to consider the importance of both fiscal and risk. For each element of the matrix simultaneously using ABC and XYZ - analysis summarizes recommendations for the distribution of the tax account.

Keywords: income tax, tax control, the categories of account distribution, the Pareto Principle, ABC - analysis, XYZ - analysis, fiscal importance, risk, profit or loss from ordinary activities before tax.

Рецензент: Максишко Н. К. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Економічна кібернетика» ДВНЗ «Запорізький національний університет», м. Запоріжжя, Україна.

Reviewer: Maksishko N. K. – Professor, Ph.D. of Economics, Head of Economic Cybernetics Department SHEE "National University of Zaporozhye ", Zaporozhye, Ukraine.

e-mail: info@ znu.edu.ua

Стаття подана 29.08.2013 р.

ПОДАТКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ МОНІТОРИНГУ ПОДАТКОВИХ РИЗИКІВ

У дослідженні визнано сутність моніторингу податкових ризиків та обґрунтовано негативних вплив податкових ризиків, що спонукає до несприятливих тенденцій соціально-економічного розвитку держави. Охарактеризовано основні складові системи моніторингу податкових ризиків та з'ясовано, що податковий контроль впливає на всі складові цієї системи. Запропоновано способи реалізації податкового контролю та наведено впроваджені підходи щодо його модернізації. Більш детально окреслено напрями реформування та удосконалення податкового контролю на рівні податкових інспекцій, що становить якісне підґрунтя для стабільного наповнення бюджету держави.

Ключові слова: моніторинг податкових ризиків, податковий контроль, податкові інспекції, Податковий кодекс України, податкові перевірки, контрольна діяльність податкових органів.

Постановка проблеми. Одним із важливіших напрямів ефективної роботи системи оподаткування є активна реалізація системи моніторингу податкових ризиків, підґрунтям якої є податковий контроль. Він покликаний забезпечити зв'язок платників податків з органами державного управління, що наділені особливими податковими правами і повноваженнями. Податковий контроль реалізовується на всіх стадіях системи моніторингу і одночасно є одним із елементів планування податкових доходів бюджету. Це зумовлено тим, що, з одного боку, він є формою реалізації контролюючих функцій податків, а з іншого – формою примусових грошових відносин.

Ризики супроводжують кожен суб'єкт господарювання на протязі всього його існування. Але, саме податкові ризики завжди були одним з найвагоміших чинників з усього переліку економічних ризиків, оскільки саме вони можуть вивести податкову систему на шлях соціально-економічного розвитку, так і спричинити її неефективність. Тому податковий контроль як функція органів податкової служби є невід'ємним елементом моніторингу податкових ризиків. Майже 60 % функцій податкових інспекцій полягають у здійсненні податкового контролю щодо своєчасності подання платниками податків податкових звітностей (декларацій і розрахунків), правильності визначення об'єктів оподаткування, обчислення й сплати податків. Актуальність організації податкового контролю сьогодні набуває нових граней

як необхідної умови існування ефективної податкової системи України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загальні проблеми визначення ролі та ефективної організації податкового контролю знайшли своє відображення у працях вітчизняних вчених – П. К. Бечко [3, с. 23], Ю. Б. Іванов [8, с. 42], М. В. Кізло [10, с. 203], Н. Маринів [12, с. 47], Т. М. Рева [15, с. 50]. Питанням вдосконалення податкового контролю значну увагу приділяли такі вітчизняні вчені, як В. А. Онищенко [14, с. 79], Д. Ю. Мельник [13, с. 78] та інші. Аналіз останніх публікацій свідчить про доцільність дослідження впливу податкових ризиків на соціально-економічний розвиток держави, тому актуальності формування та реалізації системи моніторингу податкових ризиків приділяли увагу такі фахівці, як О. М. Десятнюк [7, с. 44], Т. В. Калінеску [9, с. 74], В. В. Вітлінський [4, с. 135], О. Д. Вовчак [5, с. 41].

Метою статті є дослідження ролі та місця податкового контролю у системі моніторингу податкових ризиків, визначення особливостей його організації, а також напрямків вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтеграція України в європейське політичне та економічне співтовариство передбачає реформування суспільних інституцій, зокрема, податкової системи. Тому податкова служба повинна бути органом, що динамічно розвивається і перебудовується у відповідності до вимог часу. Найбільш значущим підґрунтям цього є система моніторингу податкових ризиків,

яка покликана забезпечити дотримання балансу інтересів держави і осіб, що виконують податкові зобов'язання.

Згідно з наказом Державної податкової адміністрації України податковий ризик [2], трактується як вірогідність порушення податкового законодавства в результаті чого можливі, втрати бюджету. Поняття «податковий ризик» [14, с. 226] стосується як платників податку, так його отримувачів (держави, муніципалітетів та інших органів місцевого самоврядування). Разом із тим управління й адміністрування податкових ризиків сприяють удосконаленню планування і прогнозуванню податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів (державного, регіонального й місцевого) у розрізі окремих податків, за регіонами, видами економічної діяльності, муніципалітетами. Тому доцільним є формування системи моніторингу податкових ризиків.

Моніторинг має цілий ряд ознак наукового дослідження. Науковці визначають моніторинг як дослідження [7, с. 132] – це засіб виробництва нового знання. Основні компоненти дослідження: постановка зав-

дання; попередній аналіз наявної інформації: умов і методів вирішення завдань; формування вихідних гіпотез, теоретичний аналіз гіпотез; планування й організація отриманих даних; перевірка вихідних гіпотез на основі отриманих даних; остаточне формулювання даних і законів; одержання пояснень і наукових прогнозів.

Моніторинг податкових ризиків спрямований на впорядкування і поновлення інформації про податкові ризики контроль за дотриманням платниками податків податкового законодавства, підвищення ефективності роботи підрозділів податкового аудиту, раціональне використання наявних фінансових і трудових ресурсів органів податкової служби [9, с. 35].

Система [3, с. 101] – це набір взаємопов'язаних і взаємозв'язаних частин, складених у такому порядку, що дозволяє відтворити ціле. Унікальною характеристикою при розгляді систем є внутрішні відносини між частинами. Система моніторингу податкових ризиків представлена на рис. 1.

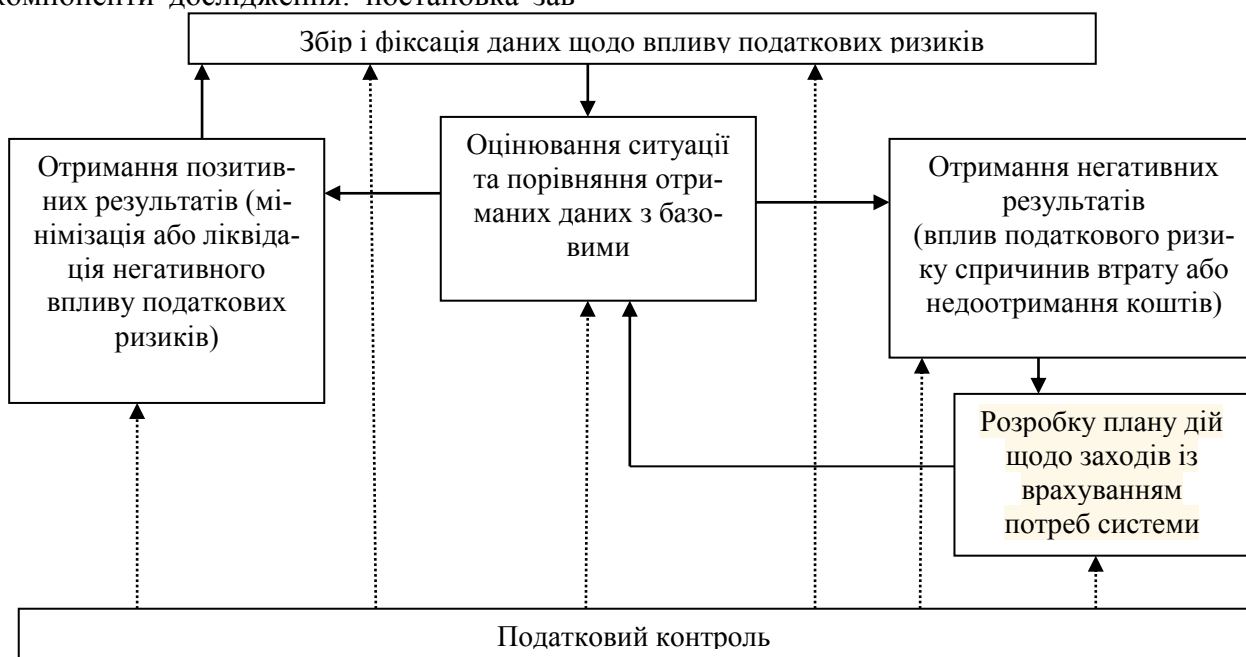

Рис. 1. Система моніторингу податкових ризиків

Акцентом функціонування такої системи має стати постійне спостереження та контроль за фінансово-господарською діяльністю платників податків, їх податковими зобов'язаннями.

Таким чином, із рис. 1. видно, що податковий контроль реалізовує свої функції в кожній складовій запропонованій системі. Як відомо, податковий контроль – це діяльність посадових осіб органів податкової служби щодо спостереження за відпо-

відністю процесу організації оподаткування, обліку об'єктів оподаткування, методи- ки обчислення й сплати податків і подат- кових платежів за чинними нормативно- законодавчими актами сфери оподатку- вання, виявлення відхилень, допущених у ході виконання норм податкового законо- давства та визначення впливу наслідків порушень на податкові зобов'язання.

Податковий контроль можна розгля- дати у двох аспектах [14, с. 203]: як функ- цію або елемент державного управління економікою і як особливу діяльність із до- тримання податкового законодавства. Обидва аспекти податкового контролю пе- ребувають у нерозривній єдності й безпе- рервному розвитку і вдосконаленні. Якість податкового контролю, що включає рівень, повноту, достатність, порядок виконання податковими інспекторами як суб'єктами контролю роботи із забезпечення його ці- лей, реалізації окремих процедур, є досить важливою умовою ефективності системи моніторингу податкових ризиків. Для цьо- го першочергового вирішення потребують питання оптимізації процедур податкового контролю, підвищення якості проведення податкових перевірок та забезпечення кон- тролю за роботою податкових інспекторів.

В главі 107 Податкового Кодексу [1] зроблено спробу прописати процедурні питання щодо виконання податковими ор- ганами контрольних функцій. Але, при ви- значенні взаємовідносин між сторонами у процесі здійснення податкового контролю більш-менш чітко прописані права подат- кових органів та обов'язки платників пода- тків і не згадується про обов'язки податко- вих органів та права платників податків, хоча податкові ризики притаманні, як вже відзначалося, і державі, і платникам подат- ків. Норми проекту Податкового кодексу [1] фактично представляють собою систе- матизоване законодавство щодо податко- вого контролю.

У Податковому кодексі зберігається існуюча класифікація податкових переві- рок, як основної складової податкового контролю, яка не відображає змісту остан- ніх і призводить до появи нових термінів (таких як, документальна перевірка, опера- тивна, зустрічна тощо). Запропонована в

Податкового Кодексу концепція правового регулювання податкового контролю, яка побудована на запровадженні єдиних уні- фікованих правил для всіх напрямів кон- трольної діяльності податкових органів, не дозволяє уникнути існуючих суперечнос- тей у взаємовідносинах податківців та пла- тників податків під час проведення кон- тролю та гарантувати свободу підприємни- цької діяльності. Отже, різна природа на- прямів контрольної діяльності податкових органів потребує і окремого правового ре- гулювання.

Вихідною базою системи моніторин- гу податкових ризиків є інформація про платників податків, тому при формуванні інформаційної бази необхідно враховувати певні тенденції економічного розвитку, які склалися в Україні, а саме те, що тіньовий капітал обслуговує насамперед сферу обі- гу, торговельну, посередницьку і кредит- но-банківську діяльність, де є можливість отримувати і легалізувати «брудні» гроші. Особливу увагу потрібно приділяти відбо- ру об'єктів податкового контролю в галу- зевому та регіональному розрізах.

З метою вдосконалення системи об- слуговування платників податків в Україні на основі сучасних інформаційних та ко- мунікаційних мереж створено Інформацій- но-довідковий центр державної податкової служби, автоматизовані системи якого до- зволять обробляти велику кількість звер- нень, що надходять з різних джерел - телефоном, факсом, поштою, Internet.

Акредитований центр сертифікації ключів Інформаційно-довідкового депар- таменту Міндоходів (АЦСК ІДД Міндохо- дів) надає послуги електронного цифрово- го підпису (ЕЦП) органам державної влади, органам місцевого самоврядування, підп- риємствам, установам та організаціям всіх форм власності, іншим суб'єктами госпо- дарської діяльності та фізичним особам, з можливістю безоплатної видачі посилених сертифікатів відкритих ключів.

Під послугами ЕЦП слід розуміти ре- естрацію заявників, надання у користуван- ня надійних засобів ЕЦП, допомогу при генерації відкритих та особистих ключів, обслуговування посилених сертифікатів ключів заявників (сертифікацію відкритих

ключів заявників, розповсюдження та зберігання посилених сертифікатів ключів, управління статусом посилених сертифікатів ключів та розповсюдження інформації про статус сертифікатів ключів), надання послуги фіксування часу, консультативні послуги за зверненнями платників податків.

Сферою використання посилених сертифікатів АЦСК ІДД Міндоходів є організація електронного документообігу з використанням ЕЦП.

Таким чином, запроваджений сучасний багатофункціональний АЦСК ІДД Міндоходів на рівні світових та європейських стандартів дасть можливість:

забезпечити платників податків високим рівнем податкових послуг;

поліпшити якість дотримання податкових вимог податкового законодавства;

забезпечити повну обізнаність щодо можливих змін в податковому законодавстві;

ліквідувати практику неоднозначного трактування податкового законодавства;

забезпечити значне зниження адміністративних витрат.

Метою податкового контролю як підґрунтя моніторингу податкових ризиків є забезпечення дотримання всіма суб'єктами господарювання Податкового кодексу України. Наповненість податкового контролю зводиться до того, що він здійснюється в сфері оподаткування відносно спеціального об'єкта (централізованих і децентралізованих фондів), включає в себе контролюючу функцію за дотриманням податкової дисципліни, характеризується чіткою цілеспрямованістю та пов'язаний з усіма видами матеріальних цінностей. Тому особливістю реалізації податкового контролю є безпосередній вплив на нього криміногенної ситуації та прояв злочинності в Україні.

Значно збільшилася кількість протиправних посягань у паливно-енергетичному комплексі, кредитно-фінансовій, зовнішньоекономічній та інших галузях національної економіки, що загострило ситуацію з шахрайством в сфері оподаткування.

Складною залишається ситуація у сфері обчислення і сплати податків. Це викликано, зокрема, тим, що ухилення від сплати податків і інші правопорушення у сфері оподаткування в даний час є одним з основних каналів незаконного збагачення, а постійне збільшення кількості зареєстрованих підприємств, їх реорганізація не дозволяють податковим органам здійснювати дієвий контроль за результатами їхньої фінансово-господарської діяльності, обчисленням та сплатою податків, зборів і інших обов'язкових платежів (далі - податків).

Отже, удосконалювання організації податкового контролю буде сприяти швидкому виявленню і відповідному реагуванню на негативні податкові ризики в сфері вчинення та приховування злочинів у сфері оподаткування. Особливість та вагомість ролі податкового контролю в системі моніторингу податкових ризиків визначається тим, що податковий контроль повинен не лише забезпечувати фіксацію правопорушень у сфері податкового законодавства, але й запобігати проявам негативних факторів у майбутньому. Але податковий контроль має за мету не тільки вияв існуючих недоліків, а їх попередження. Для цього проводяться різні профілактичні заходи, які спрямовані на попередження порушень в сфері нарахування та сплати податкових платежів.

Таким чином, основні завдання податкового контролю в системі моніторингу податкових ризиків (рис. 2) дозволяють вивести рівень наповнення бюджету податковими надходженнями на рівень задоволення соціально-економічних потреб суспільства.

Проте не варто зосереджуватися лише на певному конкретному методі чи процедурі податкового контролю й абстрагуватися від інших, бо для ефективного функціонування системи моніторингу податкових ризиків в Україні надзвичайно велике значення має використання усієї сукупності видів, форм і методів податкового контролю.

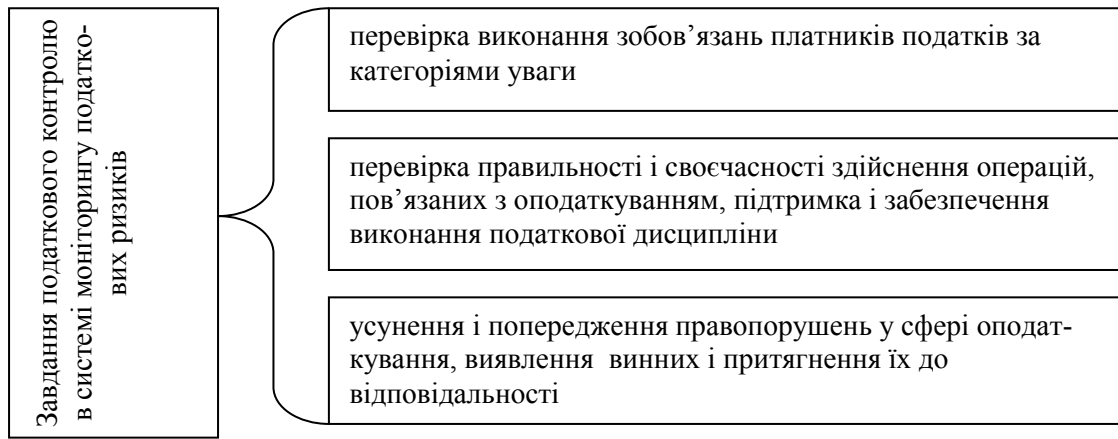

Рис. 2. Завдання податкового контролю в системі моніторингу податкових ризиків

Реформування податкової системи, а отже й системи моніторингу податкових ризиків, зокрема організації податкового контролю, має базуватися на принципі фіскальної достатності, тобто формуванні дохідної частини бюджету на рівні, достатньому для здійснення державних функцій, а також на засадах забезпечення обов'язковості й рівнонавантаженості у сплаті податків; недопущення проявів дискримінації щодо окремих платників або категорій платників податків, а також відносно оподаткування товарів вітчизняного чи іноземного походження.

Але, для забезпечення постійного розвитку системи моніторингу податкових ризиків, яка чітко реалізує державну податкову політику та програму Уряду України, необхідно: перейти від суто фіскального принципу до принципу податкового партнерства; забезпечити несуперечливість дії податкового і мотиваційного механізму в реальному секторі економіки; диференціювати податки для стимулювання інноваційних процесів.

Ефективність податкового контролю характеризується [10, с. 204] рівнем мобілізації в бюджетну систему податкових надходжень та інших обов'язкових платежів; повнотою обліку платників податків та оподаткування; якістю податкових перевірок, зниженням числа судового розгляду та розгляд скарг платників податків до дій суб'єктів податкового контролю; скороченням часу на контакти із податків.

Особлива роль моніторингу податкових ризиків на базі податкового контролю полягає також у необхідності стабілізації фінансової систем, стійкого надходження бюджетних доходів, дотримання податкової дисципліни як умови якісного виконання

зобов'язань перед державою фізичними і юридичних осіб.

Реформування податкового контролю в умовах податкових інспекцій повинно в першу чергу спрямовуватися на зниження негативного впливу податкових ризиків щодо платників податків, а саме:

зменшення податкового тиску за рахунок розширення бази оподаткування, зниження ставок, виведення з «тіньового» обігу оподаткування капіталів;

зменшення кількості перевірок та підвищення їх якості шляхом більш ефективного відбору підприємств для перевірок (посиленний контроль має здійснюватися за недисциплінованими підприємствами та підприємствами з більш ризиком ухилення від сплати податків);

запровадження податкових компромісів з використанням механізмів розстрочення чи відстрочення, договірних податкових кредитів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, необхідно визначити, що без ефективно організованого податкового контролю система моніторингу податкових ризиків не буде дієвою. Доречним буде визначити такі напрями удосконалення податкового контролю:

- проведення аналізу випрацюваних форм і методів індивідуального податкового супроводження крупних платників податків;

- підготовка методичних рекомендацій по взаємодії між підрозділами і відділами при податковому супроводі крупних платників податків;

- розробка методичних рекомендацій по взаємодії між підрозділами і відділами при податковому супроводі крупних платни-

ків податків, розташованих в різних містах і інших населених пунктах регіону;

- розглядання питань, пов'язаних з залученням і оплатою праці спеціалістів, які розбираються в технологічних процесах виробництва відповідних видів продукції підприємств, які знаходяться на обліку в спеціалізованих установах;

- розробка програмного забезпечення, необхідного для підбору і аналізу інформації по крупним платникам податку;

- реалізація на практиці можливості здійснення процедури банкрутства за наявності стійкої заборгованості з податків;

- удосконалення законодавства, яке орієнтоване на розвиток регулюючої функції, спрощення, стабільність і передбачуваність податкового законодавства, введення обов'язкової перевірки ефективності запропонованих законів за допомогою імітаційної моделі;

- розроблення механізму можливої оплати податків за рахунок коштів, отриманих від продажу акцій підприємств-боржників, включаючи випуск і продаж нових акцій.

Результатом податкового контролю можуть бути: нарахування штрафів, пені звернення суми недоїмки на майно платника податків або його дебіторів; порушення процедури банкрутства та санації підприємства.

Виконання вищевикладених заходів дозволить забезпечити більш ефективну роботу податкового контролю, а отже, збільшити рівень надходжень податків та інших платежів до бюджетів усіх рівнів при максимальному зниженні негативного впливу податкових ризиків.

Література

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI.
2. Наказ ДПА України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо порядку розподілу платників податків за категоріями уваги» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [ttp:// search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GDPI7866.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GDPI7866.html)
3. Бечко П. К. Податковий менеджмент [Текст]: Навч. посіб. / П.К. Бечко, Н.В. Лиса. – К.: Центр навч. л-ри, 2009. – 288 с.
4. Вітлінський В. В. Джерела і види податкових ризиків їх взаємозв'язок / В. В. Вітлінський, О. М. Тимченко // Фінанси України. – 2007. – №3 – С. 132 – 139.

5. Вовчак О. Д. Податкові ризики у системі управління економічною безпекою / О. Д. Вовчак // Фінанси України. – 2008. – №11. – С. 41 – 47.

6. Гой В. До питання про організацію окремих видів контролю за діяльністю великих платників податків/ Гой В. // Підприємство, господарство і право. – 2010 - № 1 - С. 57-62.

7. Десятнюк О. М. Моніторинг податкових ризиків: теорія та практика : монографія / О. М. Десятнюк. – Т.: ТНЕУ, 2009. – 312 с.

8. Іванов Ю.Б. Податкова система [Текст]: Навч. посіб. / Ю.Б.Іванов, А.І. Крисоватий, О.М. Десятнюк. – К.: Атіка, 2010. – 920 с.

9. Калінеску Т. В. Моніторинг податкових ризиків / Т. В. Калінеску, Ю. А. Романовська, В. С. Альошкін. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2009. – 240с.

10. Кізло М.В. Система податкового контролю сутність та структура [Текст] / М.В. Кізло, Р.В. Росоха // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.9. – с. 203- 208

11. Кучерявенко М. Правове регулювання податкового контролю // Вісник Академії правових наук України / Кучерявенко М. – 2009. - № 2 (29). – С.107-113.

12. Маринів Н. Проблемні аспекти визначення поняття податкового контролю в Україні [Текст] / Н. Маринів // Право України. – 2009. – № 4. – С. 46-53.

13. Мельник Д. Ю. Налоговый менеджмент/ Мельник Д. Ю. / М.: Финансы и статистика, 2010. – 352 с.

14. Онищенко В. А. Податковий контроль (основи організації) /В. А. Онищенко – К.: 2010. – 420 с.

15. Рева Т.М. Податковий менеджмент [Текст]: Навч. посіб. Вид. 2-ге, перероб. та доп./ Т.М. Рева – Київ: Центр навч. л-ри, 2010 – 304 с.

16. Скворцов Н. Н. Всё о налогах в Украине / Н. Н. Скворцов. – К.: КОНКОРД. 2009. – 328 с.

References

1. Podatkoviy kodeks Ukraini vid 02.12.2010 № 2755-VI.
2. Nakaz DPA Ukraini «Pro zatverdzhennya Metodichnih rekomendatsiy schodo poryadku rozpodilu platnikov podatkov za kategoriyami uvagi» [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: [ttp:// search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GDPI7866.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GDPI7866.html)

3. Bechko P. K. Podatkoviy menedzhment [Tekst]: Navch. posib. / P.K. Bechko, N.V. Lisa. – K.: Tsentr navch. l-ri, 2009. – 288 s.
4. Vitlinskiy V. V. Dzherela i vidi podatkovich rizikiv yih vzaemozv'yazok / V. V. Vitlinskiy, O. M. Timchenko // FInansi UkraYini. – 2007. – #3 – S. 132 – 139.
5. Vovchak O. D. Podatkovi riziki u sistemi upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu / O. D. Vovchak // FInansi UkraYini. – 2008. – № 11. – S. 41 – 47.
6. Goy V. Do pitannya pro organizatsiyu okremih vidiv kontrolyu za diyalnistyu velikih platnikov podatkov/ Goy V. //Pidpriemnitstvo, gospodarstvo i pravo. – 2010 - № 1- S. 57-62.
7. Desyatnyuk O. M. Monitoring podatkovih rizikiv: teoriya ta praktika: monografiya / O. M. Desyatnyuk. – T.: TNEU, 2009. – 312 s.
8. Ivanov Y.B. Podatkova sistema [Tekst]: Navch. posib. / Yu.B.Ivanov, A.I. Krisovatiy, O.M. Desyatnyuk. – K.: AtIka, 2010. – 920 s.
9. Kalinesku T. V. Monitoring podatkovih rizikiv / T. V. Kalinesku, Y. A. Romanovska, V. S. Aloshkin. – Lugansk: Vid-vo SNU Im. V. Dalya, 2009. – 240s.
10. Kizlo M.V. Sistema podatkovogo kontrolyu sutnist ta struktura [Tekst] / M.V. Kizlo, R.V. Rosoha // Naukoviy visnik NLTU UkraYini. – 2011. – Vip. 21.9. – s. 203- 208
11. Kucheryavenko M. Pravove reguluvannya podatkovogo kontrolyu // Visnik Akademiy pravovich nauk Ukrayini / Kucheryavenko M. – 2009. - № 2 (29). – S.107-113.
12. Mariniv N. Problemni aspekti viznachennya ponyattya podatkovogo kontrolyu v UkraYini [Tekst] / N. Mariniv // Pravo UkraYini. – 2009. – № 4. – S. 46-53.
13. Melnik D. Yu. Nalogoviy menedzhment/ Melnik D. Yu. / M.: Finansyi i statistika, 2010. – 352 s.
14. Onischenko V. A. Podatkoviy kontrol (osnovi organizatsiyi) /V. A. Onischenko – K.: 2010. – 420 s.
15. Reva T.M. Podatkoviy menedzhment [Tekst]: Navch. posib. vid. 2-ge, pererob. ta dop./ T.M. Reva – Kiyiv: Tsentr navch. l-ri, 2010 – 304 s.
16. Skvortsov N. N. VsYo o nalogah v Ukraine / N. N. Skvortsov. – K.: KONKORD. 2009. – 328 s.

Романовская Ю. А., Варламова Л. С.

Налоговый контроль как действующий инструмент мониторинга налоговых рисков

В исследовании определена сущность мониторинга налоговых рисков и обосновано негативное влияние налоговых рисков, которое ведет к неблагоприятным тенденциям социально-экономического развития государства. Охарактеризованы основные составляющие системы мониторинга налоговых рисков и доведено, что налоговый контроль влияет на все составляющие этой системы. Предложены способы реализации налогового контроля и исследованы действующие подходы к его модернизации. Более подробно очерчены направления реформирования и совершенствования налогового контроля на уровне налоговых инспекций, что является основной составляющей качественного задела для стабильного наполнения бюджета государства.

Ключевые слова: мониторинг налоговых рисков, налоговый контроль, налоговые инспекции, Налоговый кодекс Украины, налоговые проверки, контрольная деятельность налоговых органов.

Romanovskaya Y., Varlamova L.

Tax control as an effective tool for monitoring fiscal risks

The study considered the essence of monitoring fiscal risks and grounded the negative impact of tax risks, which leads to adverse trends in socio-economic development. The basic components of monitoring tax risks and found that the tax control affects all components of the system. The ways of tax control and are implemented approaches to its modernization. More specifically outlines areas of reform and improvement of tax control at tax offices, which is the basis for stable quality filling state.

Keywords: monitoring tax risk, tax control, tax offices, the Tax Code of Ukraine, tax audits, monitoring activities of tax authorities.

Рецензент: Заблодська І. В. – доктор економічних наук, професор, Директор Луганської філії Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України, м. Луганськ, Україна.

Reviewer: Zablodskaya I. – Professor, Ph.D. of Economics, Director of the Institute of economic and legal research Lugansk branch National academy sciences of Ukraine, Luhansk, Ukraine.

e-mail: zablodin@yandex.ru

Стаття подана 06.06.2013 р.

ПРИНЦИП СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ У СФЕРІ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У статті розглянуті механізми та напрямки сучасної системи оподаткування України з точки зору їх соціальності спрямованості. Визначені негативні тенденції у суспільстві, які свідчать про неравномірний розподіл податкових зобов'язань між різними верствами населення в залежності від їх доходів. Проведено аналіз взаємозв'язку справедливого оподаткування та рівня поповнення державного та місцевого бюджетів. Запропановано внести зміни в окремі норми податкового законодавства з метою встановлення оптимального рівня оподаткування для усіх верств населення, що у перспективі сприятиме підвищенню рівня поповнення бюджетів країни та поліпшенню добробуту її населення.

Ключові слова: податкова політика, об'єкт оподаткування, негативні тенденції, наповнення бюджетів, соціальна справедливість, податкове законодавство, вартість.

Постановка проблеми. Основна мета державної податкової політики полягає в організації наповнення дохідної частини бюджету держави з різних джерел для покриття витрат, пов'язаних із виконанням нею своїх функцій. Одним із головних принципів податкової політики є принцип справедливості та соціальної спрямованості. Для реалізації даного принципу держава повинна встановлювати таку систему оподаткування, яка враховує всі фактори діяльності юридичних і фізичних осіб – доходи і споживання, майно і приріст капіталу, ресурсну забезпеченість і віддачу вкладених коштів та ін. Принцип соціальної справедливості реалізується не завдяки пошуку і впровадженню найбільш «справедливого» податку, а шляхом поступового встановлення оптимальної структури та рівня оподаткування, які мають максимально задовольняти всі верстви населення, господарюючі суб'єкти. Проте сьогодні цей принцип навіть частково не є реалізованим. Підтвердженням даного факту є такі соціальні тенденції:

а) масовий виїзд професіоналів усіх галузей та молоді за кордон для працевлаштування з метою отримання достойної заробітної плати, бо в Україні їхня праця не оплачується належним чином та підлягає високому оподаткуванню;

б) зосередження великого обсягу капіталу заможних українців на рахунках банків офшорних зон зарубіжних країн. Ко-

шти не інвестуються в економіку України, а використовуються за кордоном;

в) понад 2/3 національного багатства зосереджено у руках сотні заможних сімей, проте під пресінг оподаткування підпадає 96-99 відсотків бідного населення, неспроможного поповнити бюджет;

г) корупція – основна причина зниження інвестиційної привабливості української економіки та поповнення бюджетів. Головною причиною недовіри інвесторів є відсутність гарантії захисту прав власності, верховенства права та рівності усіх перед законом. Відповідно до останнього звіту Всесвітнього економічного форуму, що вивчає глобальну конкурентоспроможність країн світу, за рівнем захисту прав власності Україна посідає 129 місце серед 144 держав, за ефективністю правової системи - 141 із 144 країн світу, за ефективністю державних інститутів - 129 місце;

д) безпорадність влади в боротьбі з тіньовою економікою. Згідно з оцінками податківців, обсяг тіньового сектора становить, як мінімум, 350 мільярдів гривень на рік. При цьому цей обсяг розподіляється в такий спосіб: 170 мільярдів гривень становить зарплата в «конвертах», 100 мільярдів — доходи власників активів — виведення безготівкових коштів у готівкову форму або на інвалютні рахунки в іноземних банках, 35 мільярдів — неофіційні платежі, 45 мільярдів гривень — основні засоби, матеріальні ресурси та послуги тіньового сектора. Найбільшу питому вагу

(60 відсотків) в загальному обсязі тінювих коштів становлять кошти середнього класу, який неспроможний боротися надмірними податками, 40 відсотків – кошти заможних громадян, для яких в Україні працює «вибіркове правосуддя».

Перелічені сучасні тенденції свідчать про неравномірний розподіл податкового навантаження між заможними верствами населення, середнім класом та людьми з невеликими статками.

Питання встановлення соціальної справедливості при оподаткуванні, а також поповнення місцевого бюджету є актуальним та може бути предметом наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Причини недоотримання коштів державним та місцевим бюджетами відображені у роботах І.Шмири [1], М.Томчинської [7], В.Чайки [9]. Проте питання соціальної складової як однієї з причин виникнення даної ситуації залишається недостатньо дослідженим.

Мета статті. Виявити прогалини законодавчої бази оподаткування, які носять суто фіскальний характер без врахування соціальної складової та запропонувати внесення змін до законодавства з метою запобігання наслідків недоотримання коштів місцевим та державним бюджетами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податкове законодавство України містить ряд норм, які потребують змін відповідно до головного принципу податкової політики соціальної справедливості.

1. Проблеми адміністрування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.

Сьогодні все більш актуальним в Україні є питання ефективності введення нових майнових податків, які є джерелом наповнення місцевих бюджетів. Запровадження податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки є одним із завдань щодо реформування податкової системи України в цілому.

Згідно підпункту 2 пункту 5 статті 265 Податкового Кодексу України, ставки податку встановлюються за рішенням сільської, селищної або міської ради у від-

сотках до розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року, за 1 кв. метр бази оподаткування.

Відповідно до змін, внесених до Податкового Кодексу Законом України від 04.07.2013 №403-VII «Про внесення змін до статті 265 Податкового кодексу щодо об'єктів житлової нерухомості» (надалі – Закон №403), ставки податку для фізичних осіб встановлюються в таких розмірах:

а) не більше 1 відсотка - для квартири/квартир, житлова площа яких не перевищує 240 кв. метрів, або житлового будинку/будинків, житлова площа яких не перевищує 500 кв. метрів;

б) 2,7 відсотка - для квартири/квартир, житлова площа яких перевищує 240 кв. метрів, або житлового будинку/будинків, житлова площа яких перевищує 500 кв. метрів;

в) 1 відсоток - для різних видів об'єктів житлової нерухомості, що перебувають у власності одного платника податку, сумарна житлова площа яких не перевищує 740 кв. метрів;

г) 2,7 відсотка - для різних видів об'єктів житлової нерухомості, що перебувають у власності одного платника податку, сумарна житлова площа яких перевищує 740 кв. метрів.

Таким чином, Законом №403 передбачено встановлення ставок податку в залежності від сумарної житлової площі об'єктів оподаткування, які перебувають у власності фізичної особи, однак не взято до уваги фактор місцезнаходження об'єкту оподаткування. В результаті податок розраховується за однаковими ставками по об'єктах, незалежно від того, чи вони розташовані у закинутому Богом і людьми селі, чи у районі престижних хатинок під столицю, чи в АР Крим та інших курортних зонах.

2. Неєфективні ставки податку на доходи фізичних осіб. Статтею 167 Податкового кодексу України ставка податку на доходи фізичних осіб збільшена до 17 %, але не для всіх. Для тих, чий місячний зарібок більший за десятикратний розмір мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня звітного року, із суми переви-

щення вказаного розміру доведеться платити податок за ставкою 17 %. Таким чином, якщо заробіток не перевищує 10-ти кратний розмір мінімальної заробітної плати, ставка податку становитиме 15 %. Чи спряла зазначена норма закону встановленню соціальної справедливості? Адже пересічні співвітчизники, чий місячний заробіток більший за десятикратний розмір мінімальної заробітної плати та заможні громадяни, чий статок набагато більший за десятикратний розмір мінімальної заробітної плати будуть оподатковуватися за однаковою ставкою в 17 відсотків.

3. Відсутність декларування видатків високопосадовців. Податковим законодавством передбачено декларувати доходи, проте зовсім не приділяється уваги видаткам, за якими можна визначити реальний обсяг доходів громадян та запобігти таким чином ухилення від оподаткування. Верховна Рада України не підтримала внесення змін до законів України, що стосуються декларування доходів і витрат вищих посадових осіб, уповноважених на виконання функцій держави і органів місцевого самоврядування та їхніх родичів. За цей законопроект проголосувало лише 118 народних депутатів з 418 зареєстрованих в залі (для ухвалення рішення необхідно 226 голосів).

Законопроект пропонував спеціальну систему декларування доходів і витрат вищих посадових осіб, уповноважених на виконання функцій держави і органів місцевого самоврядування, та їхніх близьких родичів (членів сім'ї, дітей, батьків, братів і сестер, онуків, усиновителів, усиновлених). Пропонувалось зобов'язати всіх посадовців - від президента, прем'єр-міністра і голови Верховної Ради до суддів, військовослужбовців і голів держпідприємств - подавати декларації про свої доходи і витрати. Звітувати повинні були ті, хто претендував на ці посади, звільнені з держслужби і члени їхніх сімей. Декларація повинна була містити інформацію про рухоме і нерухоме майно, спільних власників (не підлягає декларуванню лише рухоме майно вартістю менше 10 прожиткових

мінімумів), цінні папери, корпоративні права, активи і фінансові зобов'язання.

При цьому в законопроекті було встановлено, що декларуванню підлягають всі витрати на оплату товарів, робіт і послуг, якщо фактична або ринкова вартість окремого товару, роботи і послуги перевищує 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян незалежно від кількості укладених операцій для отримання відповідного товару, роботи і послуги, а також незалежно від наданих продавцем (виконавцем) розстрочок, відстрочень або знижок.

Народні депутати також не підтримали зміни до Кримінального кодексу України, що стосуються посилення відповідальності за посадові злочини, здійснені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави і органів місцевого самоврядування. Даний законопроект підтримали лише 104 народних депутати з 418 зареєстрованих в залі. Законопроект пропонував посилити покарання для вищих посадових осіб за такі злочини, як привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, легалізація (відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом), порушення законодавства про бюджетну систему тощо.

У проекті закону пропонувалося доповнити Кримінальний кодекс України санкціями, які припускають довічне ув'язнення для вищих посадових осіб, що скоїли дані злочини. Контролювати отримання незаконних заробітків повинні б були податкові органи та спеціально створений уповноважений орган, який отримає право доступу до банківської таємниці.

Таким чином, відсутність інформації про витрати дає змогу ухилитися від оподаткування.

4. Не введений податок на розкіш. У червні минулого року у Верховній Раді України було зареєстровано законопроект № 10558 «Про внесення змін до Податкового Кодексу щодо оподаткування багатства і предметів розкоші». Так, згідно з проектом закону, предметами розкоші будуть вважатися взуття, вироби з хутра, шкіри, килими, текстиль, предмети мисте-

цтва, антикваріат, за які власники виклали понад 30 мінімальних зарплат (32190 грн). Обкладатися податком будуть також вироби з дорогоцінних металів або дорогоцінних (напівдорогоцінних) каменів, годинники, мобільні телефони, зброя, за які сплачено понад 20 мінімальних зарплат (21460 грн). Податок буде стягуватися один раз при купівлі в сумі 10% від вартості на момент покупки або ввезення на митну територію України. Власники літаків і вертольотів будуть платити щороку 0,2% від мінімальної зарплати за кожен кілограм злітної маси. Приміром, за вертоліт Eurocopter зі злітною масою приблизно в 3,5 т доведеться платити 7511 грн. Яхти та інші плавзасоби для спорту і відпочинку з потужністю двигуна від 75 кВт також будуть недешевим задоволенням - їм доведеться платити щороку 0,2% від мінімальної зарплати за кожен 1 кВт потужності, тобто яхта з потужністю двигуна в 75 кВт обійдеться в 16 095 грн. Втім, судна старше 20 років обкладатися податком не будуть.

Податок на розкіш платитимуть не тільки найбагатші українці. Разом з податком на дорогі речі планується стягувати і податок на високі доходи. Якщо вони перевищують 16095 грн на місяць (понад 15 мінімальних зарплат на 1 січня), ставка податку для суми перевищення збільшується до 20% (для всіх інших цей податок зараз становить 15%).

Якщо ж сума доходів в місяць перевищує 10 730 грн (10 мінімальних зарплат), буде стягуватися 17% з суми перевищення. Податковий тягар за елітну нерухомість буде варіюватися від 4292 до 8584 грн. До цієї категорії законодавці віднесли квартири понад 200 кв м і будинки більші за 400 кв м. Власники таких апартаментів зобов'язані будуть платити кожен рік 2% від мінімальної зарплати за кожен квадратний метр, тобто 4292 грн за квартиру в 200 "квадратів" і 8584 грн за будинок в 400 "квадратів".

Любителів потужних автомобілів, та автомобілів представницького класу також очікує податковий "сюрприз". Автомобілі з об'ємом двигуна понад 3400 куб. см, мотоцикли з об'ємом двигуна понад 800 куб. см

будуть коштувати їх власникам 20% від мінімальної зарплати за кожні 100 куб. см. Наприклад, за Mercedes S600 з об'ємом двигуна в 5500 куб. см доведеться платити 11 803 грн. Транспортні засоби, яким більше 7 років, податком обкладатися не будуть.

Проте даний законопроект має певні недоліки. По-перше, заможним верствам населення нові процентні ставки оподаткування навряд чи зіпсують настрої, адже бізнесмени знайдуть спосіб відходу від сплати цього податку. Тим більше що податком пропонують обкласти тільки власність, зареєстровану на території України.

А ось середній клас буде платити по максимуму, оскільки він не має можливості захиститися від прогалін у законодавстві та чиновницького свавілля. Багато експертів вважають, що головною небезпекою цього податку є те, що він може перетворитись у покарання за багатство і буде частіше застосовуватися до середнього класу, а не до багатіїв, які можуть уникати податків. Середній клас практично не використовує офшори, не реєструє майно в юрисдикції інших країн, не вигадує схем володіння дорогою власністю. Але у більшості представників середнього класу є простора квартира, заміський будинок або дорогий автомобіль, які й потраплять під оподаткування в першу чергу.

По-друге, на мою думку, основу багатства заможних верств населення становлять трансфертне ціноутворення, а також відсотки, дивіденди, роялті - так звані пасивні доходи, які й потрібно обкласти податком, проте не враховані в законопроекті.

Слід також додати, що до його часу даний законопроект так і не був ухвалений Верховною Радою України.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В статті визначені негативні тенденції соціальної незахищеності населення, а також виявлені прогалини у законодавчій базі оподаткування, які носять суто фіскальний характер без врахування соціальної складової, що призводить до недоотримання коштів державним та місцевим бюджетами. Ними є :

- не врахування місця розташування об'єктів нерухомості при встановленні місцевими радами ставок податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;

- неефективні ставки оподаткування податком на доходи фізичних осіб;

- відсутність декларування видатків високопосадовців;

- не врахування у законопроекті, яким планується ввести податок на розкіш, оподаткування відсотків, дивідендів, роялті.

Враховуючи вищезазначене, необхідно внести такі зміни у законодавство України:

- ввести обов'язкову норму декларування витрат громадянами;

- ввести новий незалежний орган з боротьби з корупцією;

- ввести диференційовані ставки оподаткування податком на нерухомість в залежності від місця розташування об'єкта житлової нерухомості;

- врегулювати повернення грошей українських магнатів з офшорних зон та обкладення їх податком на доходи фізичних осіб;

- визначити механізми виявлення коштів на рахунках у банках, роялті та інших з метою обкладення їх податком на розкіш.

Література

1. Гармонізація оподаткування в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів : збірник тез Міжнародної наук. – практ. конф. (Київ, 17–18 березня 2011 р.) Держ. подат. адмін. України; редкол. : І.П.Шмир - Ірпін', 2011. – Ч.1. – 331 с.

2. Данілов О. Д., Фліссак Н. П. Податкова система та шляхи її реформування /Навчальний посібник - К.: Парламентське вид-во, 2011. – 87 с.

3. Захожая В.Б. Система оподаткування та податкова політика/В.Б. Захожая, Я.В.Литвиненко.– К.: ЦНЛ, 2012. – 369 с.

4. Петрович Й. Проблеми розвитку та шляхи вдосконалення податкової політики України/ Петрович Й //Банківська справа - 2012. - № 6. – с. 43-47.

5. Соколовська А.М. Податкова система держави: теорія і практика становлення: монографія / А.М. Соколовська. – К.: Вид-во «Знання-Прес», 2013. – 454 с.

6. Тарангул Л. Л. Регіональна податкова політика: зміст і особливості її реалізації /Тарангул Л. Л.//Фінанси України - 2012. - № 10. - 33 с.

7. Томчинська М. Оцінка податкової політики в Україні та її майбутні перспективи/ М. Томчинська //Економіст - 2011. - № 6. — 12 с.

8. Федосов В.М. Податкова система України/ В.М.Федосов, Л.С. Опарін, Г.О. П'ятаченко. – К.: Либідь, 2011. – 427 с.

9. Чайка В.В. Науково – практичні засади адаптації податкового законодавства України до законодавства Європейського Союзу / В.В. Чайка//Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – 2012. - № 3. - 133 с.

10. Чуприна А. Оподаткування доходів фізичних осіб: міжнародний досвід/ А. Чуприна// Вісник податкової служби України: інформац. – аналіт. журнал. – 2011. – № 10. – С. 6–8.

References

1. Harmonizatsiya opodatkovannya v umovakh hlobalizatsiy nykh ta intehratsiyniykh protsesiv : zbirnyk tez Mizhnarodnoi nauk. – prakt. konf. (Kyiv, 17–18 bereznya 2011 r.) Derzh. podat. admin. Ukraïny; redkol. : I.P.Shmyr - Irpin', 2011. – CH.1. – 331 s.

2. Danilov O. D., Flissak N. P. Podatkova systema ta shlyakhy її reformuvannya /Navchal'nyy posibnyk - K.: Parlament's'ke vyd-vo, 2011. – 87 s.

3. Zakhzhaya V.B. Systema opodatkovannya ta podatкова polityka/V.B. Zakhzhaya, YA.V.Lytvynenko.– K.: TSNL, 2012. – 369 s.

4. Petrovych Y. Problemy rozvytku ta shlyakhy vdoskonalennya podatкової polityky Ukraïny/ Petrovych Y //Bankivs'ka sprava - 2012. - № 6. – s. 43-47.

5. Sokolovs'ka A.M. Podatkova systema derzhavy: teoriya i praktyka stanovlennya: monohrafiya / A.M. Sokolovs'ka. – K.: Vyd-vo «Znannya-Pras», 2013. – 454 s.

6. Taranhul L. L. Rehional'na podatkovna polityka: zmist i osoblyvosti її realizatsii /Taranhul L. L.//Finansy Ukraïny - 2012. - № 10. - 33 s.

7. Tomchyns'ka M. Otsinka podatkovoi polityky v Ukraïni ta її maïbutni perspektyvy/ M. Tomchyns'ka //Ekonomist - 2011. - № 6. — 12 s.

8. Fedosov V.M. Podatkova systema Ukraïny/ V.M.Fedosov, L.S. Oparin, H.O. P'yatachenko. – K.: Lybid', 2011. – 427 s.

9. Chaÿka V.V. Naukovo – praktychni zasady adaptatsii podatkovoho zakonodavstva Ukraïny do zakonodavstva Yevropeÿs'koho Soyuzu / V.V. Chaÿka//Naukovyÿ visnyk Volyns'koho natsional'noho universytetu im. Lesi Ukraïnky. – 2012. - № 3. - 133 s.

10. Chupryna A. Opodatkuvannya dokhodiv fizychnykh osib: mizhnarodnyÿ dosvid/ A. Chupryna// Visnyk podatkovoi sluzhby Ukraïny: informats. – analit. zhurnal. – 2011. – № 10. – S. 6–8.

Хмеленко И. В.

Принцип справедливости и социальной направленности в сфере налоговой политики Украины

В статье рассмотрены механизмы и направления современной системы налогообложения Украины с точки зрения их социальной направленности. Определены негативные тенденции в обществе, которые свидетельствуют о неравномерном распределении налоговых обязательств между разными слоями населения в зависимости от их доходов. Проведен анализ взаимосвязи справедливого налогообложения и уровня пополнения государственного и местного бюджетов. Предложено внести изменения в отдельные нормы налогового законодательства с целью установления оптимального уровня налогообложения для всех слоев населения, что в перспективе будет способствовать повышению уровня пополнения бюджетов страны и улучшению благосостояния ее населения.

Ключевые слова: налоговая политика, объект налогообложения, негативные тенденции, наполнение бюджетов, социальная справедливость, налоговое законодательство, стоимость.

Khmelenko I.

The principle of equity and social orientation of the tax system of Ukraine

The article deals with the mechanisms and trends of the modern tax system in Ukraine in terms of their social orientation. Identified negative trends in the society, which showed uneven distribution of tax liabilities between the different layers of the population, depending on their income. The analysis of the relationship of fair taxation and the level of recruitment of state and local budgets. Proposed to amend certain provisions of the tax legislation in order to establish the optimal level of taxation for all segments of the population, which in the future will increase the level of recruitment budgets of the country and the welfare of its people.

Keywords: tax policy, the object of taxation, the negative trend of filling the budget, social justice, tax laws, cost.

Рецензент: Калінеску Т. В. – д.е.н., професор, завідувач кафедри «Оподаткування» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Луганськ, Україна.

Reviewer: Calinescu T. – Professor, Ph.D. of Economics, Head of Taxation Department Volodymyr Dahl East ukrainian national university, Luhansk, Ukraine.

e-mail: info@taxation.lg.ua

*Стаття подана
09.09.2013 р.*

УДК 336.12

КОСТИРКО Л. А., КЛІТИНСЬКИЙ Ю. С.

МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ФІНАНСОВОЇ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ РЕГІОНУ

Визначено сценарії стійкого розвитку регіонів. Розроблено принципову схему оцінки рівня стійкого розвитку регіону, що поєднує економічний, фінансовий і соціальний блоки. Обґрунтовано механізм формування і оцінки регіональних фінансових потоків за критерієм фінансової забезпеченості регіону. Наведено альтернативні варіанти стратегій розвитку регіонів за типами: самодостатній, проблемний, депресивний. Сформульовано концептуальні положення з оцінки ризику зниження фінансової забезпеченості регіонального розвитку. Обґрунтовано напрями розвитку міжрегіональної фінансової взаємодії.

Ключові слова: розвиток, регіон, фінансові потоки, фінансова забезпеченість, фінансовий механізм, стратегія, ризик, міжрегіональна фінансова взаємодія.

Постановка проблеми. Забезпечення стійкого розвитку економіки належить до першочергових стратегічних завдань регіонів. Фінансова незалежність і соціально-економічний розвиток регіонів, насамперед, залежить від впровадження стимулюючих механізмів зростання їх фінансової забезпеченості та фінансового потенціалу. Проте можливості регіонів у формуванні фінансового потенціалу обмежені у зв'язку природно-кліматичними умовами, структурою економіки та рівнем розвитку виробництва. Відсутність в регіонах достатніх ресурсів фінансування підсилює регіональну диференціацію та знижує рівень фінансових можливостей їх економічного розвитку. На сьогодні основний акцент робиться на формуванні та використанні бюджетного і податкового потенціалу і не враховується потенціал кредитних, страхових та інвестиційних компаній. В результаті програми і стратегії розвитку регіонів є фінансово незабезпеченими. Адміністративні, економічні, соціальні важелі та інструменти управління регіоном слабо пов'язані між собою, не враховують особливостей регіонального розвитку, не мають під собою системної основи. Підвищення рівня фінансової самодостатності регіонів можна досягти на основі врахування фінансових можливостей держави і суб'єктів економіки регіону. Механізм фінансового забезпечення розвитку регіону повинен бути орієнтованим на створення економічної бази для регіонального розвитку. Тому широкий інтерес викликає

теорія і практика досягнення стійкого регіонального розвитку на основі фінансового механізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування і оцінки регіонального фінансового потенціалу характеризуються різноманіттям аспектів і досліджуються багатьма вітчизняними вченими, серед яких: Александров І. О., Боронос В. Г., Григоренко В. О., Данилишин Б. М., Долішній М. І., Іоненко К.В., Козоріз М.А., Кириленко О. П., Масловська Л., Мироненко М. Ю., Невелєв О. М., Папаїка А. А., Саєнко В. Г., Ставнича М. М., Хістева О.В. [1-8]. Окремим проблемам фінансування соціально-економічного розвитку галузевих і територіальних економічних систем присвячені роботи таких зарубіжних вчених як А. Вебер, Д. Кісінг, І. Кравіс, П. Кругман, Г. Кунц, К. Ланкастер, В. Лаунхардт, Г. Мінсберг, Й. Тюнен, Д. Хан, Р. Хегстром. Вивчення і систематизація теоретичного матеріалу показали, що, не дивлячись на багаточисельні дослідження в області стійкого розвитку і регіонального управління, не знайшли повного відвідображення питання розробки і впровадження механізму стійкого розвитку регіону. В даний час механізм регіонального розвитку не розглядається як система, його інструменти і важелі розрізнені та часто суперечать один одному. Разом з наявністю фундаментальних підходів в цій сфері, можна вказати на відсутність системних теоретико-методологічних основ оцінки фінансової

забезпеченості розвитку економіки території. Також залишаються невирішеними завдання оцінки впливу ризиків на ресурсну базу регіону і можливих втрат в результаті зміни економічної ситуації.

Мета статі – обґрунтування теоретико-методологічних засад розвитку фінансового сектора економіки регіону в умовах ризику і невизначеності ринкового середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Потенціал стійкого розвитку визначається параметрами переваг регіонів – природно-ресурсних, економічних, ін-

фраструктурних. Критерієм, який об'єктивно визначається природним потенціалом території, є її ресурсна забезпеченість, яка характеризується рівнем технологічного та інноваційного розвитку. Рівень соціальної стабільності об'єктивно визначається відповідністю суспільного устрою специфіці функціонування природного середовища на даній території, а суб'єктивно – ступеню довіри населення до влади. Для того, щоб реалізація інтересів розвитку суспільства регіону була реальною, необхідно, щоб ці два чинники знаходилися в прямій пропорційній залежності (рис. 1).

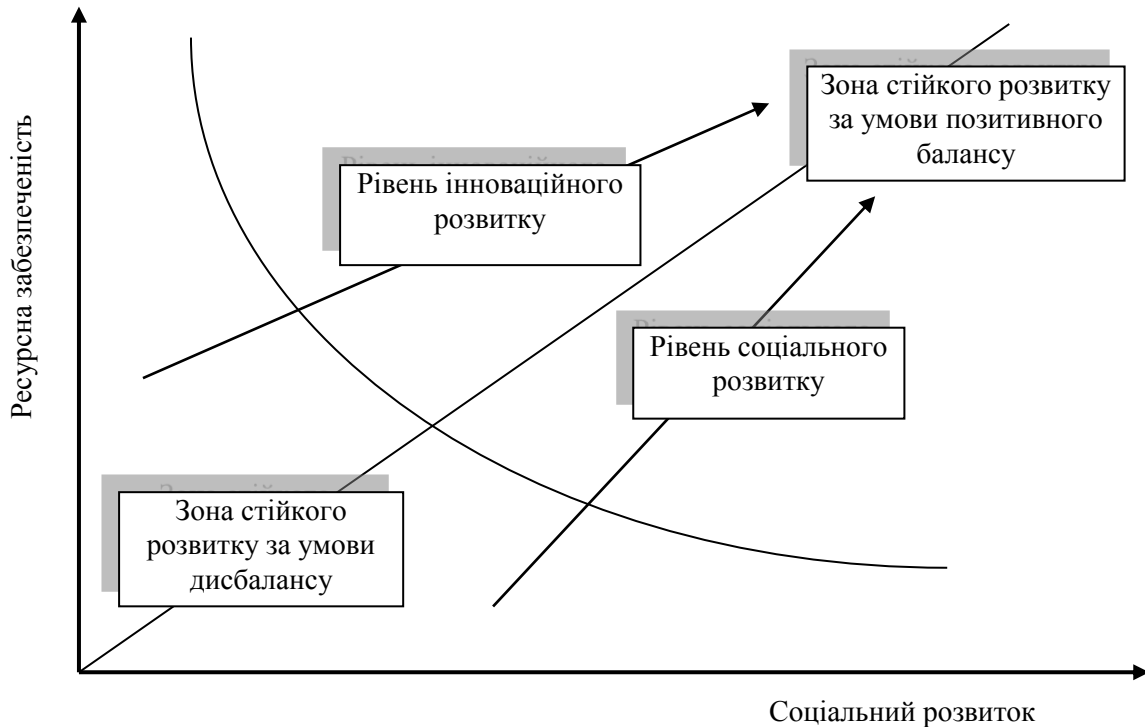

Рис. 1. Сценарії стійкого розвитку регіонів

Зона можливих сценаріїв розвитку регіону обмежена: 1) рівнем інноваційного розвитку – визначає сценарії використання ресурсного потенціалу з дотриманням балансу екологічної системи; 2) рівнем соціального розвитку – визначає ефективність використання ресурсного потенціалу для забезпечення високої якості життя і суспільного розвитку. Такі залежності мають місце і для критеріїв економічного зростання і екологічної безпеки.

Стійкий соціально-економічний розвиток регіону полягає у здатності тривалого збереження умов для відтворення потенціалу території в режимі збалансованості

та соціальної орієнтованості. Він досягається при виконанні базової умови наявності фінансового потенціалу регіонального господарства, здатного підтримувати економічну безпеку розвитку регіону, якість життя населення з дотриманням екологічного балансу. Його рівень залежить від ефективності формування і використання регіональних фінансових ресурсів. В зв'язку з цим серед напрямів оцінки рівня розвитку регіону доцільним є виділення фінансового блоку, пов'язаного з оцінкою ефективності формування, розподілу і використання бюджетних і позабюджетних коштів (рис. 2).

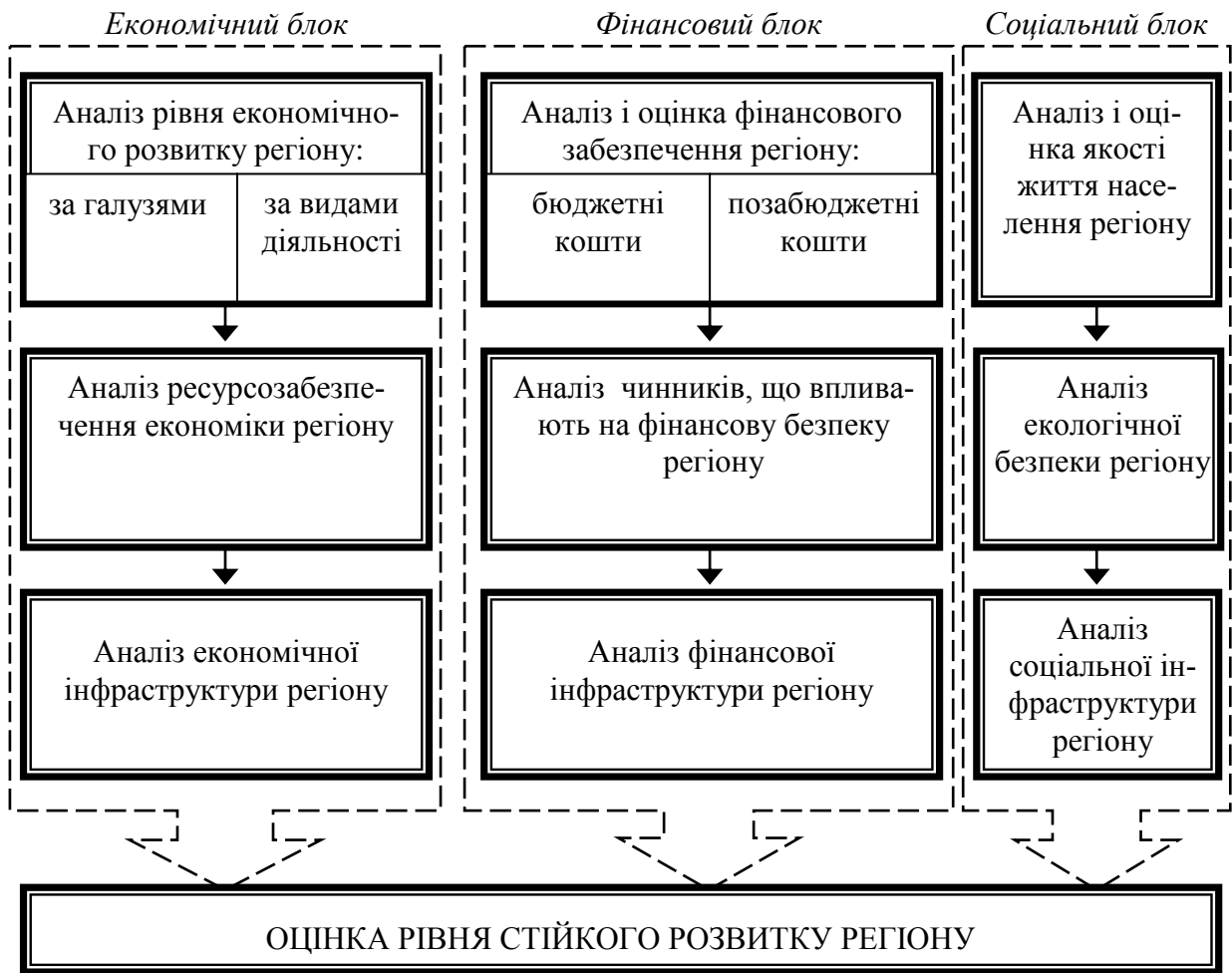

Рис. 2. Принципова схема оцінки рівня стійкого розвитку регіону

Досягнення стійкого економічного зростання регіонів, стабільного соціально-економічного розвитку неможливо без створення оптимальної системи розподілу фінансових потоків. Регіональні фінансові потоки слід розглядати як зустрічний рух фінансових ресурсів регіону з метою забезпечення регіональної життєдіяльності та стійкості економічного розвитку території. Для ефективного управління фінансовими потоками необхідна постійна оцінка сформованої ресурсної бази і фінансової забезпеченості регіону на всіх рівнях управління (рис. 3).

Система управління фінансовими потоками регіону повинна забезпечити їх максимальне позитивне сальдо, що дозволить сформувати запас фінансової міцності для стійкого територіального розвитку. У зв'язку з цим найбільш придатним критерієм ранжування регіонів є їх здатність до продуктивної діяльності щодо забезпе-

чення власних витрат джерелами фінансування, тобто покриття фінансовим потенціалом витратних зобов'язань регіону (K_n). Для забезпечення стійкості економічного розвитку регіону значення $K_n \geq 1$.

Результати ранжування регіонів за цим критерієм є основою розробки рекомендацій з формування стратегій залучення зовнішніх фінансових ресурсів і стимулювання нарощування власної фінансової бази розвитку, що забезпечить фінансову стійкість регіону. Типологію регіонів з позиції якості управління фінансовими потоками та відповідні регіональні стратегії зміцнення фінансової забезпеченості регіону наведено в табл. 1. Внутрішнім джерелом будь-якого розвитку є протиріччя. Звідси, стратегічний вибір регіону повинен ґрунтуватися на виявленні внутрішніх і зовнішніх суперечностей його розвитку: між спеціалізацією і комплексністю, між інтересами суспільства і регіону.

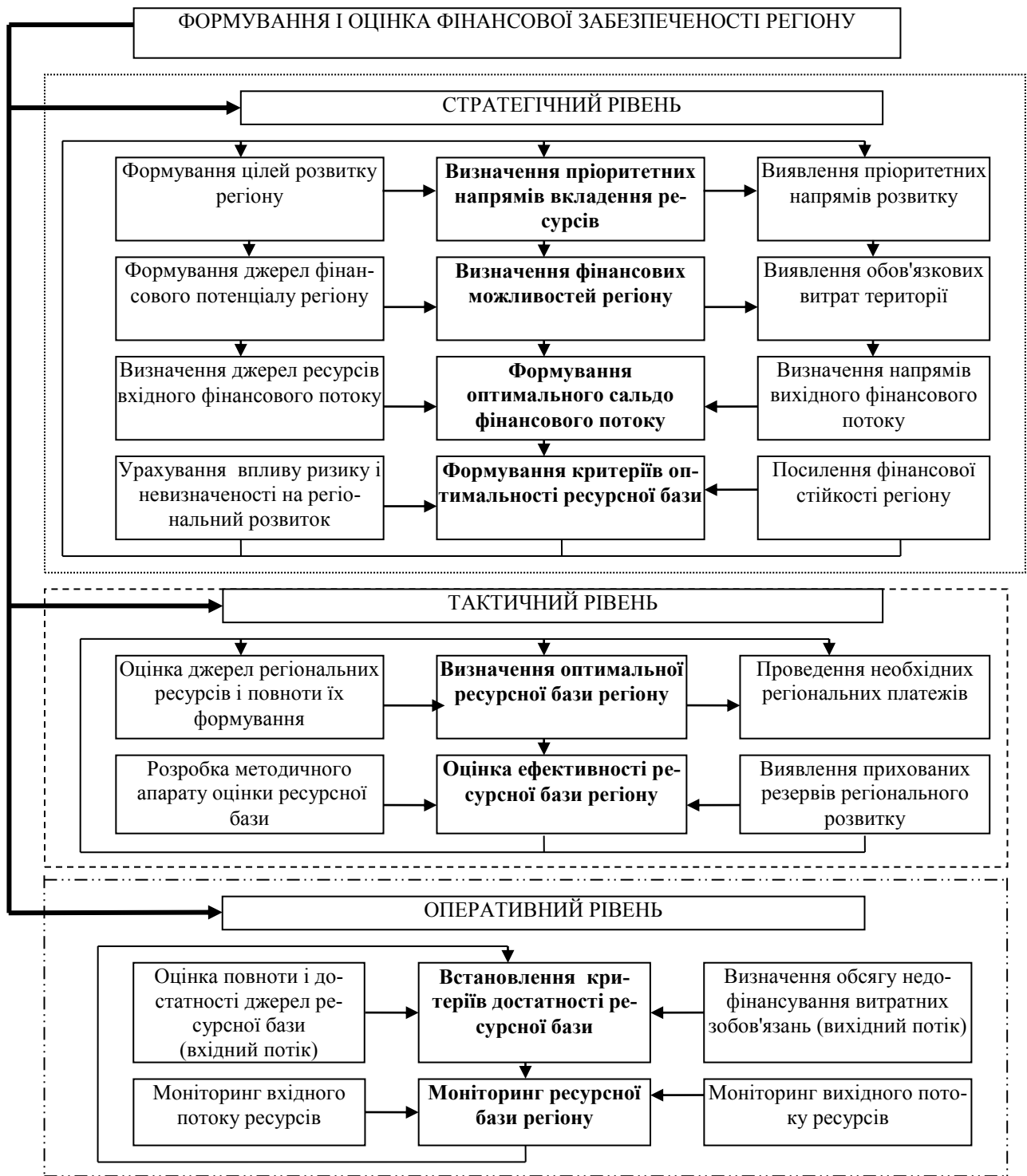

Рис. 3. Механізм формування і оцінки фінансової забезпеченості регіону

Що стосується "самодостатності" регіонів, таке визначення носить умовний характер. Регіональне господарство є підсистемою загальнодержавної економічної системи. Регіон не в змозі самостійно, без державної підтримки вирішувати завдання життєзабезпечення території. Інакше втрачається економічна доцільність його

входження в економічну систему країни. Термін "економічна самодостатність регіону" є деякою абстракцією, але при цьому характеризує високий ступінь відтворювальної повноти функціонування регіональної економічної системи в просторі та часі.

Регіональні стратегії зміцнення фінансової забезпеченості регіону

Тип регіону	Рівень коефіцієнта покриття фінансовим потенціалом витратних зобов'язань	Елемент ресурсної бази	Стратегії зміцнення фінансової забезпеченості
Самодостатній	$K_n \geq 0,8$	Бюджетний потенціал	Розширення джерел власних ресурсів регіону
		Кредитний потенціал	Вдосконалення системи субсидування процентних ставок для господарюючих суб'єктів за пріоритетними напрямами регіонального розвитку, розвиток регіональних кредитних програм
		Інвестиційний потенціал	Розробка інвестиційних програм, що приваблюють зовнішніх інвесторів
		Міжбюджетні трансферти	Використання державних міжбюджетних ресурсів для розвитку інвестиційної діяльності в регіоні
Проблемний	$0,5 < K_n < 0,8$	Бюджетний потенціал	Оптимізація структури податкових платежів
		Кредитний потенціал	Вдосконалення системи підтримки кредитування реального сектора з метою розширення можливостей бізнесу
		Інвестиційний потенціал	Розробка регіональних інвестиційних програм і режимів інвестування, стимулюючих притік інвестицій в регіональну економіку
		Міжбюджетні трансферти	Використання системи регіонального перерозподілу ресурсів для розширення капітальних витрат регіону і вкладення в систему відтворення
Депресивний	$K_n < 0,5$	Бюджетний потенціал	Збільшення податкових зусиль регіону, введення режимів пільгового оподаткування, стимулюючих приплив капіталу і зростання обсягу податкових ресурсів
		Кредитний потенціал	Формування ефективної регіональної кредитної політики, що забезпечує розвиток пріоритетних напрямів регіональної економіки
		Інвестиційний потенціал	Введення системи субсидування відсотків за довгостроковими інвестиційними вкладеннями для реального сектора економіки, що підвищує зацікавленість в інвестиційних вкладеннях в регіоні
		Міжбюджетні трансферти	Використання ресурсів фінансової допомоги для стимулювання виробничого комплексу регіону, що забезпечує накопичення фінансового потенціалу

Регіони з критичним рівнем фінансового потенціалу мають високу схильність до втрати фінансової забезпеченості та зниження рівня економічного розвитку. Ризик зниження фінансової забезпеченості регіонального розвитку вимірюється імовірнісним показником можливих фінансових втрат (додатково витрачених ресурсів). Специфічними видами ризиків для регіонів

є скорочення фінансової допомоги з державного бюджету і зміна національної системи міжбюджетних відносин. Це вимагає постійного контролю і моніторингу ризиків для коригування економічної стратегії регіону. Концептуальні основи оцінки ризику зниження фінансової забезпеченості регіонального економічного розвитку об'єднують: чинники і види ризику, завдан-

ня, принципи і методи його оцінки. Основними чинниками ризику зниження фінансової забезпеченості регіонального економічного розвитку є: обсяг заборгованості по податках і зборах, рівень доходів населення і господарюючих суб'єктів регіону, обсяг залучених банківських ресурсів, структура витрат регіону, рівень інвестиційних ресурсів регіону, рівень розвитку регіонального виробництва, обсяги зовнішніх надходжень в регіон, рівень бюджетних витрат на інвестиційні цілі. Однією з найважливіших цілей управління ризиками є запобігання одноразовим значним по величині збиткам, які можуть мати катастрофічні наслідки для регіону. Для аналізу ризикованості економічної системи регіону можуть бути використані експертні, рейтингові, економіко-статистичні методи, методи аналогій та імітаційного моделювання. Ранжування регіонів за ступенем зниження фінансової забезпеченості регіонального розвитку реалізується на базі прямих методів теорії вибору і прийняття рішень. Перспективні підходи до формування фінансового механізму на регіональному рівні в обов'язковому порядку передбачають врахування еколого-економічних ризиків розвитку, виникнення яких пов'язано з господарською діяльністю суб'єктів регіональної економіки.

Наявність структурних диспропорцій в балансі фінансових ресурсів регіонів на-

самперед обумовлена їх фінансовою залежністю від коштів державного бюджету. На сьогодні відносини між центральними і регіональними органами управління будуються на принципах імперативності, особливо у фінансовій сфері. Бюджетна політика держави полягає в акумуляції основних фінансових ресурсів у державному бюджеті. Обсяг повноважень з розпорядження фінансовими коштами, наданими з державного бюджету, обмежений, що стримує розвиток фінансового сектора в регіонах. Обмеженість і дефіцитність фінансової бази уповільнює реалізацію стратегічних напрямів регіонального розвитку. Регіональні та місцеві органи влади не можуть в повній мірі виконати соціальні зобов'язання. Одним з шляхів вирішення цих проблем є побудова системи міжрегіональних фінансових взаємозв'язків за ключовими напрямками, наведеними в табл. 2.

Таким чином, розширення повноважень регіональних органів в рамках діючих нормативних і правових обмежень сприятиме підвищенню ефективності фінансової політики регіону. Регіональній владі необхідно концентрувати зусилля на максимальному використанні наявних регіональних ресурсів для стабілізації і поліпшення соціально-економічного стану регіону та стійкого розвитку.

Таблиця 2

Напрями розвитку міжрегіональної фінансової взаємодії

Напрями розвитку	Заходи
Забезпечення фінансової взаємодії територій і єдності економічного простору країни при збереженні фінансової самостійності регіонів	<ul style="list-style-type: none"> • збільшення кількості спільних міжрегіональних проектів, ініційованих в регіоні, за умови співфінансування їх з державного бюджету; • збільшення обсягу коштів, що залучаються на умовах співфінансування; • фінансування розвитку транспортної інфраструктури регіонів з метою забезпечення транспортної доступності територій
Усунення перешкод для реалізації інвестиційних проектів розвитку малого бізнесу на регіональному і місцевому рівнях	<ul style="list-style-type: none"> • включення в плани соціально-економічного розвитку регіонів проектів міжрегіонального характеру, що фінансуються на умовах державно-приватного партнерства; • збільшення кількості узгоджених з сусідніми регіонами соціально-економічних проектів розвитку
Створення умов вільного переміщення фінансових ресурсів між регіонами	<ul style="list-style-type: none"> • експертиза регіональних цільових і відомчих програм; • розробка нормативно-законодавчих актів; • диференціація бюджетних послуг за видами діяльності з урахуванням потреб населення

Основним напрямом вдосконалення фінансової політики регіонів є створення

інноваційно-орієнтованих кластерів в системі регіонального господарства для ра-

ціонального використання ресурсів, що є найважливішим чинником забезпечення їх фінансової стійкості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В сучасних умовах посилення дестабілізуючих чинників та відбувається зниження стійкості функціонування соціально-економічних систем. Загострення соціально-економічних проблем, погіршення якості життя населення та стану навколишнього природного середовища призводять до необхідності розробки концепції стійкого розвитку регіонів. Дослідження цих проблем охоплює широке коло питань забезпечення соціальної, економічної і екологічної безпеки, що стосуються інтересів всього регіонального співтовариства. Механізм управління стійким соціально-економічним розвитком регіону передбачає системне використання адміністративно-правових, економічних, соціальних, інституційних методів, інструментів управління, а також набору ресурсних засобів з метою швидкої адаптації регіональної системи до нестабільного середовища, реалізації стратегії забезпечення стійкості розвитку регіону. Необхідним елементом механізму управління стійким соціально-економічним розвитком регіону є система оцінки стійкості розвитку, оскільки вона виконує функцію зворотного зв'язку в системі управління. Для подолання погроз соціально-економічного розвитку регіону запропоновано інструменти вибору стратегії фінансової забезпеченості регіону відповідно до критерію стійкості.

Подальшим напрямом дослідження є розкриття методології механізму фінансової самодостатності стійкого розвитку регіону.

Література

1. Александров І.О. Стратегія сталого розвитку регіону: [монографія] / І.О. Александров, О.В. Половян, О.Ф. Коновалов, О.В. Логачова, М.Ю. Тарасова; за заг. ред. д.е.н. І.О. Александрова / НАН

України. Ін-т економіки промисловості НАН України. – Донецьк: Вид-во «Ноулідж», 2010. – 204 с.

2. Боронос В., Карпенко І. Аналіз економічного змісту фінансового потенціалу регіону // Схід. - 2011. - № 1 (108). – Спецвипуск. – С. 32-36.

3. Концептуальні засади формування і оцінки фінансового потенціалу регіону: / [Козоріз М.А., Люткевич О.М., Возняк Г.В. та ін.]; НАН України Інститут регіональних досліджень. — Львів, 2011. — 99 с.

4. Мироненко М.Ю. Сучасні напрями формування фінансового потенціалу економічного розвитку регіону // Сталий розвиток економіки. - 2012. - № 3 (13). - С. 138-143.

5. Модернізація місцевих фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій: [монографія] / За ред. О. П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, «Економічна думка», 2008. – 376 с.

6. Невелєв О.М. Сталий розвиток регіону: стратегічні напрямки та механізми / О.М. Невелєв, Б.М. Данилишин. – К.: НДІСЕП, 2002. – 128 с.

7. Соціально-економічний розвиток регіону: діагностика, стратегія, управління / ред. М.І. Долішній; Ін-т регіон. дослідж. НАН України. – Л., 2006. – 648 с.

8. Хістева О.В. Фінансовий потенціал регіону: теорія і практика // Торгівля і ринок України: Зб. наук. праць. - 2012. – Вип. 34. - С. 569-576.

References

1. Aleksandrov I.O. Strategija stalogo rozvitku regionu: [monografija] / I.O. Aleksandrov, O.V. Polovjan, O.F. Konovalov, O.V. Logachova, M.Ju. Tarasova; za zag. red. d.e.n. I.O. Aleksandrova / NAN Ukraïni. In-t ekonomiki promislovosti NAN Ukraïni. – Donec'k: Vid-vo «Noulidzh», 2010. – 204 s.

2. Boronos V., Karpenko I. Analiz ekonomichnogo zmistu finansovogo

potencialu regionu // Shid. - 2011. - № 1 (108). – Specvipusk. – S. 32-36.

3. Konceptual'ni zasadi formuvannja i ocinki finansovogo potencialu regionu: / [Kozoriz M.A., Ljutkevich O.M., Voznjak G.V. ta in.]; NAN Ukraïni Institut regional'nih doslidzhen'. — L'viv, 2011. — 99 s.

4. Mironenko M.Ju. Suchasni naprjami formuvannja finansovogo potencialu ekonomichnogo rozvitku regionu // Stalij rozvitok ekonomiki. - 2012. - № 3 (13). - S. 138-143.

5. Modernizacija miscevih finansiv Ukraïni v umovah ekonomichnih i social'nih transformacij: [monografija] / Za red. O. P. Kirilenko. – Ternopil': TNEU, «Ekonomichna dumka», 2008. – 376 s.

6. Nevelev O.M. Stalij rozvitok regionu: strategichni naprjamki ta mehanizmi / O.M. Nevelev, B.M. Danilishin. – K.: NDISEP, 2002. – 128 s.

7. Social'no-ekonomichnij rozvitok regionu: diagnostika, strategija, upravlinnja / red. M.I. Dolishnij; In-t region. doslidzh. NAN Ukraïni. – L., 2006. – 648 s.

Костырко Л. А., Клитинский Ю. С.

Механизм формирования стратегии финансовой обеспеченности региона

Определены сценарии устойчивого развития регионов. Разработана принципиальная схема оценки уровня устойчивого развития региона, который объединяет экономический, финансовый и социальный блоки. Обоснован механизм формирования и оценки региональных финансовых потоков по критерию финансовой обеспеченности региона. Приведены альтернативные варианты стратегий развития регионов по типам: самодостаточный, проблемный, депрессивный. Сформулированы концептуальные положения по оценке риска снижения финансовой обеспеченности регионального развития. Обоснованы направления развития межрегионального финансового взаимодействия.

Ключевые слова: развитие, регион, финансовые потоки, финансовая обеспеченность, финансовый механизм, стратегия, риск, межрегиональное финансовое взаимодействие.

Kostyrko L., Klitinsky U.

Mechanism of forming of strategy of financial material well-being of region

The scenarios of steady development of regions are certain. The of principle chart of estimation of level of steady development of region which unites economic, financial and social blocks is developed. The mechanism of forming and estimation of regional financial streams is grounded on the criterion of financial material well-being of region. The alternative variants of strategies of development of regions are resulted on types: self sufficient, problem, depressed. Conceptual positions are formulated as evaluated by the risk of decline of financial material well-being of regional development. Directions of development of between regional financial co-operation are grounded.

Keywords: development, region, financial streams, financial material well-being, financial mechanism, strategy, risk, between regional financial co-operation.

Рецензент: Житний П. Є. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Фінансовий облік та банківська справа» Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Луганськ, Україна.

Reviewer: Zhitniy P. – Professor, Ph.D. of Economics, Head of Financial Accounting & Banking Department Luhansk Taras Shevchenko National University, Luhansk, Ukraine.

e-mail: info@luguniv.edu.ua

*Стаття подана
04.08.2013 р.*

ПРОБЛЕМА ПОВЫШЕНИЯ РАЗМЕРА СТРАХОВЫХ ВЗНОСОВ ДЛЯ ИНДИВИДУАЛЬНЫХ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЕЙ

В связи с началом реформирования экономики в 90-х годах появилась новая форма ведения малого бизнеса, как индивидуальное предпринимательство. В основном для индивидуальных предпринимателей наиболее привлекательные виды деятельности такие, как оптовая и розничная торговля, операции с недвижимым имуществом, аренда. Таким образом, появлялось все больше и больше людей готовых работать на свой страх и риск с целью получения прибыли. Содействие развитию малого и среднего бизнеса официально признано одним из ключевых приоритетов социальной и экономической политики государства. А с другой стороны и индивидуальным предпринимателям должна быть назначена когда-то пенсия по старости. А как они справляются с перечислением средств в Пенсионный фонд необходимо проанализировать. Как соблюсти паритет между увеличением привлекательности частного бизнеса и повышение страховых взносов в Пенсионный фонд для индивидуальных предпринимателей. В статье рассматривается поведение индивидуальных предпринимателей, вследствие роста ставки страховых взносов, а также представлены возможные негативные последствия данного повышения. Автором предлагается при исчислении страховых взносов дифференцировать их размер в зависимости от получаемых предпринимателями доходов.

Ключевые слова: индивидуальные предприниматели, страховые взносы, Пенсионный фонд, повышение размера страховых взносов, дефицит Пенсионного фонда.

Постановка проблемы. Индивидуальное предпринимательство является одной из форм ведения малого бизнеса. В соответствии со ст. 2 Гражданского кодекса РФ предпринимательской является самостоятельная, осуществляемая на свой риск деятельность, направленная на систематическое получение прибыли от пользования имуществом, продажи товаров, выполнения работ или оказания услуг лицами, зарегистрированными в этом качестве в установленном законом порядке.

Анализ последних исследований и публикаций. Проблеме определения оптимальности размера страховых взносов для индивидуальных предпринимателей посвящены несколько Распоряжений РФ [1-4].

Целью статьи является изучение проблемы повышения размера страховых взносов для индивидуальных предпринимателей.

Изложение основного материала исследования. Начало реформ 90-х годов в России ознаменовалось большим притоком людей в малый бизнес. Достаточно сказать, что к 1995 году почти 60% всех российских частных предприятий были малыми. Последовавший после этого кризис 1998 года, однако, пришелся тяжелым ударом по малому бизнесу. Лишь к началу 2000 года число малых предприятий приблизилось к отметке 1994 года. Но нас в большей степени интересуют индивидуальные предприниматели (рис. 1).

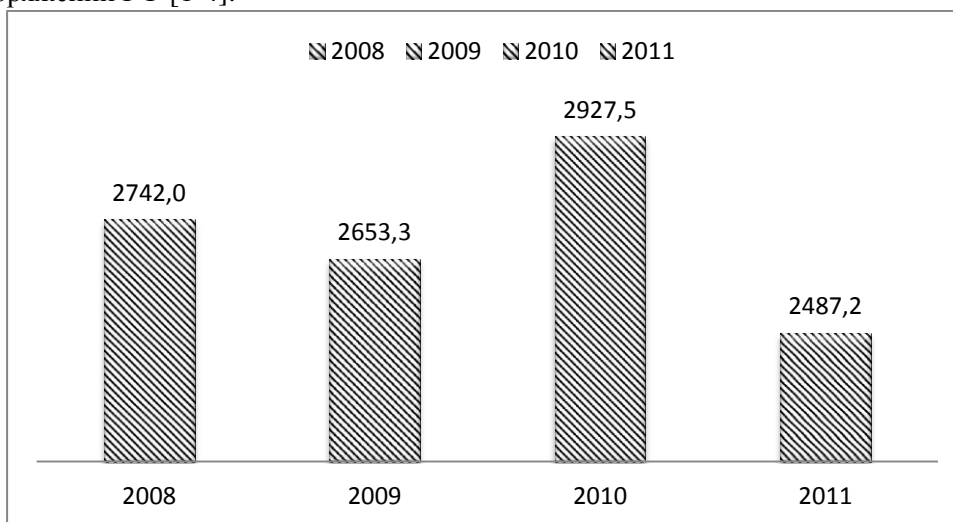

Рис. 1. Динамика численности фактически действующих индивидуальных предпринимателей на территории России

В течение анализируемого периода, наибольшая численность индивидуальных предпринимателей в России была достигнута в 2010 году 2927,5 тыс. человек. Такая же картина свойственна и для Курской

области (зарегистрировано 36103 индивидуальных предпринимателей).

Структура сферы индивидуальных предпринимателей за последние годы не изменилась (рис. 2).

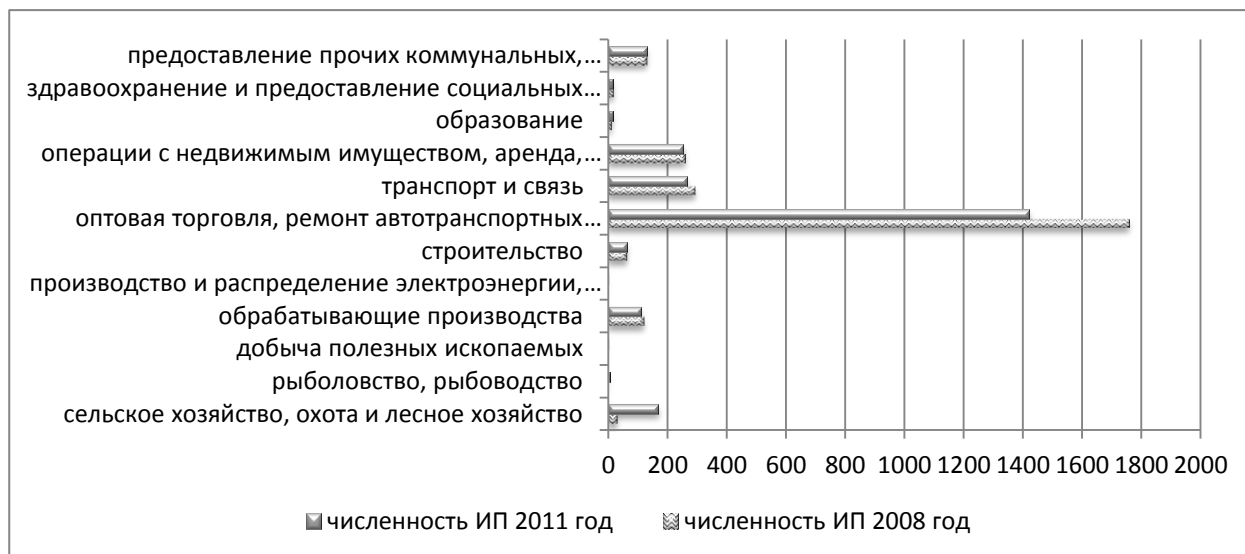

Рис. 2. Распределение количества индивидуальных предпринимателей в зависимости от вида деятельности

По-прежнему лидируют торговля и общепит – ими занимается больше половины предпринимателей. Пятая часть малого бизнеса оказывает разнообразные услуги. 3% ИП занято в строительстве, а 5% - в промышленности. Незначительна доля сельскохозяйственных компаний - около 7%. В целом уровень развития малого предпринимательств в России, по сравнению с Европой, невелик. Так, на 10000 россиян приходится в среднем лишь 128

малых предприятий (210 в Москве и 330 в Санкт-Петербурге) тогда как в странах - членах ЕС не менее 300 [4].

В связи с тем, что самый привлекательный вид деятельности торговля рассмотрим, как распределяется численность индивидуальных предпринимателей, осуществляющих численность в розничной торговле на территории России (рисунок 3) [6].

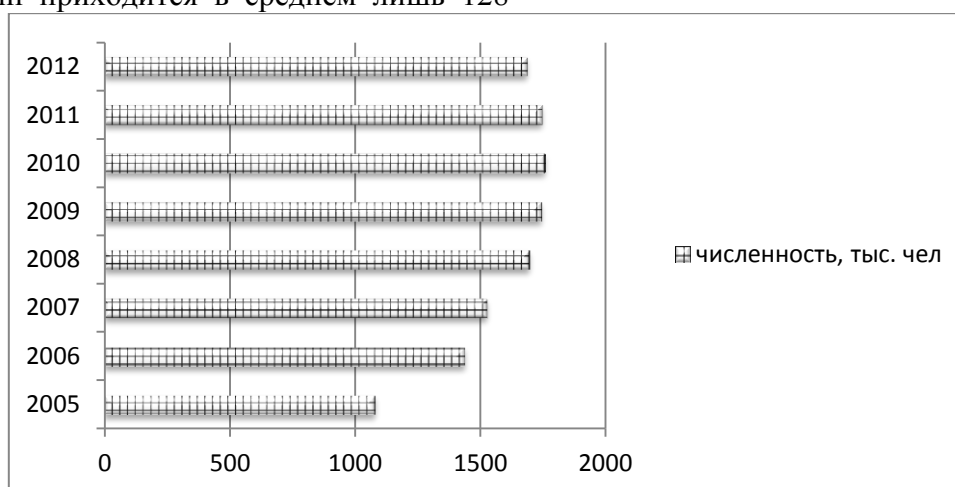

Рис. 3. Динамика численности индивидуальных предпринимателей, осуществляющих деятельность в розничной торговле

С одной стороны, мы стараемся привлечь индивидуальных предпринимателей в реальный сектор экономики. Как отражено в Прогнозе долгосрочного социально-экономического развития Российской Федерации на период до 2030 года «в течение последних лет в отношении малого и среднего предпринимательства в Российской Федерации было достигнуто главное - осознание значимости состояния и уровня развития малого и среднего бизнеса для качественного роста российской экономики, его роли в решении поставленной задачи обеспечения структурной диверсификации и экономического развития страны по инновационному типу, предполагающему создание максимально благоприятных условий для предпринимательской инициативы.

Содействие развитию малого и среднего бизнеса официально признано одним из ключевых приоритетов социальной и экономической политики государства, задан ориентир будущих реформ [1].

Это с одной стороны, а с другой стороны на чаше весов лежит дефицит Пенсионного фонда.

Как соблюсти паритет между увеличением привлекательности частного бизнеса и повышением страховых взносов в Пенсионный фонд для индивидуальных предпринимателей.

Основными векторами государственной политики по развитию малого и среднего предпринимательства на долгосрочную перспективу являются:

- снижение уровня финансовой нагрузки на субъекты МСП от избыточных административных барьеров;

- расширение мер имущественной поддержки субъектов МСП (реализация государственного и муниципального имущества; увеличение количества объектов инфраструктуры поддержки малого и среднего предпринимательства - кластеров, бизнес-инкубаторов, технопарков и других);

- снижение финансовых расходов субъектов МСП, связанных с ведением предпринимательской деятельности;

- упрощение и удешевление доступа к объектам коммунальной инфраструктуры;

- совершенствование трудового законодательства, регулирующего отношения в сфере малого и среднего предпринимательства.

За счет реализации вышеуказанных приоритетных действий государства в отношении субъектов МСП предусматривается достижение к 2030 году следующих показателей, отвечающих инновационному варианту развития российской экономики:

- доля среднесписочной численности работников (без внешних совместителей), занятых на микро-, малых и средних предприятиях и у индивидуальных предпринимателей в общей численности занятого населения, - 32,2 процента;

- количество малых и средних предприятий в расчете на 1 тыс. человек населения Российской Федерации (без учета индивидуальных предпринимателей) - 15,7 единиц;

- количество зарегистрированных индивидуальных предпринимателей в расчете на 1 тыс. человек населения Российской Федерации - 38,2 единиц.

Прогноз предполагает рост количества субъектов малого и среднего предпринимательства к 2030 году в 1,3 раза до 7,7 млн. субъектов, в том числе 5,4 млн. индивидуальных предпринимателей. Такой прирост должен быть обеспечен системной поддержкой малого и среднего предпринимательства со стороны государства, развитием инфраструктуры, включая особые внедренческие и инновационные зоны [3].

А ситуация в настоящее время в связи с введением новой ставки страховых взносов в Пенсионный фонд кардинально изменилась.

С 1 января 2013 года произошло увеличение ставки страховых взносов для индивидуальных предпринимателей в Пенсионный фонд России с 14386 рублей до 32479 рублей. И по всей России прокатилась волна отказа индивидуальных предпринимателей от своих свидетельств. Что же, увеличение ставки страховых взносов в Пенсионный фонд и Фонд обязательного медицинского страхования – мера, которая позволит увеличить отчисления в бюджет или наоборот?

«За самого себя» предприниматель должен уплатить в 2013 году фиксированные взносы в следующих размерах:

1) в Пенсионный фонд России: $5205 \text{ (МРОТ)} \times 2 \times 12 \text{ мес.} \times 26\% = 32\,479,2$ рубля.

2) в Федеральный фонд обязательного медицинского страхования: $5205 \text{ (МРОТ)} \times 12 \text{ мес.} \times 5,1\% = 3185,46$ рубля.

Общий размер страховых взносов ИП в 2013 году составит 35 664,66 рубля.

Взносы в фиксированном размере обязательны к уплате всеми индивидуальными предпринимателями независимо от системы налогообложения индивидуального предпринимателя, ведения хозяйственной деятельности и наличия доходов [5].

Целью повышения размера страховых выплат являлось сокращение дефици-

та бюджета Пенсионного фонда РФ. В свою очередь двукратное увеличение взносов в Пенсионный фонд заставило многих индивидуальных предпринимателей задуматься о закрытии бизнеса.

Данные о прекращении работы индивидуальными предпринимателями в разных источниках разнятся. Но все - таки это не одна или две сотни человек. Можно, безусловно, констатировать факт того, что ликвидация ИП в связи с увеличением размеров страховых выплат идет лавинообразно.

Динамика изменения численности зарегистрированных индивидуальных предпринимателей Курской области по данным Федеральной налоговой службы представлена на рис. 4.

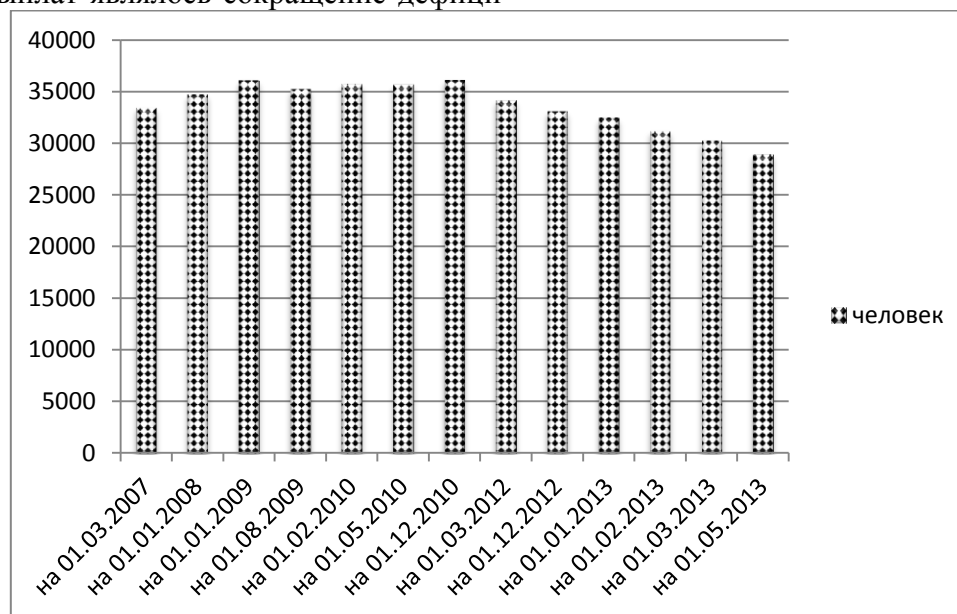

Рис. 4. Динамика численности индивидуальных предпринимателей Курской области за 2007-2013 годы

В Курской области, по данным управления федеральной налоговой службы по Курской области, по состоянию на 1 марта 2007 года было зарегистрировано 33428 предпринимателя, по состоянию на 1 декабря 2010 года, количество увеличилось до 36103 человек, а начиная с 1 октября 2013 года численность из месяца в месяц сокращается. По состоянию на 1 октября 2013 года на учете состояло 33130 индивидуальных предпринимателей, на 1 декабря 2013 года – 33091 человек, на 1

января 2013 года – 32467 человек, на 1 февраля 2013 года 31194 человек, на 1 мая 2013 года – 28951 человек.

Таким образом, произошло уменьшение количества индивидуальных предпринимателей, а это приведет к снижению поступления страховых взносов в Пенсионный фонд. По статистике, только половина зарегистрированных представителей малого бизнеса являются законопослушными и делают отчисления в Пенсионный

фонд, рассчитывая их, исходя из минимальной оплаты труда.

И исходя из этого уменьшение дефицита бюджета Пенсионного фонда не произойдет.

Можно спрогнозировать дальнейшую ситуацию. Во-первых, произойдет рост числа безработных и уход в теневую экономику. Решение о повышении страховых взносов стало огромной проблемой тех, кто платит данные взносы, и кто их получает. Индивидуальные предприниматели, которые начнут работать «по-чёрному», не будут платить налоги, а бюджет лишается большого количества налоговых поступлений.

Во-вторых, все это приведет к возникновению проблем на рынке труда. В регионах для многих людей малый бизнес — единственная возможность заработать.

Полагаю, решение о повышении страховых взносов не было до конца обдуманно. Крупные индивидуальные предприниматели с доходами от 500 тысяч рублей в год практически не пострадают. Но те, кто зарабатывает 100 тысяч в год, (в сфере прямых продаж их почти половина), до 70 процентов своего дохода должны теперь отдавать государству.

Удельный вес страховых взносов, приходящийся на доход индивидуального предпринимателя в 100 тысяч рублей в год, составит около 36%, а если доход индивидуального предпринимателя 500 тысяч в год, то удельный вес страховых взносов на данный доход всего лишь 7%.

Сразу возникает вопрос: необходимо ли уравнивать всех индивидуальных предпринимателей под единую ставку страховых взносов или все - таки сделать ее дифференцированной?

Государство пытается регулировать, дорабатывать налоговое законодательство, а предприниматели адаптируются, минимизируют свои налоги, прибегая к «серым» схемам, уходя в теневую экономику.

Конечно же, необходимо, в том числе и индивидуальным предпринимателям заботиться о своей будущей пенсии, но тогда необходимо им предложить понятные и прозрачные условия их деятельности.

На рассмотрении Госдумы находится проект Федерального закона N 258106-6 "О внесении изменения в статью 14 Федерального закона "О страховых взносах в Пенсионный фонд Российской Федерации, Фонд социального страхования Российской Федерации, Федеральный фонд обязательного медицинского страхования" (далее - законопроект). В соответствии с документом размер страховых взносов по обязательному пенсионному страхованию для индивидуальных предпринимателей, не производящих выплат физлицам (далее - предприниматели), будет дифференцирован. Он будет зависеть от получаемых предпринимателем доходов. Предполагается, что размер и порядок исчисления взносов для иных категорий самозанятых граждан (например, адвокатов и нотариусов, занимающихся частной практикой) останется без изменений.

Согласно законопроекту при сохранении общего принципа исчисления страховых взносов предлагается дифференцировать их размер в зависимости от получаемых предпринимателями доходов. Так, если годовой доход предпринимателя составит не более 300 000 руб., то взносы будут рассчитываться как увеличенное в 12 раз произведение установленного на начало финансового года МРОТ и тарифа страховых взносов в ПФР. Таким образом, в соответствии с законопроектом размер взносов в ПФР за 2013 г. для предпринимателей мог бы составить 16 239,6 руб., а общая величина обязательных страховых взносов - 19 425,06 руб.

Для предпринимателей с доходом более 300 000 руб. к указанному размеру взносов в ПФР предлагается прибавлять сумму в 1 процент от суммы, на которую фактически полученный доход превысил 300 000 руб. Максимальный размер таких взносов не ограничен.

Произведем расчеты, если средняя заработная плата в Курской области сложилась на уровне 18,0 тысяч рублей, следовательно, за год работник получает доход в сумме 216000 рублей, и если он был бы застрахованным лицом, то от величины 216000 рублей исчислялись и удержива-

лись страховые взносы, в том числе и в Пенсионный фонд.

А если это индивидуальный предприниматель, предлагается выделить индивидуальных предпринимателей в отдельную группу и применять к ним другие ставки страховых взносов в Пенсионный фонд, а также ввести ставки страховых взносов, дифференцировано, исходя из величины совокупного дохода и вида деятельности, которым занимается предприниматель.

Предлагается, во-первых, применять пониженные ставки страховых взносов в Пенсионный фонд, за исключением таких видов деятельности, как строительство, торговля, транспорт и связь, операции с недвижимостью, производство и распределение электроэнергии, газа и воды.

Во-вторых, ввести следующие ставки страховых взносов в Пенсионный фонд (табл. 1).

Т а б л и ц а 1

Ставки страховых взносов в Пенсионный фонд

Доход	Обычная ставка страховых взносов	Пониженная ставка страховых взносов
До 200000	10%	8%
От 200001 до 300000	12% с суммы, превышающей 20000 рублей	9% с суммы, превышающей 20000 рублей
От 300001 до 400000	14% с суммы, превышающей 20000 рублей	10% с суммы, превышающей 20000 рублей
От 400001 до 500000	15% с суммы, превышающей 20000 рублей	11% с суммы, превышающей 20000 рублей
Свыше 500001	16% с суммы, превышающей 20000 рублей	12% с суммы, превышающей 20000 рублей

В-третьих, отменить уплату страховых взносов в Пенсионный фонд для лиц, достигших пенсионного возраста.

Можно предположить, чем выше доход, тем больший бонус получает владелец данного бизнеса, при этом страховые взносы он платит на себя. Каждый индивидуальный предприниматель должен помнить о том, что в дальнейшем его ждет пенсия по старости и на ее выплату в будущем он уже откладывает денежные средства в настоящем, и еще что пенсионная система у нас солидарная. В дальнейшем распределять поступившие страховые взносы также как и у обычных работников, применяя се нормы закона как застрахованного лица.

Таким образом, предлагается уравновесить необходимость уплаты страховых взносов в Пенсионный фонд сегодня выплатой пенсии по старости в будущем.

Литература

1. Распоряжение Правительства Российской Федерации от 17 ноября 2008 г. № 1662-р «О Концепции долгосрочного социально-экономического развития Российской Федерации на период до 2020 года».

2. Распоряжение Правительства РФ от 25.12.2012 N 2524-р «Об утверждении Стратегии долгосрочного развития пенсионной системы Российской Федерации».

3. Прогноз долгосрочного социально-экономического развития Российской Федерации на период до 2030 года (разработан Минэкономразвития России).

4. Регионы России. Социально-экономические показатели. 2012: Стат. сб. / Росстат. - М., 2012. – 990 с.

5. Филипповская О.В. Повышение страховых взносов: плюсы, минусы, перспективы // Региональный журнал «Курские ведомости», №4, 2013.

6. http://www.gks.ru/bgd/regl/b12_13/IssWWW.exe/Stg/d4/20-01.htm

7. <http://www.nalog.ru/mnsrus/>

8. <http://www.gks.ru>

References

1. Rasporyazheniye Pravitel'stva Rossiyskoy Federatsii ot 17 noyabrya 2008 g. № 1662-r «O Kontseptsii dolgosrochnogo sotsial'no-ekonomicheskogo razvitiya Ros-siyskoy Federatsii na period do 2020 go-da» .

2. Rasporyazheniye Pravitel'stva RF ot 25.12.2012 N 2524-r «Ob utverzhenii Strategii

dolgosrochnogo razvitiya pensi-onnoy sistemy Rossiyskoy Federatsii) .

3. Prognoz dolgosrochnogo sotsial'-no-ekonomicheskogo razvitiya Rossiyskoy Federatsii na period do 2030 goda (razra-botan Minekonom-razvitiya Rossii) .

4. Regiony Rossii. Sotsial'no-ekonomicheskiye pokazateli. 2012: Stat. sb. / Rosstat. - M., 2012. - 990 s.

5. Filippovskaya O.V. Povysheniye strakhovykh vnosov: plyusy, minusy, perspektivy //Regional'nyy zhurnal «Kur-skiye vedomosti», №4, 2013 .

6.

http://www.gks.ru/bgd/regl/b12_13/IssWWW.exe/Stg/d4/20-01.htm

7. <http://www.nalog.ru/mnsrus/>

8. <http://www.gks.ru>

Филиповська О. В.

Проблема підвищення розміру страхових внесків для індивідуальних підприємців

У зв'язку з початком реформування економіки в 90- х роках з'явилася нова форма ведення малого бізнесу, як індивідуальне підприємництво. В основному для індивідуальних підприємців найбільш привабливі види діяльності такі , як оптова і роздрібна торгівля , операції з нерухомим майном, оренда. Таким чином, з'являлося все більше і більше людей готових працювати на свій страх і ризик з метою отримання прибутку. Сприяння розвитку малого та середнього бізнесу офіційно визнано одним із ключових пріоритетів соціальної та економічної політики держави. А з іншого боку і індивідуальним підприємцям повинна бути призначена колись пенсія по старості. А як вони справляються з перерахуванням коштів до Пенсійного фонду необхідно проаналізувати. Як дотримати паритет між збільшенням привабливості приватного бізнесу і підвищення страхових внесків до Пенсійного фонду для індивідуальних підприємців.

У статті розглядається поведінка індивідуальних підприємців , внаслідок зростання ставки страхових внесків , а також представлені можливі негативні наслідки даного підвищення. Автором пропонується при обчисленні страхових внесків дифференціювати розмір в залежності від одержуваних підприємцями доходів.

Ключові слова: індивідуальні підприємці, страхові внески, Пенсійний фонд, підвищення розміру страхових внесків, дефіцит Пенсійного фонду.

Filippovskaya O.

The problem of raising the premiums for individual entrepreneurs

In connection with the beginning of economic reform in 90 years, a new form of running a small business as a sole proprietorship. Mainly for individual entrepreneurs the most attractive activities such as wholesale and retail trade, real estate, rent. Thus, there are more and more people willing to work at your own risk for profit. Promotion of small and medium-sized businesses officially recognized as one of the key priorities of social and economic policy. On the other hand, and individual entrepreneurs must be assigned once the old age pension. And how do they cope with the transfer of funds to the Pension Fund must be analyzed. How to keep parity between the increase in the attractiveness of private business and the increase in insurance premiums to the Pension Fund for entrepreneurs. The paper considers the behavior of individual entrepreneurs, due to increased insurance rates, and presents the possible negative consequences of this increase. The author proposes the calculation of insurance premiums differential Rowan their size depending on the income received by the entrepreneurs.

Keywords: individual entrepreneurs, insurance premiums, pension fund, increased insurance premiums, the deficit of the Pension Fund.

Рецензент: Бессонова Е. А. – доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой «Бухгалтерский учет, анализ и аудит» Юго-Западного государственного университета, г. Курск, Российская Федерация.

Reviewer: Bessonova E. – Professor, Ph.D. of Economics, Head of Accounting, analysis and audit Department Southwestern state university, Kursk, Russia Federation.

e-mail: info@swsu.ru

*Статья подана
03.09.2013 г.*

СУЧАСНІ МЕТОДИ РОЗРАХУНКУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті представлені сучасні методи розрахунку конкурентоспроможності аграрних підприємств, виділені особливості формування їх конкурентної переваги, визначено основні стратегії конкурентної переваги. Серед яких відзначені: забезпеченість факторами виробництва, параметри попиту, стимулюючі нововведення, наявність розвинутої мережі поставок, характер конкуренції на ринку. Доведено, що проведення маркетингових досліджень, на основі критеріїв SWOT-аналізу, необхідно для успішної реалізації продукції аграрного сектора економіки.

Ключові слова: аграрні підприємства, сільськогосподарська продукція, економічні методи, конкуренція, конкурентні переваги, ринок.

Постановка проблеми. Сучасний досвід виходу на ринок передбачає наявність конкурентоспроможного товару, який дозволив би у повній мірі задовольнити попит споживача на аграрну продукцію. Саме конкурентний ринок диктує динаміку розвитку продукції в даній сфері.

Сьогодні кожне підприємство ставить перед собою завдання вирішення проблеми конкурентоспроможності. У першу чергу, ця проблема безпосередньо залежить від можливості випуску підприємством конкурентоспроможної продукції. Продукція, що поставляється аграрним підприємством на ринок, не може займати стійке місце протягом тривалого часу у зв'язку з динамічністю розвитку ринкових структур і постійним зростанням рівня потреб у товарі. Підприємство повинно враховувати ці особливості ринку і прагнути максимізувати можливість ведення боротьби з конкурентами на рівні як національного, так і світового ринків. Підприємство повинно досліджувати потенціал продукції, яка ним випускається, що дозволяє сформувати якісну стратегію виходу на ринок аграрних товарів. Дане питання в умовах безперервного розвитку ринку є актуальним і може, на наш погляд, бути темою для подальшого дослідження цього питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній і зарубіжній літературі багато авторів приділяють увагу питанню конкурентоспроможності. Серед них: М. Портер [3], А. Сміт, Ч. Кіндлебергер, Дж. Тобін, Я. Фагенберг, П. Зав'ялов, В. Планській, І. Рібаков, Р. Фатхутдінов [5] та багато інших.

Але багато питань в аграрній сфері, у т. ч. з підтримки конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, залишаються недостатньо дослідженими. Це і зумовило вибір теми нашого подальшого дослідження.

Мета статті. З'ясувати особливості формування конкурентних переваг сільськогосподарської продукції і основні методи розрахунку конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Урахування специфічних сильних і слабких сторін у порівнянні з найбільш небезпечними конкурентами може внести корективи в оцінку, яку дає фірмі привабливість того чи іншого ринку. Тому мета аналізу конкурентоспроможності полягає в тому, щоб встановити, якої переваги може домогтися підприємство або марка, і оцінити, в якій мірі ця перевага може захистити їх у певній конкурентній ситуації [2, с. 12].

Однак необхідно перш за все, розглянути конкурентоспроможність на рівні країни і галузі. Національна конкурентоспроможність визначається здатністю промисловості постійно розвиватися і виробляти інновації. Утримувати перевагу дозволяє постійне вдосконалення товару, способу виробництва та інших факторів, причому так швидко, щоб конкуренти не змогли їх наздогнати і перегнати. Конкуренція - це не рівновага, а постійні зміни. Вдосконалення та оновлення галузі - безперервний процес, тому в основі пояснення конкурентної переваги країни лежить роль країни базування в стимулюванні оновлення та вдосконалення (тобто в стимулюванні виробництва інновацій). Відміннос-

ті в економіці країн, в їхній культурі, населенні, інфраструктурі, управлінні, національних цінностях і навіть в історії - усе це в тій чи іншій мірі впливає на конкурентоспроможність національних компаній. Незважаючи на все зростаюче значення глобалізації, національна конкурентоспроможність визначається набором факторів, що залежать від конкретних, локальних умов, а саме:

1) факторні умови, тобто ті конкретні фактори (наприклад, кваліфікована робоча сила або інфраструктура), які потрібні для успішної конкуренції в даній галузі;

2) умови попиту, тобто, який на внутрішньому ринку попит на продукцію або послуги, що пропонуються даною галуззю;

3) родинні й підтримуючі галузі, тобто наявність або відсутність у країні споріднених і підтримуючих галузей, конкурентоспроможних на міжнародному ринку;

4) стратегія фірми, її структура і конкуренти, характер конкуренції на внутрішньому ринку;

5) випадкові події, тобто ті, які керівництво фірми не може контролювати;

6) державна політика.

На думку М. Портера, держава має відігравати роль своєрідного каталізатора конкурентоспроможності. Вона за допомогою своєї політики може впливати на всі чотири компоненти національного ромба, але цей вплив може бути як позитивним, так і негативним. Спільними рекомендаціями є: заохочення всіякого розвитку, посилення конкуренції на внутрішньому ринку, стимулювання виробництва інновацій [3, с. 52].

Конкурентоспроможність галузі - сукупна здатність її підприємств виготовляти і реалізовувати товари даної галузі, які за цінними і якісними характеристиками більш привабливі для споживачів, ніж товари аналогічних закордонних галузей-конкурентів, забезпечуючи при цьому стійкі високі темпи економічного зростання галузі.

Конкурентоспроможність галузі визначається за провідними великими організаціям, питома вага яких складає приблизно 60% від обсягу продажів у всій галузі [5, с. 10].

Портер при оцінці конкурентоспроможності галузі пропонує ґрунтуватися на показниках: частка промисловості у світовому експорті; частка певної галузі в загальному обсязі експорту; частка кластера в світовому експорті [3, с. 123].

Інтенсивність і конкретні форми конкурентної боротьби між прямими суперниками на ринку товару варіюють залежно від характеру конкурентної ситуації. Вона описує ступінь взаємозалежності конкурентів, що виникає в результаті їх дій. Проводячи аналіз ситуації на конкретному ринку, зручно спиратися на різні конкурентні структури, запропоновані економістами та описані в численних теоретичних та експериментальних дослідженнях [4, с. 105].

Здатність фірми реалізувати свою конкурентну перевагу на ринку залежить не тільки від прямої конкуренції, з якою вона стикається, але також від ролі, яку відіграють такі конкурентні сили, як потенційні конкуренти на цьому ринку, товари-замінники, клієнти і постачальники. Дві перші сили становлять пряму загрозу, а дві останні - непряму, яка залежить від їх здатності диктувати свої умови, визначає в кінцевому підсумку потенціал рентабельності ринку товару [3, с. 108].

Конкурентоспроможність продукції визначається сукупністю факторів, що визначають її якість, ціну, доведення продукту до споживача, просування продукту [5, с. 89].

В умовах нестабільності ринкової системи важливо зарекомендувати продукцію на ринку, як таку що володіє конкурентною перевагою. Для виведення товару на ринок необхідний облік численних факторів і детальний аналіз ситуації на ринку, включаючи не тільки економічні, а й соціальні, культурні, політичні чинники. Необхідний точний розрахунок кількості ресурсів і фінансових надходжень. Підприємство має усвідомлювати доцільність випуску тієї або іншої продукції і здатність цієї продукції мати переваги перед конкурентами.

У аграрному секторі виробництва підприємство повинно чітко визначити стратегію своєї конкурентної поведінки на відповідному товарному ринку. Для цього підприємство повинно знайти свою конкурентну перевагу, що створить для нього певну перевагу в порівнянні з підприємствами-конкурентами.

Конкурентна перевага - це ті характеристики, властивості товару або марки, які створюють для фірми певну перевагу над своїми прямими конкурентами. Ці характеристики (атрибути) можуть бути самими різними і відноситися як до самого товару, (базової послуги), так і до додаткових послуг,

які супроводжують базову, до форм виробництва, збуту або продажів, специфічним для фірми або товару [2, с. 44].

Майкл Портер виділяє 4 стратегії визначення конкурентної переваги:

- забезпеченість факторами виробництва (трудові, фінансові ресурси, інфраструктура і т.д.);
- параметри попиту, стимулюючі нововведення;
- наявність розвиненої мережі поставок;
- характер конкуренції на ринку [3, с. 115].

Підприємство користується значною перевагою перед конкурентами в разі, якщо здатне випускати продукцію з мінімальними витратами, при цьому повністю задовольняючи існуючий на ринку попит.

Важливим фактором є підтримка галузі промисловості та облік при формуванні попиту і пропозиції. У сільському господарстві ефективно використання виробничих ресурсів, і особливо землі, можливе лише на основі поєднання галузей. Цю особливість необхідно враховувати і в умовах ринку при виборі найбільш економічно вигідних видів виробництва. Наприклад, організація харчової промисловості буде залежати від пропозиції продукції аграрного сектора (молока, м'яса, яєць, зерна і т. д.), а також наявності розвиненої роздрібною мережі та мережі поставок.

Існуючі економічні умови в аграрній сфері сприяють постійному пошуку можливих шляхів розвитку для підприємств. Дослідження проблем забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств показали особливу значимість попереднього розрахунку конкурентоспроможності підприємства для подальшого врахування в організації його діяльності і випуску продукції.

Методи розрахунку служать для аналізу ресурсного потенціалу підприємства, його фінансового становища, виробництва продукції та її реалізації, подальшої оцінки можливостей аграрного підприємства.

Одним із способів є визначення конкурентоспроможності з урахуванням двох критеріїв: собівартості виробництва і реалізації товару та рівня його якості. Більш конкурентоспроможним є підприємство, що випускає той товар, у якого витрати на виробництво і реалізацію є мінімальними, а рівень якості більш високий у порівнянні з товаром-конкурентом. При однаковому рівні якості

товарів-конкурентів більш конкурентоспроможним є той, у якого нижча собівартість.

Наступний спосіб ставить критерієм для визначення конкурентоспроможності техніки ціну споживання цього товару, яка визначається виходячи з виразу [4, с. 273]:

$$C_c = C_{np} + B_c; \quad (1)$$

де C_c – ціна споживання;

C_{np} – ціна продажу;

B_c – витрати у споживача цієї продукції за весь нормативний термін її служби.

Для покупця всі витрати поділяються на дві основні категорії. По-перше, це постійні витрати, які здійснюються одноразово і надалі не змінюють своєї величини, тобто покупна ціна виробу, витрати на установку, монтаж та ін. По-друге, це змінні витрати, що виникають у процесі користування виробом; вони включають експлуатаційні витрати (енергія, сировина, робоча сила тощо), поточний ремонт, обслуговування та ін.

Величину змінних витрат (B_z) для юридичних осіб можна визначити за формулою :

$$B_z = (3П + B_{рем} + B_{екс} + A + B_{ін})T_n; \quad (2)$$

де $3П$ - річний фонд заробітної плати обслуговуючого персоналу з відрахуваннями на соціальні потреби;

$B_{рем}$ - річні витрати на поточний ремонт та обслуговування;

$B_{екс}$ - річні витрати на паливо, енергію, пально-мастильні та інші матеріали, пов'язані з експлуатацією техніки;

A - річна величина амортизації;

$B_{ін}$ - інші річні витрати, пов'язані з експлуатацією техніки;

T_n - нормативний термін служби.

У міру старіння виробів сума змінних витрат зростає, і, відповідно, збільшується їх частка щодо ціни споживання. Для покупця ціна споживання товару (техніки) означає дуже багато, а саме, в першу чергу, як цей товар проявить себе при його експлуатації. Тому чим нижче ціна споживання товару, тим вище його конкурентоспроможність. Розглянутий спосіб застосовується, якщо порівнювана техніка однакова за продуктивністю і терміном служби.

Третій спосіб заснований на зіставленні товарів-конкурентів з урахуванням їх технічного рівня і ціни продажу.

Відповідно до цього методу визначаються кількісні показники рівня якості порі-

внюваного і базового зразка (товару) за формулою :

$$KП = KП_e KП_m KП_n; \quad (3)$$

де $KП$ - комплексний показник рівня якості товару;

$KП_e$ - комплексний показник естетико-ергономічного рівня;

$KП_m$ - комплексний показник технічного рівня;

$KП_n$ - комплексний показник надійності.

Як ми бачимо, виходячи з формули, недолік даного методу полягає в тому, що він враховує тільки ціну продажу порівнюваних товарів, а не їх ціну споживання, тобто цей метод не враховує, наскільки хороші ці товари в експлуатації.

Одним з найбільш часто використовуваних методів оцінки конкурентоспроможності є SWOT-аналіз: метод стратегічного планування, що полягає у виявленні факторів внутрішнього і зовнішнього середовища організації та поділі їх на чотири категорії: Strengths (сильні сторони), Weaknesses (слабкі сторони), Opportunities (можливості) і Threats (загрози).

Проведення маркетингових досліджень, на наш погляд, необхідно для успішної реалізації продукції аграрного сектора. Тобто, необхідне точно знати, яку продукцію виробляти в умовах даної ситуації на ринку. Основні критерії SWOT-аналізу представлені в табл. 1.

Т а б л и ц я 1

Критерії SWOT-аналізу [4, с. 69]

СИЛЬНІ СТОРОНИ	СЛАБКІ СТОРОНИ	МОЖЛИВОСТІ	ЗАГРОЗИ
<ul style="list-style-type: none"> • ступінь використання конкурентних переваг; • динаміка циклів прибутковості товарів фірми за минулий період і на перспективу; • ефективність використання ресурсів; • стійкість функціонування підприємства 	<ul style="list-style-type: none"> • корисний ефект; • сукупні витрати; • системи збуту і організація продажів 	<ul style="list-style-type: none"> • зростання попиту; • зростання платоспроможності 	<ul style="list-style-type: none"> • зниження обсягів продажів; • нові конкуренти; • зростання податків і мит

Розглянувши таблицю і існуючі методи конкурентоспроможності за допомогою математичних виразів, можна сказати, що в цілому всі методи засновані на вивченні та аналізі сукупності таких критеріїв, як: місія і згуртованість організації; рівень організації виробничих і трудових процесів; конкурентоспроможність технологій; науково-технічний потенціал; конкурентоспроможність обладнання; рівень якості виробництва; конкурентоспроможність товарної політики; конкурентоспроможність цінової політики; конкурентоспроможність управлінського персоналу; можливість фінансування бізнесу; інтенсивність використання капіталу; можливість доступу до якісних і дешевих ресурсів; надійність і конкурентоспроможність постачальників; ініціативність і підприємницький дух організації.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сформована у світі ситуація на ринку передбачає необхідність прове-

дення ретельного аналізу всіх структур підприємства, діючих як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі. Тільки ретельна розробка програми і стратегії підприємства дозволить продукції володіти конкурентною перевагою в порівнянні з товарами інших підприємств сфери аграрного сектора. Для можливості проведення точного економічного аналізу ми пропонуємо використовувати запропоновані формули, що дозволить підприємствам правильно розрахувати свій фактичний і можливий потенціал. Внаслідок застосування отриманої інформації, на наш погляд, можна мінімізувати витрати і максимізувати прибуток шляхом задоволення потреб, які диктуються ринком. Тільки знаючи повною мірою свої сильні і слабкі сторони, підприємство зможе конкурувати на ринку з максимальною вигодою.

Література

1. Зайцев Н.Л. Экономика промышленного предприятия / Н.Л. Зайцев - М.: Инфра-М, 2004. - 448 с.
2. Ламбер Жан-Жак. Стратегический маркетинг. Европейская перспектива / Жан-Жак Ламбер. – СПб.: Наука, 1996. - 590 с.
3. Портер, М. Конкурентное преимущество: как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость / М. Портер - М.: Экон. наука, 2008. - 720 с.
4. Сергеев И.В. Экономика предприятия / И.В. Сергеев – М.: Финансы и статистика, 2000. – 672 с.
5. Фатхутдинов Р.А. Стратегический менеджмент / Р.А. Фатхутдинов – М.: Дело, 2008. – 448 с.
6. Фомин В.Н. Квалиметрия. Управление качеством. Сертификация / В.Н. Фомин. – М.: Ось-89, 2008. - 384 с.

References

1. Zaytsev N.L. Ekonomika promyshlennogo predpriyatiya / N.L. Zaytsev - M.: Infra-M, 2004. - 448 s.
2. Lamber Zhan-Zhak. Strategiche-skiy marketing. Yevropeyskaya perspektiva / Zhan-Zhak Lamber - SPb.: Nauka, 1996. - 590 s.
3. Porter, M. Konkurentnoye preimushchestvo: kak dostich' vysokogo rezul'tata i obespechit' yego ustoychivost' / M. Porter - M.: Ekon. nauka, 2008. - 720 s.
4. Sergeev I.V. Ekonomika predpriyatiya / I.V. Sergeev - M. : Finansy i statistika, 2000. - 672 s.
5. Fatkhudinov R.A. Strategiche-skiy menedzhment / R.A. Fatkhudinov - M.: Delo, 2008. - 448 s.
6. Fomin V.N. Kvalimetriya. Upravleniye kachestvom. Sertifikatsiya / V.N. Fomin - M.: Os'-89, 2008. - 384 s.

Ильин В. Ю.

Современные методы расчета конкурентоспособности аграрных предприятий

В статье представлены современные методы расчета конкурентоспособности аграрных предприятий, выделены особенности формирования их конкурентного преимущества, определены основные стратегии конкурентного преимущества. Среди которых отмечены: обеспеченность факторами производства, параметры спроса, стимулирующие нововведения, наличие развитой сети поставок, характер конкуренции на рынке. Доказано, что проведение маркетинговых исследований, на основе критериев SWOT-анализа, необходимо для успешной реализации продукции аграрного сектора экономики.

Ключевые слова: аграрные предприятия, сельскохозяйственная продукция, экономические методы, конкуренция, конкурентные преимущества, рынок.

Pyin V.

Modern methods of calculating the competitiveness of agricultural enterprises

The paper presents the modern methods of calculating the competitiveness of agricultural enterprises identifies special features of their competitive advantage, defines the basic strategy of competitive advantage. The following ones have been noted among them: factor endowments, demand parameters, stimulating innovation, advanced supply chain, the nature of competition in the market. It has been proved that the marketing research, based on the criteria of the SWOT-analysis, is necessary for the success of the agricultural production sector.

Keywords: agricultural enterprises, agricultural production, economic methods, competition, competitive advantage, market.

Рецензент: Житний П. Є. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Банківська справа» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Луганськ, Україна.

Reviewer: Zhitniy P. – Professor, Ph.D. of Economics, Head of Banking Department Volodymyr Dahl East Ukrainian national university, Luhansk, Ukraine.

e-mail: banking@snu.edu.ua

Стаття подана 08.06.2013 р.

СИНЕРГЕТИЧНА ФУНКЦІЯ САМОЗБЕРЕЖЕННЯ – СКЛАДОВА ОСНОВИ САМООРГАНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Стаття присвячена дослідженню синергетичної функції самозбереження як складової самоорганізації економічних систем та підприємств. Проведено аналіз наукових досліджень і публікацій. Розкрито поняття «самоорганізації», «самозбереження», «економічна безпека» суб'єктів господарювання. Визначено чинники самозбереження і забезпечення стійкості підприємства. Досліджено структуру концепції економічної безпеки підприємства. Визначено основні аспекти і чинники самозбереження та ризику, показники, що характеризують безпеку економічної системи.

Ключові слова: функція, самоорганізація, самозбереження, самозабезпечення, економічні системи, синергетика, служба безпеки, економічна безпека, концепція, ризик.

Постановка проблеми. В останнє десятиліття синергетична теорія розвитку суспільства набуває все більшого поширення. По суті, синергетика є наукою про самоорганізацію відкритих стаціонарних економічних систем та підприємств. Синергізм (від грец. *συνεργος* – діючий разом) – явище посилення дії одного компонента додаванням іншого, з перевагою впливу кожного компонента окремо. Основою явища синергетизма є процеси самоорганізації окремих кластерів, виробничих систем регіону, в тому числі підприємств, та узгодженої їх поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Своєрідним науковим досягненням останнього періоду став аналіз інструментарію, що забезпечує процеси самоорганізації систем. У числі подібних інструментів розглядаються: механізми зворотного зв'язку, чинники природного відбору, еволюційні механізми, що забезпечують у тому числі адаптаційний і бифуркаційний напрям розвитку й ін. (*bifurcus* - роздвоєний - якісні перебудови або метафорфози різних об'єктів при зміні параметрів, від яких вони залежать).

Практично в кожній публікації, присвяченій питанням синергетики, використовується термін самоорганізація та лише в деяких з них розкривається його визначення. Практично відсутні системні дослідження синергетичного явища самоорганізації, обмежена кількість розгорнутих коментарів з приводу даного поняття.

Дослідженню питань синергетики та самоорганізації різних рівнів економіки

присвячені публікації вітчизняних і зарубіжних вчених, а саме: В. С. Алексієвський [1], А.В. Бакурова [2], В. С. Білоус [3], Л.Д. Бевзенко [4], Т. В. Калінеску [5], В.С. Карпичев [6], Е. Н. Князева [7], С. П. Курдюмов [8], Г. С. Ліхоносова [9], Л. Г. Мельник [10], О. Г. Пугачова [11], Г. Ферстер [12], Г. Хакен [13], Д.К.Чистілін [14], Л. Г. Шемаєва [15]. Існують різні думки з приводу джерела виникнення процесів самоорганізації. У сучасних роботах можна зустріти зовсім несхожі та навіть протилежні між собою точки зору: в одних явища самоорганізації породжуються внутрішніми причинами, головна роль приділяється внутрішньому середовищу досліджуваного об'єкта [3, с. 25; 5, с.156; 11, с. 110-112], в інших – головними причинами самоорганізації виступають зовнішні фактори, а стабілізація системи пояснюється її реакцією на впливи зовнішнього середовища [13, с. 29]. А окремі автори вказують та намагаються довести, що такого процесу, як самоорганізація, не може бути за визначенням, називають абсурдом саме припущення про те, що такий процес може існувати [12, с. 113]. Але спираючись на дослідження багатьох авторів, можна стверджувати, що процеси самоорганізації зустрічаються в системах високого рівня складності, що володіють великою кількістю елементів, зв'язки між ними мають нестійкий характер. Ці процеси відбуваються шляхом перебудови існуючих і організації нових зв'язків між елементами системи. Значно менша увага приділена змісту синергетичної функції самозбере-

женню, як процесу самоорганізації систем і підприємств.

Самоорганізація за своїм змістом передбачає властивість систем (підприємств) самостійно забезпечувати дії, реалізовувати та активізувати процеси свого функціонування і розвитку на основі внутрішньої властивої системам здатності упорядковувати свої складові підсистеми і регулювати енергетичні та інформаційні потоки, якими вона обмінюється із зовнішньою середою. За формою явище самоорганізації включає в себе цілий спектр процесів, в т.ч. самовпорядкування, самозабезпечення, самовідтворення, і пов'язані з ним процеси самоконструювання, самовиготовлення, самозбирання, самовідновлення, самовдосконалення, самообмеження, самозбереження [10, с. 1]. Проблема синергетичної функції самозбереження економічної системи є актуальною, виходячи з умов, в яких доводиться функціонувати сучасним економічним суб'єктам різних рівнів, у тому числі підприємствам.

Мета статті – дослідження синергетичної функції самозбереження, як складової основи самоорганізації економічних систем в забезпеченні безпеки підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Синергетична функція самозбереження економічної системи, в процесі її існування, займає особливе місце. Без реалізації саме цієї функції всі інші функції втрачають всякий сенс. Ця функція відповідає за безпеку економічної системи, спрямована на забезпечення економічної безпеки підприємства та є його «економічним імунітетом».

Поняття «безпека» включає декілька чинників: збереження цілісності системи, тобто збереження основних ідентифікаційних ознак системи; збереження можливості виконання системою основних функцій (підприємство, що зберегло свою назву, але що втратило можливість випускати профільний вид продукції, - вже не те підприємство, про яке всі продовжують думати збереження системою можливості прогресивного розвитку, тобто самовдосконалення, підвищення ефективності своєї діяльності; збере-

ження системою своїх репродуктивних можливостей, тобто здатності відтворювати свої ідентифікаційні характеристики через наступні покоління системи (підприємство, що не запускає у виробництво нових видів продукції, приречене на повільне згасання); збереження можливості для майбутніх поколінь системи гарантувати вище перелічені чинники безпеки.

Самозбереження - це властивість системи та підприємства підтримувати за рахунок власної діяльності такі параметри свого стану і умов зовнішнього середовища, які б гарантували збереження цілісності системи та підприємства, виконання ними основних функцій (включаючи репродуктивні), а також стійкий розвиток системи та підприємства в подальших поколіннях. Дане питання піднімає декілька аспектів: поперше, запобігання безпосереднім погрозам (обумовлених внутрішніми і зовнішніми чинниками) можливості існування системи (підприємства): запобігання небезпеки (мінімізація ризику) катастрофічного (негайного) припинення існування системи (підприємства); запобігання небезпеки (виключення ризику) відкладених в часі, незворотних наслідків, що ведуть до припинення існування системи (підприємства); запобігання небезпеки (мінімізація ризику) відкладених в часі оборотних наслідків, які можуть вести до припинення існування системи (підприємства), погіршенню її стану або що перешкоджають її вдосконаленню. Для підприємства даний вид погроз може бути обумовлений небезпекою банкрутства із-за: а) його неплатоспроможності; б) різкого зниження попиту на його продукцію; в) блокування основних джерел сировини або комплектуючих; г) аварій або інших форсмажорних обставин; по-друге, запобігання непрямим погрозам (обумовлених чинниками зовнішньої середою) можливому існуванню системи: виключення ризику збігу обставин, обумовлюючих необоротні наслідки руйнування систе-

ми; мінімізація ризику за збігом обставин, обумовлюючих негативні наслідки, здатні стати причиною руйнування системи, погіршення її стану або що перешкоджають її вдосконаленню. Для підприємства даний вид погроз пов'язаний з обставинами, які представляють безпосередню небезпеку не йому самому, а зв'язаним з ним економічними суб'єктами, які можуть бути потенційними споживачами продукції, постачальниками ресурсів, кредиторами, позичальниками і т. п.; погроз, запобігання прямим і непрямим погрозам (мінімізація ризику), обумовлюючих необоротні і оборотні наслідки для майбутніх поколінь системи: запобігання небезпеки (виключення ризику) припинення репродуктивних функцій системи; запобігання небезпеки (мінімізації ризику) погіршення стану майбутніх поколінь (включаючи можливість прогресивного розвитку) із-за погіршення репродуктивних функцій системи; запобігання небезпеки (виключення ризику) виникнення в майбутньому умов, несумісних з існуванням згаданих поколінь системи; запобігання небезпеки (мінімізація ризику) виникнення в майбутньому умов, ведучих до погіршення стану поколінь системи або що перешкоджають їх прогресивному розвитку. Для підприємства подібні види погроз можуть виникати із-за проблем, нових поколінь технологій або видів продукції, що перешкоджають їх впровадженню. До чинників самозбереження і забезпечення стійкості підприємства відносять: оптимальний розмір підприємства; міцна, гнучка, різноманітна структура; високий професіоналізм персоналу і стабільність кадрів; наявність матеріальних, технологічних і фінансових резервів; добра технологічна і інформаційна оснащеність; наявність страхування; уміле оперативне керівництво; бюрократичний і податковий прес.

Служба безпеки підприємства є головним інтегруючим елементом системи економічної безпеки, який координує діяльність всіх інших елементів системи економічної безпеки. У практиці вітчизняних підприємств, наукових дослідженнях і літературі поряд з терміном «служба безпе-

ки» зустрічаються різні назви підрозділів, діяльність яких пов'язана із забезпеченням економічної безпеки, наприклад: служба безпеки, служба охорони, відділ безпеки, служба економічної безпеки, що не змінює суті самозбереження. Основою внутрішньої системи економічної безпеки є служба безпеки, яка в тісному взаємозв'язку з працівниками інших структурних підрозділів виконує функції і завдання по забезпеченню внутрішньої економічної безпеки. Для забезпечення зовнішньої економічної безпеки підприємства створюється зовнішній контур системи економічної безпеки, в якому суб'єктами економічної безпеки є підрозділи служби безпеки та інших функціональних підрозділів, що беруть участь в налагодженні взаємодії із зовнішнім середовищем [15].

На основі наукових підходів формується система економічної безпеки суб'єкта господарювання, що дозволяє уникнути еkleктичності (грец. еkleктикос - вибирати, відбирати, обирати - механічне поєднання в одному вченні різнорідних органічно несумісних положень, які безпринципно запозичуються з протилежних концепцій); фрагментарності (франц. fragmentation — уривчастість, неповнота — розпадання на дрібні частини) і низької ефективності діяльності системи, переважно реактивного реагування на виникаючі погрози, надмірних витрат на здійснення діяльності по забезпеченню економічної безпеки. При цьому найбільш важливими принципами формування системи безпеки підприємства є: законність, системність і комплексність, повний обхват ланок управління фінансово-господарською діяльністю з пріоритетом стратегічної ланки управління, охоплення за часом з пріоритетом превентивного запобігання погрозам і можливостям, економічна доцільність.

Правове закріплення терміну «служба безпеки суб'єктів господарювання», на сьогоднішній день в Україні відсутнє. Служба безпеки суб'єктів господарювання та інших юридичних осіб — це структурний підрозділ, що створюється керівником об'єкту, з метою вирішення завдань, пов'язаних із забезпе-

ченням функціонування і стійкого розвитку об'єкту без надання услуг третім особам [15, С. 395].

На практиці суб'єкти господарювання можуть і не мати спеціально створеної служби безпеки, але мають в структурі певні підрозділи або окремих співробітників, метою діяльності яких є забезпечення економічної безпеки підприємства, а завдання, які вони вирішують, направлені на досягнення цієї мети. При необхідності здійснення охоронно-розшукової діяльності в особистих інтересах, підприємство може звертатися за вказаним послугами до ліцензованих приватних охоронних підприємств. Забезпечення успішної роботи служби безпеки необхідно здійснювати з використанням елементів концептуальної і забезпечуючої підсистем системи економічної безпеки підприємства.

До концептуальної підсистеми відносять: наукові підходи, концепції, стратегії, принципи діяльності і нормативно-правову базу функціонування системи економічної безпеки. Концепція економічної безпеки підприємства - це спільні орієнтири для ухвалення рішень, які полегшують досягнення мети економічної безпеки.

Структура концепції включає: опис проблемної ситуації у сфері економічної безпеки підприємства (перелік погроз і можливостей, причини і чинники виникнення погроз, можливих негативних наслідках реалізації погроз і позитивні - від використання можливостей; механізм забезпечення економічної безпеки (об'єкт і предмет економічної безпеки, формулювання стратегії і принципів забезпечення економічної безпеки, її цілі і завдання, критерії і показники економічної безпеки, рекомендації до відповідної організаційної структури); перелік заходів щодо реалізації засобів економічної безпеки (формування підсистем спільної системи економічної безпеки, визначення суб'єктів економічної безпеки та їх ролі, визначення засобів і методів забезпечення економічної безпеки,

контроль і оцінки процесу реалізації концепції, виявлення чинників ризику).

Основні чинники ризику були умовно диференційовані на групи: а) системи, що впливають на матеріальну основу: здатні зруйнувати або порушити матеріальні компоненти системи; здатні понизити вільну енергію системи за рахунок зниження її надходження в систему або вилучення з системи (для економічних систем такими можуть бути рекет, завищені податки або платежі, ін.); блокуючі надходження в систему матеріальних компонентів її життєдіяльності; блокуючі відведення з системи відходів її життєдіяльності;

б) чинники, що впливають на інформаційну основу функціонування системи, зокрема, блокуючі або погіршуючі дані функції саморегулювання системи; в) чинники, що впливають на синергетичну основу функціонування системи, зокрема, блокуючі або порушуючі системні зв'язки усередині і поза системою; для економічної системи це може означати погіршення зв'язків з постачальниками основних чинників виробництва, споживачами продукції або компонентами інфраструктури. [10, с. 8 - 9].

Останнім часом значний імпульс отримав новий синергетичний напрям, пов'язаний з розвитком різних технічних систем, здатних до самозбереження, тобто виконання системою різних функцій (наприклад, рухатися, зберігати стійкість й ін.), збереження оптимальних режимів роботи і навіть консервації на різні періоди своїх вузлів у несприятливих умовах функціонування.

До показників, що характеризують безпеку економічної системи, можна віднести: витривалість (здатність зберігати свої функціональні здібності); толерантність (здатність сприймати різні параметри середи); резистентність (здатність протистояти чинникам середи); стабільність (здатність зберігати незмінними свої властивості); стійкість (здатність підтримувати свою життєздатність); уразливість (нездатність проти-

стояти різним чинникам); еластичність (здатність відновлювати свої функціональні особливості).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дає можливість констатувати, що проблеми функції самозбереження, як складової процесу самоорганізації економічних систем в забезпеченні безпеки підприємств надзвичайно актуалізовані умовами, в яких функціонують сучасні економічні суб'єкти різних рівнів. Синергетичне явище самоорганізації систем є надзвичайно складним за формою і змістом та складає основу процесів функціонування і розвитку економічних систем та їх самозбереження. Без реалізації функції самозбереження економічної системи, в процесі її існування всі інші функції втрачають всякий сенс, тому що функція самозбереження є «економічним імунітетом» підприємства. Ця функція, як складова самоорганізації економічних систем та підприємств, відповідає за безпеку економічної системи і спрямована на забезпечення економічної безпеки економічної системи та підприємства. По-перше, економічні інститути, у ринкових стосунках, самі по собі передбачають високу відповідальність суб'єктів за результати своєї діяльності, що автоматично посилює режим самоорганізації і самозбереження. По-друге, економічні суб'єкти постійно стикаються, при ухваленні рішень і реалізації своєї діяльності, зі все більш жорстким лімітуванням: просторовим, економічним, соціальним, екологічним.

В сучасних економічних умовах синергетична функція самозбереження як складова основи самоорганізації економічних систем потребує інноваційних підходів для подальшого дослідження в забезпеченні ефективної безпеки підприємств. Доцільно проводити розробки організаційно-економічних механізмів управління самоорганізацією виробничих систем регіону з урахуванням особливостей суспільного розвитку України й орієнтації на прогресивний досвід

економічно розвинених країн світу. Зважаючи на актуальність проведеного дослідження, вкрай важливо розширити межі цього напрямку.

Література

1. Алексеевский В. С. Синергетика менеджмента устойчивого развития: монография / В. С. Алексеевский; Московский гуманитарно-экономический ин-т, Костромской гос. ун-т им. Н. А. Некрасова. – Калуга: Манускрипт, 2006. – 327 с.
2. Бакурова А. В. Самоорганизация социально-экономических систем: модели и методы : монография / А. В. Бакурова. - Запоріжжя: КПУ, 2010. - 328 с.
3. Білоус В. С. Синергетика і самоорганізація в економічній діяльності : навч. посібник / В. С. Білоус; Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана. - К.: КНЕУ, 2007. - 371 с.
4. Бевзенко Л. Д. Соціальна самоорганізація. Синергетична парадигма: можливості соціальних інтерпретацій / Л. Д. Бевзенко. – До. : ІС НАНУ, 2002. - 437с.
5. Саморганізація підприємств: тенденції соціалізації економіки : монографія / Т. В. Калінеску, Г. С. Ліхоносова, Г. О. Найдзон, С. П. Калінкаров. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2012. – 396 с.
6. Карпичев В.С. Организация и самоорганизация социальных систем: словарь / Российская академия государственной службы при Президенте Российской Федерации. - Изд. 3-е. / В. С. Карпичев. - М.: Изд-во РАГС, 2007. - 280 с.
7. Князева Е. Н. Основание синергетики. Человек, что конструирует себя и свое будущее / Е. Н. Князева, З. П. Курдюмов. – М.: Комкнига, 2007. - 232 с.
8. Курдюмов С. П. Синергетика - теория самоорганизации. Идеи, методы, перспективы / С. П. Курдюмов, Г. Г. Малинецкий. - М.: Наука, 1983. - 64 с.
9. Ліхоносова Г. С. Синергетичні аспекти самоорганізації підприємств / Г. С. Ліхоносова // Економіка: проблеми теорії та практики. 36. наук, праць Дніпропетровського національного університету. Вип. 263. Т. VI. - Дніпропетровськ: ДНУ, 2010. - С. 1444 - 1448.

10. Мельник Л.Г. Научные основы самоорганизации экономических систем. Часть 1. Механізм регулювання економіки, 2010, № 3, Т. 1. С. 8 – 9.

11. Пугачева Е. Г. Самоорганизация социально-экономических систем / Е. Г. Пугачева, К. Н. Соловейко. - Иркутск: БГУЭП, 2003. - 173 с.

12. Ферстер Г. О самоорганизующихся системах и их окружении // Самоорганизующиеся системы ; пер. с англ. В. Г. Бородулиной, В. П. Евменова, Н. М. Французова ; под ред. Т. Н. Соколовой. - М.: Мир, 1964. - 435 с.

13. Хакен Г. Информация и самоорганизация: Макроскопический подход к сложным системам / Г. Хакен ; пер. с англ. - М.: Мир, 1991. - 240 с.

14. Чистілін Д. К. Самоорганізація як інституціональний механізм розвитку соціально-економічних систем: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. екон. наук: 08.00.01 «Економічна теорія та історія економічної думки» / Д. К. Чистілін. - К., 2007. - 20 с.

15. Шемаева Л. Г. Система экономической безопасности предприятия во взаимодействии с внешней средой. - К.: БИЗНЕС ИНФОРМ. - № 12. - 2010. - С.72-76.

References

1. Alekseevskyĭ V. S. Synerhetyka menedzhmenta ustoychyvoho razvytyua: monohrafiya / V. S. Alekseevskyĭ; Moskovskyĭ humanitarno-ékonomycheskyĭ un-t, Kostromskoyĭ hos. un-t ym. N. A. Nekrasova. - Kaluha: Manuskrypt, 2006. - 327 s.

2. Bakurova A. V. Samoorhanizatsiya sotsial'no-ekonomichnykh system: modeli i metody : monohrafiya / A. V. Bakurova. - Zaporizhzhya: KPU, 2010. - 328 s.

3. Bilous V. S. Synerhetyka i samoorhanizatsiya v ekonomichniĭ diyal'nosti : navch. posibnyk / V. S. Bilous; Kyĭvs'kyĭ natsional'nyĭ ekonomichnyĭ un-t im. Vadyma He-t'mana. - K.: KNEU, 2007. - 371 s.

4. Bevzenko L. D. Sotsial'na samoorhanizatsiya. Synerhetychna paradyhma:

mozh-lyvosti sotsial'nykh interpretatsiyĭ / L. D. Bevzenko. - Do. : IS NANU, 2002. - 437s.

5. Samorhanizatsiya pidpryyemstv: tendentsii sotsializatsii ekonomiky : monohrafiya / T. V. Kalinesku, H. S.Likhonosova, H. O.Nayd'on, S. P. Kalinkarov. - Luhans'k: vyd-vo SNU im. V.Dalya, 2012. - 396 s.

6. Karpychev B.C. Orhanyzatsyya y samoorhanyzatsyya sotsyal'nykh system: slovar' / Rossyĭskaya akademyya hosudarstvennoĭ sluzhby pry Prezydente Rossyĭskoy Federatsyy. - Yzd. 3-e. / V. S. Karpychev. - M.: Yzd-vo RAHS, 2007. - 280 s.

7. Knyazeva E. N. Osnovanye synerhetyky. Chelovek, chto konstruyruet sebya y svoe budushchee / E. N. Knyazeva, Z. P. Kur-dyumov. - M. : Komknyha, 2007. - 232 s.

8. Kurdyumov S P. Synerhetyka - teoryya samoorhanyzatsyy. Ydey, metody, perspektyvy / S. P. Kurdyumov, H. H. Malynetskyĭ. - M.: Nauka, 1983. - 64 s.

9. Likhonosova H. S. Synerhetychni aspekty samoorhanizatsii pidpryyemstv / H. S. Likhonosova // Ekonomika: problemy teorii ta praktyky. 36. nauk, prats' Dnipropetrovs'koho natsional'noho universytetu. Vyp. 263. T. VI. - Dnipropetrovs'k: DNU, 2010. - S. 1444 - 1448.

10. Mel'nyk L.H. Nauchnye osnovy samoorhanyzatsyy ékonomycheskykh system. Chast' 1. Mekhanizm rehulyuvannya ekonomiky, 2010, № 3, Т. 1. S. 8 – 9.

11. Puhacheva E. H. Samoorhanyzatsyya sotsyal'no-ékonomycheskykh system / E. H. Puhacheva, K. N. Soloveĭko. - Yrkut'sk: BHUEP, 2003. - 173 s.

12. Ferster H. O samoorhanyzuyushchysya systemakh y ykh okruzhenny // Samo-orhanyzuyushchyesya systemy ; per. s anhl. V. H. Borodulynoĭ, V. P. Evmenova, N. M. Frantsuzova ; pod red. T. N. Sokolovoĭ. - M.: Myr, 1964. - 435 s.

13. Khaken H. Ynformatsyya y samoor-hanyzatsyya: Makroskopycheskyĭ podkhod k slozhnym systemam / H. Khaken ; per. s anhl. - M.: Myr, 1991. - 240 s.

14. Chystilin D. K. Samoorhanizatsiya yak instytutsional'nyĭ mekhanizm rozvytku sotsial'no-ekonomichnykh system: avtoref. dys. na zdobuttya nauk, stupenya kand. ekon.

nauk: 08.00.01 «Ekonomichna teoriya ta istoriya ekonomichnoї dumky» / D. K. Chystilin. - K., 2007. - 20 s.

15. Shemaeva L. H. Systema ékonomycheskoї bezopasnosti predpryatyua vo vza-

ymodeýstvyy s vneshney sredoý. – K.: BYZNES YNFORM. - № 12. - 2010. - S.72-76.

Снопенко Г. Г.

Синергетическая функция самосохранения – составляющая основы самоорганизации экономических систем в обеспечении безопасности предприятий

Статья посвящена исследованию синергетической функции самосохранения, как составляющей самоорганизации экономических систем и предприятий. Проведен анализ научных исследований и публикаций. Раскрыто понятие самоорганизации, самосохранения, экономической безопасности субъектов хозяйствования. Определены факторы самосохранения и обеспечения устойчивости предприятия. Исследована структура концепция экономической безопасности предприятия. Определены основные аспекты и факторы самосохранения и риска, показатели, характеризующие безопасность экономической системы.

Ключевые слова: функция, самоорганизация, самосохранения, самообеспечения, экономические системы, синергетика, служба безопасности, экономическая безопасность, концепция, риск.

Snopenko G.

Synergistic function of survival – part of the economic foundation of self-organization in securing business

To research synergetic function of self-preservation as a component of self-organizing economies and businesses. An analysis of research and publications. Expand the concept of self-preservation, economic security entities. Factors of self-preservation and sustainable enterprise. The structure of the concept of economic security. The main aspects and factors of self-preservation and risk indicators of economic security system.

Keywords: function, self-organization, self-preservation, self-reliance, economic systems, synergy, security, economic security, the concept, the risk.

Рецензент: Гончаров В. М. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки підприємства та трудових ресурсів Луганського національного аграрного університету, м. Луганськ, Україна.

Reviewer: Goncharov V. – Professor, Ph.D. of Economics, Head of Department of Business economics and labour recourses of Luhansk national agrarian university, Luhansk, Ukraine.

e-mail: vgonch@lnau.lg.ua

*Стаття подана
09.06.2013 р.*

ОСОБЛИВОСТІ ТА ЕТАПИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА І ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Витоки теорії інформаційного суспільства в концептуальних положеннях постіндустріальної доктрини, які підкреслюють центральну роль знання і заявити прискорюють перехід від виробництва товарів до виробництва послуг та інформації. З розширенням знань про інформаційного суспільства та економіки знань виконання стратегічно важливих функцій, найбільш яскраво представлена в суспільному житті, у статті розглядаються основні напрямки системи наукових знань про інформаційну економіку, виділені області для оптимізації розвитку інформаційного суспільства в Україні, показує стан вітчизняної ринкової інформації та комунікаційних технологій.

Ключові слова: інформаційна економіка, комунікаційні технології, інформаційне суспільство, ринкова інформація.

Постановка проблеми. Протягом останніх двох-трьох десятиліть у світовому співтоваристві теоретично і методологічно оформився й одержав визнання новий напрямок в економічній теорії, філософії, соціології і менеджменті. Він відводить пріоритетні роль і місце інформації в суспільному прогресі. Процеси, притаманні йому, забезпечують перехід від індустріальної моделі розвитку світової спільноти до наступного етапу - інформаційного. Обґрунтування такого переходу з позиції галузевої наукової думки багато в чому пов'язане з переоцінкою і переосмисленням ролі інформації в економіці. Переворот у системі знань економічної теорії та менеджменту привів до необхідності обґрунтування та використання принципово нового підходу до оцінки соціально-економічного розвитку підприємств, галузей, регіонів, ринкових інститутів, суспільства і самої людини. Формування даної наукової спрямованості сприяло виділенню й активному поширенню в системі світових наукових знань таких базових категорій, як інформаційні ресурси, інформаційне суспільство, інформаційна економіка, креативна людина, інформаційний прогрес тощо. Принципова новизна наведених категорій і визнання ролі та місця феномена інформації в суспільному прогресі сформували бачення певної історії розвитку інформаційного суспільства та інформаційної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти інформаційного су-

спільства, зокрема, роль і місце людини у процесах глобалізації і в інформаційній взаємодії, специфіка розвитку інформаційного суспільства в окремих високорозвинутих країнах, а також тих, що розвиваються, аналізували українські та російські науковці І. Ю.Алексєєва, Н.С. Демков, Л. В. Березовець [3], Л.С.Вінарик [4], Т. А. Береза [1], А. В. Колодюк [9], В. І. Лисицький [11], Л. Т. Мельник [12], А. А.Чернова [17] та ін. Економіка інформаційного суспільства розглядається в публікаціях М. Г. Делягіна [5], В. Л. Іноземцева, Л. Г.Мельника [13] та ін.

Мета статті. Вивчити особливості розвитку та становлення системи наукових знань про інформаційне суспільство та інформаційну економіку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У даному контексті особливого значення набуває інформаційний прогрес, який стає визначальним в оцінці ефективності розвитку. Інформаційні ресурси перетворюються на основний виробничий ресурс і фактор економічного розвитку; знання стають інструментом формування інтелектуального капіталу. У світовому співтоваристві отримала реалізацію нова модель суспільного розвитку - інформаційне суспільство. Такі зміни є історично й економічно обумовленими. Вчені логічно і системно обґрунтовують ключові теоретичні положення, дозволяють описувати та ідентифікувати інформаційне суспільство з позиції його вже сформованої внутрішньої структури та наповнення каркасу даної

моделі розвитку. Найбільш значущими з них є:

трансформація системи суспільних відносин;

ускладнення ринкового середовища і зміна пріоритетів інформаційного ринку;

ускладнення інституційного середовища, його орієнтація на розширене відтворення інформаційних ресурсів;

інформація та інформаційні ресурси приходять на зміну матеріальним як обов'язкова передумова суспільного і науково-технічного прогресу;

пріоритетність у системі суспільних відносин парадигми «інформація - креативна людина» (від англ. creative - творчий) замість парадигми «матеріальні ресурси - раціональний людина»;

видозміна ключової мети розвитку людської особистості від простого вивчення вже накопичених у світовому співтоваристві знань до визнання потреб у творчому розвитку особистості;

заміна механістичного трактування і використання інформації на її оцінку крізь призму необмеженості можливостей символіки й інструментів творчості та мистецтва;

здійснення переходу від домінування в економіці простої праці з результатом у вигляді матеріальних продуктів до інформаційних;

оцінка розвитку відносин у рамках креативної діяльності забезпечується не просто на рівні обміну матеріальними продуктами, а якісними і кількісними параметрами інформаційних комунікацій;

змінюються сутність і спрямованість соціального прогресу - це загальна тенденція до соціалізації, визнання всепроникаючих міждисциплінарних зв'язків та обов'язкової умови суспільного прогресу;

у системі економічних відносин пріоритет переходить до креативного добробуту й інструменту його розвитку - інформаційного економічного інтересу;

економічна влада визначається не тільки і не стільки матеріальними ресурсами, скільки інформаційною ринковою владою; результативністю розвитку бізнесу стає креативний добробут (оцінка здійснюється за допомогою методу Джевонса -

Шумпетера, так званого алгоритму розрахунку сукупного креативного добробуту);

у ринковому середовищі пріоритет переходить до ринку інформації, масштаби якого стають величезними, а критерії розвитку забезпечують так звану ринкову ефективність.

Такі стрімкі зміни у світовій системі знань ставлять перед економічною наукою, теорією і практикою менеджменту нові цілі, безліч різноманітних і різновекторних завдань, формують нову проекцію проблематики наукових досліджень. Пріоритетом у даному напрямку стає оцінка ролі інформації в системі знань регіональної і галузевої економіки, мікро-і макро економіки, загальних тенденцій суспільного прогресу. Системність нових явищ і процесів у всіх сферах економічного і соціального життя суспільства, таких як інформатизація та комп'ютеризація, інформаційний попит та інформаційні продукти і послуги, інформаційні технології, відображають усю складність і різноманіття прогресивних перетворень.

Дані зміни мають різну результативність при впровадженні в рамках окремих територій, що визначається в першу чергу базовими характеристиками та якісними показниками індустріалізації. Інформація дуже різноманітна за змістом й умовно поділяється за видами людської діяльності, обслуговується нею, для якої виконує роль провідника досягнень науково-технічного прогресу (наукова, виробнича, управлінська, медична, екологічна, правова і т.п.). У цілому можна говорити про необхідність в інформації певного виду. Існують різні параметри, суттєві для класифікації інформації. Потреба в її класифікації обумовлена необхідністю оперативно знайти потрібну інформацію. Однак слід зазначити, що така класифікація певною мірою умовна, тим більше, що в чистому вигляді інформація практично не зустрічається. Так, та ж екологічна інформація може в іншому випадку розцінюватися як медична, а правова - ініціювати певні дії та рішення, виступаючи в ролі управлінської [15, с. 20].

Особливе місце у формуванні та просуванні стандартів інформаційної економіки та інформаційного суспільства посідає

процес інформатизації. Інформатизація суспільства - це організований соціально-економічний і науково-технічний процес створення оптимальних умов для задоволення інформаційних потреб і реалізації прав громадян, органів державної влади та місцевого самоврядування, організацій, громадських об'єднань на основі формування і використання інформаційних ресурсів [16].

У системі світових знань чітко виділяються етапи розвитку наукової думки, що конкретизують і розширюють розуміння інформаційного суспільства та інформаційної економіки.

1-й етап (1970-1990 рр.). Розробка заasad і базисних положень теорії та методології розвитку інформаційних ресурсів, інформаційного суспільства та інформаційної економіки. Це багато в чому роботи описового характеру, орієнтовані на механістичне розуміння інформації та технологічну спрямованість інформаційного прогресу. Позитивний ефект даного напрямку досліджень полягає у визнанні та науковому обґрунтуванні ролі і місця інформації в суспільному прогресі, пріоритетності інформаційних ресурсів у бізнесі і соціальних змінах.

2-й етап (1990-2000 рр.). Оформлення методологічної та прикладної спрямованості наукових досліджень розвитку інформаційних процесів на рівні держави, регіонів, підприємств, галузей, ринків. Визнання міждисциплінарності інформаційної діяльності та системи нових наукових знань про інформацію. Системно і глибоко розглядаються інформаційні технології, інформаційні потреби агентів господарської діяльності, виокремлюються процеси інформатизації та комп'ютеризації, ведеться підготовка до процедур аналізу і діагностики складних економічних і соціальних змін. Особливої значущості набувають такі підгалузі знань, як інформатика, економічна кібернетика, інформаційний менеджмент та маркетинг, інформаційна соціологія та ін. Обґрунтовуються загальні та

окремі тенденції розвитку інформаційного суспільства, інформаційної економіки, інформаційного ринку. Стрімко поширюються знання про інформацію та інформаційні технології на рівні мікроекономіки. Автоматизація та зростання продуктивності праці, прийняття управлінських рішень та інформаційні ризики - ці та інші актуальні питання стають обов'язковими елементами наукової новизни більшості досліджень. Цей етап носить уже більш яскраво виражений характер не тільки методологічної бази, але і її практичної оцінки.

3-й етап (2000-2010 рр.). Формуються методологічні та методичні основи системи знань інформаційної економіки та інформаційного менеджменту, розширюється бачення управління інформаційними процесами. Особлива увага приділяється ролі інформаційних систем і технологій у менеджменті та маркетингу (регіональному, галузевому), економіці. Систематизуються і популяризуються положення про особливості розвитку інформаційного ринку. Наукові знання проєктуються на діяльність державних і регіональних систем управління, наукове забезпечення інформаційної підприємницької діяльності. Особливо активно наукові знання використовуються в системі управлінського консалтингу (оцінка й діагностика інформаційного ринку, інформаційного аутсорсингу тощо.). Набуває розвитку і визнання інформаційна мікроекономіка за такими напрямками, як інформаційні системи підприємств, інформаційна підтримка кадрового забезпечення та ін. Слід визнати на даному етапі всеохоплюючий характер знань про інформаційне суспільство та інформаційну економіку, їх беззастережну пріоритетність і цільову спрямованість у розвитку теорії та методології економічних знань. Розширення системи знань про інформаційне суспільство та інформаційну економіку, що виконують стратегічно важливі функції, найбільш яскраво представлені у суспільному житті, розглянуто на рис. 1.

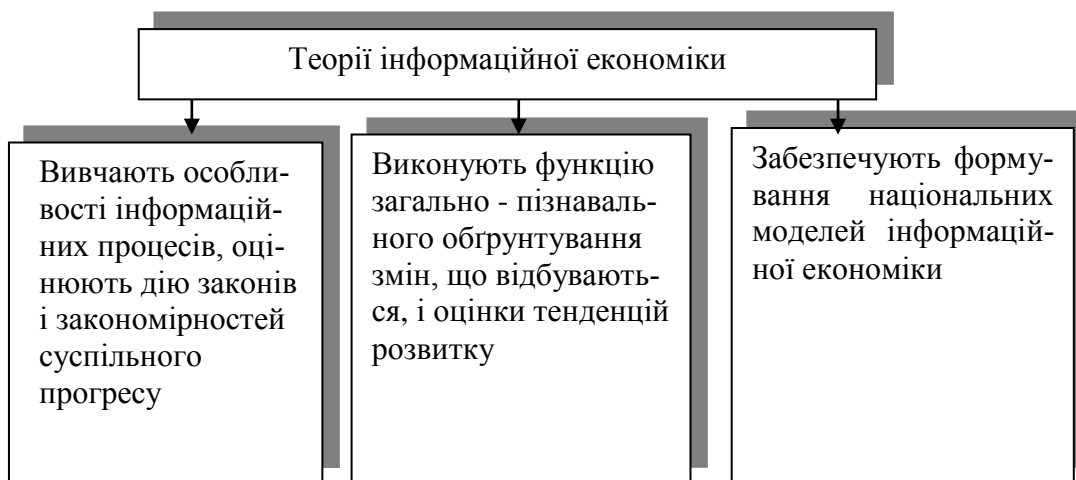

Рис. 1. Ключові сфери дії системи наукових знань про інформаційну економіку

Активно в даному процесі позиціонує себе наукова школа інформатики та інформаційної економіки України. У системі знань української національної школи економіки та менеджменту отримують розвиток і світове визнання такі напрями досліджень: інформаційне забезпечення регіонального та державного управління; інформаційні системи і технології на підприємствах; інформаційна безпека та інформаційні ризики; регіональний і галузевий менеджмент і маркетинг тощо. Одним із головних пріоритетів нашої держави є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на стандарти суспільного прогресу інформаційне суспільство. Таке суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися й обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному й особистому розвитку та підвищуючи якість життя.

Стрімко й ефективно формується національний інформаційний ринок, темпи його зростання варіюються від 6 до 10% на рік. Вітчизняний ринок інформаційно-комунікаційних технологій перебуває в стані активного становлення та за певних умов може стати фундаментом побудови інформаційного суспільства в Україні. Разом із тим, ступінь розвитку

такого суспільства в Україні порівняно зі світовим рівнем є недостатнім і не відповідає потенціалу та можливостям України, оскільки:

відсутня інформаційна прозорість як у системі державного та регіонального управління, так і в бізнес-середовищі;

не сформовано цільову політику координації та консолідації процесу інформатизації державного та приватного секторів економіки, орієнтованих на оптимізацію використання наявних ресурсів;

не вироблено інформаційну культуру;

низька активність процесу інституціоналізації інформаційного суспільства - громадських організацій, освітніх проєктів та ін.;

неефективно використовуються фінансові, матеріальні, інтелектуальні та інші ресурси, які інвестуються в окремі галузі і підприємства;

недосконала нормативно-правова база регулювання та можливого просування й реалізації ринкової інформаційної влади;

недостатній рівень комп'ютерної та інформаційної грамотності населення;

незначна інформаційна представленість України в Інтернет-просторі, а присутність україномовних інформаційних ресурсів – не значна;

недостатній рівень державної підтримки виробництва засобів інформатиза-

ції, програмних засобів та впровадження ІКТ;

спостерігаються інформаційна асиметрія в інформаційних потоках і забезпеченні можливості доступу населення до інформаційних продуктів і технологій;

не розв'язуються в повному обсязі питання захисту авторських прав на комп'ютерні програми, відсутні системні державні рішення, спрямовані на створення національних інноваційних структур (центрів, технополісів і технопарків) із розробки конкурентоспроможного програмного забезпечення [7, с. 3].

Негативні факти і тенденції, що мають місце насамперед пов'язані із соціально-економічною нерівністю, що виникає між розвиненими і країнами, що розвиваються, в результаті істотної різниці в темпах зростання обсягів та номенклатури товарів і послуг, вироблених і наданих за допомогою ІКТ. Така нерівність негативно впливає на конкурентоспроможність країн і життєвий рівень людей. Виконання масштабних, багатогранних завдань вимагає гармонійного поєднання зусиль держави, суспільства, профспілок, бізнесу та громадян із впровадження відповідних принципів розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки [7].

Разом із тим, склалися позитивні тенденції та передумови, які вимагають визнання їх як пріоритетних для прискореного розвитку інформаційного суспільства в Україні. Це зростання інтернет-аудиторії, поява й активне позиціонування національних інформаційних продуктів і технологій, вихід вітчизняних компаній на світові ринки і нарощування обсягів їх експортних послуг та ін.

Розвиток інформаційного суспільства в Україні можливий на основі вироблення і реалізації комплексного підходу, що включає стратегічне бачення інформатизації суспільства та узгодження з існуючими соціально-економічними, політичними і культурними умовами у країні та світі. Серед напрямів оптимізації розвитку інформаційного суспільства в Україні можна виділити:

політико-правовий, що передбачає реалізацію таких заходів: визнання роз-

витку інформаційного суспільства пріоритетним у державній політиці, умовою виходу країни з економічної і політичної кризи; розробка та удосконалення інформаційного законодавства та інституційного забезпечення, формування та реалізація національної стратегії розвитку інформаційного суспільства, впровадження і широке використання "електронного уряду";

економічний, що передбачає створення сприятливого економічного середовища, стимулювання державною політикою вироблення інформаційних товарів і послуг, зокрема, через зниження податків і залучення інвестицій в інформаційний сектор економіки;

технологічний, що забезпечує розвиток інформаційної інфраструктури шляхом створення і розвитку національної та регіональних інформаційних систем, мереж та електронних ресурсів, українського сегмента мережі Інтернет; створення на основі фундаментальних і прикладних досліджень новітніх конкурентоспроможних інформаційно-комунікаційних технологій, засобів інформатизації, комп'ютерних програм; поширення широкосмугових цифрових технологій;

соціальний, орієнтований на розвиток і лібералізацію ЗМІ, зміцнення соціального і людського капіталу, забезпечення загального доступу до інформаційних ресурсів;

культуротворчий, що передбачає створення загальнодоступних національних ресурсів, заощадження культурної різноманітності та унікальної національної спадщини України шляхом створення електронних бібліотек і баз даних, а також формування етики інформаційних відносин [2].

Таким чином, перспективи інформаційного суспільства в Україні пов'язані з удосконаленням інформаційного середовища як сукупності системи загальнонаукових знань і практичних дій у суспільному відтворенні. Сформовані й отримують реалізації системні зміни в інсти-

туційній та соціокультурному середовищі. Накопичує знання і досвід вітчизняний менеджмент, орієнтований на стандарти ведення роботи на світових ринках.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В основі феномену інформаційного прогресу лежить бурхливе зростання інформаційної діяльності, наукового і практичного забезпечення. Стрімкі зміни в науці і техніці, економіці та соціальній сфері, багатолікості і багатовекторність змін та шляхів розвитку передбачають розширення наукових знань, формування нових напрямів досліджень. Всеохоплюючий характер сучасних інформаційних ресурсів, їх стрімке примноження і можливість унікального наповнення дозволяють визнати загальний характер інформаційної революції.

Сучасний інформаційний світ вже повною мірою охоплений наукою та різноманітними системами знань. На підтвердження цього слід навести декілька прикладів. По-перше, раніше небачене насичення суспільства інформаційними контактами і різноманітними зв'язками, проникаючими у всі сфери людської життєдіяльності. По-друге, стрімке зростання числа зайнятих в інформаційній сфері, визнання неможливості вести будь-яку діяльність без інформаційної підтримки і відповідного забезпечення. По-третє, формування прямої залежності між науковим прогресом та ефективністю переходу до інформаційного суспільства. У світовій історії розвитку науки визнано і розвивається нове бачення системи інформаційних відносин людства. Відбуваються величезні зміни у формах і організації наукових досліджень, безперервно з'являються їхні нові напрями і сфери, використовуються й отримують обґрунтування механізми і процедури змін у суспільстві та стосунках людей.

Література

1. Береза Т.А. Поняття інформаційного суспільства, принципи його побудови та складові компоненти /Береза Т.А. // Ін-

формаційне суспільство. Шлях України.; Бібліотека інформаційного суспільства. - К.: Відродження та ПРООН, 2004. - С. 264-273.

2. Береза Т.А. Україна на шляху до Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства /Береза Т.А. //Інформаційне суспільство. Шлях України.; Бібліотека інформаційного суспільства. - К.: Відродження та ПРООН, 2004. - С. 14-23.

3. Березовець Л.В. Інституційне забезпечення / Березовець Л.В. //Інформаційне суспільство. Шлях України; Бібліотека інформаційного суспільства. - К.: Відродження та ПРООН, 2004. - С. 78-87.

4. Винарик Л. С. Информатизация в аспекте социальной трансформации общества /Винарик Л. С. // Национальная академия наук Украины. Институт экономики и промышленности - Донецк: ИЗП, 2004. - С. 50-61

5. Делягин М. Информационная революция, глобализация и кризис мировой экономики /Делягин М. // Проблемы теории и практики управления. - 2001. - №1. - С. 47-53.

6. Демкова М. Інформація, як основа інформаційного суспільства: поняття та правове регулювання /Демкова М., Фігель М. // Інформаційне суспільство. Шлях України; Бібліотека інформаційного суспільства. - К.: Відродження та ПРООН, 2004. - С. 150-163.

7. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки». 2007 р.- № 537-V С. 3].

8. Колиушко І.Б. Електронне урядування: шлях до ефективності та прозорості державного управління // Інформаційне суспільство. Шлях України; Колиушко І.Б. Демкова М.С. // Бібліотека інформаційного суспільства. - К.: Відродження та ПРООН, 2004. - С. 135-142.

9. Колодюк А. В. Інформаційне суспільство: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні: автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.03 / А.В. Колодюк; Нац. академія наук України, інститут держави і

права імені В.М. Корецького. - К., 2005. - 20 с.

10. Колодюк А. В. Національні стратегії інформаційного суспільства: необхідність, переваги та світова практика запровадження / Колодюк А. В. // Інформаційне суспільство. Шлях України; Бібліотека інформаційного суспільства. - К.: Відродження та ПРООН, 2004. - С. 24-31.

11. Лисицький В.І. Електронний уряд України. З чого починати./ Лисицький В.І./Інформаційне суспільство. Шлях України; Бібліотека інформаційного суспільства. - К.: Відродження та ПРООН, 2004. С. 68-77.

12. Мельник Л.Г. Предпосылки формирования информационного общества / Мельник Л.Г. // Социально-экономические проблемы информационного общества / Под ред. д.э.н., проф. Л.Г. Мельника. - Сумы: ИТД «Университетская книга», 2005. - С. 60-87.

13. Мельник Л.Г. Информационная экономика: моногр./ Мельник Л.Г. - Сумы: ИТД «Университетская книга», 2003. - 288 с.

14. Українська мережа Інформаційного суспільства <http://e-ukraine.org.ua/first.htm>.

15. Управління розвитком інформаційної економіки: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Фінагіна О.В., Манн Р.В., Дикий О.Р., Зінченко О.А., Яловець О.С. – Донецьк: «ВІК», 2010. – С.20.

16. Урсул А.Д. Информатизация суспільства / Урсул А.Д. - М.: 1990.

17. Чернов А.А. Становление глобального информационного общества: проблемы и перспективы: моногр./ Чернов А. А. – М.: «Дашков и К^о», 2003. - 232 с.

References

1. Birch T.A. The concept of the information society, the principle principles of its components / / The information society. Way of Ukraine / / The library of the information society. - K.: "Renaissance" that UNDP, 2004. - P. 264-273.

2. Birch T.A. Ukraine on the Way to the World Summit power supply of the infor-

mation society/ / . Way of Ukraine / / . The library of the information society- K.: "Renaissance" that UNDP, 2004. - P. 14-23.

3. Berezovets L.V. The institute's software/ / The information society. Way of Ukraine / / The library of the information society. - K.: "Renaissance" that UNDP, 2004. - P.78-87.

4. Vinarik L.S. Informatization in the aspect of social transformation of society / / The National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Economics and Industry - D.: IZP, 2004. - P. 50-61

5. M. Delyagin information revolution, globalization and the crisis of the world economy / / Problems of the theory and practice of management. - 2001. - № 1. - P. 47-53.

6. Demkov M., M. Information as a basis for the concept of the information society and the legal regulation / / The information society. Way of Ukraine / / The library of the information society. - K.: "Renaissance" that UNDP, 2004. - P. 150-163.

7. The Law of Ukraine "The basic law of development of the information society in Ukraine for 2007-2015 " 2007 - № 537-V P. 3]:

8. Koliushko I.B. Demkov MS E-government path to efficiency and transparency of public administration / / The information society. Way of Ukraine / / The library of the information society. - K.: "Renaissance" that UNDP, 2004. - P. 135-142.

9. Kolodyuk A. Information Society: Current State and prospects of development in Ukraine: Author. Thesis... candidate. flight. sciences: 23.00.03/ AV-Kolodyuk, Nat. Academy of Sciences of Ukraine, Institute of State and Law of VM-Koretsky. - 2005. - 20p.

10. Kolodyuk A.V. The national information society strategy: the need, benefits and international practice implementation / / information society. Path Ukraine / / The library Information Society. - K.: "Rebirth" and UNDP, 2004. - P.24-31.

11. Lissitzky V.I. E-government in Ukraine? How to start / / information society. Path Ukraine / / The Library Information Society. - K.: "Rebirth" and UNDP, 2004. - P.68-77.

12. Melnik L.G. Background of the information society // Socio-economic problems of the information society / edited. prof. L.G.Melnik. - Sumy: ITD "University Book", 2005. - P. 60-87.

13. Melnik L.G. The information economy: A monograph. - Amounts: ITD "University Book", 2003. - 288.

14. Ukrainian Network Information Society <http://e-ukraine.org.ua/first.htm>

15. Managing the development of the information economy/manual for college students/ /Finahina A.V., Mann R., Dikiy O.R., Zinchenko O.A. - Donetsk: "VIC", 2010. - P.20].

16. Ursula D. Information society. - N:1990.

17. Chernov A.A. The formation of a global information society: problems and prospects: Monograph. - M.: "Darya, and K °», 2003. – 232 p.

Манн Р. В.

Особливості та етапи розвитку інформаційного суспільства і інформаційної економіки

Истоки теории информационного общества в концептуальных положениях постиндустриальной доктрины, которые подчеркивают центральную роль знания, и заявить ускоряющих переход от производства товаров к производству услуг и информации. С расширением знаний о информационного общества и экономики знаний выполнение стратегически важных функций, наиболее ярко представлена в общественной жизни, в статье рассматриваются основные направления системы научных знаний об информационной экономике, выделены области для оптимизации развития информационного общества в Украине, показывает состояние отечественной рыночной информации и коммуникационных технологий.

Ключевые слова: информационная экономика, коммуникационные технологии, информационное общество, рыночная информация.

Mann R.

Features and stages of development of information society and information economy

The origins of the theory of the information society are in the conceptual provisions of the post-industrial doctrines that emphasize the central role of knowledge and state the accelerating shift from production of goods to production of services and information. Since the expansion of knowledge about the information society and knowledge economy performing strategically important functions, most vividly represented in public life, the article examines the key areas of the system of scientific knowledge on the information economy, highlighted areas to optimize the development of the information society in Ukraine, shows the state of the domestic market information and communication technologies.

Keywords: Economics of Information, Communication Technology, information society, market information.

Рецензент: Фінагіна О. В. – доктор державного управління, професор кафедри «Менеджмент невиробничої сфери» Донецького державного університету управління, м. Донецьк, Україна.

Reviewer: Finagina O. – Professor, Ph.D. of Public Administration, Professor of Management unproductive Donetsk state university of management, Donetsk, Ukraine.

e-mail: info@dsum.edu.ua

Стаття подана
05.07.2013 р.

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ПРОЦЕСІВ СОЦІАЛЬНОЇ СТРАТИФІКАЦІЇ В УКРАЇНІ

В статті визначено сутність, основні ознаки та проблеми соціальної стратифікації, досліджено історію розвитку систем соціальної стратифікації та виявлено особливості соціальної структури в сучасній Україні. Також розглянута програма подолання та запобігання бідності та показані деякі статистичні данні. Зроблені висновки що до системи соціальної та економічної мотивації.

Ключові слова: соціальне суспільство, соціальна стратифікація, соціальна структура, ринкова трансформація.

Постановка проблеми. Процеси активного поширення стандартів суспільного прогресу та трансформація соціальної структури українського суспільства передбачає зміни та перетворення в системі оцінювання та регулювання складних стратифікаційних процесів. Для з'ясування особливостей та проблем соціальної трансформації необхідно їх визначати, науково обґрунтовувати, системно аналізувати, публічно обговорювати та рекомендувати до впровадження в інституційних формах соціальної політики. Без такого системного підходу неможливо формувати засади соціальної політики, механізми соціального регулювання та впровадження процедур інституціоналізації новітніх форм розвитку ринкового середовища та поширення новітніх форм суспільних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема соціальної стратифікації є предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, серед них слід визначити найбільш відомих – В. Броницьку, Л. Ільчука, І. Кириченко, Е. Лібанову, Т. В. Меркулову, В. Опалько, В. В. Семенова, С. Тютюнникову, Н. Холода, О. Чернегу, Л. Шевченко та ін.

Мета статті. Визначити та охарактеризувати особливості та проблеми процесів соціальної стратифікації в Україні з урахуванням процесів ринкової трансформації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальну структуру можна розглядати як анатомію суспільства. Під соціальною структурою прийнято розуміти сукупність взаємопов'язаних елементів (інститутів, груп, індивідів), що складають

внутрішню будову суспільства. Кількість груп, порядок розташування і характер залежності один від одного визначають зміст конкретної структури конкретного суспільства [3].

Історичні форми соціальної стратифікації (рис. 1) є передумовою та фундаментом соціальних та ринкових трансформацій в сучасному українському суспільстві. Визначення змін у підходах до соціальної стратифікації, новітніх технологій в соціальному менеджменті надає змогу окреслити та систематизувати сутнісні характеристики соціальних процесів, окреслювати їхні межі, формувати відповідні тенденції та уникати можливих проблем і наслідків.

У зарубіжній соціології та соціальному менеджменті соціальна структура трактується як сукупність ієрархічно взаємопов'язаних між собою соціальних груп, для яких характерна вертикальна і горизонтальна впорядкованість. Групи посідають різні місця в системі соціальної нерівності даного суспільства; пов'язані між собою економічними, політичними і культурними відносинами.

Об'єктивною основою приналежності людей до верств і груп є суспільний поділ праці. Під ним розуміється поділ у суспільстві соціальних функцій, виконуваних певними спільнотами, групами людей, і виділенням різних сфер суспільства (промисловість, сільське господарство, наука, мистецтво, армія), які також діляться на більш дрібні сфери [2].

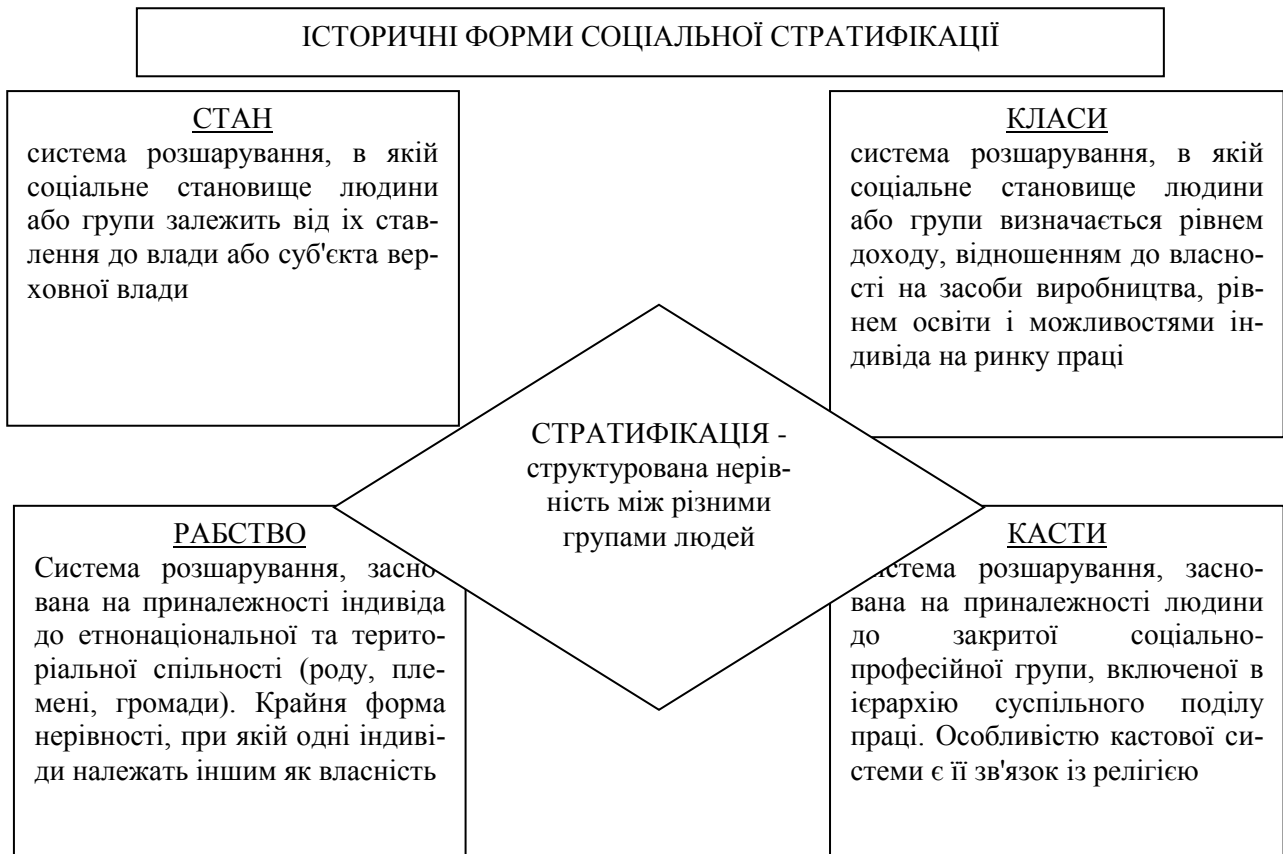

Рис. 1. Історичні форми соціальної стратифікації

Відомо, що в колишньому Радянському Союзі існувала структура тоталітарного суспільства, яка не допускала інших форм власності, крім державної чи одержавленої, іншої ідеології, ніж комуністична. Усе це разом з іншими чинниками соціального розвитку формувало та впроваджувало в дію вертикаль ієрархічних відносин, за яких володіння владою передбачало право розпоряджатися власністю і брати участь у її розподілі. В межах теорії та практики соціальної структури суспільства чітко декларувалося, що у такому суспільстві не існують соціальні класи через відсутність відповідних економічних основ – володіння власністю [1].

В практиці державного управління та засадах соціального менеджменту визначається, що структура тоталітарного суспільства жорстко детермінована. Вона не має впливу на процеси суспільного відтворення, механізми та процедури соціального регулювання, модель соціального захисту. В цілому вона підтримує соціальні межі, що встановлюються правлячою елітою (вищих верств господарської, партійної, державної номенклатури). В моделі соціальної стратифікації радянського суспільст-

ва сформовано механізм відтворення правлячої еліти. Саме правляча еліта формувала засади соціальної політики, соціальної та управлінської культури, обумовлювала та закріплювала систему комунікацій та типи поведінки. Жорсткий корпоративізм внутрішніх та зовнішніх зв'язків підтримувався роками та забезпечувався суворими правилами адміністрування та тотального контролю. Ця каста або соціальна страта була нечисленною, а решта населення суспільства – соціально слабо диференційованою. Соціальні відносини не мали чіткого визначення та нівелювалися за рахунок спільної ідеології та фактичної неможливості реалізувати соціальну мобільність. Відчуження від власності нівелювало принципову різницю між двома декларованими класами - робітниками і колгоспниками та соціальною верствою – інтелігенцією [1].

Соціальна структура сучасного українського суспільства, її особливості та проблеми залежать від сутності та спрямованості соціальних трансформацій у суспільстві. Визначимо ключові напрями відповідних процесів:

активний процес зміни одних соціальних інститутів (саме адміністративного характеру) на інші – суто ринкові;

формування системи ринкових економічних та соціальних інтересів, їх закріплення в формі новітніх статусних груп і спільнот у відповідності до суб'єктів власності і влади;

активізація та зміна орієнтації в системі соціальної мобільності, горизонтальної та вертикальної мобільності;

формування системи конфліктів та проблемних зон у відносинах між стратами та статусними ролями;

загальне нарощування процесу маргіналізації населення, поява феномену так званих «нових маргіналів» студентів, військовослужбовців, інтелігенції та ін. груп;

зниження статусу освіти і професії та інші проблеми.

В цілому слід визначити зміну якісних і кількісних параметрів соціальної структури. Відомо, що чим прогресивніша статевікова структура, тим більшими можливостями розвитку вона наділена, тим стійкіший соціальний (трудоий, інтелектуальний, культурний) потенціал населення. Внаслідок негативних демографічних тенденцій населення України щорічно зменшується в середньому на 400 тис. осіб, на тлі загальної депопуляції населення (кожна п'ята українська родина не має дітей) знижується рівень народжуваності, скорочується середня тривалість життя (якщо на початку 90-х рр. XX ст. за показниками здоров'я Україна посідала сорокове місце у світі, то через десять років вона перемістилася у другу сотню). Поглиблення соціальної поляризації суспільства. Майновий чинник є стрижнем трансформацій. Економічний статус і спосіб життя еліт, вищої верстви різко зросли, а у більшості населення - різко знизилися. Розширилися межі зубожіння і бідності, виокремилася соціальне «дно»: жебраки, безпритульні, декласовані елементи [2].

Структура сучасного українського суспільства, зазнавши помітних змін порівняно з радянським періодом його існування, дотепер зберігає багато його ознак. Для її істотної трансформації необхідне системне перетворення інститутів власнос-

ті й влади, що триватиме багато років. Стратифікація суспільства буде й надалі втрачати стабільність і однозначність. Межі між групами і верствами стануть прозорішими, виникне безліч маргінальних груп з невизначеним чи суперечливим статусом. На перший погляд, ця тенденція нагадує розмивання соціально-класової структури в сучасних західних суспільствах, але, на думку дослідників, така подібність формальна. Позаяк поява відносно однорідних «суспільств середнього класу» характерна для постіндустріалізму, а пострадянські країни не тільки не переросли індустріальної стадії, а й переживають найважчу соціальну кризу, яка відкинула їх економіку далеко назад. За цих умов соціально-класові відмінності стають особливо відчутними [4].

Соціально-економічний розвиток будь-якої країни світу, включаючи Україну, визначається досягнутим рівнем і якістю життя населення і характеризує ступінь забезпечення людей матеріальними та соціальними благами. Відомо, що здоров'я, фізична та інтелектуальна сила народу залежать саме від економічного добробуту, а в цілому це формує відповідну картину різних груп населення за відповідними показниками – добробуту, соціального здоров'я, освіти, відпочинку, володіння матеріальними цінностями та ін.

Зміна рівня життя населення і трансформація соціальної структури в Україні супроводжуються диференціацією матеріального становища різних соціальних груп. Сформувався прошарок бідних, посилюється нерівність у розподілі доходів і благ.

Для характеристики матеріальних засад, сучасного стану та напрямів розвитку добробуту населення необхідно враховувати: рівні та структуру доходів, витрат на споживання населенням матеріальних благ і послуг, а також стан споживчого ринку, ринку праці та зайнятості соціальних гарантій малозабезпеченим верствам населення.

Рівень життя охоплює і характеризує весь діапазон властивостей соціальної політики, поширюється на всі її боки, відображає задоволеність людей наданими їм матеріальними і духовними благами, відо-

бражає забезпеченість, комфортність, зручність життєвих умов, їх пристосованість до сучасних вимог, здоров'я і тривалість життя. Якість життя прямо пропорційно залежить від проведеної соціальної політики в країні. Саме тому багато макроекономістів беруть за основу при оцінці соціальної стратифікації саме рівень життя населення.

Найбільш поширеним показником оцінки рівня та якості життя є індекс людського розвитку (ІЛР). Він інтегрує нормалізовані показники середньої тривалості життя, освіченості та гідних умов проживання (ВВП на душу населення). У той самий час, він не включає аналіз рівності громадян за статевою, соціальною ознакою чи рівнем доходу, ступенем поваги прав людини, рівнем політичної свободи і т.д. Однак дозволяє визначити людський прогрес у цілому і встановити взаємозв'язок

між доходами і благополуччям [4].

В Україні в економічному середовищі традиційно найбільш повно досліджується розмір одержуваних населенням доходів, їх структура і своєчасність проведення відповідних виплат. Ці показники розглядаються в якості індикаторів формування та використання трудового потенціалу. У дійсності ж такі показники, як розмір індивідуальних доходів населення і валовий дохід, відображають лише короткострокові зміни в соціально-економічній політиці країни. Таким чином, виникає потреба перегляду механізмів їх реалізації на довгострокову перспективу.

Незважаючи на це, низка науково-дослідних інститутів та інститутів у складі НАН України комплексно аналізують саме ІЛР (показник ІЛР для України наведено у табл.1).

Т а б л и ц я 1

Розрахунок ІЛР в Україні, 2002-2011 рр.

Період	Очікувана тривалість життя при народженні, років	Письменність серед дорослого населення,%	Сукупна частина учнів,%	Реальний ВВП на душу населення, грн.	Індекс тривалості життя	індекс рівня освіти	Індекс реального ВВП на душу населення	ІЛР
2002	66,90	99,0	68,20	2260	0,699	0,887	0,520	0,702
2003	67,40	99,0	68,90	2190	0,706	0,890	0,515	0,704
2004	68,10	99,0	69,30	3194	0,717	0,891	0,578	0,729
2005	68,30	99,0	70,90	3458	0,722	0,896	0,591	0,737
2006	67,90	99,0	73,56	3816	0,715	0,905	0,608	0,743
2007	68,33	99,0	75,44	4350	0,722	0,911	0,630	0,754
2008	68,32	99,0	76,20	4870	0,722	0,914	0,649	0,762
2009	68,24	99,0	76,74	5491	0,721	0,916	0,669	0,769
2010	68,22	99,0	77,53	6394	0,720	0,918	0,694	0,777
2011*	69,14	99,7	77,83	6840	0,720	0,960	0,707	0,796

*Джерело: [7]

Наведений розрахунок свідчить, що тренд ІЛР в Україні за період, що аналізується, засвідчив позитивну динаміку зростання. Однак це далеко не найкращі темпи. Так, серед інших країн світу, з позицій рівня і якості життя, незмінним лідером залишається Норвегія, в якій ІЛР дорівнює 0,971. Тривалість життя в цій країні становить 80,5 років, а рівень освіченості - 98,6, ВВП на душу населення - 53,43 дол. США. Для порівняння, в Україні останній показник складає 6,914 дол. США. Таким чином, саме вельми незначний приріст пока-

зника ВВП не дозволяє позиціонувати нашу країну як одну з перспективних держав. Існуюча соціально-економічна ситуація в країні не обумовлює істотного зростання даного показника. У 2011 р. світова фінансова криза двох попередніх років негативно позначилася на рівні життя населення України.

Розмір заробітної плати практично у всіх сферах діяльності останнім часом помітно збільшується. Тільки у 2003 р. (до попереднього року) вона зросла на 23%, у бюджетній сфері – на 44%. Однак слід за-

значити, що рівень оплати праці залишається низьким, як і рівень життя. Якщо в грудні 2003 р. в Білорусі зарплата становила 139 дол., Казахстані - 192, Російській Федерації – 249 дол. то в Україні лише 103 дол. Особливо низька заробітна плата в соціально-культурній сфері. Розшарування суспільства відбувається також за видами діяльності, умовами і змістом праці.

Середня заробітна плата на 01.03.2012 в Україні становила 2923 грн., що показує достатньо низький рівень купівельної спроможності населення та невідповідність рівня доходів рівню цін (які майже співпадають з європейськими). Значна диференціація розміру оплати праці спостерігається і в регіональному розрізі. Найнижчий її рівень у регіонах із найбільш високою часткою сільського населення і зайнятих у сільському господарстві, де рівень оплати праці до теперішнього часу найнижчий.

Низький рівень оплати праці - одне з гальм як рівня життя, так і проведених в країні реформ. Досвід західних сусідів (Польщі, Чехії, Словаччини, Словенії, Угорщини) показав, що успішна реалізація реформ відбувається лише за умови, коли середній рівень оплати праці складає не нижче 300 дол. Саме такий рівень дозволяє активізувати споживчий попит, сприяє збільшенню виробництва товарів і послуг. Тому необхідно істотне підвищення рівня оплати праці, що позитивно позначиться не тільки на життєвому рівні населення, але і на результативності здійснюваних в Україні реформ.

Завдяки поліпшенню загальної економічної ситуації у 2011 р. рівень зайнятості населення у віці 15-70 років істотно підвищився і майже досяг докризового рівня (59,2% проти 59,3% у 2008 р. і 58,5% у 2010 р.). При цьому рівень зайнятості населення працездатного віку зростав випереджаючими темпами (66,5% проти 65,6% у 2010 р.).

Реальна заробітна плата в 2011 р. зросла на 8,7%, за чотири місяці 2012 р. - на 14,9%. Найбільш істотне зростання номінальної заробітної плати в 2011 р. (у порівнянні з 2010 р.) було зафіксоване в лісовому господарстві (на 28,7%), будівництві

(на 28,3%), у видобутку вугілля, лігніту і торфу та виробництві іншої неметалевої мінеральної продукції (26,2%), сільському господарстві (на 25,9%), торгівлі (на 24,8%), виробництві машин та устаткування (на 22,9%), хімічному виробництві (на 22,5%), виробництві коксу, продуктів нафтопереробки (11,9 %). Разом із тим, в освіті та охороні здоров'я середньомісячна заробітна плата збільшилася на 10,2 - 9,0% у порівнянні з попереднім 2010 р.

Сума заборгованості з виплати заробітної плати протягом 2011 р. скоротилася майже на 20% і склала на 1 січня 2012 977,4 млн. грн. Проблема повного погашення заборгованості ускладнюється тим, що більше половини (55,4%) її обсягу припадає на підприємства-банкрути та підприємства, які припинили діяльність. Зниження обсягів заборгованості із виплати заробітної плати відбувається в результаті підвищення економічної активності підприємств, поліпшення стану фінансової дисципліни.

Активізація державної політики зайнятості у 2012 р. передбачає створення нових і тимчасових робочих місць у сфері послуг, пов'язаних із необхідністю обслуговування інфраструктурних об'єктів. Характерною особливістю 2012 р. є прямий і непрямий вплив на ситуацію на ринку праці проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 р. з футболу. В першу чергу, це торкнеться збільшення чисельності зайнятих у сфері туризму, торгівлі, транспорту та реклами.

У цілому, поліпшення ситуації на ринку праці країни, стимулювання економічної активності населення, в поєднанні з посиленням його адресної підтримки, випереджаючим зростанням мінімальних державних гарантій, буде сприяти подальшому зниженню бідності населення України.

Протягом останніх років відбулися позитивні зрушення в масштабах бідності, виміряної за різними критеріями. Сьогодні можна говорити про появу нових тенденцій, які свідчать на користь загального поліпшення становища бідних: на всіх монетарних порогах (як абсолютних, так і відносних) рівень бідності продовжує знижу-

ватися. Така ситуація одночасного зниження показників відносної та абсолютної бідності спостерігається вперше за досліджуваний період (із 1999р.). І якщо зниження рівня відносної бідності могло відбутися за рахунок зміни перерозподільних механізмів на період кризи, то покращення показників абсолютної бідності прямо свідчить про наближення доходів нужденних до гарантованого державою рівня.

Так, рівень абсолютної бідності (за межею прожиткового мінімуму) зменшився з 18,5% за 9 місяців 2010 р. до 15,2% за 9 місяців 2011 р. Це означає, що майже півтора мільйона осіб вийшли зі стану бідності, і вартість їх середньодушового споживання перевищила розмір прожиткового мінімуму. Якщо врахувати, що розмір прожиткового мінімуму був істотно підвищений у 2010 р., то це може свідчити про поліпшення матеріального становища значно більшого числа громадян.

Протягом 2010-2011 рр. рівень абсолютної бідності, визначеної за міжнародним підходом (5 дол. США на людину на добу) скоротився вдвічі і склав (за даними 9 місяців 2011 р.) 1,4% (проти 2,9% за відповідний період 2010 року). Це дає підстави стверджувати, що при збереженні існуючих тенденцій в найближчі роки вдасться повністю ліквідувати крайні форми абсолютної бідності в країні [1].

Ще одним негативним свідченням погіршення споживчих можливостей населення стало зростання рівня бідності за структурним критерієм, тобто зростання питомої ваги населення, яке витрачає на харчування більше 60% свого бюджету. За останній рік цей показник виріс із 42,8 до 44,1%, тому його позитивна динаміка була повністю втрачена в результаті кризи.

Із метою вирішення проблем бідності прийнято Державну цільову соціальну програму подолання та запобігання бідності на період до 2015 р., затвердженої постановою Кабінету Міністрів Укра-

їни від 31 серпня 2011 № 1057. Програма визначає основні напрями подолання бідності, зокрема щодо підвищення соціальних стандартів, сприяння зайнятості населення, вдосконалення оплати праці, підвищення пенсій, реформування пенсійної системи, соціального страхування, системи соціального захисту, медичного обслуговування, соціальної підтримки молоді, сім'ї та захисту прав дітей. Для забезпечення послідовного впровадження державної соціальної політики щодо підвищення стандартів життя Президентом України 7 березня 2012 р. були представлені "нові соціальні ініціативи". Вони спрямовані на вдосконалення механізмів перерозподілу доходів, подолання глибокого майнового розриву, сприяння розвитку середнього класу, створення ефективної системи захисту населення від соціальних ризиків.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В українському суспільстві існує значне коло проблем соціального характеру. Але вузловою проблемою слід визнати саме стратифікаційну. Саме питання соціального статусу, соціальної групи, соціальної страти є тією передумовою що забезпечує зміни та зрушення в системі соціальної та економічної мотивації та формуванні відповідних інтересів. Це і є ключовими інструментами складного ринкового механізму соціального відтворення.

Література

1. Бушуев В. В., Голубев В. С., Коробейников А. А., Селюков Ю. Г. Человеческий капитал для социогуманитарного развития. — М.: «ИАЦ Энергия», 2008. — 96 с.
2. Беляев О. О., Дыба М. І., Кириленко В. І. та ін. - Навч. посіб. / Кол. авт.— К.: КНЕУ, 2005. — 196 с.
3. Соціологія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. За редакцією В.М.Пічі. — 2-е вид., випр. і доп. — Львів: "Новий світ - 2000", - 2002. — 312 с.

4. Соколов С.В. Социальная философия: Учеб. пособие для вузов. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2003. – 440 с.

5. Социология: Учебник для вузов / Ю.Г. Волков, И.В. Мостовая; Под ред.: В.И. Добренкова. – М.: Гардарики, 2002. – 428 с.

6. Тернер Дж. Структура социологической теории. М., 1985. С. 405.

7. Reports (1990—2011) | Global Reports | HDR 2011 | Download | Russian | Human Development Reports (HDR) | United Nations Development Programme (UNDP).

References

1. Bushuev V.V., Golubev V.S., Korobeinik A.A., Selyukov G. Human capital for social and humanitarian development. - М.: "Energy", 2008. - 96 p.

2. A.A. Belyaev, M. Dyba, V. Kirilen-

ko. - Teach. handbook. / Col. auth. - К.: МВК, 2005. - 196 p.

3. Sociology: Lectures. Textbook for students of higher educational institutions. Edited V.M.Pichi. - 2nd ed., Radiation. and add. - Lviv: "The New World - 2000" - 2002. - 312 p.

4. Sokolov S.V. social philosophy: learning. manual for high schools. - Moscow: Unity - DANA, 2003. - 440 p.

5. Sociology: Textbook for Universities / J.G. Volkov, I.V. Mostovaya, Ed.: V.I. Dobrenkova. - Moscow: Gardariki, 2002. - 428 p.

6. Turner J. The structure of sociological theory. М., 1985. P. 405.

7. Reports (1990-2011) | Global Reports | HDR 2011 | Download | Russian | Human Development Reports (HDR) | United Nations Development Programme (UNDP).

Цветнова О. В.

Особливості та проблеми процесів соціальної стратифікації в Україні

В статті определена сутність, основні признаки и проблеми соціальної стратифікації, досліджена історія розвитку систем соціальної стратифікації и виявлені особливості соціальної структури в сучасній Україні. Також розглянута програма подолаття и запобігання бідності и показані деякі статистичні дані. Сделані висновки, що в систему соціальної и економічної мотивації.

Ключевые слова: соціальне суспільство, соціальна стратифікація, соціальна структура, ринкова трансформація.

Tsvetnova O.

The features and processes of social problems stratification in Ukraine

The article explains the purpose of the basic characteristics and problems of social stratification, examines the history of the development of social stratification and social structure of the features found in modern Ukraine. Also consider the program to overcome and prevent poverty and shows some statistical data. Conclusions as to the social and economic motivation.

Keywords: society, social stratification, social structure, market transformation.

Рецензент: Фінагіна О. В. – доктор державного управління, професор кафедри «Менеджмент невиробничої сфери» Донецького державного університету управління, м. Донецьк, Україна.

Reviewer: Finagina O. – Professor, Ph.D. of Public Administration, Professor of Management unproductive Donetsk state university of management, Donetsk, Ukraine.

e-mail: info@dsum.edu.ua

Стаття подана
05.07.2013 р.

ISSN 2221-8440
ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ № 3(11)/2013

ІННОВАЦІЙНА ПРАЦЯ З ПОЗИЦІЇ ТРІАДНОЇ МЕТРИКИ

Розглянуто термінологічну базу поняття інноваційна праця. Проаналізовано її сутнісну розгалуженість. Шляхом розгляду процесної моделі діяльності інноваційного підприємства визначено необхідність вирішення різних типів праці. Виходячи з достатності тріади для опису цілісності, обрано систему кругових сегментів діяльності, що включає три галузі. Спираючись на метричну систему надання інформації, побудовано визначення трьох типів праці. За основу формування визначення взято тріаду особистісних якостей сучасного фахівця.

Ключові слова: інноваційна праця, цикл праці, кругові сегменти діяльності, тріада особистості, технічна праця, творча праця.

Постановка проблеми. Безперервна необхідність до вдосконалення усіх оточуючих людство процесів призвела до формування в світі ери інноваційної економіки. Успішне існування та функціонування суб'єктів господарювання вже не можливе без розвиваючих заходів та програм. Головною рушійною силою будь-якого процесу є, звичайно, особистість та праця яку вона виконує. З огляду на вищесказане, необхідним є детальне дослідження інноваційної праці, як головної складової процесу розвитку сучасного підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням інноваційної праці сьогодні присвячено вже немало кількості праць як сучасних так і зарубіжних науковців [1-11]. Праці науковців різняться не лише сферою застосування, що є логічним, а і функціональним наповненням. Розбіжність в трактуванні методологічної основи практичної застосовності інноваційної праці сягає значних за шириною меж. Деякі роботи цілеспрямовано освітлюють дане визначення як творчу діяльність [5, 6, 10], інші ж описують інноваційну працю як мультифункціональний процес [7,8,9].

Виходячи з цього, доцільним вважаємо аналіз термінологічної бази поняття інноваційна праця та формування уточнюючого його визначення.

Метою роботи є аналіз термінологічної бази поняття інноваційна праця та формування узагальненого його визначення з позиції тріадної метрики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термінологічна база інно-

ваційної праці є сьогодні достатньою кількісно та змістовно дуже різноплановою. За методологічну основу цього поняття науковці ставлять дуже розрізнені елементи, що призводить до сутнісного розкиду терміну інноваційна праця.

Семеникіна М. В. [1] в своїй роботі говорить що інноваційна праця спрямовується на створення нових засобів праці, які на відміну від предметів споживання не втрачаються в процесі споживання, а стають базою подальшого зростання національного багатства. Конкретизуючи вищесказане, М. В. Семеникіна генерує визначення: інноваційна праця – це трудова діяльність творчого змісту, яка спрямована на використання досягнень науково-технічного прогресу, розробку та впровадження нових ідей, проектів для вдосконалення технології, якісного оновлення асортименту продукції і послуг з метою ефективної реалізації їх на ринку [1].

Герасименко О. О. [2] стверджує, що інноваційність праці у сфері використання новинок передусім зумовлена потребою еволюції від репродуктивної до творчої діяльності, оскільки праця все більшою мірою ускладнюється за змістовим насиченням, вимагає постійного розвитку професійної компетентності працівників. Характерні риси інноваційної праці на стадії використання інновацій знаходять відображення в наступному [2]: застосування складних засобів праці у трудовій діяльності; мультиопераційність трудових процесів, їх багатоаспектність, різноплановість на відміну від монодіяльності за технократичною системою; обізнаність працівників у специфіці технологічних

процесів у цілому, а не лише їх окремих етапів та операцій; підвищення частки контрольних операцій, які вимагають особливого зосередження уваги, підвищеного психологічного навантаження; необхідність самостійного прийняття рішень, що забезпечують створення якісного кінцевого продукту праці [2].

Аналізуючи погляди О.О. Герасименко, можна припустити, що фахівець зайнятий інноваційною працею – це в першу чергу мультифункціональна особистість, що має достатній рівень знань та здатність самостійно приймати рішення, а інноваційна праця в свою чергу – мультиопераційний трудовий процес.

Колот А. М. [3], розглядаючи дану тематику, більшу увагу приділяє інтелектуальній змістовності, та говорить, що основою інноваційного розвитку підприємств є використання інноваційної праці, яка являє собою трудову діяльність з високою часткою знанневої, інтелектуальної, творчої компоненти і яка здатна задовольняти суспільні потреби з більшим корисним ефектом.

Не важко помітити, що усі вище наведені визначення мають одну плоскість застосування – це підприємство. Тобто, розглянуті поняття склалися авторами з позиції застосування інноваційної праці для розвитку саме підприємств.

Колот А. М. [4] у своїх працях приділяє увагу також і інноваційному розвитку освітньої сфери. Він проектує своє визначення саме на процес освітнього розвитку: інноваційна праця у вищій школі, конкретному університеті — це трудова діяльність, для якої характерною є висока частка знанневої, інтелектуальної, творчої компоненти і яка здатна задовольнити суспільні потреби в якісних освітніх послугах з найбільшим корисним ефектом.

Значну увагу приділено вченими різних країн інноваційній праці в ототожненні з творчою, науковою.

Російський словник економічних термінів [5] подає таке трактування інноваційної праці: інвестування інтелектуального рішення в розробку і отримання нового знання, раніше не застосовуваної ідеї по оновленню сфер життя людей і по-

дальший процес впровадження цього, з фіксованим отриманням додаткової цінності.

І. В. Скоблякова [6] виділяє наукову складову пріоритетною. Інноваційна праця - вид діяльності по відтворенню пошукових, фундаментальних (необхідної частини) і прикладних досліджень, проектних і дослідно-конструкторських робіт, маркетингових дій з метою залучення їх результатів у цивільно-правовий обіг для реалізації у вигляді інноваційного продукту.

В праці В. Р. Весніна [10] саме творчість є пріоритетною у визначенні: інноваційна праця - діяльність, при якій людина зайнята створенням нового в науці, економіці, мистецтві та інших сферах.

Найбільша частка існуючої термінологічної бази поняття інноваційна праця є дуже місткою змістовно.

А. Торан [7] розглядає інноваційну працю таким чином: виконання робіт та (або) надання послуг, спрямованих на: створення і організацію виробництва принципово нової або з новими споживчими властивостями продукції (товарів, робіт, послуг); створення і застосування нових або модернізацію існуючих способів (технологій) її виробництва, розповсюдження та використання; застосування структурних, фінансово-економічних, кадрових, інформаційних та інших інновацій. Дане визначення ширше за попередні, бо має в основі чотири функції: створення, застосування, розповсюдження та використання.

Коротко, але досить широко сутнісно трактує поняття інноваційної праці А. Авдєєв [8]: діяльність по створенню, освоєнню, поширенню та використанню інновацій. Дане визначення дуже широке за своїм змістом, воно включає в себе мультифункціональність, та об'єднує досить широкі за трудомісткістю та особистісним здібностям процесу.

Незначна кількість науковців розглядають інноваційну працю з позиції особистості та її компетентностей. Серед них Henry Mintzberg, [10], його визначення є наступним: інноваційна праця - психофізіологічний ресурс особистості для ви-

конання розумової праці, забезпечений необхідними задатками.

Е. Лутохіна [11] також формулює термін, ставлячи за основу фахівця. Інноваційна праця - така активність суб'єкта, при якій свій особистісний трудовий потенціал він використовує в якості основного засобу практичного впровадження якихось новаций, в результаті чого створюється інноваційний продукт і забезпечується зростання соціально-економічної ефективності.

Усі наведені визначення мають наукову цінність, вони складають термінологічну базу досить молодого поняття ін-

новаційна праця. Сутнісна та функціональна відмінність зумовлена різним кутом погляду авторів наведених робіт, та відмінною сферою практичного його застосування.

Для узагальненого та уточненого генерування визначення терміну інноваційна праця зацентруємо увагу на достатності опису будь-якого процесу з позиції тріади [13]. Та з огляду на процесну модель інноваційного або інноваційно спрямованого підприємства (рис. 1), вирізимо три типи праці, що складають основу успішної діяльності сучасного підприємства: творча, інноваційна та технічна.

Рис. 1. Спрощена процесна модель діяльності інноваційного підприємства

Головним рушійним двигуном розвитку усіх соціально-економічних процесів є особистість. Не кожен фахівець може виконувати конкретний тип праці, бо якісне її виконання залежить від особистих якостей та компетентностей. Р.Г. Баранцев [13] окреслює особистість як тріадну цілісність, яку можна описати властиво-

стями рацію, інтуїцію та емоцію. Комбінативна форма, в якій домінує аналітичний підхід, може взяти на себе роль рацію; ієрархічне дерево, зображуючи процес еволюції організмів, асоціюється з емоцією; параметрична система більше інших спирається на інтуїцію.

Рис. 2. Кругові сегменти діяльності

З огляду на достатність тріади для опису цілісності, усі види діяльності, що нас оточують, доцільно об'єднати у три групи, що складуть сегменти: прикладний, науковий та освітній (рис. 2) [14].

Прикладна діяльність – виробництво товарів, послуг на підприємствах різних видів економічної діяльності, включаючи органи місцевого самоврядування та виконавчої влади. З часом продукти перестають задовольняти наші потреби, бо потреби ростуть та змінюються. Отже, задля вирішення проблеми сегменту прикладної діяльності, виробники вимушені звернутися до представників тієї області діяльності, де генеруються нові знання, тобто до вчених. У результаті наукової діяльності вони знаходять рішення для проблеми. Але нові знання потрібно передати співробітникам прикладного сегмен-

та. Для цього існує освітній сегмент діяльності, завдання якого - перетворити нові знання в компетентність співробітників прикладного сегмента.

З огляду на тріаду сегментів діяльності, необхідним є формування визначення інноваційної праці на основі метричного підходу для кожного з них з урахуванням розрізнення типів праці у кожному з сегментів і спираючись на особистість та її якості як основу будь-якої діяльності.

Будь-яке підприємство функціонує задля задоволення різноманітних потреб, з огляду на це першочерговим є формування термінологічної бази з прикладної метрики, бо вона є джерелом проблем, і як наслідок, причиною функціонування двох наступних сегментів діяльності (табл.1).

Т а б л и ц я 1

Термінологічна база визначень з огляду на прикладну метрику

Змістовне навантаження у визначенні		Розкриття змістовного навантаження			
Термін		Творча праця	Інноваційна праця	Технічна праця	
Метрика	змісту	сукупність дій фахівця			
	сутності	що є			
		першоджерелом	механізмом	основою використання і експлуатації матеріально-технічної, інформаційної бази	
	рушійного двигуна розвитку діяльності інноваційно-спрямованого та інноваційного підприємства				
	умови	за умови її виконання			
		I	емоційно розкритою, інтуїтивно розвинутою, раціонально достатньою	високо-інтелектуально лабільною, емоційно вільною та раціонально спрямованою	емоційно стриманою, раціонально розвинутою та інтуїтивно достатньою
	P	особистістю			
	функції	шляхом			
		створення конкурентоспроможних інноваційних продуктів	впровадження та адаптації стратегічно важливих для підприємства інноваційних продуктів, процесів, маркетингових та організаційних технологій	якісного виконання встановлених технічно чітких дій	
цілі	забезпечуючи тим самим				
	динамічний розвиток та зростання підприємства		безперервний потік виробництва товарів, послуг та процесів		
джерело	спираючись на				
	особистість як головний рушійний двигун інноваційного прогресу		планові показники випуску та реалізації продукту підприємства		

Створення нових знань – єдиний шлях до розвитку соціально-економічних процесів та вирішення проблем у при-

кладній діяльності. У табл. 2 наведено визначення, що сформовано з позиції наукової метрики.

Т а б л и ц я 2

Термінологічна база визначень з огляду на наукову метрику

Змістовне навантаження у визначенні		Розкриття змістовного навантаження			
Термін		Творча праця	Інноваційна праця	Технічна праця	
Метрика	змісту	сукупність розумових дій фахівця			
	сутності	що є			
		першоджерелом генерації	механізмом адаптації	основою використання і експлуатації	
		нових знань			
	умови	за умови її виконання			
		I Е Р	емоційно розкутою, інтуїтивно розвинутою, раціонально достатньою	високо-інтелектуально лабільною, емоційно вільною та раціонально спрямованою	емоційно стриманою, раціонально розвинутою та інтуїтивно достатньою
		особистістю			
	функції	шляхом			
		створення нових конкурентоспроможних ідей та продуктів	впровадження нових ідей, проведення адаптаційних перетворень над інноваційними продуктами	якісного використання інноваційних ідей та продуктів	
	цілі	забезпечуючи тим самим безперервний розвиток та оновлення будь-якої галузі науки			
джерело	спираючись на				
	стан сучасної економіки та конкретні перешкоди на шляху її розвитку				

Знання не мають практичної значимості у разі неможливості їх прикладного використання. З'єднуючою ланкою між прикладною діяльністю та науковою є освітня, що на сьогодні потребує значних перетворень. Освітня ланка є ба-

зою формування особистісних компетенцій майбутнього фахівця для прикладної діяльності. Саме у термінологічній базі цього сегменту визначення базуються на особистісних якостях та здатностях (табл. 3).

Т а б л и ц я 3

Термінологічна база визначень з огляду на освітню метрику

Змістовне навантаження у визначенні		Розкриття змістовного навантаження			
Термін		Творча праця	Інноваційна праця	Технічна праця	
Метрика	змісту	сукупність дій працівника освітньої сфери			
	сутності	які скеровано на			
		модернізацію методично-навчального матеріалу, генерування інноваційних методів організації навчального процесу	аналіз, апробацію та адаптацію згенерованих методів організації навчально процесу, виявлення його слабких ділянок та пошук методів їх заміщення	використання і експлуатацію методологічної та інформаційної бази навчального процесу	
	умови	за умови її виконання особистістю, що має наступні пропорції особистісних якостей			
		I	раціональна достатність	раціональна спрямованість	інтуїтивна достатність
		E	інтуїтивна розвиненість	емоційна вільність	емоційна стриманість
	P	емоційна розкутість	висока інтелектуальна лабільність	раціональна розвиненість	
			та високої розвиненості когнетивної системи особистості		
	функції	шляхом якісної побудови освітнього процесу			
	цілі	спрямовано на формування конкурентоспроможних компетенцій шляхом розвитку фундаментальних особистих якостей майбутнього фахівця та розширенню його когнітивної системи			
джерело	спираючись на професійні методи організації навчального процесу викладачем як основу формування компетенцій особистості				

ISSN 2221-8440

ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ № 3(11)/2013

Усі три метрики є взаємозалежними та витікаючими одна з одної. Проблематика прагматичної діяльності породжує необхідність розвитку та функціонування наукової, а впровадження результатів наукової – не можливо без освітньої. Інноваційна праця є ключовою в процесі ро-

звитку будь-якого з трьох сегментів діяльності.

Сучасна швидкоплинність соціально-економічних процесів зумовлена в першу чергу динамічним розвитком сучасного фахівця, що робить можливим об'єднання у особистості здатностей до різного типу

праці. Таким чином, робітник, що здатен до інноваційної праці, може, за можливості, виконувати додатково як творчу так і технічну роботу, підтримуючи тим самим процес інноваційного розвитку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасні соціально-економічні перетворення базуються на динамічно-розвиваючому фахівцеві, що має особистісний потенціал та здатність до різного типу праці. Головним двигуном є інноваційна праця, що посіла фундаментальне місце в усіх сегментах діяльності. Функціонал фахівця зайнятого інноваційною працею є термінологічно єдиним для загальної тріади діяльності, та змістовно різниться, що зумовлено продуктовою відмінністю мети діяльності кожного з сегментів. Сегментна модель діяльності є єдиною та непорушною, та не може бути порушеною або розрізною.

Література

1. Семикіна М.В. Мотиваційні умови розвитку праці в умовах конкурентного середовища // Регіональні перспективи. - 2002. - № 3-4. - с. 234-236.
2. Герасименко О.О. Інноваційна праця: особливості змісту та соціально-економічної форми [Електронний ресурс] / О.О. Герасименко. – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/547/1/Gerasumenko%20O%20O.pdf>
3. Колот А.М. Інноваційна праця та інтелектуальний капітал у системі факторів формування економіки знань / А.М. Колот // Економічна теорія. – 2007. №2. – С. 3-13.
4. Колот А.М. Інноваційно-інтелектуальні чинники розвитку вищої освіти як провідного інституту економіки знань [Електронний ресурс] / А.М. Колот. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vru/Ekon/2009_7/2.pdf
5. Словник економічних термінів [Електронний ресурс] Економічний портал. – Режим доступу: <http://www.economicportal.ru/terms.html>

6. Скоблякова І.В. Інноваційні системи та венчурне фінансування / І.В. Скоблякова. - М., 2006.

7. Touraine A. Social transformations of the twentieth century // International Social Science journal. 1998. June. № 156. P. 165–171.

8. Авдєєв А. Управління персоналом. Оптимізація командної роботи: реінжинірингового технологія. Практикум. / А. Авдєєв. - М.: Фінанси і статистика, 2008.

9. Варенов А.В. Мотивація персоналу: гра чи робота / А.В. Варенов, С.Ю. Ісаєв. А. – М.: Речь, 2009.

10. Веснин В.Р. Управление персоналом. Теория и практика. Учебник / В.Р. Веснин. – М.: Проспект, 2009.

11. Mintzberg Henry. The Nature of Managerial / Henry Mintzberg. – New York: Harper & Row, 1973.

12. Лутохина Э. Креативная трудология: начала инноватики / Э. Лутохина - Мн., 2008. - 253 с.

13. Баранцев Р.Г. Тринитарный критерий целостности [Електронний ресурс] / Р. Г. Баранцев. Режим доступу: <http://www.trinitas.ru/rus/doc/0226/002a/02260063.htm>.

14. Практичні інструменти регіонального та місцевого розвитку: навч. посіб. / В.А. Рач [та ін.] / за заг. ред. проф. Рач В.А. – Луганськ: ТОВ «Віртуальна реальність», 2007. – 156 с.

References

1. Semykina MV Motivational conditions-development work in a competitive environment // Regional Perspectives. - 2002. - № 3-4. - P. 234-236.
2. Gerasimenko O. Innovative work: content and features of the socio-economic form [electronic resource] / AA Gerasimenko. – Mode of access: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/547/1/Gerasumenko%20O%20O.pdf>
3. Colot AM Innovative work and intellectual capital in the system of factors shaping the knowledge economy / AM Colot // Economics. - 2007. Number 2. - S. 3-13.

4. Colot AM Innovation and intellectual factors of the higher education institution as a leading knowledge economy [electronic resource] / A. Colot. - Re-press access:

http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vpu/Ekon/2009_7/2.pdf

5. Dictionary of economic terms [electronic resource] Economic portal. - Mode of access: <http://www.economicportal.ru/terms.html>

6. Skoblyakov IV Innovation of the system and venture financing / IV Skoblyakov. - M., 2006.

7. Touraine A. Social transformations of the twentieth century // International Social Science journal. In 1998. June. Number 156. R. 165-171.

8. A. Avdeev management personnel scrape. Optimize Teamwork: Reinzhyrnyrhovoho technology. Workshop. / A. Avdeev. - Moscow: Finance and Statistics, 2008.

9. Varenov AV Motivation of staff: play or work / AV Varenov, S. Isaev. A. - M.: Speech, 2009.

10. Vesnin VR Management personnel handling. Theory and Practice. Tutorial / VR Vesnyan. - M.: Prospect, 2009.

11. Mintzberg Henry. The Nature of Managerial / Henry Mintzberg. - New York: Harper & Row, 1973.

12. E Lutohyna. Kreatyvnaya laborlogs: Principles of innovations / E. Lutohyna - Mn., 2008. - 253 p.

13. Barantsev RG Trynytarnyy crystal territorial integrity [electronic resource] / RG Barantsev. Access: <http://www.trinitas.ru/rus/doc/0226/002a/02260063.htm>.

14. Practical tools of regional and local development: studies. handbook. / VA Rach [et al.] / By the Society. yet. prof. Rach VA - Lugansk: LLC "virtual re-almist", 2007. - 156 p.

Щербатюк А. И.

Инновационный труд с позиции триадной метрики

Рассмотрена терминологическая база понятия инновационный труд. Проанализирована ее существенная разветвленность. Путем рассмотрения процессной модели деятельности инновационного предприятия определена необходимость выделения различных типов труда. Исходя из достаточности триады для описания целостности, выбрана система круговых сегментов деятельности, включающая три области. Опираясь на метрическую систему предоставления информации, построено определение трех типов труда. За основу формирования определения взята триада личностных качеств современного специалиста.

Ключевые слова: инновационный труд, цикл работы, круговые сегменты деятельности, триада личности, технический труд, творческий труд.

Shcherbatyuk A. I.

Innovative labor the from point triadic metric

We considered the terminological base concepts innovative work. Analyzed its branching. Determined the need for different types of labor. Elected metric system for building define the three types of labor. The basis of determining the form taken triad personality traits of modern specialist.

Keywords: innovative labor, the cycle of labor, circular segments of activity, the triad of personality, technical labor, creative labor.

Рецензент: Заблодська І. В. – доктор економічних наук, професор, Директор Луганської філії Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України, м. Луганськ, Україна.

Reviewer: Zablodskaya I. – Professor, Ph.D. of Economics, Director of the Institute of economic and legal research Lugansk branch National academy sciences of Ukraine, Luhansk, Ukraine.

e-mail: zablodin@yandex.ru

*Стаття подана
18.07.2013 р.*

ОСОБЕННОСТИ ПОЛИТИКИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА АЗЕРБАЙДЖАНА В ПОСТКРИЗИСНЫЙ ПЕРИОД

Раскрыты тенденции становления и развития политики экономического роста Азербайджана в посткризисный период. Проанализированы главные факторы экономического роста, одним из которых выступало освоение новых нефтегазовых месторождений на Каспии, на основе прямых иностранных инвестиций. Проанализированы основные макроэкономические показатели Азербайджана, которые показывают, что определяющим фактором роста ВВП, был и остается уровень производства в нефтегазовом секторе, и цены/тарифы на мировых рынках энергоресурсов. Обозначена стратегическая задача Азербайджана - решение проблемы нефтяной зависимости экономики страны.

Ключевые слова: динамика, экономический рост, диверсификация экономики, зависимость, нефтегазовый сектор.

Постановка проблемы. Динамика экономического роста Азербайджана за последнее десятилетие является предметом широкой дискуссии научных кругов страны и Международных финансовых организаций (МФО). Бурный экономический рост, начала 2000 годов, сменился резким спадом темпов роста (рис. 1). Такая тенденция роста экономики прогнозировалась целым рядом МФО. И в качестве главной нерешенной проблемы во всех докладах МФО о состоянии экономики Азербайджана были определены недостатки действующей модели экономического роста и зависимость экономики от нефтегазового сектора. Так, в 2010 г.:

- Международная кризисная группа опубликовала отчет по Азербайджанской Республике, под названием - «Неустойчивая стабильность». В отчете достаточно жестко критиковался отсутствие «четких стремлений» в экономической политике Азербайджана к диверсификации экономики, сильнейшая зависимость состояния экономики от нефтегазового сектора, низкое качество проводимой политики макроэкономической стабилизации и т.д. [1].

- Международный Валютный Фонд (МВФ) опубликовал глобальный прогноз экономического развития на 2010 год (World Economic Outlook – WEO 2010), где раскрыл ожидания по развитию экономики Азербайджана на среднесрочную перспективу. Согласно WEO 2010, прирост Валового Внутреннего Продукта (ВВП) в Азербайджане, в 2011 году опустится до 0,6% (фактический уровень прироста был еще ниже, 0,1%), а в

2015 году рост будет отрицательным и составит – 0,7%. Это самый пессимистичный прогноз насчет экономического развития страны, среди всех сделанных прогнозов МФО [2], и т.д.

Анализ последних исследований и публикаций. Анализ динамики экономического роста Азербайджана показывает, что рост экономики в стране был восстановлен в 1997г. (после периода стремительного спада 1992-1996гг.). Главным фактором роста этого периода выступал освоение новых нефтегазовых месторождений на Каспии, на основе прямых иностранных инвестиций (ПИИ) [3,4]. Естественно, в первые годы восстановления, в качестве движущей силы экономического роста выступал строительный комплекс.

Целью статьи является определение особенности политики экономического роста азербайджана в посткризисный период.

Изложение основного материала исследования. С начала 2000г.- в связи с последовательным ростом добычи и экспорта нефти и газа из страны – лидирующую позицию в экономическом росте занял нефтегазовый сектор. С этого периода, политика экономического роста Азербайджана перетерпела существенные изменения – модель жесткой макроэкономической стабилизации, на основе монетарной концепции МВФ, периода 1995-1999гг., была заменена на модель стимулирования роста внутреннего спроса и контролируемой инфляции. Такая модель обеспечила возможность решения целого ряда накопившихся в экономике

проблем, связанных с обеспечением занятости и низкой доходностью значительной части населения, с не совершенством и с не

развитостью социальной и производственной инфраструктуры и т.д.

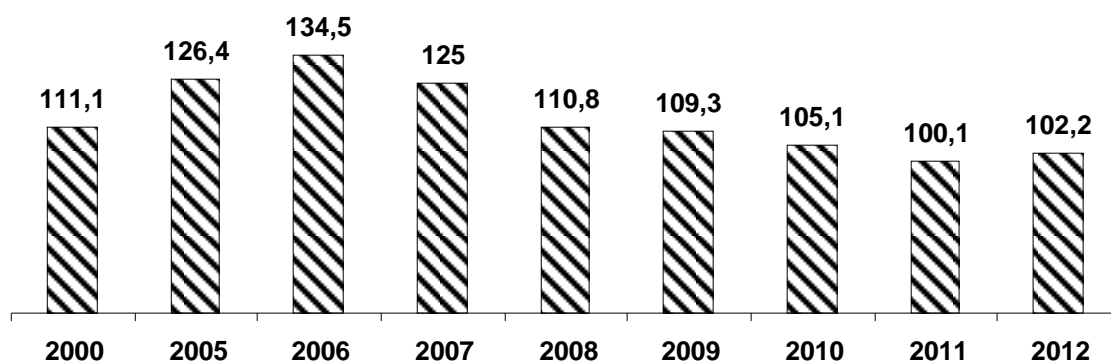

Рис 1. Темпы роста ВВП (по отношению к предыдущему году)

Однако, характерные недостатки политики экономического роста на основе модели стимулирования роста потребительского спроса, породило в экономике и ряд проблем. Одной из основных среди них является проблема нефтяной зависимости экономики. В настоящее время в Азербайджане 55-65% производимого ВВП, свыше 90% экспорта из страны, 60-65% доходов государственного бюджета формируется за счет нефтегазодобывающего сектора экономики.

Нефтяные залежи Азербайджана, первоначально, прогнозируемая на уровне 4-12 млрд тонн., в последствии были уточнены и в настоящее время, подтвержденные запасы нефти страны (согласно последним данным), составляют 1,5 млрд тонн. (Государственная Нефтяная Компания Азербайджанской Республики - ГНКАР, правда, прогнозирует, как минимум, рост этого показателя, в обозримом будущем, еще на 1,5 млрд. тонн). В стране производится до 50 млн тонн нефти в год. Почти 90% этого производства, экспортируется из страны, и уже к началу 2014-го уровень добычи нефти начнет последовательно и быстро снижаться.

Кроме нефти, в Азербайджанском секторе Каспия, по подтвержденным расчетам, содержится, так же, 1,2 трлн кубометров газа и свыше 200 млн тонн газокон-

денсата. В перспективе объемы добычи газа (в нефтяном эквиваленте) могут превысить объемы падающей добычи нефти, но, не смогут полностью ее возместить. Согласно оценкам МВФ, сальдо счета текущих операций платежного баланса Азербайджана сместится к нулю, в случае устойчивого падения средней мировой цены на нефть до уровня 50 долл. за баррель (что правда далек от имеющихся прогнозов Bloomberg – по прогнозам, в ближайшем краткосрочном периоде цена нефти за баррель будет на уровне 100-130 долл.США за баррель).

Поэтому, решение проблемы нефтяной зависимости экономики Азербайджана определяется как стратегическая задача страны.

Особенности политики экономического роста Азербайджана. С начала 2000-х уровень ВВП в Азербайджане увеличился порядка 14 раз (в долларовой эквиваленте с 5,2 млрд. долл., в 2000г., до 70 млрд. долларов в 2012 году). В настоящее время по уровню ВВП на душу населения, по паритету покупательной способности (ППС), страна занимает 81 место, среди 182 стран /5/. Стремительное падение темпов экономического роста в последние годы дал повод некоторым МФО, прогнозировать для экономики Азербайджана процессы стагнации.

В табл.1, приведена динамика основных макроэкономических параметров Азербайджана за последнее десятилетие (где, соответственно по столбцам, А - уровень ВВП, в млн. манатах; В - уровень доходов государственного бюджета, в млн. манатах; С- количество денег в обращении по агрегату М3, в млн. манатах; D-размер

золотовалютных резервов ЦБА, в млн. долл.США; Е- среднегодовой курс национальной валюты по отношению к доллару США; F - уровень среднегодовой инфляции, в %-ах). На рис.2 дана динамика изменения зависимости экономики Азербайджана, от нефтегазодобывающего сектора.

Т а б л и ц а 1

Динамика основных макроэкономических параметров Азербайджана*

	А	В	С	Д	Е	Ф
2000	4718,2	715,5	509,7	691,4	0,8948	1,8
2001	5315,6	783,8	686,8	698,4	0,9313	1,5
2002	6062,5	910,2	758,2	681,7	0,9722	2,8
2003	7146,5	1225,5	1018,8	757,0	0,9821	2,2
2004	8530,2	1481,2	1505,9	960,8	0,9827	6,7
2005	12522,5	2055,2	1841,8	1112,2	0,9459	9,6
2006	18037,1	3881,2	3440,5	1967,3	0,8714	8,3
2007	26815,1	6006,6	5897,3	4015,3	0,8461	16,7
2008	40137,2	10762,0	8494,2	6137,0	0,8046	20,8
2009	34578,7	10325,9	8469,2	5175,6	0,803	1,5
2010	41574,7	11402,5	10527,5	6407,6	0,7989	4,1
2011	50069,0	15700,7	13903,2	7083,3	0,7863	8,6

*По данным ЦБА и Госкомстата Азербайджанской Республики

Анализ приведенных данных показывают, что определяющим фактором роста ВВП, был и остается уровень производства в нефтегазовом секторе, и цены/тарифы на мировых рынках энергоресурсов. В этом смысле выделяются: а) благоприятные для экономики страны годы - 2005-2008гг. и пост кризисный период, начиная со второй половины 2010г. (в плане поступлений «нефтедолларов»), когда средняя цена на нефть, марки «Azeri Light», на мировых рынках, поднялся от уровня 50 долл.США за баррель, в 2005г., до уровня 100-110 долл.США, в 2008г., а с 2010г. и выше; так и неблагоприятные годы – 2009-2010гг (годы мирового финансового кризиса), когда эти цены скачкообразно упали на 30-35%-ов. Такое состояние экономики предопределяется двумя факторами: особенностями используемого механизма макроэкономической стабилизации; особенностями формирования и распределения доходов в экономике.

Как и во многих странах с развивающимися финансовыми рынками и слабо

диверсифицированной экономикой, в Азербайджане обменный курс национальной валюты, по отношению к доллару США используется в качестве «номинального якоря».

Использование режима обменного курса для целей макроэкономической стабилизации (exchange rate based stabilization), началась в стране еще в рамках реализации первых программ по обусловленным кредитам МВФ (в 1995-1999гг.).

Как справедливо отмечают ряд экономистов, и в частности, А.Илларионов, роль МВФ в осуществлении макроэкономической стабильности в переходных странах была двойкой:

а) с одной стороны, МВФ оказывал техническую помощь в подготовке национальных кадров этих стран, в особенности в сферах макроэкономики, формирования структуры и схемы монетарной политики, государственных финансов, платежного баланса и т.д.;

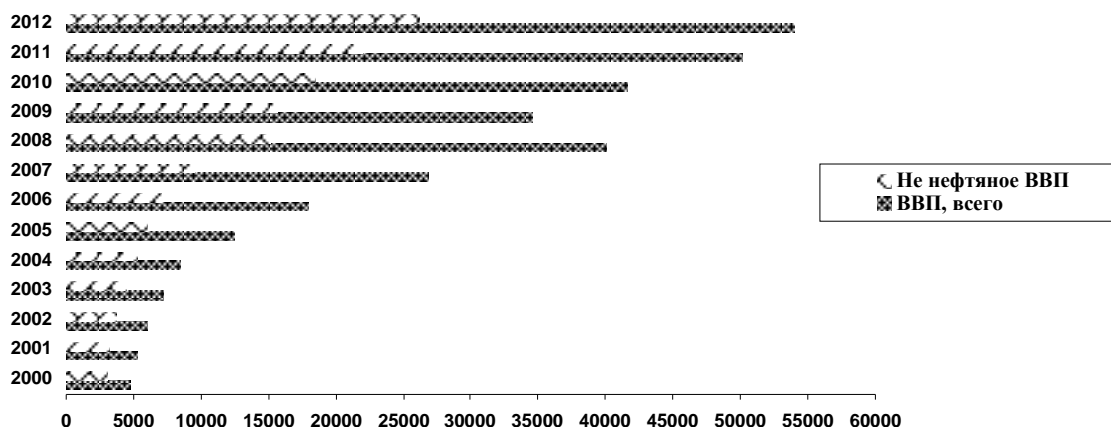

Рис. 2. Динамика номинального ВВП (в млн.манатах)

б) с другой, политика, рекомендованная МВФ, зачастую оказывала разрушительное воздействие на экономику этих стран /6/. Очень часто, политика макроэкономической стабилизации на основе номинального валютного курса приводила к тяжелейшим валютным и финансовым кризисам.

Азербайджан, в эти годы, избежал финансового кризиса наблюдаемый в разных регионах мира. Но, как показали результаты реализации программ макроэкономической стабилизации, такая политика привела к нарушению ценового паритета и ухудшению конкурентной среды на внутреннем рынке - уровень и структура сложившихся цен на рынке стали главной преградой для развития всего внутреннего производства в стране. И, в дальнейшем, внесенные коррективы на политику макроэкономического регулирования не дали ощутимых результатов и не обеспечили существенных изменений в этом направлении. Такая ситуация порождает ряд проблем для макроэкономического регулирования, которые обусловлены не стабильностью на мировых финансовых рынках. Поэтому, решение существующей проблемы требует радикальных изменений в проводимой политике экономического роста и внесения существенных коррективов в механизм макроэкономической стабилизации.

По завершению периода жесткой стабилизации, на основе монетарной концеп-

ции МВФ, с первых годов 2000г. стратегическую линию политики экономического роста Азербайджана составила стимулирование роста внутреннего потребления. Другими словами, путем последовательного наращивания бюджетных расходов (за счет поступающих «нефтедолларов») и роста уровня внутреннего спроса обеспечить рост внутреннего производства. Однако, в условиях открытой экономики и нарушенного ценового паритета, данная модель не мог стимулировать развитие не нефтяного производственного сектора экономики. Анализ Системы Национальных Счетов (СНС) Азербайджана показывает, что последовательный рост доходов в экономике, в условиях поддержания низкого уровня инфляции на основе режима таргетирования денежного агрегата M2, происходило стимулирование роста импорта и развития сферы услуг в экономике. Естественно, в этих условиях, цены и тарифы на мировых рынках энергоресурсов стали определяющими факторами макроэкономической ситуации в стране. Так:

-рост профицита по счету текущих операций платежного баланса страны, в условиях высоких цен и тарифов на мировых рынках, вынуждает Центральный Банк Азербайджана (ЦБА), с целью стабилизации ситуации на внутреннем валютном рынке и снижения давления на номинальный курс национальной валюты, произвести интенсивные скупки излишней валют-

ной массы с рынка. В рамках действующего механизма денежно-кредитной политики, такой подход к стабилизации валютного рынка, обуславливает рост денежного предложения и уровня инфляции. Поэтому для ЦБА, в период высоких цен и тарифов на мировых рынках энергоресурсов, главной задачей становится установление оптимального соотношения между ростами уровня инфляции и реального эффективного курса национальной валюты (с последним показателем, как известно, связан уровень конкурентоспособности экономики).

Дополнительным фактором обострения ситуации выступает то, что в условиях высоких цен и тарифов на энергоресурсы происходит рост импортируемой в страну инфляции. Поскольку потребительский рынок страны в значительной степени формируется за счет импорта, то рост импортируемой инфляции выступает существенным фактором укрепления номинального и следовательно, реального эффективного курса национальной валюты.

- в годы спада внешнеэкономической конъюнктуры и резкого снижения уровня цен на мировых рынках энергоресурсов, необходимостью становятся:

- 1) дополнительные вливания на валютный рынок, с целью предотвращения резких девальваций национальной валюты;
- 2) соответствующие корректировки и сокращения бюджетных расходов.

Главной задачей Правительства страны и ЦБА, в этот период является выбор баланса между уровнями сокращения золотовалютных резервов и денежной массы, уровнями инфляции и деловой активности в экономике (резкие сокращения темпов роста и снижения уровня денежного агрегата M2 ухудшают предпринимательскую среду для внутренних товаропроизводителей, ростом процентной ставки, недостатком денег в обращении и т.д.). Так, в 2008-2009гг., в Азербайджане обострился вопрос установления оптимального уровня курса национальной валюты на валютном рынке страны. Поскольку ЦБА, необходимо было решить, противостоять усиливающимся тенденциям давления по девальвации национальной валюты на рынке или

или дать возможность поэтапной девальвации маната. На основе анализа главных макроэкономических факторов была определена необходимость поддержания стабильного курса маната, несмотря на то, что девальвация маната позволило бы улучшить внешнеторговый баланс страны, избежать потери золотовалютных резервов для поддержания стабильности валюты, а экспортерам страны получить дополнительную прибыль и ликвидность / 7 /. В условиях высокого уровня «долларизации» в экономике (уровень кредитов выданных в долларах США в этот период составлял 46% от всего объема кредитования экономики и при этом, свыше 60%-ов долларовых кредитов были выданы тем секторам экономики, которые не получали доходы в иностранной валюте); высокого удельного веса импортных комплектующих материалов и полуфабрикатов в производстве местной продукции (по экспертным оценкам этот уровень колебался от 40 до 60%, в зависимости от отраслей промышленного производства) – девальвация национальной валюты могло бы: 1) резко ухудшить платежеспособность национальных товаропроизводителей; 2) обусловить рост инфляции и как следствие, снижение реальной стоимости активов и сбережений населения, предприятий и организаций. Поэтому преобладали факторы, выступающие в пользу сохранения стабильности обменного курса.

Таким образом, независимо от направления «шока», обострения макроэкономической ситуации в стране происходят как в годы благоприятной конъюнктуры, когда цены и тарифы на мировых рынках энергоносителей стремительно растут, так и в «неблагоприятные» годы, когда цены и тарифы имеют тенденцию к снижению.

Решение проблемы, по мнению многих экономистов, как внутри страны, так и за рубежом / 8 /, из МФО, заключается в смене действующей модели экономического роста, и в переходе от модели экономики спроса, на модель экономики предложения, которая предполагает усиление роли частных инвестиций в обеспечении роста экономики. Выбор между эко-

номикой спроса и экономикой предложения является принципиальной дискуссией в экономической политике, однако эта тема особенно актуальна для стран с догоняющей модернизацией.

По данным на 2011г. уровень ВВП на душу населения в Азербайджане, по ППС, составляет свыше 10 тыс.долл.США (рис.3). Стратегическая цель на среднесрочную перспективу является обеспечение роста уровня ВВП на душу населения, по ППС, в 1,5- 1,8 раза (до 15-18

тыс.долл.США). Для обеспечения таких показателей роста, в стране недостаточным является уровень внутреннего спроса. Следовательно, решение вопроса находится либо на плоскости расширения внутреннего спроса, на базе продолжения наращивания бюджетных расходов, либо на плоскости расширения внешнего составляющего совокупного спроса, поэтапным ростом в общем объеме экспорта страны доли не нефтяного сектора экономики.

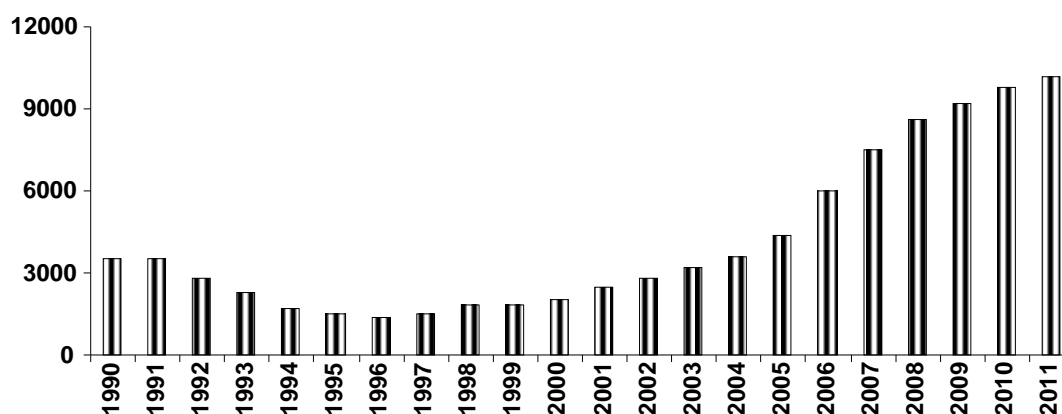

Рис. 3 Динамика ВВП Азербайджана по ППС на душу населения

Оба направления экономической политики требуют сильнейшей диверсификации не нефтяного сектора экономики, с основными задачами: а) достижения в экономике высокой конкурентоспособности, что невозможно без создания в ней высокоэффективной национальной инновационной системы и реализации соответствующей структурной политики; б) роста доли частных инвестиций в экономике. Расчеты ЦБА показывают, что для такого варианта развития экономике Азербайджана требуется частных инвестиций на уровне не менее 50% от уровня достигнутого не нефтяного ВВП и, естественно, в таких условиях обостряются задачи макроэкономической стабильности. По оценкам специалистов ЦБА, центральный банк в состоянии стерилизовать ежегодно инвестиционных средств в объеме не более 5 млрд. долл. США и только при таких объемах роста денежной массы обеспечить сохранение макроэкономической стабильности.

Объемы стерилизации свыше этого уровня - повышает угрозу «перегрева» экономики. В силу этого, решение проблемы - в усилении денежно-кредитной политики Азербайджана, с целью лучшего противостояния инфляции в среднесрочной перспективе.

Одной из основных проблем этого направления является необходимость повышения гибкости обменного курса национальной валюты и создание на валютном рынке страны условий для формирования курса на основе рыночных факторов. По мнению многих ведущих экономистов, уровень и выбранный режим валютного курса в стране имеют определяющее значение для структурной модернизации экономики [9,10]. С теоретической точки зрения, стимулирующее развитие на экономику может оказывать как завышенный курс валюты, так и заниженный - все зависит от того, на каком этапе развития находится страна и каково соотношение экс-

портной и импортной составляющих внешнеторгового оборота. Однако, как было отмечено выше, используемый режим, наряду с обеспечением макроэкономической стабильности выступает и фактором укрепления номинального и следовательно, реального эффективного курса.

На рис. 4, в соответствии с расчетами ЦБА, дана динамика показателей реального и реального эффективного курса маната за последние 15 лет, в котором отчетливо видна тенденция их укрепления, начиная с 2004-2005 гг.

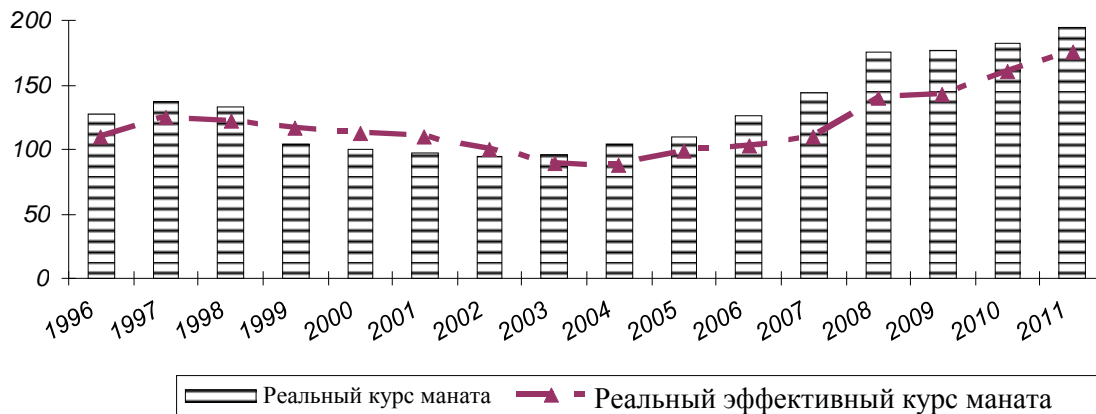

Рис. 4 Динамика реального обменного курса маната (1995=100%)

В научной литературе и в практических исследованиях равновесный обменный курс изучается с разных позиций и, как правило, это подходы, основанные на анализе: паритета покупательной способности валют (ППС); соответствующих рядов статистических данных; внешней устойчивости валюты. Проведенные исследования оценки равновесного обменного курса маната, на основе всех этих подходов, указывают на то, что курс маната, имеет сильные отклонения от равновесного уровня в сторону занижения /11/ Поэтому одной из основных проблем этого направления является необходимость повышения гибкости обменного курса национальной валюты и создание на валютном рынке страны условий для формирования курса на основе рыночных факторов.

В соответствии с методикой Международного Валютного Фонда (МВФ) [9], реализуемая в различных странах политика валютного курса классифицируется по следующим видам:

- жесткая фиксация (наиболее известная форма *currency board* или валютное правление, когда курс национальной валюты жестко фиксируется по отношению к одной из ведущих мировых валют и ЦБ страны законодательно обязуется, валютными интер-

венциями, поддерживать определенный обменный курс национальной валюты);

- гибкая фиксация (суть которой заключается в контроле уровня курса национальной валюты без жесткой фиксации, но в пределах определенного «коридора»). Различают формы гибкой фиксации – обычная гибкая фиксация, фактическая стабилизация, горизонтальный коридор, скользящая привязка;

- плавающий режим валютного курса (с разновидностями управляемого и свободного плавления). При режиме управляемого плавления курс национальной валюты определяется преимущественно рынком, на основе спроса и предложения и ЦБ лишь в случаях необходимости воздействует на формирование курса, проводя валютные интервенции на рынке. При режиме свободного плавления курс национальной валюты практически формируется рынком и вмешательства ЦБ на рынок, валютными интервенциями носят исключительный характер.

- прочие режимы управления курсом (к данной категории относятся все виды политики валютных курсов, которые не отнесены к другим типам).

Решение задачи повышения гибкости обменного курса национальной валюты, по

мнению экспертов, обеспечит возможность: а) устранения зависимости налогово-бюджетной политики страны от конъюнктуры на мировых рынках энергоресурсов, реализовать возможности для сокращения капитальных затрат из бюджета и повысить нефтяные доходы в среднесрочной перспективе; б) в случае возникновения давления со стороны спроса, ограничить рост уровня инфляцию.

Концепция «Азербайджан 2020 - взгляд в будущее». Трансформация в экономике, как известно, – задача долгосрочная. Концепция «Азербайджан 2020 - взгляд в будущее» / 12 /, утвержденное Президентом страны в конце 2012г., определяет новые приоритеты и основные задачи экономической политики страны на среднесрочную перспективу:

- обеспечение макроэкономической стабильности, которая предусматривает, сбалансированный бюджет, с низким уровнем бюджетного дефицита и низким уровнем инфляции в экономике;

- обеспечение нацеленности политики в области денежно-кредитной и бюджетно-налоговой сферы на достижение конкретных результатов по структурным изменениям в экономике;

- разработка и внедрение эффективных инструментов инновационной политики и т.д.

Концепция нацелена на обеспечение высокой конкурентоспособности экономики, всестороннее стимулирование инновационного развития, повышение технологического уровня экономики, увеличение производства конкурентоспособной и экспортно-ориентированной продукции. В этих целях определяется необходимость тесной увязки проводимой в стране стабилизационной и структурной политики - макроэкономическая стабилизация, как фактор улучшения инвестиционного климата, должен создать условия для притока капитала в конкурентоспособные отрасли реального сектора. И одновременно, эффективная структурная политика должна выступать важным фактором сохранения стабильной макроэкономической среды.

В Концепции структурная перестройка в Азербайджане исходит из необходимости формирования отраслевого разнообразия национальной экономики. В этом плане, в структуре промышленности выделяются три

группы отраслей: а) отрасли топливно-энергетического комплекса, которые сохраняют свою конкурентоспособность и могут привлекать иностранные инвестиции; б) отрасли обрабатывающей промышленности, способные поставлять продукцию на экспорт (промышленность строительных материалов, отдельные отрасли химической промышленности, сельское хозяйство и т.д.); в) отрасли обрабатывающей промышленности, которые должны быть конкурентоспособными на внутреннем рынке и потенциально способны поставлять продукцию на экспорт (отрасли легкой промышленности, пищевой промышленности и т.д.).

Для решения этих задач структурной политики необходимым является обеспечение оптимальных условий развития отраслей, которые напрямую зависят от стимулирования внутреннего спроса и отраслей, которые нуждаются в государственной поддержке на внутреннем и внешнем рынках.

Государственное воздействие на экономику, в настоящее время в Азербайджане применяется в различных формах – прямые государственные инвестиции и льготные инвестиционные кредиты с целью создания, поддержки и развития отдельных предприятий, отраслей; а так же в виде налоговых льгот, субсидий в различные отрасли и т.д. Для реализации направления прямых государственных инвестиций и льготных инвестиционных кредитов в стране действует несколько специализированных внебюджетных фондов:

1. Государственный нефтяной фонд Азербайджанской Республики (ГНФАР), который был создан в 1999г.. Фонд аккумулирует все доходы от экспорта энергоресурсов, по иностранным контрактам, с целью: а) накопления валютных ресурсов и эффективного управления ими, а также, для финансирования развития приоритетных секторов экономики и социально значимые проекты (так часть средств фонда были использованы для построения стратегического нефтепровода ВТС (Баку-Тбилиси-Джейхан), железной дороги Баку-Тбилиси- Карс, трубопровода, который должен решить проблему водоснабжения Баку и других стратегически важных объектов); б) для решения задач макроэкономической стабильности (фонд стерилизует валютную массу из рынка для не допущения «перегрева» экономики). Часть доходов ГНФАР так же, ежегодно

направляются в бюджет государства для поддержки различных проектов. Величина транша из фонда определяется каждый год исходя из не нефтяного дефицита бюджета республики. Поскольку размер бюджетного трансферта постоянно растет и это увеличение уже достигло более половины консолидированного бюджета страны (порядка 60%), данный показатель указывает на медленное развитие секторов экономики, независимых от добычи углеводородов. В этой связи, в настоящее время, ряд экспертов высказывают предположение, что Азербайджан, в случае отсутствия радикальных перемен в политике экономического роста, к периоду исчерпания своих нефтегазовых запасов, может иметь огромные и неэффективные расходы в государственном бюджете. И, страна сумеет сохранить свое экономическое равновесие, лишь на определенное время - за счет накопленных активов ГНФАР.

2. Азербайджанская Инвестиционная Компания (АИК), которая была создана в 2006г., с целью прямого финансирования проектов по развитию отраслей не нефтяного сектора, на основе государственных и привлеченных средств из частного сектора, а также для привлеченных иностранных инвестиций. Приоритетными отраслями не нефтяного сектора для финансирования в рамках проектов АИК определены отрасли тяжелой промышленности, альтернативная энергетика, ИКТ, логистика и грузоперевозки, туризм и т.д. В частности, фонд, в настоящее время, участвует в таких проектах, как создание нового цементного завода, в строительстве Бакинского судостроительного завода и т.д. Фонд находится полностью в государственной собственности, активы которого, достигли уже 175 млн. манатов (более 200 млн.долл.).

3. Национальный Фонд поддержки предпринимательства Азербайджана (НФППА), который был создан в 2006г., с целью льготного кредитования предпринимателей в регионах страны. Приоритетным направлением деятельности Фонда является финансирование проектов по развития предприятий и инфраструктуры сельского хозяйства страны. С момента образования фонд осуществили кредитование в объеме до 300 млн.долл.

В Концепции предполагается усиление и дальнейшее развитие направления прямых государственных инвестиций и льготного

финансирования, для решения задач структурной политики, для содействия формированию конкурентоспособных отраслей и предприятий, поставляющих значительную часть своих товаров и услуг на внешний рынок. В этом плане, одно из направлений является развитие в стране больших промышленных комплексов, которые дадут возможность в будущем полностью устранить зависимость экономики от нефтегазового сектора. Так, в стране формируются современные химические, нефтехимические, металлургические, машиностроительные комплексы, предприятия легкой и пищевой промышленности, строительства. Созданы - Сумгаитский Технологический Парк (СТП), где функционирует 12 современных заводов и продолжается строительство 6 новых. Такие же технопарки создаются в Гяндже, Карадаг и в Балаханы. Продукция, производимая СТП, в настоящее время отличается высоким качеством и экспортируется во многие страны мира.

Созданные в рамках инновационной модели экономического роста, предприятия увеличивают спрос на энергетические ресурсы. Поэтому, с целью удовлетворения этого спроса ускоренными темпами развивается отрасль электроэнергетики, и, Азербайджан, обеспечив свою энергетическую безопасность, в настоящее время, является также экспортером электроэнергии.

В Концепции в качестве приоритетных отраслей экономики определены так же, аграрный сектор, сектор информационно-коммуникационных технологий (ИКТ), и туризм.

В аграрном секторе занято примерно 40% из общего числа занятого населения и развитие сельского хозяйства – это, дальнейшее обеспечение занятости населения. В отрасли существует большой экспортный потенциал, и определенные задачи в Концепции нацелены на достижение самообеспеченности страны основными продуктами питания и выход на внешние рынки. С 2001г. в Азербайджане сельхозпроизводители освобождены от всех видов налогов (кроме земельного налога). Одновременно, осуществляется субсидирование топлива и смазочного масла, минеральных удобрений, а также производства зерна. Создается современная инфраструктура производства и хранения продукции, в частности, АО «Агролизинг», в котором, фермеры обеспечиваются

современной техникой и технологическими оборудованьями на льготных условиях лизинга. Импорт современного сельскохозяйственного технологического оборудования освобожден от таможенной пошлины и НДС. Кроме того, с помощью НФППА аграрному сектору, ежегодно, выдаются льготные кредиты (по ставке 6% годовых), объемом 80-85 млн. долларов. Только в 2011 год размер прямого и косвенного финансирования АПК достиг 1,25 млрд.долл., что составляет приблизительно 200 долларов на гектар, и является очень высоким уровнем государственной поддержки сельскохозяйственного сектора.

Однако, АПК до сих пор остается одним из самых проблемных секторов в экономике: его вклад в ВВП не превышает 7%, согласно ежегодным продовольственным балансам, составляемым Госкомстатом Азербайджанской Республики, значительная доля потребностей страны удовлетворяется за счет импорта (по некоторым позициям зависимость страны от зарубежных производителей доходит до 70-75%) и т.д.

Особую роль в диверсификации экономики должен сыграть сектор ИКТ. Осуществляемые в этом направлении меры - вывод на орбиту первого азербайджанского телекоммуникационного спутника, активные мероприятия по созданию в стране космической промышленности, обеспечение на рынке мобильной связи высокой конкуренции и рост числа операторов мобильной связи, созданное в конце 2012г. Государственный фонд развития информационных технологий, для стимулирования деятельности в секторе ИКТ — оказание финансовой поддержки в виде грантов новым компаниям и субъектам малого предпринимательства, для разработки программного обеспечения и образцов продукции ИКТ, расширение сферы применения услуг ИКТ, венчурное финансирование, и т.д., должны сделать ИКТ вторым сектором экономики, после нефтегазового сектора. За последние семь лет объем услуг телекоммуникационной отрасли вырос более чем в 5 раз и сегодня приблизился к уровню 1,5 млрд. долларов (3,5% ВВП).

Высокий туристический потенциал (учитывая географические, климатические и природные условия страны), делает так же туризм приоритетным направлением развития не нефтяного сектора экономики. В эту сферу правительство Азербайджана вкладывает миллиарды долларов. Созданная сеть пятизвездочных отелей в Баку, международные аэропорты и туристические комплексы в регионах и т.д., только начальные мероприятия развития туристической индустрии в стране. По оценкам некоторых экспертов в Азербайджан на данный момент использует всего 20% всего своего туристического потенциала.

В настоящее время в Азербайджане с каждым годом усиливается тенденция роста не нефтяного сектора экономики. В предстоящем десятилетии преследуется цель удвоения ВВП, и достичь этого планируется, главным образом, за счет развития не нефтяного сектора экономики. В 2012 году не нефтяной сектор экономики вырос почти на 10%, и, значительный вклад в этот рост внес, сектор ИКТ, торговля, сфера услуг. Растет так же объем не нефтяного экспорта страны. На не нефтяной сектор пока приходится около 10% внешних поставок страны. Помимо сырой нефти и нефтепродуктов Азербайджан экспортирует черные металлы и алюминий, хлопок и химическую продукцию, масла растительного и животного происхождения и т.д. За 2012 г. доля не нефтяного сектора в произведенном ВВП страны составил более 48%.

За последние годы Азербайджан так же стал активно «экспортировать» инвестиции. Высокую активность в этом плане демонстрирует ГНФАР. В начальный период ГНФАР придерживался консервативной стратегии - средства Фонда вкладывались исключительно в государственные и корпоративные долговые бумаги с наивысшим инвестиционным кредитным рейтингом. При этом структура валютного портфеля состоял, главным образом из трех валют: 50% - в долларах США, 40% - в евро, 5% - в фунтах стерлингов, а оставшиеся 5% - в других активах. Сейчас реализованы ряд государственных инвестиционных проектов в зарубежных странах -

нефтехимический и нефтеперерабатывающий комплекс Турции, в который вложено около 17 млрд. долларов, инвестиции в различные проекты в Грузии, Украине, Швейцарии, Румынии, России (в основном в недвижимость, в акции крупных коммерческих структур) и т.д.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. В ближайшей перспективе главной движущей силой экономики останется потребление (государственное и личное) и инвестиции, в значительной степени финансируемой государством. Несмотря на ограничения и риски, связанные с такой моделью развития, на ведущую роль бюджета в финансировании такого роста, модель является довольно устойчивым в краткосрочном периоде. И, главная цель Правительства страны - обеспечение долгосрочной устойчивости. В этой связи изменяются также оценки МФО уровня конкурентоспособности Азербайджана:

- Всемирный банк недавно также отметил оздоровление деловой атмосферы в республике: если в 2008-м в рейтинге Doing Business Азербайджан был на 97-м месте, то в 2011 году, страна поднялся на 54-е.

- служба кредитных рейтингов Международного рейтингового агентство Standard & Poor's повысила долгосрочный и краткосрочный суверенные кредитные рейтинги Азербайджана с "BB+/B" до инвестиционного уровня "BBB-/A-3". Standard&Poor's ожидает ускорения темпов реального роста экономики Азербайджана. "Темпы роста ВВП будут медленно ускоряться и составят пять процентов в 2013 году "

Литература

1. Azerbaijan - Vulnerable Stability. /Электронный ресурс/, URL: <http://crisisgroup.org/~media/Files/europe/caucasus/azerbaijan/207>
2. Прогноз МВФ для Азербайджана негативен: /Электронный ресурс/, URL: www.abc.az/rus/news/main/44423.html
3. Aliyev I., Naciye A., Naciye R., Macroeconomic policy of Azerbaijan – features of formation in the financial crisis: «New Challenges of Economic and Business Develop-

ment: proceedings of international conference, Riga, 10-12 May, 2012 / University of Latvia» – Riga, 2012, p.13 - 20.

4. Гаджиев А. Макроэкономические аспекты инновационного развития экономики Азербайджана: «Управление инновациями-2012», материалы международной научно-практической конференции/ под ред. Р.М.Нижегородцева. – Москва, ИПУ РАН, 2012

5. Список стран по ВВП (ППС) на душу населения. /Электронный ресурс/, URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki/>

6. Илларионов А. Макроэкономическая стабильность- /Электронный ресурс/, URL: <http://aillarionov.livejournal.com/378549.html>

7. Рустамов Э.С. Глобальный кризис и антикризисная политика Центрального Банка Азербайджана: «Деньги и Кредит», 2010, №1, с.27-35

8. Aliyev I., Naciye A., Naciye R., Economic growth and features of macroeconomic regulation in Azerbaijan , Journal of International Scientific Publication: Economy&Business, Vol.5, Part 4, 2011, pp. 16-24, Published at: <http://www.science-journals.eu>

9. Смирнов С. Режимы валютного курса и стабильность экономики: «Вопросы экономики», №1, 2010, с.29-43.

10. Попов В. Стратегия модернизации российской экономики (под ред. В.М. Полтеровича): С.-Петербург, "Алетейя", 2010.

11. Нинке Омес, Аико Минешима. Дальнейшее повышение гибкости обменного курса в Азербайджане: плюсы и минусы. [Электронный ресурс]- URL: <http://www.imf.org/external/country/aze/tr/2010/022610r.pdf>

12. «Азербайджан 2020: взгляд в будущее» Концепция развития: /Электронный ресурс/, URL: <http://ru.president.az/>

References

1. Azerbaijan - Vulnerable Stability. /Elektronnyy resurs/, URL: <http://crisisgroup.org/~media/Files/europe/caucasus/azerbaijan/207>
2. Prognoz MVF dlya Azerbaydzhana negativen: /Elektronnyy resurs/, URL: www.abc.az/rus/news/main/44423.html
3. Aliyev I., Naciye A., Naciye R., Macroeconomic policy of Azerbaijan – features of formation in the financial crisis: «New Challenges of Economic and Business Development: proceedings of international

conference, Riga, 10-12 May, 2012 / University of Latvia» – Riga, 2012, p.13 - 20.

4. Gadzhiyev A. Makroekonomi-cheskiye aspekty innovatsionnogo razvitiya ekonomiki Azerbaydzhana: «Upravleniye innovatsiyami-2012», materialy mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii/ pod red. R.M.Nizhegorodtseva - Moskva, IPU RAN, 2012

5. Spisok stran po VVP (PPS) na dushu naseleniya. /Elektronnyy resurs/, URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki/>

6. Illarionov A. Makroekonomi-cheskaya stabil'nost'- /Elektronnyy re-surs/, URL: <http://aillarionov.livejournal.com/378549.html>

7. Rustamov E.S. Global'nyy kri-zis i antikrizisnaya politika Tsentral'-nogo Banka Azerbaydzhana: «Den'gi i Kre-dit», 2010, №1, s.27-35

8. Aliyev I., Naciyev A., Naciyev R., Economic growth and features of macroeco-

omic regulation in Azerbaijan , Journal of International Scientific Publication: Economy&Business, Vol.5, Part 4, 2011, pp. 16-24, Published at: <http://www.science-journals.eu>

9. Smirnov S. Rezhimy valyutnogo kursa i stabil'nost' ekonomiki: «Vopro-sy ekonomiki», №1, 2010, s.29-43.

10. Popov V. Strategiya moderniza-tsii rossiyskoy ekonomiki (pod red. V.M. Polterovicha): S.-Peterburg, "Aleteyya", 2010.

11. Ninke Omes, Aiko Mineshima. Dal'neysheye povysheniye gibkosti obmen-nogo kursa v Azerbaydzhanе:plyusy i minu-sy. [Elektronnyy resurs]- URL: <http://www.imf.org/external/country/aze/tr/2010/022610r.pdf>

12. «Azerbaydzhan 2020:vzglyad v budushcheye» Kontseptsiya razvitiya: /Elektronnyy resurs/, URL: <http://ru.president.az/>

Гаджієв Ага-Керім Гусейн огли

Особливості політики економічного зростання Азербайджану у посткризовий період

Розкрито тенденції становлення і розвитку політики економічного зростання Азербайджану в пострізісний період. Проаналізовано головні фактори економічного зростання, одним з яких виступало освоєння нових нафтогазових родовищ на Каспії, на основі прямих іноземних інвестицій. Проаналізовано основні макроекономічні проказатели Азербайджану, які показують, що визначальним чинником зростання ВВП, був і залишається рівень виробництва у нафтогазовому секторі, і ціни / тарифи на світових ринках енергоресурсів. Позначена стратегічне завдання Азербайджану - вирішення проблеми нафтової залежності економіки країни.

Ключові слова: динаміка, економічне зростання, диверсифікація економіки, залежність, нафтогазовий сектор.

Gadzhiyev Aha-Karim Huseyn

Features policies economic growth of Azerbaijan post-crisis

Trends revealed the formation and development of the policy of economic growth in Azerbaijan post-rizisny period. Analyzed the main factors of economic growth, one of which advocated the development of new oil and gas fields in the Caspian Sea, on the basis of foreign direct investment. Analyzed the main macroeconomic prokazатели Azerbaijan, which show that the determining factor in the growth of GDP, was and still is the level of production in the oil and gas sector, and prices / tariffs on world energy markets. Set strategic goals of Azerbaijan - addressing oil dependence of the economy.

Keywords: dynamics, economic growth, economic diversification, dependence, oil and gas sector.

Рецензент: Нусратуллин В. К. – доктор экономических наук, профессор, заместитель директора по научной работе Института экономики и социологии Уфимского центра Российской Академии наук, г. Уфа, Российская Федерация.

Reviewer: Nusratullin V. – Professor, Ph.D. of Economics, Deputy Director for Research of the Institute of Economics and Sociology, Ufa Centre of the Russian Academy Sciences, Ufa, Russian Federation.

e-mail: nvk-ufa@rambler.ru

Статья подана
26.06.2013 г.

ИНВЕСТИЦИОННАЯ АКТИВНОСТЬ АПК СЕВЕРНОГО РЕГИОНА: ПРИНЦИПЫ, УСЛОВИЯ, МЕХАНИЗМЫ

Изложен научный подход к актуальной проблеме формирования необходимых принципов, условий и механизмов активизации инвестиционной деятельности АПК Северного региона. Ключевая роль в решении данной задачи принадлежит государству, радикальному изменению агропромышленной инвестиционной политики, так как основная функция государства состоит не только в финансовой поддержке стратегически важных или сильно отсталых отраслей, но и в оказании той всесторонней помощи, которая обеспечивает эффективность инвестиционной деятельности в экономической, социальной, инфраструктурной, экологической и рыночной системе АПК в целом. Поэтому роль и масштабы содействия государства в разнонаправленной жизни АПК подлежат периодическому совершенствованию, преодолению многочисленных вертикальных барьеров и устранению сложных горизонтальных противоречий в многоуровневых связях хозяйствующих субъектов.

Ключевые слова: принцип, механизм, инвестиционная активность, АПК, региональный аспект.

Постановка проблемы. Обобщая результаты исследований, отметим, что при существующем социально-экономическом кризисе и отсутствии собственных средств предприятий АПК Республики Коми, очень сложно обеспечить его эффективность, достичь высоких результатов и перехода к рынку. Это особенно характерно для аграрного сектора экономики региона, который длительный период времени находится в условиях глубокого хозяйственного дисбаланса и циклических колебаний производства. «Финансовый кризис подобен видимой, надводной части айсберга, 9/10 которого скрыто под водой. А это основная часть айсберга – другим аспектам социально-экономического кризиса уделяется явно недостаточное внимание» [1, с. 46].

Существующая экономическая обстановка и условия развития АПК республики сегодня настолько изменчивы, что из-за неопределенности общих принципов и индивидуальных методов хозяйствования, предприятия не могут придавать должного внимания побудительным мотивам роста производства и расширению сфер деятельности. В таких случаях очень сложно найти более приемлемую форму хозяйствования, сочетающуюся с наименьшими финансово-экономическими страданиями, не вводящую в заблуждение предпринимательскую деятельность.

В обобщенном представлении, сегодняшние проблемы АПК региона можно

подразделить на три крупных класса: 1) макроэкономические финансово-инвестиционные проблемы, связанные с федеральным бюджетом и долгосрочными программами – созданием благоприятных условий привлечения крупных государственных средств в АПК; 2) мезоэкономические инвестиционно-интеграционные проблемы, связанные с региональными бюджетами финансирования и межотраслевой интеграцией – интеграция капиталов финансовых, природно-ресурсных и торговых сфер в АПК; 3) микроэкономические финансово-хозяйственные и организационно-управленческие проблемы – обеспечение эффективных связей конкретных хозяйствующих субъектов или их групп на всех уровнях.

Из основных нерешенных проблем первого класса можно выделить следующие: недостаточное финансирование агропромышленных сфер со стороны федерального бюджета, невыполнение взятых обязательств и неблагоприятное их реализации; значительный рост задолженности предприятий перед бюджетами и внебюджетными фондами разных уровней; высокая доля просроченных задолженностей по кредитам банков; отсутствие крупных прямых инвестиций и потеря механизмов долгосрочного финансирования.

Детализация проблем второго класса может быть сформулирована в следующем контексте: раздробление крупных аграрных предприятий на неэффективные мел-

кие, создающее не только колоссальные финансово-инвестиционные противоречия, но и неблагоприятные условия перехода к рынку; уменьшение доли отраслей АПК в общем финансировании экономики республики из бюджетных средств; ослабление межотраслевых взаимоотношений, замедление процессов интеграции как внутри, так и вне АПК – ослабление процесса трансформации капитала из «продуктивных» сфер в агропромышленные отрасли; разрушение основы взаимосвязанных социально-экономических, экологических и рыночных систем в сбалансированном развитии АПК региона.

И, наконец, главные проблемы третьего класса следует констатировать следующим образом: высокая степень изношенности основного капитала, значительное уменьшение поголовья скота и снижение его продуктивности, отсутствие реальных источников их обновления; критическая нехватка оборотных средств и их несоответствие действующим объемам и качеству основных фондов; значительное уменьшение ремонтных мощностей и объемов строительных работ, отсутствие необходимых средств восстановления производственной и социальной инфраструктуры; колоссальные потери квалифицированных кадров аграрного сектора из-за низкой и нерегулярно выплачиваемой заработной платы; уменьшение доли обрабатываемых земельных угодий и ухудшение их качественной характеристики.

Исходя из вышеизложенной многоуровневой классификации, можно отметить, что агропромышленный сектор экономики республики находится в неудовлетворительном финансовом состоянии, а накопившиеся проблемы не только не дают возможности ему развиваться, но и отбрасывают в прошлое. При этом существующая тенденция неуправляемого разрушения предприятий АПК необратимо дестабилизирует уже понесшие значительные потери связи между различными экономическими уровнями и между контрагентами – участниками ранее единого процесса созидания [2, с.239].

Следовательно, если с одной стороны, мезо- и микроэкономические явления не

охватывают полноту существенных недостатков АПК и не позволяют построить соответствующих принципов беспрепятственного движения инвестиционных процессов, то с другой, макроэкономические отношения не дают возможность синтезировать многоуровневые (вертикальные и горизонтальные) финансово-инвестиционные связи в единой системе, сформировать необходимые условия для инвестиционной активности. Существующее положение постепенно ведет к разрыву межотраслевых отношений, разрушению целостности АПК, торможению системного развития хозяйствующих субъектов, рынков, сетевых структур и т.д.

Отметим, что с точки зрения многоуровневых инвестиционных отношений АПК, важное место принадлежит достижению эффективности технологического цикла «наука-производство-рынок». Это предопределяет разработку долгосрочной стратегии развития агропромышленных сфер, использование потенциальной возможности для обеспечения соответствующих взаимодействий между субъектами и объектами. Практически, каждое предприятие АПК, независимо от размеров, отраслевой принадлежности и местоположения, должно иметь научно обоснованные направления развития производства и расширения ассортимента выпуска продукции, а также определенную стратегию и тактику перехода к рынку. Следовательно, «если рост богатства ограничен размерами рынка, значит само богатство – не просто совокупность физических предметов. Продукт, чтобы стать богатством, должен быть пригодным к обмену, т.е. обладать меновой стоимостью (ценностью)» [3, с.60]. Это означает, что эффективность агропромышленных предприятий определяется не только на уровне производства, но и на уровне соответствующих сегментов рынка – степенью обладания рыночной властью.

Решение проблем инвестирования АПК сегодня носит двойной характер: с одной стороны, кризисное состояние агропромышленных предприятий побуждает их обращаться к внешним источникам финансирования, а с другой имеет место опа-

сение предприятий получить крупные средства, связанное с неопределенностью хозяйствования и высокими инвестиционными рисками. Поэтому в условиях отсутствия надежных и дешевых источников финансирования, невозможно формировать рациональную структуру финансово-инвестиционной стратегии АПК. Дело в том, что долгосрочное инвестирование АПК тесно связано как с успешным развитием приоритетных направлений, так и своевременным погашением долговых обязательств.

Существенная особенность эффективного функционирования АПК состоит в том, что при разработке любой модели необходимо учесть возможности обеспечения сбалансированного развития его отраслей, рационализацию наличных структур. Задачи обеспечения динамической сбалансированности АПК неизмеримо сложнее, чем обеспечения эффективности отдельных его отраслей или предприятий. В целом, обеспечение динамической сбалансированности особенно затруднено в области синхронизации затрат и результатов, отдаленных не только длительностью локальных инвестиционных циклов и сроков службы средства труда, но и намного большей длительностью всего агропромышленного хозяйственного оборота [4, с.51]. Системный подход к анализу данной проблемы требует многоуровневой стратификации, определения соответствующих финансовых, экономических, социальных, экологических отношений и стейкхолдерских связей как внутри, так и вне АПК.

Анализ последних исследований и публикаций. Всесторонний анализ показывает, что, несмотря на относительную неизменность целей и предметов, по существу, проводимые исследования на каждом уровне и в каждом периоде времени требуют особого подхода, так как не вполне одинаковы экономические уровни инвестиционного развития и природные условия хозяйствования. Иными словами, результативность анализа на различных уровнях и условиях хозяйствования может отличаться сильно, но при этом внимание к тем или иным деталям инвестиционной активности АПК должно оставаться неиз-

менными, что в большей степени требует достижения цели.

Нерешенным остается вопрос об устранении технологической диспропорции в структуре основного капитала предприятий АПК региона, упорядочении дисбаланса между основными и оборотными фондами и их структурном составе. Если в конце 80-х годов прошлого века в среднем по региону на 1 руб. стоимости тракторов приходилось 2,1 руб. сельскохозяйственных машин и оборудования (оптимальным вариантом считалось – 1:3,5), то в настоящее время это соотношение снизилось до уровня 1:1,2 и продолжает падать. По прогнозным оценкам через пять-шесть лет парк машин и тракторов уменьшится соответственно в 2-2,5 раза к уровню 2000 г., что приведет к удвоению нагрузок на технику и оборудование. А это сопряжено с возрастанием потерь сельскохозяйственной продукции.

Таким образом, за длительный период времени для большинства предприятий АПК региона проблема формирования источников инвестирования остается довольно острой и сложно решаемой. В общей сложности, длительный период времени в сферах АПК региона чрезмерная часть инвестиций в основной капитал использовалась не по целевому назначению, а лишь на поддержание платежного баланса предприятий – погашение кредиторской задолженности, особенно просроченной; содержание старой (изношенной), но еще работоспособной техники и оборудования; приобретение оборотного капитала и частичную выдачу заработной платы в ущерб обновлению и компенсации выбытия фондов. Это ярко отразилось в опережающих темпах роста коэффициента выбытия фондов над коэффициентом их обновления в аграрном секторе экономики региона. Следует особо отметить, что «уменьшение стоимости валового продукта может быть связано не только с процессами изменения ее детерминант, но и физическим разрушением носителей стоимости, выбытием средств труда или основного капитала» [5, с.35].

Целью статьи является обоснование основных предпосылок повышения инве-

стиционной активности АПК региона, устранения существующих недостатков инвестирования и обеспечения высокой эффективности используемых средств. Для достижения высокого хозяйственного результата, инвестиционной активности отраслей (особенно аграрной) АПК должен быть подчинен не только принципу обеспечения «полезности и быстрокупаемости ресурсов», но и принципу ускоренного перевода агропромышленных сфер на высокотехнологичную индустриальную основу с прогрессивными методами управления. Это требует периодического внесения масштабных позитивных изменений в методы управления инвестиционной и хозяйственной деятельностью АПК региона, улучшения количественных и качественных параметров основных факторных составляющих производства.

Современный облик экономической жизни АПК региона требует разработки совершенно новых, научно обоснованных стратегических программ, дифференцированных по отраслям систем нормативов, способствующих возобновлению активного режима инвестирования, закреплению базовых принципов инвестиционной деятельности в законодательных актах. При этом государственная инвестиционная политика должна осуществляться на основе принципа рационального сочетания региональных интересов и структурных перестроек как на федеральном и региональном уровнях, так и на уровне конкретных локальных предприятий.

Изложение основного материала исследования. Регулятивные темпы инвестиционной активности занимают ведущее место среди явлений, выражающих состояние и уровень социально-экономического развития АПК. Анализируя ее содержание и значение в системе категорий, можно заметить, что, обладая более высокой прогрессивностью, она всегда занимает ключевые позиции в структурной перестройке, повышении эффективности производства и улучшении конкурентоспособности предприятий. Диагностирование экономической конъюнктуры и инвестиционного климата характеризуется не только специфическими индикаторами, но и соответ-

ствующими принципами и необходимыми условиями инвестиционной активности. Исходя из региональных условий, оценка инвестиционного климата АПК при этом охватывает целый ряд блоков расширенного воспроизводства: непосредственно производственного, потребительского, распределительного, обменного, а также множество социально-экономических, экологических, демографических, финансовых, инновационных, инфраструктурных и других компонентов.

Отсюда следует вывод, что инвестиционная активность АПК тесно связана с инвестиционным климатом и при этом инвестиционный климат как категория сходен с категорией «уровень экономического развития». Это обусловлено тем, что в основе их содержания лежит понятие «экономический потенциал», т.е. размер производственного и потребительского богатства. Потенциал, освещенный с политической, экономической, финансовой, социальной, законодательной позиций, достаточно четко отражает необходимые предпосылки для экономического роста, а также продовольственной безопасности и конкурентоспособности АПК и его социальных преобразований. Подчеркнем, что оценка инвестиционного климата связана не только с двумерной классификацией производственных и потребительских потенциалов, но и с определенными процедурами измерения соответствующих показателей: изменения (снижения) риска, динамики индекса реализационных цен и физического объема продукции, альтернативных вариантов перелива капитала, улучшения условий рыночного функционирования, а главное, реальной активизации инвестиционной деятельности. Только на основе этого можно сбалансировать (уравновесить) потенциальные и фактические аспекты всего инвестиционного процесса АПК и наилучшим образом обеспечить дальнейший рост производства. Такая многомерная интегральная оценка, являясь основой структурно-качественного изменения инвестиционной деятельности, может ярко выражать темпы и изменения в основных параметрах развития АПК.

В плане решения этой задачи рассмотрим основные макроэкономические

показатели инвестиционного процесса АПК на региональном уровне (табл.1).

Т а б л и ц а 1

**Индексы физического объема и степень использования инвестиций
в основной капитал АПК Республики Коми**

Показатели	2001-2005 гг.	2006-2010 гг.	2011-2012 гг.
Сельское хозяйство			
Индексы физического объема инвестиций в основной капитал, в % к предыдущему году	117,1-147,7	69,5-144,7	85,0-128,0
Индексы физического объема основных фондов, производящих товары (без скота), в % к предыдущему году	89,7-94,8	89,4-117,2	109,0-114,0
Отношение ввода в действие основных фондов к инвестициям в основной капитал, %	32,3-46,1	82,4-112,7	84,0-112,0
Отношение ввода в действие основных фондов к действовавшим основным фондам (на конец года), %	3,0-5,7	12,6-21,3	15,0-22,0
Пищевая промышленность			
Индексы физического объема инвестиций в основной капитал, в % к предыдущему году	122,3-142,8	38,6-194,9	60,0-150,0
Индексы физического объема основных фондов, производящих товары, в % к предыдущему фонду	118,2-124,8	84,1-117,3	88,0-115,0
Отношение ввода в действие основных фондов к инвестициям в основной капитал, %	62,2-63,3	92,1-216,0	95,0-105,0
Отношение ввода в действие основных фондов к действовавшим основным фондам (на конец года), %	6,1-7,5	7,6-24,6	9,0-12,0

Сопоставимая оценка приведенных показателей позволяет сделать вывод о конечном результате инвестиционной деятельности АПК региона, выявить реальную картину ресурсообеспечения и его воспроизводственную характеристику, обнаружить неблагоприятную конъюнктуру инвестиционной активности и медленный темп движения капитала в целом. Важный вывод состоит в том, что на протяжении анализируемого периода отмечается определенное колебание отношения ввода в действие основных фондов к инвестициям в основной капитал. В отдельные годы крайне высокое отношение в большей степени связано с внешней инвестиционной конъюнктурой, а самое низкое значение – с неблагоприятным внутренним и внешним инвестиционным климатом. Это позволяет прийти к другому выводу о том, что рост потребительского спроса предприятий АПК может поддерживать лишь текущую динамику производства, но устойчивый рост производства возможен только путем расширения масштабы и объема долгосрочных вложений. Так как при существующих темпах и величине инвестиционных расходов (в основном за счет автономных и «дорогих» краткосрочных

банковских средств) невозможно перейти к прогрессивным методам хозяйствования, выполнению огромных социально-экономических задач.

Если обратить внимание на динамику структурного состава оборотных активов сельскохозяйственных предприятий, то заметим, что высокий удельный вес принадлежит запасам и затратам, главным образом, производственным запасам; очень мала доля денежных средств, сошли «на нет» краткосрочные финансовые вложения, резко сократились объемы расчетов и прочих активов. Все это свидетельствует о негативном движении оборотных активов – снижении уровня товарно-денежных расчетов и целевого использования оборотных фондов, разрыве хозяйственного кругооборота.

Очевидно, что в условиях рыночной экономики отбор и реализация долгосрочных проектов во многом зависят от главного принципа инвестиционной деятельности – получения соответствующей нормы прибыли и сокращения срока окупаемости капиталовложений (или повышения коэффициента дисконта для соответствующих «норм» внутренней доходности). Иными словами, при проведении разновре-

менных инвестиций и денежных поступлений инвесторов в большей степени интересует не сам объект вложения, а благоприятные условия рыночного хозяйствования, чтобы при наименьших затратах получить наибольшую выгоду.

Из-за неблагоприятных природно-климатических условий и низкого уровня инвестиционной деятельности, а также слабых рыночных отношений, предприятия АПК региона пока не в силах обеспечивать «прозрачность» вкладываемых средств. При активно ухудшающемся состоянии экономического потенциала, особенно производственного, невозможно обеспечить устойчивый темп развития АПК республики, так как множество активно действующих внешних и внутренних факторов банкротства, ускоряя кризисные ситуации на различных экономических уровнях и направлениях хозяйственной деятельности, создают дестабилизирующую обстановку. Это в свою очередь ведет к разрушению действующих принципов инвестиционной и хозяйственной деятельности, потере механизмов равноправного межотраслевого инвестиционного распределения.

Отметим, что для измерения степени экономической состоятельности предприятий

и принятие соответствующих мер по оздоровлению производственных сфер наиболее приемлемыми критериями могут служить расчетные показатели финансовой устойчивости и платежеспособности: коэффициент покрытия (или текущей ликвидности); коэффициент обеспеченности собственными оборотными средствами; коэффициент автономии. Как правило, при положительном значении представленных коэффициентов балансовая структура предприятий отражает активное сальдо финансовых результатов, ведущее к позитивным сдвигам в производстве. Отрицательная их тенденция демонстрирует пассивное сальдо финансовых результатов – падение платежеспособности и финансовой устойчивости, приближение к банкротству.

Характеристика показателей платежеспособности и финансовой устойчивости организаций аграрного сектора региона показывает, что в среднем за 2010-2011 гг. по сравнению с 2000-2001 гг. коэффициент покрытия составил 81-101%; коэффициент обеспеченности собственными материальными оборотными средствами (минус) 96-54%, а коэффициент автономии – 69-73% (табл. 2).

Т а б л и ц а 2

Характеристика показателей платежеспособности и финансовой устойчивости сельскохозяйственных организаций Республики Коми

Показатели	2000-2001гг.	2002-2003гг.	2004-2005гг.	2006-2007гг.	2008-2009гг.	2010-2011гг.	2012
Коэффициент текущей ликвидности или покрытия (нормальное ограничение – 200%)*	81	87	78	67	98	101	115
Коэффициент обеспеченности собственными оборотными средствами (нормальное ограничение 60%)**	-96	-67	-39	-56	-68	-54	-74
Коэффициент автономии (нормальное ограничение – 50%***)	69	75	87	81	67	73	70
Затраты на один рубль продукции (работ, услуг), коп.	117	132	140	116	121	107	111
Рентабельность проданных товаров (работ, услуг), %	-19	-17	-20	-14	-7	-5	-40
Рентабельность активов предприятий, %	-1,0	-0,6	-2,1	-1,8	-2,0	-1,1	-0,8

*Рассчитывается как соотношение фактической стоимости оборотных средств, находящихся в наличии у предприятий к наиболее срочным обязательствам в виде краткосрочных кредитов и займов, кредиторской задолженности.

**Рассчитывается как соотношение собственных материальных оборотных средств к фактической стоимости всех оборотных средств, находящихся в наличии у предприятий.

***Характеризует долю собственных средств в общей величине источников средств предприятий и определяет степень независимости от кредиторов.

Следует сделать вывод, что при неблагоприятном инвестиционном климате и низком темпе инвестирования аграрного сектора экономики региона явно отсутствует принцип рационального сочетания социально-экономической и научно-технической стратегий. Неустойчивая динамика развития и диспропорциональная отраслевая инвестиционная деятельность АПК региона не отвечают современным требованиям НТП и принципам инновационной активности. При отсутствии крупных вложений на инновационные цели невозможно улучшить качество и расширить ассортимент производимой продукции в соответствии с современными стандартами. Автономные источники финансирования не позволяют переходить к прогрессивным методам и механизмам хозяйствования, поскольку утрачены позиции не только на продовольственном рынке, но и в финансово-инвестиционных и материально-технических источниках долгосрочного ресурсного обеспечения.

Такая негативная «инвестицеобразующая» технология сначала носила локальный, а затем приобрела массовый характер, что привело к разрушению принципов равноправного межотраслевого ресурсного распределения АПК региона. В результате процессы, тормозящие систематическое финансирование аграрного сектора, завершились значительным снижением объема капитальных запасов предприятий и уменьшением возможностей их обновления, что явно отразилось в падении роста производства.

Подчеркнем, что огромная территория с малочисленным населением, ведение сельского хозяйства преимущественно в зоне рискованного малорентабельного земледелия при невероятном межотраслевом диспаритете цен резко ограничивают собственные возможности инвестиционной активности. Опережающие темпы роста цен на продукцию промышленного происхождения по сравнению с продукцией сельского хозяйства привели к значительному сокра-

щению темпов инвестирования сельхозпредприятий. При этом резкий рост издержек аграрного производства завершился потерей межотраслевых связей АПК.

Следовательно, «данное обстоятельство в межотраслевом товарообмене нельзя связывать с «зависимостью» сельского хозяйства от машиностроительных и других промышленных отраслей, поставляющих соответствующую продукцию им. Дело в том, что промышленность как более организованная сфера народного хозяйства, оказывала большое влияние на процессы ценообразования и в известной мере перелагала тяжесть депрессии на сельское хозяйство» [6, с.491]. Это вызывало последовательное падение покупательной способности сельхозпредприятий, снижение темпа обновления аграрного производства и выпуска товарной продукции. В конечном итоге, аграрные предприятия не смогли приобрести даже необходимого объема оборотных средств и стали остро нуждаться в сезонном кредитовании. Кредиты предприятиям выдавались на строгих условиях на короткие сроки и в основном пропорционально их посевным площадям. При этом их экономическое состояние и кредитоспособность не учитывались, что привело к значительному росту долговых обязательств. Региональные аграрные предприятия лишились не только реального накопления из собственных источников, но и долгосрочной государственной финансовой поддержки обновления основного капитала.

В общей сложности, цены, по которым приобретался различный сельскохозяйственный инвентарь и реализовывались сельскохозяйственные продукты, во многом зависели от состояния отрасли; изменения же в ней постоянно приводили к изменению относительной стоимости различных продуктов сельского хозяйства [7, с.44]. Резюмируя, отметим, что в аграрном секторе экономики объем производства продукции, а значит, и цены реализации зависят не только от со-

стояния отрасли, но и от изменения природно-климатических условий, степени инвестирования и качества используемых ресурсов. Поэтому, чтобы на соотношении цен не отразились случайные ошибки или условия одного года, в качестве базы сравнения целесообразно использовать средние цены за несколько лет. Это дает основание проводить соответствующую долгосрочную ценовую политику как в аграрном секторе, так и в промышленных секторах, обслуживающих данную отрасль.

В практических расчетах сводного межотраслевого паритета цен необходимо воспользоваться локальными коэффициентами цен, включающими полный список компонентов паритета за расчетный период времени – субпаритетами цен на сопоставимые отрасли. Таким методом можно проводить взвешивание индивидуальных капитальных коэффициентов (соотношение величины капиталоемкости различных производственных отраслей АПК), определить структурный или пространственный (территориальный) индекс капиталоемкости путем сопоставимого расчета вложений на единицу производственной мощности, потребительской полезности и видов продукции. При этом межотраслевые соотношения капитальных коэффициентов в АПК будут варьировать в очень широких границах, особенно в аграрных отраслях, где определяющую роль часто играют доступность транспортной сети, минеральных и энергетических ресурсов, машиностроительной продукции, почвенные и климатические условия и т.д. В этом случае приобретут смысл и субпаритеты сводного паритета: коэффициенты цен, производительность труда, удельные издержки производства и т.д. [8, с.134, 135].

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Методологический и практический подход к проблеме активизации инвестиционной деятельности и повышения платежеспособного спроса предприятий АПК требует не

только усиления государственной финансовой поддержки, но и регулирования обращения денежной массы и цен на промышленную продукцию. Решение данной проблемы, с одной стороны, связано с жесткими административными методами, а, с другой – чисто экономическими способами стабилизации цен на агропромышленные издержки, т.е. подавлением инфляции. По нашему мнению, те и другие факторы как стабилизаторы данного напряженного процесса должны действовать совместно во взаимном и регулярном сочетании. Что касается вопроса либерализации цен на обособленных отраслях и предприятиях, то интенсивные инвестиционные процессы, влекущие за собой снижение издержек производства и повышение производительности, едва ли смогут резко изменить ситуацию. В противном случае, путем монетаристской политики (жесткого регулирования) вполне возможно смягчить остроту проблем, относительно сдерживая (компенсируя) бюджетный дефицит, нормализовать дестабилизирующую ситуацию денежной массы и инфляции.

Резюмируя, отметим, что в связи с суровыми климатическими условиями хозяйствования, сложной структурой управления и отсутствием возможностей доступа к инвестиционным источникам, большая часть затрат (примерно 50%) выпускаемой продукции аграрного сектора АПК региона должна быть компенсирована за счет государственных дотаций. Сложившаяся ситуация в АПК региона сегодня требует неотложной государственной финансовой поддержки с выделением крупных долгосрочных субсидий. При этом решение определенных инвестиционных задач должно находиться под строгим контролем. Только такое обстоятельство создаст необходимые благоприятные условия, позволяющие рационально использовать природно-экономические факторы и хозяйственные ценности сельскохозяйственных культур. Такой подход будет способствовать со-

блюдению интересов всех звеньев АПК, прекращению недействующих законодательных актов, многочисленных необоснованных временных инвестиционных программ при решении глобальных и сложных задач.

Поэтому дальнейшая разработка требует применения системного подхода, чтобы определить и закрепить комплекс показателей, необходимые принципы и условия, а также стимулирующие факторы в соответствующих производственно-рыночных координатах. При практических ситуациях (с учетом государственной финансовой поддержки), необходимо проводить крупномасштабные инвестиционные мероприятия - обеспечить приоритетные сферы АПК региона крупными вложениями и доступными рыночными долгосрочными займами.

Литература

1. Белкин В.Д., Стороженко В.П. Проблемы социально-экономической стабилизации и финансирование затрат на их решение // Сборник «Пути стабилизации экономики России». Под общей редакцией Г.Б.Клейнера. - Авторский коллектив: Клейнер Г.Б. Гайдар Е.Т, Перламутров В.Л., Мау В.А. и др. - М.: ООО «Информ-полиграф», 1999. - С. 46.

2. Смулов А.М. Проблемы взаимодействия банковских и промышленных структур // Монография «Мезоэкономика переходного периода: рынки, отрасли, предприятия». Авторский коллектив: Львов Д.С., Макаров В.Л., Клейнер Г.Б., Багриновский К.А. и др. - М.: Наука. - С. 239.

3. Ананьин О. И. Классическая школа: теория стоимости и распределения // История экономических учений: учебное пособие. Авторский коллектив: Автономов В.С., Ананьин О.И., Макашова Н.А., Афонцев С.А. и др. - М.: ИНФРА-М, 2000. - С. 60. .

4. Кваша Я.Б. Факторы развития экономики // Избранные труды в 3-х томах. Том 3.-М.: Наука, 2003. - С. 51.

5. Акимов Н.И. Политическая экономика современного способа производства. Динамический подход. Часть II.- Книга 3.-Экономика в целом, Москва, ЗАО Издательство «Экономика», 2005. - С. 35.

6. Кондратьев Н.Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения. - М.: Экономика, 2002. - С. 491.

7. Маршалл А. Принципы политической экономии. Том 3. Перевод с английского Бомкина В.И., Рысина В.Т. Под общей редакцией Никитина С.М. - М.: Прогресс, 1984. - С. 44.

8.Кваша Я.Б. Капитальные вложения и воспроизводство основных фондов. Избранные труды в 3-х томах. Том 2.-М.: Наука, 2003. - С. 134-135.

References

1. Belkyn V.D., Storozhenko V.P. Problemy social'no-ekonomicheskoy stabylyzatsyy y fynansyrovanye zatrat na yx reshenye // Sbornyk «Puty stabylyzatsyy ekonomyky Rossyy». Pod obshhej redaktsiej NBKlejnera. - Avtorskyj kollektiv: Klejner NBHajdar ET, Perlamutrov VL, Mau VA y dr. - M.: ООО «Ynformpolyhraf», 1999. - S. 46.

2. Smulov A.M. Problemy vzaymodejstvyya bankovskyx y promyshlennyx struktur // Monohrafiyya «Mezoeconomyka perexodnoho peryoda: rynky, otrasly, predpriyatyya». Avtorskyj kollektiv: Lvov D.S., Makarov V.L., Klejner N.B., Bahrynovskij K.A. - M.: Nauka. - S. 239.

3. Anan"yn OY Klassycheskaya shkola: teoryya stoymosty y raspredelenyya // Ystoryya ekonomicheskyyx uchenyj: uchebnoe posobyе. Avtorskyj kollektiv: Avtonomov VS, Anan"yn OY, Makashova NA, Afoncev SA y dr - M.: YNFRA-M, 2000. - S. 60. .

4. Kvasha Ya.B. Faktory razvytyya ekonomyky // Yzbrannyye trudy v 3-x tomah. Tom 3. - M.: Nauka, 2003. - S. 51.

5. Akymov N.Y. Polytycheskaya ekonomyya sovremennoho sposoba proyzvodstva. Dynamicheskyj podxod.

Chast' II.-Knyha 3.-Ekonomyka v celom, Moskva, ZAO Yzda-tel'stvo «Ekonomyka», 2005. – S. 35.

6. Kondrat'ev ND Bol'shye cykly kon'yunktury y teoryya predvydenyya. – M.: Ekonomyka, 2002. – S. 491.

7. Marshall A. Prynцыпы polytycheskoj ekonomyy. Tom 3. Perevod s

anhlyjskoho Bomkyna V.Y., Rysyna V.T. Pod ob-shej redakcyey Nykytyna S.M. – M.: Prohress, 1984. – S. 44.

8.Kvasha Ya.B. Kapыtal'nye vlozhenyya y vosproyzvodstvo osnovnykh fondov. Yz-brannyye trudy v 3-x tomakh. Tom 2.-M.: Nauka, 2003. – S. 134-135

Мустафаєв А. А.

Інвестиційна активність АПК Північного регіону: принципи, умови, механізми

Викладено науковий підхід до актуальної проблеми формування необхідних принципів, умов і механізмів активізації інвестиційної діяльності АПК Північного регіону. Ключова роль у вирішенні даної задачі належить державі, радикальної зміни агропромислової інвестиційної політики, так як основна функція держави полягає не тільки у фінансовій підтримці стратегічно важливих або сильно відсталих галузей, а й у наданні всебічної допомоги, яка забезпечує ефективність інвестиційної діяльності в економічній, соціальній, інфраструктурної, екологічної та ринковій системі АПК в цілому. Тому роль і масштаби сприяння держави в різноспрямованому житті АПК підлягають періодичному вдосконалення, подолання численних вертикальних бар'єрів та усунення складних горизонтальних протиріч в багаторівневих зв'язках господарюючих суб'єктів.

Ключові слова: принцип, механізм, інвестиційна активність, АПК, регіональний аспект.

Mustafayev A.

Investment activity APC North region: principles and conditions of mechanisms

Set out a scientific approach to the urgent problem of forming the necessary principles, modalities and mechanisms for accelerating investment APC Northern region. A key role in solving this problem belongs to the state, a radical change in agro-industrial investment policy, since the main function of the state is not only the financial support of the strategically important or strongly backward industries, but also in the provision of the comprehensive care that ensures the effectiveness of investment activities in the economic, social, infrastructure, environmental, and agricultural market system as a whole. Therefore, the role and scope of government assistance in the agricultural life of multidirectional subject to periodic perfection, overcoming numerous vertical barriers and eliminate contradictions in the complex multi-level horizontal linkages businesses.

Keywords: principles, mechanisms, investment activity, agriculture, regional aspect.

Рецензент: Семяшкин Г. М. – доктор экономических наук, профессор, ректор ФГБОУ ДПОС «Институт переподготовки и повышения квалификации работников АПК Республики Коми», г. Сыктывкар, Российская Федерация.

Reviewer: Semyashkyn G. – Professor, Ph.D. of Economics, Rector FGBOU DPOS "Institute training and retraining agricultural workers of the Republic of Komi", Syktyvkar, Russian Federation.

e-mail: insapk@mail.ru

*Статья подана
28.08.2013 г.*

ПАРАДИГМАЛЬНИЙ РОЗВИТОК СИСТЕМИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Досліджено характер зміни парадигм бухгалтерського обліку, проведено аналіз середовища, в якому функціонує система бухгалтерського обліку. Виявлено ключові ознаки, що характеризують формування нової парадигми інтернаціонального бухгалтерського обліку, яка відображає результат впливу на облік інституційного середовища в цілях інформаційного забезпечення процесів глобалізації бізнесу. Визначено роль міжнародних стандартів фінансової звітності як складного інструменту гармонізації регулюючих положень, стандартів бухгалтерського обліку та процедур, пов'язаних зі складанням і поданням фінансових звітів.

Ключові слова: парадигма, парадигма бухгалтерського обліку, ознаки парадигми, інтернаціональний бухгалтерський облік, міжнародні стандарти фінансової звітності.

Постановка проблеми. Система бухгалтерського обліку є складним утворенням, що формується з урахуванням специфічних принципів та ґрунтується на багаторівневих взаємозв'язках теоретичних та методологічних складових. Відповідно теоретико-методологічні підсистеми мають власний особливий характер їх інтерпретації у макро- та мікросередовищі, відображаючи поведінкові ознаки міжнародних та національних систем бухгалтерського обліку, а також облікових систем суб'єктів господарювання. Сукупність теоретичних та методологічних складових системи бухгалтерського обліку з часом змінюється, як правило, під впливом зовнішніх факторів. Процес такої зміни супроводжується утворенням парадигм бухгалтерського обліку, що відображають об'єктивний історичний процес трансформації бухгалтерського обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем розвитку та видозміни парадигм бухгалтерського обліку присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених та науковців таких, як С. Ф. Голов [1, 2], В. В. Єременко [3], В.М. Жук [4], О.П. Кундря-Висоцька [7], Н.М. Малюга [8], М.С. Пушкар [9], О. І. Скаско [7], Я.В. Соколов [11], Т.С. Кун [12] та ін. Основна увага науковців зосереджується на необхідності перегляду діючої парадигми бухгалтерського обліку з урахуванням нових ознак, який ця система набуває в сучасних економічних умовах.

Метою статті є аналіз середовища, в якому функціонує система бухгалтерського обліку, та виявлення ключових ознак, що характеризують формування нової облікової парадигми. Визначення типу парадигми бухгалтерського обліку, що формується в сучасній економіці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Парадигма як явище базується на соціально-психологічних та етичних правилах і нормах. Формування нових облікових парадигм обумовлюється не тільки логічними критеріями суворой наукової теорії, але також філософськими міркуваннями під впливом інституційного середовища.

Парадигма (від грецької *paradeigma* – приклад, зразок) – вихідна концептуальна схема, модель постановки проблем та їх вирішення, методів дослідження, які переважають протягом певного історичного періоду у науковому товаристві [10, с. 977].

Соколов Я.В. зауважує, що при вивченні розвитку науки під парадигмою, як правило, розуміють сукупність поглядів, що характерні для представників певного суспільства [11, с. 63]. Історія науки виступає як співіснування та зміна її парадигм. Т.С. Кун розглядає парадигму, як основу функціонування наукового інституту, що являє собою сукупність узагальнених ідей, гіпотез, методологічних підходів, що підтримуються таким науковим співтовариством, є прийнятними для інших інститутів та оформлені у вигляді наукових теорій [12]. Якщо в межах існуючих теоретич-

них постулатів науковий інститут не може ефективно вирішувати поставлені перед ним задачі, необхідною є зміна його парадигми.

Відповідно, парадигма являє собою історично сформовану систему уявлень, поглядів та понять, що відображають стан розвитку явища у певному соціокультурному середовищі. За словами В.В. Єременко, ядро парадигми складається з вихідних первинних понять, системи основних принципів і законів, а також імовірних гіпотез [3, с. 73].

Парадигми, що розкривають закономірності розвитку бухгалтерського обліку як науково-практичної діяльності, відображають специфічний інституційний вплив на середовище бухгалтерського обліку та носять об'єктивний міжнаціональний характер. Облікові парадигми відображають усталену систему поглядів людства на бухгалтерський облік, як інструмент забезпечення цілей його користувачів (власників капіталу, держави, кредиторів, суспільства).

Історично сформувалися три основні парадигми обліку: уніграфічна, камеральна і диграфічна [11, с. 64]. Уніграфічний облік, або уніграфічна парадигма, базується на процесах пізнання примітивного натуралізму. Характерними ознаками цієї парадигми є натуральний облік реальних господарських фактів з низьким рівнем узагальнення даних. Основними методами обліку переважно є спостереження, перерахунок, оцінка, інвентаризація, зведення даних.

Концепція простого натуралізму, що покладалася в основу уніграфічного обліку, мала значні недоліки в процесах зведення господарських фактів, оскільки не забезпечувала використання єдиного узагальнюючого вимірника та порушувала можливість порівняння облікових даних. Поступове запровадження грошової оцінки супроводжувалося застосуванням в господарській практиці різних валют та обмежувало виявлення юридичного й економічного змісту фактів господарського життя.

Економічні інтереси власників капіталу поставили перед обліком питання створен-

ня системи контролю вкладеної в справу майнової та немайнової власності. Результатом цього став розвиток системи рахунків та введення рахунків, що відображали власні кошти економічного суб'єкта. Такі рахунки протиставлялися матеріальним і стали основою для запровадження в обліку подвійного запису. Уніграфічний облік внаслідок таких новацій зберігся тільки в окремих типах реєстраційних процедур.

Формування диграфічної парадигми відбувалось під впливом економічного зростання XIII–XV ст. Подвійна реєстрація була забезпечена введенням рахунку власних коштів – рахунку Капіталу, а також рахунків прибутків і збитків. В основу диграфічної парадигми покладалася концепція подвійної реєстрації фактів господарського життя, що дозволяла виявити економічний зміст зв'язків між об'єктами обліку та слугувала інтересам власників капіталу. Зокрема, подвійний запис створив основу для виконання контрольних функцій обліку і забезпечив можливість збереження вкладеної в справу власності. Поява подвійного запису в обліку фактично перетворила простий облік на бухгалтерський. Розвиток диграфічної парадигми супроводжувався формуванням сталої системи облікових понять, введенням спеціальних категорій, методів і процедур.

Камеральний облік з точки зору істориків, існував паралельно з уніграфічним і диграфічним [11, с. 206]. Прихильники камеральної парадигми зауважували на таких її позитивних ознаках як можливість відображення фактів, що тільки відбудуться в господарському житті суб'єкта. У камеральному обліку основна роль відводилася касовим і розрахунковим операціям. Крім цього вівся облік витрат для формування кошторису та аналізу його зміни.

Науковцями виділяється стара (період існування з XII ст. до середини XVIII ст. для обліку надходження та витрачання грошових коштів в касі) й нова (вперше описана в праці М. Пуехберга (1762), основна ідея полягала у формуванні бюджету доходів і видатків, у трансформованій

формі застосовується до сьогодні) камеральна бухгалтерія [11, с. 206-208]. Ще одним етапом розвитку камеральної бухгалтерії є константна бухгалтерія (розвивалася, починаючи з середини XIX ст. Ф. Вілла і А. Тонцигом, які намагалися створити єдину систему патрімонального та камерального обліку).

В сучасних наукових працях автори, як правило, вказують на нагальну необхідність перегляду наявних парадигм та пропонують власний підхід до формування парадигми бухгалтерського обліку. Зокрема, досліджуючи історично сформовані облікові парадигми, автори пропонують власні підходи до формування нових парадигм. Так, Н.М. Малюга наводить п'ять парадигм бухгалтерського обліку, серед них: проста натуральна бухгалтерія, камеральна бухгалтерія, проста монетарна бухгалтерія, подвійна статична бухгалтерія, подвійна динамічна бухгалтерія [8, с.19]. Пропонуючи нову парадигму бухгалтерського обліку, автор називає її подвійною інформаційною динамікою та пояснює суть з точки зору зміни способів виробництва, техніки обліку внаслідок використання нових інформаційних технологій та появи нових облікових об'єктів (зокрема, нематеріальних активів). Автор підтримує оцінку активів переважно за ринковою вартістю в цілях визначення реальної ринкової вартості підприємства.

Жук В.М., досліджуючи генезис парадигм бухгалтерського обліку, виділяє в якості критерію зміни парадигми зміну підходів до управління на наддержавному, національному та корпоративному рівнях [4, с. 174]. Таку зміну автор пов'язує зі зростаючими факторами глобальної соціально-орієнтованої економіки, новими соціальними вимогами та стандартами, потребою у новій інформації.

Запропонована В.М. Жуком парадигма бухгалтерського обліку економіки гармонійного розвитку базується на ідеях фізичної економії, що з позиції автора повинні забезпечуватися формуванням якісно нових Міжнародних стандартів фінансової звітності (далі – МСФЗ), в основі яких має визначатися пріоритет показників реальної економіки,

природно-ресурсний та біологічний потенціал [4, с. 176-177].

Розвиваючи ідеї зміни парадигми обліку в економіці знань, М.С. Пушкар зосереджує увагу на необхідності інтелектуалізації обліку, що є основою створення суб'єктами господарювання додаткової вартості через знання [9, с.49]. Власний підхід до оновлення класичної парадигми бухгалтерського обліку пропонують О.П. Кундря-Висоцька та О.І. Скаско. Зокрема автори зауважують, що процес оновлення парадигми повинен відбуватися на основі таких передумов, як диференціація вимог до фінансової звітності; оновлення облікових номенклатур та методики; активна позиція облікової спільноти, безперервна професійна освіта [7, с. 177-179].

Аналіз змісту наведених вище парадигм свідчить про підвищену увагу авторів до нових об'єктів обліку та міжнародних стандартів. У тому ж напрямі наводить пропозиції С.Ф. Голов. Зокрема, автор розвиває власний підхід до розвитку системи бухгалтерського обліку і пропонує виділяти стратегічно орієнтовану систему обліку на рівні підприємства та глобальну систему бухгалтерського обліку [1, с. 453; 2, с. 18-22].

Теоретичне обґрунтування розвитку парадигм на сучасному етапі функціонування системи бухгалтерського обліку свідчить про переважне зосередження уваги авторів на специфічних властивостях економічних систем з урахуванням типів виробництв, способів облікової обробки даних, інформаційних підсистем обліку для управлінських цілей.

Позиції вітчизняних вчених щодо формування таких парадигм як парадигма бухгалтерського обліку економіки гармонійного розвитку, парадигма подвійної інформаційної динаміки, інтелектуальна система обліку, стратегічно орієнтована система обліку є слушними та відображають актуальні напрями видозмін в бухгалтерському обліку, разом з тим вони відображають локальні позиції розвитку облікової системи та не носять всеохоплюючого характеру. Це обмежує можливість їх розгляду в якості парадигм бухгалтерського обліку та дозволяє радше віднести їх до складу облікових концепцій.

Серед розглянутих концептуальних підходів до розвитку системи бухгалтерського

обліку все більше наукових позицій стосується запровадження МСФЗ.

Крім цього процеси, що опосередковують особливості нормативного регулювання системи бухгалтерського обліку в Україні та країнах світу, підтверджують, активно поширення МСФЗ як основи складання та подання фінансової інформації для переважної більшості груп користувачів. МСФЗ застосовуються більшістю країн світу безпосередньо або в якості основи для розробки національних стандартів. Швидкість їх впровадження свідчить про цілеспрямоване лобювання інтересів інтернаціональних власників капіталу на рівні урядів країн задля забезпечення глобалізації бізнесу.

В Україні впровадження МСФЗ передбачене Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (далі – Закон). Зокрема, міжнародні стандарти застосовуються для складання фінансової звіт-

ності та консолідованої фінансової обов'язково публічними акціонерними товариствами, банками, страховиками, а також підприємствами, які провадять господарську діяльність за видами, перелік яких визначається КМУ [5, ст. 12-1].

Відповідно на основі концепції запровадження міжнародних стандартів фінансової звітності на рівні країн світу формується нова сучасна парадигма інтернаціонального бухгалтерського обліку. Парадигма інтернаціонального бухгалтерського обліку являє собою сформовану систему наукових теорій, постулатів та методологічних підходів, що відображають результат впливу на нього інституційного середовища в цілях інформаційного забезпечення процесів глобалізації бізнесу.

Новоутворена парадигма інтернаціонального бухгалтерського обліку володіє власними ознаками на рівні елементів облікової системи (табл. 1).

Т а б л и ц я 1

Ознаки парадигми інтернаціонального бухгалтерського обліку

№ з/п	Ознака	Характеристика
1	Мета ведення бухгалтерського обліку	надання користувачам для прийняття економічних рішень повної, правдивої та неупередженої інформації щодо фінансового стану та результатів господарської діяльності
2	Завдання бухгалтерського обліку	<ul style="list-style-type: none"> - фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій у первинних документах та наступне збереження оброблених документів, реєстрів і звітності протягом встановлених строків; - систематизація та відображення інформації в реєстрах синтетичного та аналітичного обліку шляхом подвійного запису їх на взаємопов'язаних рахунках бухгалтерського обліку; - контроль за відображенням господарських операцій; - складання і подання у встановлені строки фінансової звітності; - надання інформації для прийняття рішень щодо придбання, продажу або утримання інструментів власного капіталу та боргових інструментів
3	Мета фінансової звітності	надання фінансової інформації щодо діяльності суб'єкта господарювання, яка є корисною для дійсних та потенційних інвесторів, позикодавців та інших кредиторів
4	Предмет обліку	Стан майна та джерел його утворення, зміни у цьому стані, обумовлені господарською діяльністю підприємства
5	Об'єкти обліку та звітності	Майно економічного суб'єкта та джерела його утворення (зокрема, активи, зобов'язання, капітал, доходи і витрати), господарські процеси та явища, що можуть бути виражені в грошовій оцінці та задокументовані. Активи та витрати повинні включати капіталоутворюючі об'єкти
6	Оцінка об'єктів обліку	Переважно ринкова або справедлива вартість об'єктів обліку
7	Техніка ведення обліку	Базується на методі подвійного відображення фактів господарського життя на основі застосування управлінських інформаційних систем і технологій
8	Стандарти обліку	Переважне застосування міжнародних стандартів фінансової звітності або національних стандартів (положень), наближених до них

Наведені ознаки парадигми інтернаціонального бухгалтерського обліку свідчать про переважне спрямування цілей і завдань ведення обліку та складання звітності на забезпечення інтересів власників капіталу. Зокрема, спостерігається переважна орієнтація на інвестиційні процеси, здатність покриття зобов'язань, що пов'язана з операціями купівлі, утримування або продажу інвестицій в капітал, оцінку спроможності підприємства сплачувати заробітну плату, забезпеченість позикових сум, визначення сум прибутку та дивідендів. Відповідно, парадигма інтернаціонального бухгалтерського обліку забезпечує процеси глобалізації бізнесу та відображає інтереси міжнаціональних власників капіталу.

Основною рушійною силою формування нової парадигми бухгалтерського обліку стала діяльність Ради з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (РМСБО) та розробка МСФЗ. Як зазначає РМСБО, фінансові звіти складаються багатьма суб'єктами господарювання і надаються зовнішнім користувачам у різних країнах світу [6]. Такі фінансові звіти відрізняються між собою через соціальні, економічні та законодавчі особливості, притаманні кожній країні.

Для того, щоб зменшити відмінність у підходах до використання різних визначень елементів фінансових звітів (активів, зобов'язань, власного капіталу, доходу, витрат), різних критеріїв визнання звітних статей, вибору різних баз оцінки, обсягу фінансових звітів та розкриття в них інформації РМСБО запровадила складний інструмент гармонізації регулюючих положень, стандартів бухгалтерського обліку та процедур, пов'язаних зі складанням і поданням фінансових звітів. Таким інструментом стали МСФЗ, які надали регулюючі положення на рівні фінансових звітів, що складаються з метою надання інформації, корисної для прийняття економічних рішень.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, можна констатувати формування в обліковому середовищі нової парадигми – парадигми інтернаціонального бухгалтерського обліку. Інтернаціональна парадигма являє собою систему наукових теорій, постулатів та методологічних підходів, що відображають результат впливу на бухгалтерський облік інституційного середовища в цілях інформаційного забезпечення процесів глобалізації бізнесу.

Література

1. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку [Текст] / С.Ф. Голов / Міжн. ін-т менеджм. (МІМ-Київ). - К.: ЦУЛ, 2007. - 522 с.
2. Голов С.Ф. Сучасний стан та перспективи розвитку бухгалтерського обліку в Україні [Текст] / Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д.е.н. за спец. 08.00.09 – Київ, 2009. – 36 с.
3. Єременко В.В. Сучасна парадигма економічної науки / В.В. Єременко // Економіка України. - 1994. - №3. - С.72-76.
4. Жук В.М. Парадигма бухгалтерського обліку економіки гармонійного розвитку / В.М. Жук // Зб. наук. праць. – Луцьк: ЛНТУ. – 2009. – Вип. 6(24). - С. 171-182.
5. Закон України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні” від 16.07.1999 р. №996–XIV зі зм. і доп. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
6. Концептуальна основа фінансової звітності [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/929_009
7. Кундря-Висоцька О.П., Скаско О.І. Якісні характеристики сучасної парадигми обліку / О.П. Кундря-Висоцька, О.І. Скаско // Вісник УБС НБУ - № 2 (5) 2009. – С.177-179.
8. Малюга Н.М. Концепція розвитку бухгалтерського обліку в Україні теоретико-методологічні основи: Наук. доповідь. [Текст] / Н.М. Малюга - Житомир: ЖДТУ, 2006. – 84 с.
9. Пушкар М.С. Створення інтелектуальної системи обліку: монографія. [Текст] / М.С. Пушкар / Карт-бланш. - Т.: Карт-бланш, 2007. - 152 с.
10. Советский энциклопедический словарь. [Текст] – М.: «Советская Энциклопедия», 1980. - 1600с.
11. Соколов Я.В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней: Учебн. пособие для вузов. [Текст] – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1996. - 638 с.
12. Kuhn T.S. «The Function of Dogma in Scientific Research». Pp. 347-69 in A. C. Crombie (ed.). Scientific Change (Symposium on the History of Science, University of Oxford, 9-15 July 1961). New York and London: Basic Books and Heineman, 1963.

References

1. Golov S.F. Buhgalters'kyj oblik v Ukraini: analiz stanu ta perspektyvy rozvytku

[Tekst] / S.F. Golov / Mizhn. in-t menedzhm. (MIM-Kyi'v). - K.: CUL, 2007. - 522 c.

2. Golov S.F. Suchasnyj stan ta perspektyvy rozvytku buhgalters'kogo obliku v Ukraini [Tekst] / Avtoref. dys. na zdob. nauk. stup. d.e.n. za spec. 08.00.09 – Kyi'v, 2009. – 36 s.

3. Jeremenko V.V. Suchasna paradygma ekonomichnoi' nauky / V.V. Jeremenko // Ekonomika Ukrainy. – 1994. - №3. - S.72-76.

4. Zhuk V.M. Paradygma buhgalters'kogo obliku ekonomiky garmonijnogo rozvytku / V.M. Zhuk // Zb. nauk. prac'. – Luc'k: LNTU. – 2009. – Vyp. 6(24). - S. 171-182.

5. Zakon Ukrainy "Pro buhgalters'kyj oblik i finansovu zvitnist' v Ukraini" vid 16.07.1999 r. №996–HIV zi zm. i dop. [Elektronnyj resurs]. Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

6. Konceptual'na osnova finansovoi' zvitnosti [Elektronnyj resurs]. Rezhym dostupu: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/929_009

7. Kundrja-Vysoc'ka O.P., Skasko O.I. Jakisni harakterystyky suchasnoi' paradygmy

obliku / O.P. Kundrja-Vysoc'ka, O.I. Skasko // Visnyk UBS NBU - № 2 (5) 2009. – S.177-179.

8. Maljuga N.M. Koncepcija rozvytku buhgalters'kogo obliku v Ukraini teoretyko-metodologichni osnovy: Nauk. dopovid'. [Tekst] / N.M. Maljuga - Zhytomyr: ZhDTU, 2006. – 84 s.

9. Pushkar M.S. Stvorennja intelektual'noi' systemy obliku: monografija. [Tekst] / M.S. Pushkar / Kart-blansh. - T.: Kart-blansh, 2007. - 152 s.

10. Sovetskij jenciklopedicheskij slovar'. [Tekst] – M.: «Sovetskaja Jenciklopedija», 1980. - 1600s.

11. Sokolov Ja.V. Buhgalterskij uchet: ot istokov do nashih dnei: Uchebn. posobie dlja vuzov. [Tekst] – M.: Audit, JuNITI, 1996. - 638 s.

12. Kuhn T.S. «The Function of Dogma in Scientific Research». Pp. 347-69 in A. C. Crombie (ed.). Scientific Change (Symposium on the History of Science, University of Oxford, 9-15 July 1961). New York and London: Basic Books and Heineman, 1963.

Шигун М.М.

Парадигмальное развитие системы бухгалтерского учета

Исследован характер изменения парадигм бухгалтерского учета, проведен анализ среды функционирования системы бухгалтерского учета. Выявлены ключевые признаки, характеризующие формирование новой парадигмы интернационального бухгалтерского учета, которая отражает результат влияния на учет институциональной среды в целях информационного обеспечения процессов глобализации бизнеса. Определена роль международных стандартов финансовой отчетности как сложного инструмента гармонизации регулирующих положений, стандартов бухгалтерского учета и процедур, связанных с составлением и предоставлением финансовой отчетности.

Ключевые слова: парадигма, парадигма бухгалтерского учета, признаки парадигмы, интернациональный бухгалтерский учет, международные стандарты финансовой отчетности.

Shygun M.

Paradigm development of an accounting system

The essence of the accounting paradigms change has been researched as well as the analysis of the environment in which the accounting system is functioning has been made. The key features characterizing the formation of a new accounting paradigm of international accounting have been revealed. This new paradigm reflects the result of impact of institutional environment into accounting with the aim of providing the information communication in the process of business globalization. The role of International Financial Reporting Standards (IFRS) as the complex harmonization tool of the regulations, accounting standards and the procedures connected with the financial statements compilation and presentation has been detected.

Keywords: paradigm, accounting paradigm, paradigm features, international accounting, international financial reporting standards.

Рецензент: Житний П. Є. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Фінансовий облік та банківська справа» Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Луганськ, Україна.

Reviewer: Zhitniy P. – Professor, Ph.D. of Economics, Head of Financial Accounting & Banking Department Luhansk Taras Shevchenko National University, Luhansk, Ukraine.

e-mail: info@luguniv.edu.ua

Стаття подана
16.04.2013 р.

УДК 338.242.42

БУРЛУЦЬКИЙ С.В., БУРЛУЦЬКА С.В.

МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ РЕФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

В статті сформоване методологічного підґрунтя реформування соціальних стандартів з урахуванням регіональної специфіки функціонування домогосподарств. Встановлено, що ліквідація «пастки бідності» можлива за рахунок введення неоподаткованого мінімуму у розмірі прожиткового мінімуму. Доведено, що регіональна мінімальна заробітна плата, мінімальна пенсія за віком та неоподаткований мінімум встановлені на рівні прожиткового мінімуму забезпечить підвищення ефективності функціонування підсистеми пропозиції домогосподарства. Запропонована концепція забезпечує цілісність системи державних соціальних стандартів та повністю відповідає конституційним нормам.

Ключові слова: соціальний стандарт, пастка бідності, прожитковий мінімум, неоподаткований мінімум, домогосподарство, підсистема пропозиції.

Постановка проблеми. Реалізація соціальної політики має чітко визначений регіональний характер. Це обумовлено сучасним розумінням регіону не тільки як територіальної складової національної економіки, а як визначеною сукупністю соціально-економічних умов відтворення людського капіталу. Урахування специфіки регіонів за природно-кліматичними, виробничими, екологічними умовами, особливостями реалізації соціальних та побутових потреб визначає необхідність розробки не тільки регіональних соціальних програм у межах загальної соціальної політики держави. Перш за все існує гостра необхідність у соціальних нормативах, диференційованих за регіональним принципом. Глобальність сформульованих проблем не дозволяє знайти їх розв'язання за допомогою окремих інструментів, або тактичних заходів держави. Все це потребує теоретико-методологічної підтримки з боку науки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед робіт присвячених теоретичними та прикладними питанням економічного та соціального розвитку регіонів, дослідженням процесів формування соціальної політики та подолання бідності, звертають на себе увагу публікації зарубіжних та вітчизняних фахівців: Г. Еспінг-Андерсена [1], Р.Нуреева [2], Е. Лібанової [3], А. Жуковської [4], О. Євсєвої [5], С. Пакуліна [6], М. Папієва [7]

В роботах зазначених авторів неодноразово підкреслювалась необхідність системної перебудови всього механізму

соціальної політики. Кризисна ситуація в соціальній сфері потребує негайних дій з боку держави: формування довгострокової програми оптимізації соціальної політики, розробка відповідної інституційної інфраструктури. Однак, не зважаючи на різноманітність та комплексність наявних досліджень проблема регіональної диференціації заходів та інструментів реалізації соціальної підтримки не знайшла свого розв'язання у методологічному та методичному аспектах.

Мета статті полягає у формуванні методологічного підґрунтя реформування соціальних стандартів з урахуванням регіональної специфіки функціонування домогосподарств, як базових суб'єктів економічних відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальна підтримка домогосподарств в умовах будь-якої економічної системи може бути описана сукупністю характеристик. Вони мають, перш за все, системний характер і відображають вплив держави на домогосподарства як підпорядковані системи. Цей вплив спрямований на забезпечення стабільності соціально-економічних відносин, що і обумовлює його специфічність.

По-перше, мета соціальної підтримки домогосподарства – це забезпечення його нормального функціонування, досягнення стабільності гомеостатичних підсистем попиту та пропозиції. В цьому аспекті всі заходи соціальної підтримки, пов'язані з професійними захворюваннями, безробіттям, материнством або великою кількістю

дітей у сім'ї, спрямовані на запобігання та скорочення ризику дестабілізації гомеостату. Загроза такої дестабілізації виникає за умов невідповідності доходу домогосподарства його потребам. Причинами можуть бути як часткова або тимчасова втрата конкурентоспроможності ресурсів домогосподарства на ринку, так і загальний дефіцит коштів, викликаний, наприклад, великою кількістю утриманців.

По-друге, існуюча вітчизняна соціальна підтримка перманентно спрямована на домогосподарства з порушеною дією гомеостату. Мінімізація обсягу соціальних надходжень запобігає тільки «паралічу» підсистем домогосподарства та майже не спрямована на відновлення його механізму саморегуляції.

По-третє, в розвинутих країнах система соціальної підтримки спрямована на забезпечення нормального функціонування гомеостатичних підсистем, а не на підміну їх дії. Метою більшості соціальних програм є відновлення конкурентоспроможності домогосподарств на ринку та (або) створення умов, за яких наявні ресурсні можливості будуть відповідати поточним потребам. Обов'язковою умовою є також доступність таких соціальних програм усім домогосподарствам.

Наведені характеристики системи соціальної підтримки домогосподарств призводять до невтішного висновку. Існуюча вітчизняна модель є «остаточною» за своєю сутністю. Її ціль не прогресивний розвиток, а запобігання погіршенню існуючого стану. Можна впевнено констатувати, що система соціальної підтримки в Україні є підґрунтям формування «пастки бідності».

В класичному розумінні «пастка бідності» характеризує ситуацію, коли підвищення доходу суб'єкта економіки викликає втрату державних пільг або соціальних допомог. Добробут в такому випадку не тільки не підвищується, а може навіть скорочуватися. В Україні значне зростання державних витрат на соціальні цілі призводить лише до незначного скорочення бідності. Соціальні програми сприяють запобіганню нужденності, але

не забезпечують вихід з бідності. Наприклад, підвищення соціальних виплат пов'язаних з народженням дитини, повинне крім стимулюючого ефекту в демографічній площині забезпечувати домогосподарство додатковими коштами на певний період. Але жінка після декретної відпустки майже не спроможна відновити свою конкурентоздатність на ринку праці або це відновлення пов'язане з значними витратами. Ще більше погіршується ситуація, коли до народження дитини жінка взагалі не мала роботи. До того ж в бідних домогосподарствах народження дитини може розглядатися взагалі як джерело отримання додаткового доходу. Отже ефект цієї соціальної програми проявляється тільки у короткостроковому періоді – на час отримання державних виплат. У довгостроковому періоді створюються передумови до посилення бідності.

Ще одним прикладом є система охорони здоров'я в Україні. Медичне обслуговування є безкоштовним тільки номінально. Для отримання якісної медичної допомоги потрібні додаткові, а іноді і дуже значні витрати. Бідні домогосподарства не спроможні в повному обсязі фінансувати медичні послуги, а отже отримують їх або в неповному обсязі, або взагалі відмовляються від них. «Безкоштовне» медичне обслуговування в поточній формі може призводити до зубожіння бідних домогосподарств або ще більшої втрати здоров'я та виключення з ринку праці. Такі «медичні пастки бідності» знаходять свій прояв не тільки в пострадянських країнах, але і в системах з розвинутим медичним страхуванням [8].

Для побудови ефективної системи соціальної підтримки, ліквідації «пастки бідності» та інших інституційних пасток необхідна ідентифікація некризисного (нормального) стану домогосподарства та його підсистем. Адекватний гнучкий прожитковий мінімум є тільки першою складовою ідентифікації. Необхідні додаткові індикатори для визначення пев-

них соціальних дефіцитів, які не дозволяють домогосподарству подолати бідність. Розв'язання цієї проблеми викликає найбільші теоретичні та методологічні труднощі у трансформаційних економіках. Надширокий діапазон можливих станів домогосподарства такої економіки обумовлюється сукупністю чинників: диференціацією участі у суспільному виробництві та відмінностями у джерелах доходу; рівнем потреб та можливостей їх задоволення; просторовою та соціальною мобільністю зв'язків внутрішніх та зовнішніх зв'язків. Це розмаїття чинників та результатів їх дії може бути настільки великим та суттєвим, що неможливо створити повністю адекватну систему соціальної підтримки. Адаптація інструментів соціальної політики до різних соціальних дефіцитів має також економічні обмеження. Використання певних соціальних технологій стає неможливим або ускладнюється при обмеженнях в фінансуванні.

Дослідження попередніх розділів демонструють, що існуюча система соціального забезпечення в Україні спроможна надати певний захист тільки незначній частині домогосподарств. Що найголовніше, найнужденні прошарки суспільства знаходяться поза межами соціальних програм. Виникає інституціональний конфлікт між формальними нормами та принципами соціального забезпечення сформованими в радянський період та реаліями ринкового типу господарства. Соціальні інструменти дієві в плановій економічній системі не можуть і не повинні нормально функціонувати в поточних умовах. У той же час очікування більшості населення щодо форм та рівня соціальної підтримки базуються саме на радянському досвіді. За таких умов експорт навіть успішних та дієвих закордонних сучасних інститутів соціальної підтримки не дасть позитивних результатів.

Концепція гнучкого прожиткового мінімуму як базового соціального стандарту створює певну матрицю діагности-

ки некризисного (нормального) стану домогосподарства. Гнучкість прожиткового мінімуму дозволяє визначити всі варіації цього нормального стану та створити базис для інших соціальних стандартів.

Першим з похідних соціальних стандартів є мінімальна заробітна плата – державна соціальна гарантія, обов'язкова на всій території України для підприємств усіх форм власності і господарювання та фізичних осіб, які використовують працю найманих працівників [9]. Мінімальна заробітна плата встановлюється у розмірі не нижчому від розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Так, з 01.04.2012 р. по 30.06.2012 р. офіційний рівень прожиткового мінімуму і відповідної мінімальної заробітної плати складав 1094 грн на місяць.

Формально відповідність закладена у законодавстві виконується, але мінімальна заробітна плата – це тільки номінальний показник. Фактично працівник отримує суму коштів скорочену на податок на доходи фізичних осіб, внески до Профспілок та внески до загальнодержавного фонду соціального страхування. Внески до страхових фондів враховуються у прожитковому мінімумі для працездатних осіб, а інші відрахування – ні. Отже, за умов діючих норм оподаткування та профспілкових внесків, працівник отримує мінімум на 15% менше ніж потрібно для забезпечення нормального функціонування організму працездатної людини, збереження її здоров'я набору продуктів харчування, мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості.

Слід враховувати наявність податкових соціальних пільг які зменшують суму загального місячного оподаткованого доходу. Згідно норм Податкового кодексу, податкова соціальна пільга застосовується до такого доходу, нарахованого на користь платника податку про-

тягом звітнього податкового місяця, як заробітна плата (інші прирівняні до неї відповідно до законодавства виплати, компенсації та винагороди), якщо його розмір не перевищує суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітнього податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень [10]. Однак перехідними положеннями Податкового кодексу встановлено, що до 2015 року податкова пільга складатиме тільки 50% прожиткового мінімуму. До того ж при розрахунку пільги базою є не поточне значення прожиткового мінімуму, а величина встановлена на початок року. Для 2012 року така пільга складатиме 536,5 грн. Якщо з мінімальної заробітної плати відняти соціальні внески (3,6%) та податкову пільгу, то після оподаткування робітник отримає 976,91 грн. Ця сума менша за прожитковий мінімум, а отже функції мінімальної зарплати закріплені законодавчо не виконуються. Після закінчення терміну дії перехідних положень ситуа-

ція виправиться, але додатково з'явиться ще одна проблема напряму пов'язана з інституційною «пасткою бідності».

Умовою застосування податкової пільги для працездатної особи є дохід в сумі 140 відсотків від прожиткового мінімуму – 1500 грн для 2012 року. Рівень податкової пільги вважатимемо рівним 100%. Порівняння результатів оподаткування двох майже однакових сум доходу 1500 грн та 1501 грн призводить до дуже невісного висновку (табл.1). Збільшення нарахованого доходу на 1 грн. призводить до скорочення чистого доходу робітника на 160,1 грн. Існуючий механізм надання соціальної пільги є чистим прикладом «пастки бідності» та справляє дестимуляційний вплив. Не має сенсу працювати краще (більше, продуктивніше) і отримувати більшу заробітну плату. Цей приклад підтверджує те, що соціальна політика не є стимулюючою. Існуючий механізм пільг не сприяє підвищенню ефективності підсистеми пропозиції гомеостату домогосподарства і формує утриманські настрої.

Таблиця 1

Інституційна «пастка бідності» при наданні податкової соціальної пільги

Показник	Пільгова межа	Відсутність пільг
Нарахований дохід (заробітна плата), грн	1500	1501
Відрахування у загальнодержавний фонд соціального страхування (3,6%), грн	54	54,036
Податкова соціальна пільга, грн	1073	-
Дохід після оподаткування, грн	1390,1	1229,9

Ліквідувати наявну «пастку бідності» можливо за рахунок введення неоподаткованого мінімуму у розмірі прожиткового мінімуму. При такому варіанті дій звісно держава недоотримає надходжень в бюджет за податком на доходи фізичних осіб. Але з іншого боку зростуть чисті доходи робітників після оподаткування та зменшиться необхідність у додатковій соціальній підтримці.

Додатково існуючому механізму встановлення мінімальної заробітної плати притаманні недоліки аналогічні єдиному прожитковому мінімуму. В регіонах з більш високою вартістю життя

мінімальна заробітна плата не забезпечить мінімальних умов відтворення особи. Використання гнучкого підходу до визначення прожиткового мінімуму та встановлення гнучких рівнів мінімальної оплати праці дозволить розв'язати проблему.

Другою соціальною гарантією є мінімальна пенсія за віком. Її розмір встановлюється на рівні прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність при наявності страхового стажу у чоловіків 25, а у жінок 20 років. Використання нормативів гнучкого прожиткового мінімуму викличе автоматичне під-

вищення пенсій за віком потребує збільшення видаткової частини Пенсійного фонду України. Додаткові кошти для фінансування додаткових видатків можуть бути отримані тільки за умов реалізації попередньої пропозиції. Підвищення мінімальних зарплат до рівня гнучкого прожиткового мінімуму збільшить відповідні відрахування робітників та робо-

тодавців у Пенсійний фонд та забезпечать його додатковими коштами. Зв'язок похідних соціальних стандартів з гнучким прожитковим мінімумом являє собою концепцію подальшого реформування системи соціальної підтримки (рис. 1).

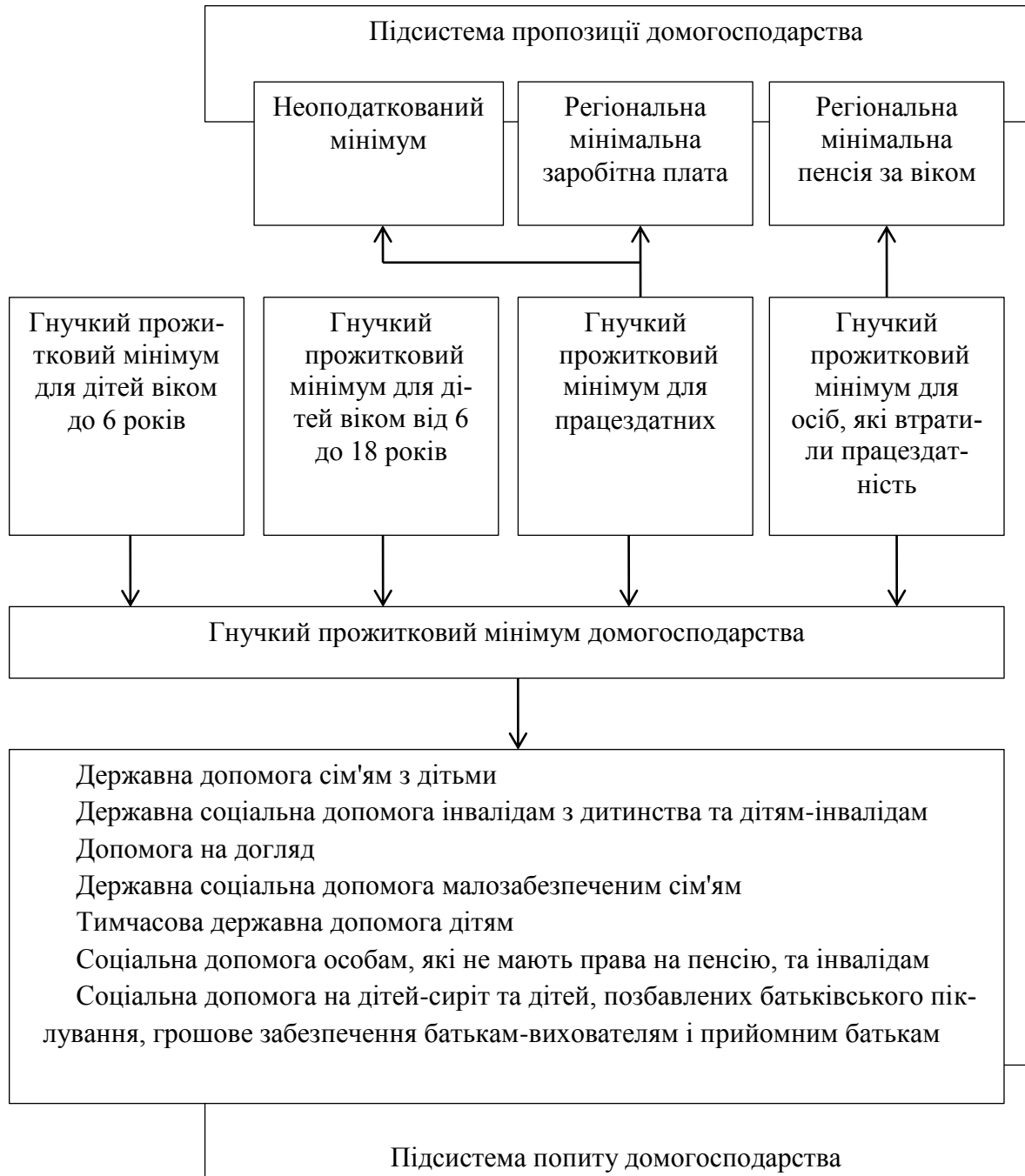

Рис.1. Напрями подальшого реформування похідних соціальних стандартів

Регіональна мінімальна заробітна плата, мінімальна пенсія за віком та не-

оподаткований мінімум на рівні прожиткового мінімуму забезпечить підвищення

ефективності функціонування підсистеми пропозиції домогосподарства. Пенсійні виплати пов'язані з втратою працездатності, з першого погляду, не можуть бути віднесені до підсистеми пропозиції. Приймаючи до уваги зазначене вище, умовою отримання пенсії за віком є наявність страхового стажу – показника участі підсистеми пропозиції на ринку праці.

Гнучкі прожиткові мінімуми для окремих соціально-демографічних груп дають можливість перейти до гнучкого прожиткового мінімуму домогосподарства. При визначенні обсягу багатьох соціальних допомог в розрахунках використовується сукупний дохід домогосподарства. Мінімальну межу такого доходу (життєвий мінімум домогосподарства) можливо розрахувати, як суму гнучких прожиткових мінімумів членів домогосподарства, обчислених з урахуванням фактичних характеристик належного житла та комунальної інфраструктури.

У більшості випадків обсяг соціальних допомог повинен забезпечити саме такий мінімальний добробут. Використання гнучкого прожиткового мінімуму домогосподарства як цільової функції системи соціальної допомоги дозволить відмовитися від житлових субсидій та спростити відповідні фінансові механізми.

Детальний аналіз механізму використання гнучкого прожиткового мінімуму як базового соціального стандарту призводить до висновку про можливість подолання основних недоліків закріплених існуючим законодавством. Запропонована концепція дозволить забезпечити цілісність системи державних соціальних стандартів, повністю реалізувати ряд відповідних конституційних норм. Будь які організаційні зміни у механізмі соціальної підтримки домогосподарств повинні забезпечуватися відповідним інституційним підґрунтям та нормативно-законодавчою базою.

У Податковому Кодексі України перегляду підлягатиме стаття 169 «Перерахунок податку та податкові соціальні

пільги». А саме підпункт 169.1 потрібно викласти так: з урахуванням норм абзацу першого підпункту 169.4.1 пункту 169.4 цієї статті платник податку має право на зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу, отриманого від одного роботодавця у вигляді заробітної плати, на суму гнучкого прожиткового мінімуму розрахованого по місцю реєстрації [10]. Це, як вказувалося раніш, унеможливить виникнення інституційної «пастки бідності» та скоротить дестимулюючий ефект соціальних податкових пільг.

У другому розділі Закону України «Про оплату праці» в статті 9 потрібно внести корективи для забезпечення відповідності закріплених соціальних норм базовому соціальному стандарту.

Передбачається таке формулювання: розмір мінімальної заробітної плати встановлюється Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України не рідше одного разу на рік у Законі про Державний бюджет України з урахуванням пропозицій, вироблених шляхом переговорів, представників професійних спілок, роботодавців, які об'єдналися для ведення колективних переговорів і укладення генеральної угоди, та переглядається залежно від зміни розміру гнучкого прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Законодавче закріплення концепції «гнучкого прожиткового мінімуму» дозволить створити базу для подальшого реформування пов'язаного законодавства та реалізувати весь комплекс заходів щодо побудови сучасної системи соціальної підтримки домогосподарств. Зрозуміло, що це тільки перший крок на складному шляху побудови сучасної соціальної держави. Але без термінової зміни вектору соціальної підтримки домогосподарств прогресивний розвиток України, формування реального добробуту буде неможливим.

Література

1. Esping-Andersen G. The Three Worlds of Welfare Capitalism / G. Esping-Andersen // Cambridge: Polity Press, 1990. - 45 p.
2. Социальное рыночное хозяйство: концепция, практический опыт и перспективы применения в России / Под общ ред Нуреева Р.М. // М.: ГУ-ВШЭ, 2007 – 325 с.
3. Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків (колективна науково-аналітична монографія) / За ред. Е.М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, Держкомстат України, 2010. – 496 с.
4. Жуковська А. Аналіз вітчизняної системи соціальних стандартів і гарантій як базових елементів соціальної політики держави / А. Жуковська // Економічний аналіз, 2011. – Випуск 9(ч.2) – С. 180-183
5. Євсєєва О. Соціальні стандарти як функціональні орієнтири розвитку соціальної сфери / О. Євсєєва // Вісник економіки транспорту і промисловості, 2011. - №34. – С.375-378
6. Пакулін С.Л. Трансформація економіки і розвиток соціальної сфери / С.Л. Пакулін // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. Випуск 263: В 9 т. – Том V. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2010. – С. 1337-1341.
7. Папієв М. Світовий досвід застосування соціальних стандартів /М. Папієв// Економіка України: - 2004. -№ 1 – С. 4-8.
8. Whitehead M. Developing the policy response to inequities in health: a global perspective / Whitehead M., Dahlgren G., Gilson L. // In: Evans Tet al., eds. Challenging inequities in health: from ethics to action. – New York: Oxford University Press, 2001. – P. 308-324.
9. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР // Відомості Верховної Ради України . – 1995. – № 17. – Ст. 121. – (Зі змін. і доп.).

10. Податковий кодекс України: Закон України від 2.12.2010 р. № 2755-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 92, т. 1. – Ст. 3248. – (Зі змін та доп.).

References

1. Esping-Andersen G. The Three Worlds of Welfare Capitalism / G. Esping-Andersen // Cambridge: Polity Press, 1990. - 45 p.
2. Social market economy: the concept, practical experience and application prospects in Russia / Under общ ред Nureeva P.M. M.: GU-VShE, 2007 – 325 p.
3. Human development in Ukraine: minimization of social risks(collective scientifically-analytical monograph) / E.M. Libanova. - K.: Int of demography and social researches the name of M.B.Ptuhi of NAC of Ukraine, 2010. - 496 p.
4. Zhukovs'kyi A. Analysis of the home system of social standards and guarantees as base ingredients of social politics of the state / of A. Zhukovs'kyi // the Economic analysis, 2011. it is Producing 9(p.2) - P. 180-183
5. Evseeva O. The social standards as functional reference-points of development of social sphere / O. Evseeva // Announcer of economy of transport and industry, 2011. - №34. - P.375-378
6. Pakulin S.L. Transformation of economy and development of social sphere [Text] / S.L. Pakulin // Economy: problems of theory and practice : Collection of scientific works. Producing 263: In 9 т. it is Tom V. it is Dnipropetrovsk: DNU, 2010. - P. 1337-1341.
7. Papiiev M. World experience of application of social standards /M. Papiiev // Economy of Ukraine : - 2004. -№ 1 - P. 4-8.
8. Whitehead M. Developing the policy response to inequities in health: a global perspective / Whitehead M., Dahlgren G., Gilson L. // In: Evans Tet al., eds. Challenging inequities in health: from ethics to action. – New York: Oxford University Press, 2001. – P. 308-324.

9. About the remuneration of labour :
Law of Ukraine from 24.03.1995 № to
108/95-ВР // of List of Supreme soviet of
Ukraine. - 1995. - № 17. it is Century 121. -
(From changes.).

10. Internal revenue code of Ukraine :
Law of Ukraine from 2.12.2010 № 2755 -
VI // the Official announcer of Ukraine. -
2010. - № 92, т. 1. it is Century 3248. -
(From changes).

Бурлуцкий С. В., Бурлуцкая С. В.

**Методологический базис реформирования социальных стандартов:
региональный аспект**

В статье сформирован методологический базис реформирования социальных стандартов с учетом региональной специфики функционирования домохозяйств. Выявлено, что ликвидация «ловушки бедности» возможна за счет использования необлагаемого минимума в размере прожиточного минимума. Доказано, что региональная минимальная заработная плата, минимальная пенсия по возрасту и необлагаемый минимум, установленные на уровне прожиточного минимума, обеспечат повышение эффективности функционирования подсистемы предложения домохозяйства. Предложенная концепция обеспечивает целостность системы государственных социальных стандартов и полностью соответствует конституционным нормам.

Ключевые слова: социальный стандарт, ловушка бедности, прожиточный минимум, необлагаемый минимум, домохозяйство, подсистема предложения.

Burlutskiy S., Burlutskaja S.

Methodological basis of social standards reforming: regional aspect

The methodological basis of social standards reforming taking into account regional specifics of households functioning is stated in the article. It is found that elimination of "a poverty trap" is possible at the expense of uses of a free minimum at a rate of a living wage. It is proved that the regional minimum wage, the minimum pension on age and the free minimum established at the living wage level will provide increase of household offer subsystem functioning efficiency. The offered concept provides integrity of system of the state social standards and completely corresponds to the constitutional standards.

Keywords: social standard, poverty trap, living wage, free minimum, household, supply subsystem.

Рецензент: Булеєв І. П. – доктор економічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту економіки промисловості НАН України, м. Донецьк, Україна.

Reviewer: Bulyeyev I. – Professor, Ph.D. of Economic, professor, deputy director of the Research Institute of Industrial Economics of NAS of Ukraine, Donetsk, Ukraine.

e-mail: admin@iep.donetsk.ua

*Стаття подана
04.08.2013 р.*

РОЛЬ ЄВРОРЕГІОНІВ У РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ УКРАЇНИ

У статті надано загальну характеристику, висвітлено основні напрями діяльності та визначено роль єврорегіонів у розвитку туристичної індустрії України. На основі аналізу наукових статей, офіційних друкованих та електронних джерел було визначено відмінності у діяльності єврорегіонів у сфері гостинності на західному і на східному кордонах України. За результатами проведеного огляду та порівняти напрямів діяльності єврорегіонів у сфері туризму визначено ряд проблем та надано рекомендації щодо подальшого розвитку транскордонного туризму.

Ключові слова: єврорегіон, прикордонні регіони, транскордонне співробітництво, туризм, напрями діяльності, розвиток.

Постановка проблеми. Останнє десятиріччя все більшої актуальності набувають процеси інтеграції та глобалізації, що спостерігаються як в Україні так і за її межами. Не останню роль на шляху до інтеграції України у світові взаємовідносини відіграє транскордонне співробітництво прикордонних регіонів з сусідніми регіонами інших держав.

Одним з ключових індикаторів успішності соціально-економічного розвитку держави та її інтегрованості у світове співтовариство є туристична індустрія. З іншого боку розвиток даної галузі виступає своєрідним каталізатором розширення діяльності у суміжних, родинних галузях. Отже розвиток туризму має стати однією з ключових цілей реалізації транскордонного співробітництва на території України, тим паче, що наша держава та її прикордонні регіони мають достатній потенціал для налагодження партнерських відносин у даній сфері діяльності.

Основною формою реалізації транскордонного співробітництва на території України виступають єврорегіони – організаційні форми співробітництва адміністративно територіальних одиниць європейських держав, що здійснюються відповідно до дво- або багатосторонніх угод про транскордонне співробітництво [1, с. 22], передбачають визначення територіальних меж впливу та відповідної організаційної структури. Наша держава вже має 20-річний досвід реалізації транскордонного співробітництва, адже перший євро регіон було створено у 1993 році. У зв'язку з цим виникає питання яких результатів вже досягнуто, чи приділяється увага розвитку туристичної галузі в рамках даних парт-

нерських утворень на території України, за якими напрямами розвитку туризму співпрацюють партнери.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогоднішній день проблеми транскордонного співробітництва та зокрема функціонування єврорегіонів торкається багато як українських так і закордонних науковців, зокрема Б. Дубовик [2], Н. Ільченко [3], І. Студенніков [4], А. Лавренчук [5] та ін.

Між тим варто зазначити, що дослідженням питань транскордонного співробітництва та функціонування єврорегіонів у контексті розвитку туристичної індустрії в Україні та за кордоном займаються не так вже й багато вчених, серед них можна відзначити Н. Василюху [6], М. Біль [1], Р. Гришко [7], С. Донських [8].

Аналіз наукових публікацій зазначених авторів дає змогу зробити висновок, що майже всі дослідники розглядають проблему транскордонного співробітництва у галузі туризму з точки зору висвітлення загальнодержавних проблем та перспектив. Наприклад, Н. Василюха визначає позитивні та негативні фактори впровадження транскордонного співробітництва [6, с. 163-164]. М. Біль [1, с. 22-23] надає визначення поняттю транскордонного співробітництва у галузі туризму, висвітлює нормативно-правові засади функціонування такого партнерства на міжнародному, національному та місцевому рівнях, визначаючи основні недоліки, а саме на обмежені повноваження місцевих органів влади та відсутність чіткої системи контролю за реалізацією спільних проектів. Р. Гришко взагалі приділяє увагу тільки партнерським взаємовідносинам між прикор-

донними українськими та польськими регіонами.

Цікавий погляд на проблему транскордонного співробітництва та туризму пропонує білоруський дослідник С. Донсіх. Він розглядає туризм як первинний фактор розвитку транскордонного співробітництва, а не навпаки.

Всі автори поверхнево розглядають євро регіони та зокрема і ті що функціонують в Україні, як можливий інструмент розвитку туристичної індустрії.

Визначення невирішених частин проблеми. Отже огляд наукових публікацій засвідчив, що дотепер не було проведено ґрунтовного аналізу щодо функціонування існуючих в Україні євро регіонів у контексті розвитку туризму. Відсутня також інформація стосовно результатів, які вже отримано на сьогоднішній день безпосередньо у туристичній галузі, що саме отримала Україна від партнерських відносин прикордонних регіонів для розвитку своєї індустрії гостинності.

Мета статті. Систематизація наявної інформації та визначення ролі і напрямів діяльності євро регіонів у розвитку туристичної індустрії України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Створення євро регіону дає змогу його учасникам створювати спільні економічні структури, розвивати прикордонну торгівлю, реалізовувати різноманітні проекти в галузі туризму, екології, спорту та культури. У межах євро регіону усуваються митні бар'єри й перешкоди для пересування робочої сили. Взагалі варто зазначити що розвиток партнерських відносин між прикордонними регіонами у будь-якій сфері життєдіяльності так чи інакше сприяє розвитку туризму, і навпаки реалізація спільних проектів у туристичній галузі надасть поштовх до розвитку економічних, соціальних та культурних зв'язків.

На території України сьогодні створено та функціонує вісім євро регіонів, чотири з яких розміщені на кордоні з ЄС: „Буг”, „Карпати”, „Верхній Прут”, „Нижній Дунай”. Співпраця в рамках цих транскордонних об'єднань принесла Україні

чимало плідних результатів, адже за фінансової допомоги ЄС утілено багато життєво важливих проектів, докладено чимало зусиль для європеїзації нашої держави. Не менш важливими є новоутворення, які об'єднують східні та північні регіони України з регіонами Російської Федерації та Білорусі. До них належать євро регіони «Слобожанщина», «Ярославна», «Дніпро», «Донбас»

Головним завданням співробітництва на кордоні з ЄС є подолання наслідків втілення за радянських часів концепції кордону як лінії розподілу і посилення його контактної функції. Розвиток транскордонного співробітництва у «новому прикордонні» (уздовж кордонів колишніх радянських республік), поряд із завданнями економічної і культурної співпраці, має ще одне – подолання психологічного дискомфорту, що виник у місцевих жителів територій, які стали прикордонними внаслідок дезінтеграції СРСР. Виконанню обох завдань якнайкраще сприятиме розвиток туризму.

У табл. 1 представлена характеристика наявних в Україні євро регіонів та їх вклад у розвиток туристичної індустрії.

Представлена характеристика всіх євро регіонів України та висновки щодо розвитку туризму дають змогу підсумувати наступне:

- фактично у всіх восьми євро регіонах серед напрямів діяльності або напрямку, або опосередковано закладено розвиток туристичної індустрії за рахунок міжетнічного культурного обміну, розбудови прикордонної інфраструктури та спрощення процедури перетину, реалізації проектів з охорони навколишнього середовища та туристично-рекреаційних ресурсів і т. п.;

- діяльність у сфері туризму більш активно реалізується у євро регіонах, які розташовані на заході України та включають регіони держав - членів ЄС. Саме в цих євро регіонах більш активно залучається проектна технічна допомога, що фінансуються ЄС; є змога «з перших рук» отримати досвід щодо співпраці та реалізації транскордонних проектів у туристичній галузі;

Характеристика єврорегіонів та їх вклад у розвиток туристичної індустрії

Основні відомості	Цілі та завдання	Вклад у розвиток туризму
1	2	3
<p>Єврорегіон «Буг» створено у вересні 1995 р.</p> <p>Засновники Волинська область України, Люблінське воєводство Польща та Брестська область Республіки Білорусь.</p>	<p>Головною метою діяльності об'єднання є активізація розвитку соціально-економічних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших зв'язків між його учасниками.</p> <p>Пріоритети стратегії розвитку Єврорегіону "Буг" включають:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розбудову кордонів і облаштування прикордонної інфраструктури; - реконструкцію існуючих та будівництво нових автомобільних доріг; - спорудження супутніх об'єктів транспортної інфраструктури; - реалізацію природоохоронних заходів на прикордонних територіях; - проведення соціально орієнтованої діяльності, спрямованої на забезпечення прав та інтересів найбільш вразливих верств населення; - створення бази даних з метою розповсюдження різнопланової інформації про регіон; - формування сприятливого бізнес-середовища через розширення мережі спеціалізованих інституцій. 	<p>В програмі єврорегіону на 2007-2013 роки було закладено:</p> <ul style="list-style-type: none"> - підготовка та реалізація інвестицій, спрямованих на покращення туристичної та агротуристичної інфраструктури і послуг - спільні проекти, спрямовані на охорону та промоцію культурної спадщини - спільне створення життєздатних туристичних продуктів з урахуванням потреб охорони природної та культурної спадщини - спільні проекти, спрямовані на рекламування території як туристичного продукту
<p>Єврорегіон «Карпати» створено у 1993 році</p> <p>Засновники Угорщина, Польща, Румунія, Словаччина, Україна</p>	<p>Головна мета - координація транскордонного співробітництва. Пріоритетами функціонування Карпатського єврорегіону вважаються:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розвиток транспортного зв'язку на його території; - вирішення проблем розвитку інфраструктури, туризму; - створення сучасної функціональної структури економіки регіону; - розширення європейського та атлантичного співробітництва та ін. 	<p>В рамках даного єврорегіону здійснюється активна робота щодо розвитку інфраструктури та транспортного зв'язку. Окрім того, значна увага приділяється питанню інформатизації спільноти щодо діяльності єврорегіону: було створено офіційний сайт єврорегіону, де на всіх мовах країн-членів а також на англійській мові представлена інформація щодо даного утворення, і, зокрема, інформація про всі привабливі туристичні райони і об'єкти, які можна відвідати</p>
<p>Єврорегіон «Верхній Прут» створено у 2000 році.</p> <p>Засновники: прикордонні території Чернівецької області України, а також прикордонних територій Румунії та Молдови</p>	<p>Основні напрями розвитку єврорегіону:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розвиток і гармонізація торгівельних і економічних відносин. - розробка проектів транскордонного співробітництва. - розвиток і впровадження передових технологій. - екологічна безпека, попередження забруднень басейнів Дунаю, Прута, Сірету, Дністра і Чорного моря, попередження та ліквідація наслідків промислових аварій і стихійних лих, збільшення кількості екологічно чистих виробництв. - гармонізація розвитку інфраструктур, в т.ч. енергетичних систем, транспортних мереж. - розвиток транскордонних взаємин і розширення співробітництва у сферах нормативно-правового забезпечення, науки, освіти, культури, спорту, молоді. - забезпечення і впровадження в усіх сферах економічного, соціального, політичного та культурного життя повної та справжньої рівності між особами, які належать до національної меншини, та особами, які належать до більшості населення. - охорона здоров'я населення, розвиток туризму і рекреаційної діяльності. 	<p>В рамках останнього запланованого напрямку розвитку євро регіону приділяється увага проектам щодо розвитку інфраструктури транскордонного туризму (зокрема фольклорного, культурно-етнічного, релігійного, сільськогосподарського, екологічного) як одного з найбільш ефективних шляхів використання унікального ландшафтно-рекреаційного потенціалу регіону, підвищення рівня зайнятості та швидкого залучення європейського досвіду та кредитів, а також – найбільш сприятливого бізнесу для розвитку системи транскордонних транспортних сполучень.</p> <p>Опосередковано позитивний вплив на розвиток туризму здійснює реалізація проектів з екологічної безпеки</p>

Продовження табл. 1

1	2	3
<p>Єврорегіон «Нижній Дунай» створено у 1998 році.</p> <p>Засновники: від України – Одеська область; від Республіки Молдова – Вулканештський, Кагульський і Кантемирівський райони; від Румунії – повіти Бреїла, Галац і Гульча.</p>	<p>Основні завдання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - досягнення гармонійного і збалансованого розвитку економіки; - вирішення низки питань і проблем у сфері охорони навколишнього середовища; - забезпечення відповідного рівня зайнятості і соціального захисту населення; - створення умов для підвищення рівня і якості життя в наших регіонах; - здійснення кроків з інтеграції транспортної інфраструктури прикордонних регіонів в єдину мережу європейських транспортних коридорів; - формування єдиного культурного простору в Придунав'ї; - вирішення низки питань, що стосуються боротьби з організованою злочинністю, попередження і ліквідації наслідків стихійних лих і техногенних катастроф. 	<p>Незважаючи на відсутність стратегічного напрямку щодо розвитку туризму у Єврорегіоні на постійній основі працює комісія щодо розвитку транскордонного туризму. Майже щорічно проводяться міжетнічні фестивалі, які популяризують культурну спадщину населення прикордонних територій як самим мешканцям так і зовнішнім відвідувачам таких заходів. Також збереженню та розвитку туристичної індустрії сприяють проекти з охорони навколишнього середовища і попередження екологічних катастроф.</p>
<p>Єврорегіон «Слобжанщина» створено 7 листопада 2003 р.</p> <p>Засновники: Харківська область України та Белгородська область Російської Федерації</p>	<p>Основні завдання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - усебічний економічний розвиток; - регіональне, локальне територіальне планування; - комунікації, транспорт і зв'язок; - наука, нові технології, освіта; - охорона здоров'я, спорт і туризм; - поліпшення стану довкілля; - ліквідація надзвичайних ситуацій, стихійних лих і їх наслідків; - сприяння розширенню контактів між жителями прикордонних територій, розвитку співпраці між установами і організаціями, а також суб'єктами господарської діяльності; - полегшення процесу перетину кордону для людей і вантажів шляхом спрощення пограничних формальностей і сприяння відкриттю нових пунктів пропуску; - сприяння якості життя населення шляхом збільшення зайнятості; - сприяння розвитку регіональної економіки за допомогою поліпшення інфраструктури прикордонних районів. 	<p>У завданнях дуже загально закладено туризм як одну зі сфер співробітництва прикордонних регіонів, але на практиці ніяких проектів у даній галузі ще реалізовано не було і поки що не планується.</p> <p>Опосередковано розвитку туризму сприятимуть розширення контактів між жителями прикордонних територій та полегшення процесу перетину кордону.</p>
<p>Єврорегіон «Ярославна» створено 24 квітня 2007 р.</p> <p>Засновники: Сумська область України та Курська область Російської Федерації</p>	<p>Цілі створення єврорегіону:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розвиток партнерських відносин між регіонами в економічній, соціальній, науковій, культурній та інших сферах; - взаємодія по запобіганню або вирішенню екологічних проблем; - розробка та узгодження заходів для підтримки етнічної, культурної і мовної самобутності, розвитку і взаємозбагачення культур народів у рамках, установлених державним законодавством; - створення інформаційної бази даних в усіх напрямках і предметах спільної діяльності; - поступовий перехід від торговельно-збутових до виробничо-інвестиційних зовнішньоекономічних зв'язків на основі розвитку міжнародної кооперації і залучення прямих іноземних інвестицій; - формування транскордонних торгово-промислових організацій; - розвиток прикордонної інфраструктури 	<p>Фактично цілей, які б безпосередньо торкалися розвитку туризму у діяльності даного єврорегіону немає. Але згідно з запланованими проектами в рамках вирішення екологічних проблем у майбутньому планується реалізувати проєкт «Туристично-рекреаційні ресурси українсько-російського прикордоння». Даний проєкт сприятиме збереженню та примноженню наявних туристично-рекреаційних ресурсів та активізації туристичних потоків в обох напрямках.</p> <p>Також опосередковано розвитку туризму сприятимуть заходи щодо підтримки етнічної та культурної самобутності населення регіонів.</p> <p>Окрім того в рамках єврорегіону постійно проводяться спільні студентські заходи, що сприяє розвитку молодіжного туризму.</p>

1	2	3
<p>Єврорегіон «Дніпро» створено 29 квітня 2003 р.</p> <p>Засновники: Чернігівська та Житомирська області України, Брянська область Російської Федерації та Гомельська область Республіки Білорусь</p>	<p>Головною метою співтовариства є сприяння соціально-економічному розвитку, науковому та культурному співробітництву прикордонних територій Сторін.</p> <p>Основи майбутньої стратегії в наступному.</p> <ul style="list-style-type: none"> - узгодження і реалізація інтересів, цілей та можливостей владних структур, бізнесових - кіл і громадських організацій в розвитку транскордонного співробітництва. - створення умов для стимулювання місцевих ініціатив, розвитку прямих транскордонних контактів за найрізноманітнішими напрямками 	<p>В рамках єврорегіону «Дніпро» реалізовано ряд проектів та програм, спрямованих на розбудову кордону та створення прикордонної інфраструктури. Проекти у галузі туризму спрямовані передусім на розвиток малого та середнього бізнесу, залучення до регіону туристичних потоків з України, Росії, Білорусі, країн Європи</p>
<p>Єврорегіон «Донбас» створено 30 жовтня 2010 р.</p> <p>Засновники: Луганська та Донецька області України, Ростовська область Російської Федерації</p>	<p>Стратегічна мета Єврорегіону "Донбас" полягає в розвитку інтеграційної співпраці учасників Єврорегіону "Донбас". Досягнення стратегічної мети забезпечується за допомогою реалізації наступних завдань:</p> <ul style="list-style-type: none"> - усебічний економічний розвиток; - розвиток комунікацій, транспорту і зв'язку; - розвиток науки, нових технологій, освіти; - розвиток культури, спорту, побратимських зв'язків, святкування ювілейних і пам'ятних дат в загальній історії Росії і України; - поліпшення стану довкілля; - реалізація державної молодіжної політики; - ліквідація надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру; - сприяння розширенню контактів між жителями прикордонних територій, розвитку співпраці між установами і організаціями, а також суб'єктами господарської діяльності; - сприяння у рамках чинного законодавства Російської Федерації і України спрощенню пограничних і митних процедур перетину кордону; - поліпшення якості життя населення, у тому числі за допомогою розробки і реалізації заходів по збільшенню зайнятості; - розвиток регіональної економіки за допомогою поліпшення інфраструктури прикордонних районів. 	<p>У жовтні 2012 року Радою Єврорегіону було прийнято стратегію соціально-економічного розвитку єврорегіону «Донбас» на період до 2020 року, в рамках якої закладено наступні напрями розвитку індустрії туризму:</p> <ul style="list-style-type: none"> - сприяння в розробці спільних туристичних проектів, а також їх активне просування на внутрішньому і зовнішньому ринках; - сприяння в розвитку туристської інфраструктури, зокрема, збільшення кількості готелів, у тому числі економ-класу; - розвиток транспортної інфраструктури для забезпечення оптимальної доступності рекреаційних територій і районів; - формування туристичних маршрутів в прикордонні як культурно-пізнавальних, так і рекреаційних; - сприяння створенню переліку опорних точок турів, здатних стати базовими для інтегрованих маршрутів; - формування розподілених впродовж року подієвих заходів трансграничної спрямованості в прикордонних містах і районах, що мають потенціал для залучення туристів як з прикордонні, так і з інших регіонів РФ і України (подієві заходи); - популяризація і підтримка туристсько-рекреаційного потенціалу Єврорегіону "Донбас".

Джерело: сформовано автором на підставі [3, 9, 10, 11, 12, 13]

- представники органів управління всіх регіонів приймають участь у міжнародних заходах з метою популяризації інформації стосовно даних утворень, їх конкурентних переваг та можливостей у тому числі і у сфері туристичної діяльності. Але варто зазначити що органи управління західними євро регіонами приділяють більшу увагу інформуванню як національної так і міжнародної спільноти у тому числі і через мережу Інтернет

- не всі євро регіони мають чітку стратегію розвитку, або довгострокову програму розвитку (на сьогоднішній день лише «Донбас» та «Буг»), де було б представлено конкретні заходи, джерела фінансування у тому числі стосовно розвитку туристичної індустрії;

- відсутність розгорнутої систематичної розгорнутої інформації щодо результатів моніторингу діяльності всіх регіонів значно ускладнює процес аналізу наявних результатів та розробки стратегій або програм подальших дій на майбутні періоди. Даний факт неодноразово підкреслювався дослідниками і раніше [1], але і зараз ситуація залишається незмінною, а отже порівняльний аналіз діяльності євро регіонів у тому числі сфері туризму є достатньо суб'єктивним.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений огляд та аналіз діяльності євро регіонів України засвідчив, що на сьогодні в цілому приділяється недостатньо уваги розвитку туризму в рамках транскордонного співробітництва. Більш активно проблемами даної сфери займаються у західних євро регіонах, натомість східні більше уваги приділяють розвитку спільних бізнес-проектів на базі існуючих промислових комплексів. Але варто зазначити, що у всіх регіонах реалізується велика кількість проектів у суміжних сферах (розбудова транспортної та прикордонної інфраструктури, проекти охорони навколишнього середовища та міжкультурного обміну і т.п.), що безумовно опосередковано сприяє розвитку туристичної індустрії як конкретних регіонів так і України в цілому.

Для подальшого розвитку індустрії гостинності як у східних так і у західних

євро регіонах доцільно розробити довгострокові програми дій з чітко прописаними заходами конкретно у даній сфері, бюджетом та календарним планом їх реалізації. Такий підхід дозволить здійснювати моніторинг реалізації запланованих заходів та робити ґрунтовні висновки щодо отриманого ефекту.

Література

1. Біль М. Транскордонне співробітництво регіонів України в галузі туризму: сучасний стан та основні напрями розвитку / М. Біль // Демократичне врядування: наук. вісн. – 2008 – Вип. 2 – С. 21-24.
2. Дубовик Б. Досвід міжнародної співпраці в рамках євро регіонів. Перспективи України [Електронний ресурс]./ Б. Дубовик – Режим доступу: <http://www.uspishnaukraina.com.ua>.
3. Ільченко Н. М. Транскордонне співробітництво в Україні: перспективи розвитку євро регіонів [Електронний ресурс]/ Н. М. Ільченко // Державне будівництво – 2012. – № 2. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/2/21.pdf>
4. Студенніков І. Транскордонне співробітництво та його місце в регіональному розвитку / І. Студенніков / Регіональна політика в країнах Європи: Уроки для України. За ред. С. Максименка. – К.: Логос, 2000. – 171 с. – С. 138 – 170.
5. Лавренчук А.О. Транскордонне співробітництво в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку на рівненщині // Соціально-економічна ефективність державного управління: теорія, методологія та практика: Матеріали щоріч. наук.-практ. конф. / За заг. ред. А.О.Чемериса - Л.: ЛРІДУ УАДУ, 2003. - Ч. 1. - С. 230-239.
6. Василюх Н. В. Розвиток ринку туристичних послуг у контексті розвитку транскордонного співробітництва / Н. В. Василюх // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту – 2010 – Вип. 3 – С. 160-165.
7. Гришко Р.О. Роль транскордонного співробітництва у розвитку українсько-польських відносин у галузі туризму / Р. О. Гришко // Науковий вісник Націона-

льного Авіаційного Університет (економіка, право, туризм, політологія). – 2011. – Вип. 2 (4) – С. 115-120.

8. Донских С. В. Туризм как фактор трансграничного сотрудничества / С. В. Донских // Белорусская политология: многообразие в единстве. Политическое знание в современном социальном и образовательном пространстве: тезисы докладов V международной научно-практической конференции, Гродно, 17 - 18 мая 2012 г. В 2 ч. Ч. 1 / Учреждение образования "Гродненский гос. ун-т им. Я. Купалы"; редкол.: В. Н. Ватиль, и др. – Гродно : ГрГУ, 2012. – С. 169-174

9. Стратегия социально-экономического развития еврорегиона «Донбасс» на период до 2020 года. Одобрена на заседании Совета Еврорегиона «Донбасс» 10 апреля 2012 г., г. Луганск, Украина – Ростов-на Дону (Россия), Донецк (Украина), Луганск (Украина). – 2012 – 138 с.

10. Офіційний сайт «Карпатський Єврорегіон» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.franko.lviv.ua/rasd/uk/turyzm/index.htm>

11. Офіційний сайт Головного управління економіки Чернівецької обласної державної адміністрації [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.economica.oda.cv.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=35&Itemid=68

12. Офіційний сайт Департаменту ЗЕД та європейської інтеграції Одеської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ved.odessa.gov.ua/transkordonne-spivrobitnistvo/vroregon-nizhnj-dunaj/>

13. Програма транскордонного співробітництва Польща – Білорусь – Україна 2007-2013. Переклад остаточної версії програми, затвердженої рішенням Європейської Комісії № К (2008) 6411 від 6 листопада 2008 року – 92 с.

References

1. Bil' M. Transkordonne spivrobitnictvo regioniv Ukraïni v galuzi turizmu:

suchasnij stan ta osnovni naprjami rozvitku / M. Bil' // Demokratichne vrjaduvannja: nauk. visn. – 2008 – Vip. 2 – S. 21-24.

2. Dubovik B. Dosvid mizhnarodnoi spivpraci v ramkah evroregioniv. Perspektivi Ukraïni [Elektronnij resurs]/ B. Dubovik – Rezhim dostupu: <http://www.uspishnaukraina.com.ua>.

3. Il'chenko N. M. Transkordonne spivrobitnictvo v Ukraïni: perspektivi rozvitku evro regioniv [Elektronnij resurs]/ N. M. Il'chenko // Derzhavne budivnictvo – 2012. – № 2. – Rezhim dostupu: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/2/21.pdf>

4. Studenniikov I. Transkordonne spivrobitnictvo ta jogo misce v regional'nomu rozvitku / I. Studennikov / Regional'na politika v kraïnah Ėvropi: Uroki dlja Ukraïni. Za red. S. Maksimenka. – K.: Logos, 2000. – 171 s. – S. 138 – 170.

5. Lavrenchuk A.O. Transkordonne spivrobitnictvo v Ukraïni: suchasnij stan i perspektivi rozvitku na rivnenshhini // Social'no-ekonomichna efektyvnist' derzhavnogo upravlinnja: teorija, metodologija ta praktika: Materiali shhorich. nauk.-prakt. konf. / Za zag. red. A.O.Chemerisa - L.: LRIDU UADU, 2003. - Ch. 1. - S. 230-239.

6. Vasiliha N. V. Rozvitok rinku turistichnih poslug u konteksti rozvitku transkordonnogo spivrobitnictva / N. V. Vasiliha // Visnik Chernivec'kogo torgovel'no-ekonomichnogo institutu – 2010 – Vip. 3 – S. 160-165.

7. Grishko R.O. Rol' transkordonnogo spivrobitnictva u rozvitku ukraïns'ko-pol's'kih vidnosin u galuzi turizmu / R. O. Grishko // Naukovij visnik Nacional'nogo Aviacijnogo Universitet (ekonomika, pravo, turizm, politologija). – 2011. – Vip. 2 (4) – S. 115-120.

8. Donskih S. V. Turizm kak faktor transgranichnogo sotrudnichestva / S. V. Donskih // Belorusskaja politologija: mnogoobrazie v edinstve. Politicheskoe znanie v sovremennom social'nom i obrazovatel'nom prostranstve: tezis dokladov V mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoj konferencii, Grodno, 17 - 18 maja 2012 g. V 2 ch. Ch. 1 / Uchrezhdenie obrazovanija

"Grodzenskij gos. un-t im. Ja. Kupaly"; redkol.: V. N. Vatył', i dr. – Grodno : GrGU, 2012. – S. 169-174.

9. Strategija social'no-jekonomičeskogo razvitija evroregiona «Donbass» na period do 2020 goda. Odobrena na zasedanii Soveta Evroregiona «Donbass» 10 aprelja 2012 g., g. Lugansk, Ukraina – Rostov-na Donu (Rossija), Doneck (Ukraina), Lugansk (Ukraina). – 2012 – 138 s.

10. Oficijnij sajt «Karpats'kij Evroregion» [Elektronnij resurs] – Rezhim dostupu: <http://www.franko.lviv.ua/rasd/uk/turyzm/index.htm>

11. Oficijnij sajt Golovnoho upravlinnja ekonomiki Chernivec'koï oblasnoï

derzhavnoï administracii [Elektronnij resurs] – Rezhim dostupu: http://www.economica.oda.cv.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=35&Itemid=68

12. Oficijnij sajt Departamentu ZED ta evropejs'koï integracii Odes'koï oblasnoï derzhavnoï administracii [Elektronnij resurs] – Rezhim dostupu: <http://ved.odessa.gov.ua/transkordonne-spivrobitnistvo/vroregion-nizhnj-dunaj/>

13. Programa transkordonnogo spivrobitnictva Pol'shha – Bilorus' – Ukraïna 2007-2013. Pereklad ostatočnoï versii programi, zatverdženoï rishennjam Evropejs'koï Komisii № K (2008) 6411 vid 6 listopada 2008 roku – 92 s.

Зеленко Е. А.

Роль еврорегионов в развитии туристической индустрии Украины

В статье предоставлена общая характеристика, отражены основные направления деятельности и определена роль еврорегионов в развитии туристической индустрии Украины. На основе анализа научных статей, официальных печатных и электронных источников были определены отличия в деятельности еврорегионов в сфере гостеприимства на западной и на восточной границах Украины. По результатам проведенного обзора и сравнения направлений деятельности еврорегионів в сфере туризма определен ряд проблем и предоставлены рекомендации относительно дальнейшего развития трансграничного туризма.

Ключевые слова: еврорегион, пограничные регионы, трансграничное сотрудничество, туризм, направления деятельности, развитие.

Zelenko O.

The role of European regions in the development of tourism industry of Ukraine

General description, basic directions of activity and the role of euroregions in development of tourist industry in Ukraine are presented in the article. On the basis of analysis of the scientific articles, official printed and electronic sources differences in activity of euroregions in the field of hospitality on western and on east borders of Ukraine were identified. On the bases of the conducted review and comparison the directions of euroregions activity in the field of tourism the row of problems is certain and recommendations are given in relation to further development of transfrontal tourism.

Keywords: Euroregion, border regions, transfrontal collaboration, tourism, directions of activity, development.

Рецензент: Заблодська І. В. – доктор економічних наук, професор, Директор Луганської філії Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України, м. Луганськ, Україна.

Reviewer: Zablodskaya I. – Professor, Ph.D. of Economics, Director of the Institute of economic and legal research Lugansk branch National academy sciences of Ukraine, Luhansk, Ukraine.

e-mail: zablodin@yandex.ru

Стаття подана
30.08.2013 р.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ІНДУСТРІАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

Індустріальний туризм є важливим видом туризму промислового регіону. Ефективність його функціонування залежить від об'єктів, які визначено для відвідування туризму. Об'єкти індустріального туризму визначаються за допомогою різних методичних підходів, застосовуючи сукупність способів теоретичного дослідження й практичного здійснення конкретних завдань. Доцільним вважається визначення об'єктів, які є потенційно придатними для здійснення туристичної діяльності.

Ключові слова: туризм, регіон, індустріальний туризм, об'єкт, промисловий регіон, туристична діяльність, визначення.

Постановка проблеми. Феномен індустріального туризму є недостатньо висвітленим в українській та російській літературі. Він частіше ототожнюється з поняттям «діловий туризм», який означає поїздки зі службовою метою. Але більшість зарубіжних авторів розглядають поняття індустріального туризму набагато ширше. Ставши окремим видом туризму, індустріальний туризм не загубив зв'язку з іншими різновидами туристичної галузі. Окрім ділового туризму, індустріальний туризм міцно зв'язаний з сільським, культурним, пізнавальним туризмом. Одним із різновидів індустріальних турів є тури для молодих спеціалістів, які вивчають продукцію підприємства та процес виробництва.

Індустріальний туризм є важливим видом туризму промислового регіону. Ефективність його функціонування залежить від об'єктів, які визначено для відвідування туризму. Існує декілька різних методичних підходів визначення об'єктів індустріального туризму, які застосовують сукупність способів теоретичного дослідження й практичного здійснення конкретних завдань. Визначення об'єктів, які є потенційно придатними для здійснення туристичної діяльності, має важливе значення для розвитку туризму в промисловому регіоні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначенню сутності, ролі та значення індустріального туризму для соціально-економічного регіону присвячено багато робіт вітчизняних та зарубіжних авторів, а саме: Алейнікової Г.М.; Боголюбова В.С.; Богомолова Є.С.; Гельберта Д.; Доде Т.Н.; Калиновського К.М.; Кифяка В.Ф.; Котлера П.; Литвиненко О.Б.; Міграян

О.О.; Мініч І.М.; Петрова В.В.; Симонсона Л.Р.; Стеванса Т.; Федорченка В.К.; Школи І.М. та інш.

Індустріальний туризм викликає на підвищений інтерес науковців. Однак, феномен індустріального туризму є недостатньо висвітленим в українській та російській літературі. В останні роки активно дискутуються особливості визначення об'єктів індустріального туризму.

Мета статті – дослідження методичних підходів, а також обґрунтування особливостей визначення об'єктів індустріального туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Об'єкти індустріального туризму визначаються за допомогою різних методичних підходів, застосовуючи сукупність способів теоретичного дослідження й практичного здійснення конкретних завдань. Далеко не кожне підприємство може стати об'єктом індустріального туризму. Тому є доцільним визначити об'єкти, які є потенційно придатними для здійснення туристичної діяльності. У табл. 1 визначені види підприємств, які можуть бути задіяні в туристичній сфері як об'єкти індустріального туризму.

Картер виділяє наступні види об'єктів індустріального туризму:

«усе під контролем» – припускає сумнівну промисловість, наприклад, ядерну енергію. Головна причина, по якій підприємства повинні бути зацікавлені в розвитку індустріального туризму є відновлення загубленої довіри та утвердження суспільної думки про свою діяльність.

Типи потенційних об'єктів індустріального туризму [1, с. 57]

Тип індустрії	Приклади
Сільське господарство	Фермерське господарство
Бізнес та праця	Фондова біржа, рада з торгівлі.
Комунікації	Радіомовлення, фільми, видавнича справа.
Енергія	Гідроелектростанції, шлюзи та дамби.
Рибальство	Обслуговування риболовецьких судів.
Продукти харчування й напої	Безалкогольні та алкогольні напої, пивоварні, виробництво цукерок, сироваріння, перегінні заводи, харчова промисловість, морозиво, переробка м'яса, закуски.
Послуги з охорони здоров'я	Медичні центри.
Ремесло	Виробництво скла, гончарство, текстильна промисловість.
Обробна промисловість	Бондарні, виробництво тракторів, взуття, свічок.
Металургійна промисловість та переробка родовищ	Гірничорудна промисловість, переробка родовищ.
Суспільні послуги	Пожежні, правоохоронні органи.
Транспорт	Автомобільний, залізничний, авіаційний транспорт.
Наука і технології	Університети, науково-дослідні центри

«дива світу» – демонстрація великих проектів, таких як цивільне будівництво, що мають великі масштаби кінцевого продукту.

«екскурсії по магазинах» – включають індустрію, засновану на дрібному ручному виробництві або предметах розкоші, декоративних виробів, які тісно пов'язані з місцем відвідування.

«спостереження за робочим процесом» – надає можливість зрозуміти, як функціонує підприємство й провести спостереження за робочим процесом виробництва продуктів першої необхідності, таких як хліб і молоко. Даний вид індустріального туризму особливо актуальний, коли необхідно подивитися на процес управління на практиці [2]. Ламмерс називає такий вид турів «всебічні управлінські тури». Під час таких екскурсій гід не тільки розповідає, як компанія виробляє товари й/ або послуги, але і як ведуться справи компанії [2, с. 85].

Об'єкти індустріального туризму можуть розрізнятися по ступені автоматизації промисловості, відчутності спостережуваного процесу, залучення відвідувача до процесу виробництва, а також по ринку товарів і/ або послуг.

В табл. 2 відображена характеристика індустріального туризму за переліченими ознаками.

Отже, виділимо основні фактори, які визначають ступінь привабливості об'єкту індустріального туризму:

1. Привабливість виробленої продукції. Як затверджує Мадер, туристичний потенціал компаній в основному залежить від виду виробленої продукції. Він підкреслює, що споживчі товари становлять особливий інтерес для відвідувачів, а послуги й супутні товари є менш привабливими для туристів. Мадер пропонує модель, що дозволяє класифікувати товари індустріального туризму. Він виділяє вісім різних категорій:

товари, які носять символічний характер у регіоні (порт і все пов'язане з ним у Роттердамі, виробництво сиру в Гауде, банани й кава у Гватемалі, і, відповідно, вугілля в Луганській області);

фірмові товари: автомобілі, спортивні товари й пиво.

товари народного споживання: лимонад, пиво, шоколад, газети й зубна паста;

товари з повсякденного життя: автомобілі, дорогі годинники, діаманти й парфуми;

Характеристика об'єктів індустріального туризму за різними ознаками

Ознаки	Характеристика об'єктів
Ступінь автоматизації виробництва	дрібномасштабне виробництво, товари дрібного ручного виробництва, ювелірні вироби, живопис; великомасштабне виробництво, промислові товари, переробка сировини, будівництво.
Ступінь відчутності спостережуваного процесу	відчутні продукти, виробництво фізичних товарів (кераміка, вино); невідчутні продукти, здійснення обслуговування (тури в будинок парламенту або освітні установи).
Ступінь залучення відвідувача до процесу виробництва	пасивне залучення, спостереження за процесом виробництва без фізичного втручання; активне залучення, фізичне залучення в процес виробництва.
Ринок товарів і/ або послуг	промисловість: виробництво товарів і/ або послуг для широкого кола покупців. Туристи не допускаються до об'єкту, тому що місцевість є небезпечною; індустріальний туризм: виробництво товарів і/ або послуг для широкого кола покупців і/або для туристів. Обмежений доступ туристів до об'єкту; споживчий туризм: виробництво товарів і/ або послуг тільки для туристів. Туристи допускаються до об'єкту, але не беруть участь у процесі виробництва.

предмети розкоші: автомобілі, годинники і ювелірні прикраси;

технологічні товари: автомобілі, комп'ютери, мобільні телефони й компакт-диски;

товари, що представляють специфічний інтерес: енергетика, водні ресурси, телебачення, об'єкти суспільного призначення, продукти харчування й театр (за сценою);

ремісничі товари: скло, порцеляна й ковальське виробництво.

Відповідно до думки Мадера, ці категорії працюють кумулятивно: так, продукт є більш привабливим з погляду туризму (і може створити більший попит на індустріальні тури), якщо він належить до декількох із цих категорій. Аналізуючи список категорій, представлених вище, він відзначає, що автомобіль відноситься до багатьох з перерахованих категорій: це фірмовий товар, предмет розкоші, товар з повсякденного життя, а також є технологічним товаром. Крім того, великі машинобудівні заводи відбивають особливості регіону. Привабливість

продукту й, отже, попит на індустріальні тури настільки високий, що виробники автомобілів прийшли до розробки екскурсій по підприємству природним шляхом.

По даним інших авторів (наприклад, Гелберта), харчова промисловість належить до сегменту, що є досить привабливим для відвідувачів. Більша частина об'єктів індустріального туризму в усьому світі містить у собі компанії, що належать до цієї категорії [4].

2. Доступність об'єкту індустріального туризму є одним із ключових факторів привабливості турпродукту. Незалежно від того, наскільки привабливий продукт, якщо він не є доступним, попит на нього впаде до нуля. Очевидно, що доступність залежить від місця розташування підприємства, а також наявності необхідної інфраструктури й транспортних послуг (наприклад, суспільний транспорт). Для іноземних цільових груп доступність міста також є важливим чинником (наприклад,

наявність міжнародного аеропорту). Крім того, необхідно брати до уваги доступність виробничого об'єкту, з огляду на потреби людей з обмеженими можливостями. Об'єкт індустриального туризму повинен перебувати в такому місці, де його можна було б легко знайти, тобто туристи повинні бути проінформовані про місце знаходження підприємства. Інформація може бути позначена на міських вивісках, у пресі, телебаченні, Інтернеті.

Митчелл і Орвіг відзначають, що, наприклад Каліфорнія використовувала стандартні символи й знаки уздовж дороги, які вели до численних винних заводів. Ця ж система може також збільшити доступність інших об'єктів індустриального туризму [1, с. 32].

3. Оснащеність об'єкту індустриального туризму. Попит на об'єкти індустриального туризму може бути підвищений шляхом надання спеціальних засобів обслуговування для відвідувачів, таких як інформаційні (інтерактивні) панелі, презентація додаткових послуг, підприємств громадського харчування тощо.

4. Професіоналізм гідів. Даний фактор є одним з найбільш важливих, тому що враження туристів прямо

залежить від якості проведеної екскурсії. Залучення гідів, що досконально володіють інформацією про підприємство й продукцію, що виробляється, а також іноземними мовами позитивно позначиться на розвитку галузі.

5. Надання можливості придбання товарів після екскурсії. Як правило, основною метою туристів, які відвідують об'єкти індустриального туризму, є ознайомлення з продукцією, що виробляється з наступним її придбанням. Тому, працюючи за принципом «все й відразу» підприємство приречене на успіх.

6. Створення умов відчутти, спробувати й доторкнутися до продукту. Залучення туристів у процес виробництва створить відчуття причетності до процесу виробництва, і тим самим буде сприяти посиленню враження.

7. Вартість вхідних квитків. Цей фактор значно впливає на вибір об'єкту індустриального туризму й ураховується під час ухвалення рішення про участь в індустриальному турі. Відповідність понять «ціна – якість» буде сприяти високому попиту на екскурсію.

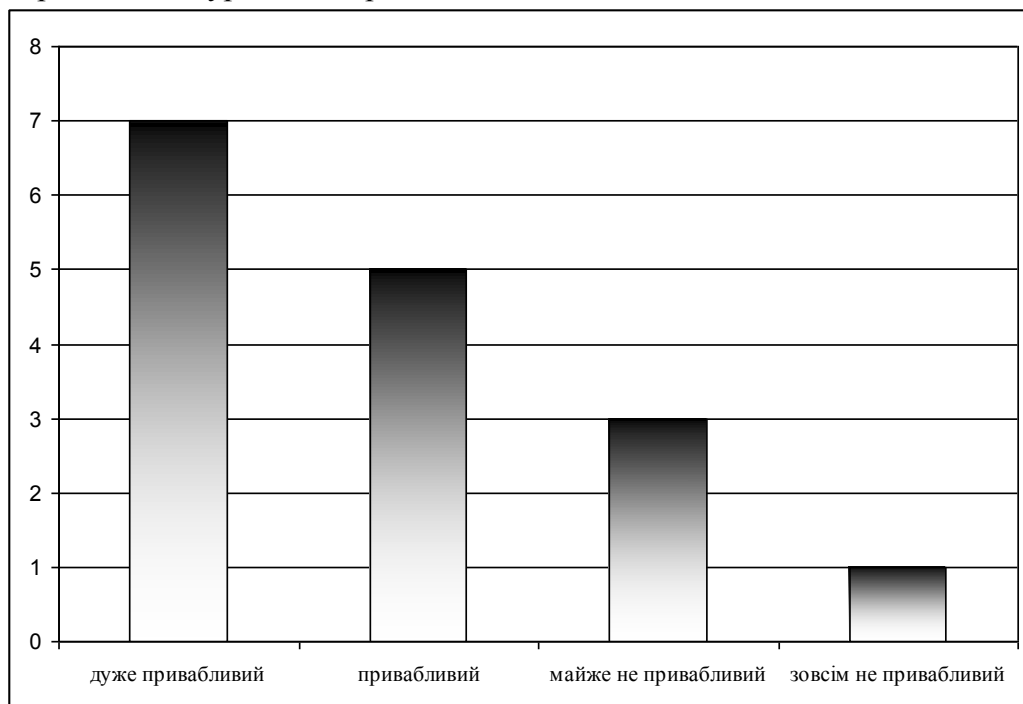

Рис. 1. Шкала ступені привабливості об'єкту індустриального туризму

Для визначення ступені привабливості індустріальних турів розробимо бальну шкалу, яка допоможе оцінювати об'єкти індустріального туризму з урахуванням вище приведених факторів. Візьмемо одну характеристику вартістю в 1 бал. Тоді, в залежності від кількості отриманих балів можна буде визначити, наскільки є привабливим той чи інший об'єкт з точки зору індустріального туризму. Шкала ступені привабливості об'єкту індустріального туризму має наочний вигляд на рис. 1.

При наявності 7-6 балів об'єкт стає дуже привабливим; отримавши 5-4 бали – привабливим; маючи лише 3-2 бали – майже не привабливим; та володіючи 1 балом – зовсім не привабливим.

Тобто, наприклад, якщо підприємство, яке відкрило свої двері для відвідувачів має цікавий асортимент продукції, є територіально доступним, пропонує спеціальні засоби обслуговування для відвідувачів, має професіональних гідів, надає можливість придбати товари після екскурсії, створює належні умови для того, щоб туристи змогли стати учасниками виробництва і відчули продукцію на смак або на дотик, має гнучку цінову політику, тоді цей об'єкт буде максимально привабливим й залучить багату кількість туристів до індустріальних турів.

Запорукою успіху визначення об'єктів індустріального туризму буде служити орієнтація на різні цільові групи й врахування побажань всіх категорій туристів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В ході дослідження методичних підходів до визначення об'єктів індустріального туризму сформовано класифікацію потенційних об'єктів індустріального туризму в залежності від типу продукції, що виробляється, а також виділено фактори, що визначають ступінь привабливості об'єктів індустріального туризму та розроблено шкалу ступені

привабливості об'єкту індустріального туризму, що має важливе значення при виборі туристами місця перебування.

Література

1. Frew, Elspeth Ann Industrial tourism: a conceptual and empirical analysis. PhD thesis, Victoria University, 2000. – 178 p.
2. Lammers T. “How to Spend Your Summer Vacation: Inc’s Guide to Great Company Tours”, Inc. 12, 87, 1990. – 115 p.
3. Henly A. “Industry Shows Its Face”. The Engineer, 27 October, 28, 1988. – 37 p.
4. Управление инновационными проектами.//Под общей ред. Ф.-Й. Кайзера, Г. Г. Богомазова, З. А. Сабова. – М.: ИЦ «Академия», 2001. – 213 с.
5. Литвищенко А.Б. Тенденции и перспективы развития делового туризма в Украине. Кластерный поход / А.Б. Литвищенко. – [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://icbt-ua.com/index.php?option=com_content&task=view&id=14.

References

1. Frew, Elspeth Ann Industrial tourism: a conceptual and empirical analysis. PhD thesis, Victoria University, 2000. – 178 p.
2. Lammers T. “How to Spend Your Summer Vacation: Inc’s Guide to Great Company Tours”, Inc. 12, 87, 1990. – 115 p.
3. Henly A. “Industry Shows Its Face”. The Engineer, 27 October, 28, 1988. – 37 p.
4. Upravleniye innovatsionnymi proyektami.//Pod obshchey red. F.-Y. Kayzera, G. G. Bogomazova, Z. A. Sabova. – М.: ITS «Akademiya», 2001. – 213 p.

5. Litvishchenko A.B. Tendentsii i perspektivy razvitiya delovogo turizma v Ukraine. Klasternyy pokhod / A.B. Litvishchenko. – [Yelektronniy resurs]. Rezhim dostupu: http://icbt-ua.com/index.php?option=com_content&task=view&id=14

Свиридова Н. Д.

Особенности определения объектов индустриального туризма

Индустриальный туризм является важным видом туризма для промышленного региона. Эффективность его функционирования зависит от объектов, которые определены для посещения. Объекты индустриального туризма определяются с помощью различных методических подходов, при которых применяется совокупность способов теоретического исследования и практического осуществления конкретных задач. Целесообразным считается определение объектов, которые являются потенциально способными для осуществления туристической деятельности.

Ключевые слова: туризм, регион, индустриальный туризм, объект, промышленный регион, туристическая деятельность, определение.

Sviridova N.

Features Object industrial tourism

Industrial tourism is an important type of the tourism industry in the region. Effectiveness of its functioning depends on the objects defined for the tourism visits. Objects of the industrial tourism are defined using different methodological approaches, using a set of the methods of theoretical research and practical implementation of specific tasks. Convenient to determine the objects that are potentially suitable for the tourist activities. Actually industrial tourism has considerable potential as a tool for economic development of the tourism industry and the wider itself.

Keywords: tourism, region, industrial tourism, object, an industrial region, tourism activities, the definition.

Рецензент: Заблодська І. В. – доктор економічних наук, професор, Директор Луганської філії Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України, м. Луганськ, Україна.

Reviewer: Zablodskaya I. – Professor, Ph.D. of Economics, Director of the Institute of economic and legal research Lugansk branch National academy sciences of Ukraine, Luhansk, Ukraine.

e-mail: zablodin@yandex.ru

*Стаття подана
16.05.2013 р.*

СУЧАСНИЙ СТАН ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В статті визначено місце транспортної системи в соціально-економічному розвитку Луганської області та сформульовано її особливості. Проаналізовано сучасний стан транспортної системи Луганської області та наведено основні проблемні питання розвитку регіональної транспортної системи. Визначено, що досягнення цілей економічного і соціального розвитку регіону можливо тільки за умови підвищення ефективності його транспортної системи, оптимізації роботи всіх її складових та раціонального застосування окремих її компонентів.

Ключові слова: регіон, транспорт, регіональна транспортна система, транспортна інфраструктура.

Постановка проблеми. Сучасні світові тенденції розвитку економіки свідчать про постійне зростання вимог до якості транспортних послуг, розширення їх асортименту, забезпечення безпеки та екологічності перевезень. Глобальна конкуренція, яка охопила ринки товарів, послуг, капіталу та інші фактори економічного зростання в країнах СНД, визначає пріоритетну роль транспорту в розвитку стійких переваг конкретної території з позицій її транспортно-географічного положення та транзитного потенціалу.

На цій підставі в регіональній економіці особливе функціональне місце займає транспортна система, що безпосередньо пов'язане з такими її центральними поняттями, як територіальний поділ та інтеграція праці, економічне районування й територіальна структура економіки, спеціалізація та комплексний розвиток економічних районів. Іншими словами, регіональна транспортна система представляє нерозривну частину всієї територіально-економічної системи регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим аспектам розвитку транспортних систем присвячені роботи В.О. Алексієва, В.О. Богомолова, Ю.Х. Гухетлева, концепціям створення та застосування макрологістичних транспортних регіональних систем – роботи Б.П. Гуцало, О.І. Кічкиної та Г.І. Нечаєва. Але потребують подальшого розгляду та розробки питання підвищення ефективності регіональних транспортних систем, виходячи із особливостей їх територіального та економічного функціонування.

Метою статті є аналіз сучасного стану транспортної системи Луганської області та виявлення основних проблем її функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Луганськ – великий індустріальний центр, що має багатогалузеву промисловість. У структурі його промисловості велике значення мають енергомісткі та фондомісткі галузі: машинобудування – 37%, металургія – 29%, легка промисловість – 19%, добувна промисловість – 4% [1]. Зі швидким розвитком міста зростає потреба в нормальному функціонуванні та забезпеченні сучасного розвитку транспортної системи й пасажирського транспорту зокрема.

Роботу транспортної системи Луганської області забезпечує транспортна інфраструктура, що включає в себе шляхи сполучення, рухомий склад, вантажно-розвантажувальне господарство транспортних та інших підприємств і організацій, які здійснюють навантаження, розвантаження і перевалку вантажів (що перевозяться всіма видами транспорту), а також засоби управління і зв'язку, різноманітне технічне обладнання.

Транспортний комплекс Луганської області об'єднує такі універсальні види транспорту, як залізничний, автомобільний, авіаційний, що виконують перевезення як вантажів, так і пасажирів, та електротранспорт, який надає послуги з перевезення пасажирів у 7 містах області.

Протяжність залізниць загального користування в Луганській області на кінець 2012 р. становила 1,1 тис. км, довжи-

на автошляхів загального користування склала 5,9 тис. км, в тому числі з твердим покриттям – 5,8 тис. км, тролейбусних шляхів – 332 км та трамвайних колій – 110 км [2].

Робота регіональної транспортної системи визначається обсягами перевезених вантажів та пасажирів (табл. 1). За

2012 р. підприємствами транспорту області перевезено 30,4 млн.т вантажів, що на 23,7% менше, ніж у 2011 р. Вантажообіг зменшився на 19,2% і становив 4117,8 млн.т/км. Вантажообіг залізничного транспорту зменшився на 11,2%, автомобільного – на 26,0%.

Т а б л и ц я 1

Вантажообіг за видами транспорту за 2012 рік [3]

Види транспорту	Перевезено (відправлено) вантажів		Вантажообіг	
	млн т	у % до 2011р.	млн т/км	у % до 2011р.
Усіма видами транспорту	30,4	76,3	4117,8	80,8
Залізничним	19,6	74,6	2083,6	88,8
Автомобільним	10,8	79,6	2034,2	74,0
Авіаційним	–	276,7	–	236,0

Залізничним транспортом за 2012 р. перевезено 19,6 млн т вантажів, що на 25,4% менше обсягу перевезень у 2011 р. Відправлення нафти і нафтопродуктів зменшилось у 4,3 рази, лісових вантажів – у 2,4 рази, будівельних матеріалів – на 33,9%, кам'яного вугілля – на 28,6%, брухту чорних металів – на 23,0%, чорних металів – на 6,7%. Водночас перевезення цементу збільшилось у 4,3 рази, зерна і продуктів перемолю – в 3,2 рази, коксу – в 1,6 рази, хімічних і мінеральних добрив – на 21,8%. Вантажообіг зменшився на 11,2% і становив 2083,6 млн. т/км.

Геополітичне положення Луганської області багато в чому визначає значущість і напруженість її автодоріг. Функціонування могутнього господарського комплексу неможливе без розвитку транспорту. Область має в своєму розпорядженні розгалужену мережу автомобільних доріг. Через її територію проходять транспортні кори-

дори із заходу на схід і з півночі на південь.

Автомобільний транспорт – важлива складова транспортної системи Луганської області, яка забезпечує життєдіяльність суспільства у виробничій і невиробничій сферах. Його стійке і ефективне функціонування є необхідною умовою стабілізації економіки, покращення умов, рівня життя та соціального добробуту населення.

Автомобільним транспортом (з урахуванням перевезень підприємцями-фізичними особами) перевезено 26,3 млн. т вантажів, що на 8,2% більше, ніж за 2011 р., та виконано вантажообіг у обсязі 3066,1 млн. т/км, який збільшився на 13,3%. Частка Луганської області у вантажних автомобільних перевезеннях по Україні склала 2,1%. Частка автомобільного транспорту в загальному обсязі пасажиражіг складає 54, 43% (табл. 2).

Т а б л и ц я 2

Пасажиражіг за видами транспорту за 2007 – 2011 рр. [2]

Види транспорту	2007	2008	2009	2010	2011
Транспорт	441,9	460,9	367,8	264,2	251,9
Залізничний	12,8	12,6	11,6	11,5	11,3
Автомобільний	312,2	331,1	260,1	163,0	137,1
Тролейбусний	104,1	105,6	84,1	81,6	92,6

За 2011 р. громадським транспортом відправлено 251,9 млн. пасажирів та вико-

нано пасажирську роботу в обсязі 3282,7 млн. пас/км, що на 7,7% менше, ніж у 2010 р.

Залізничним транспортом за 2011 р. надано послуг 11,3 млн пасажирів (2,6% від загальної кількості перевезених залізничним транспортом пасажирів по Україні), що на 1,4% менше, ніж за 2010 р. Послугами автомобільного транспорту (з урахуванням перевезень підприємцями-фізичними особами) скористалися 137,1 млн пасажирів (3,8% від показника по Україні), що на 15,9% менше, ніж за 2010 р. Обсяги пасажирських перевезень авіаційним транспортом у 2011 р. зросли на 35,7%

по відношенню до обсягів перевезених пасажирів авіаційним транспортом у 2010 р. Міським електричним транспортом у 2011 р. перевезено 103,3 млн. пасажирів, що на 15,4% більше у порівнянні з 2010 р. У загальному обсязі перевезених пасажирів міським електричним транспортом 19,0% (19,6 млн) пасажирів з платним проїздом.

Частку видів транспорту у перевезенні пасажирів за 2012 рік показано на рис 1.

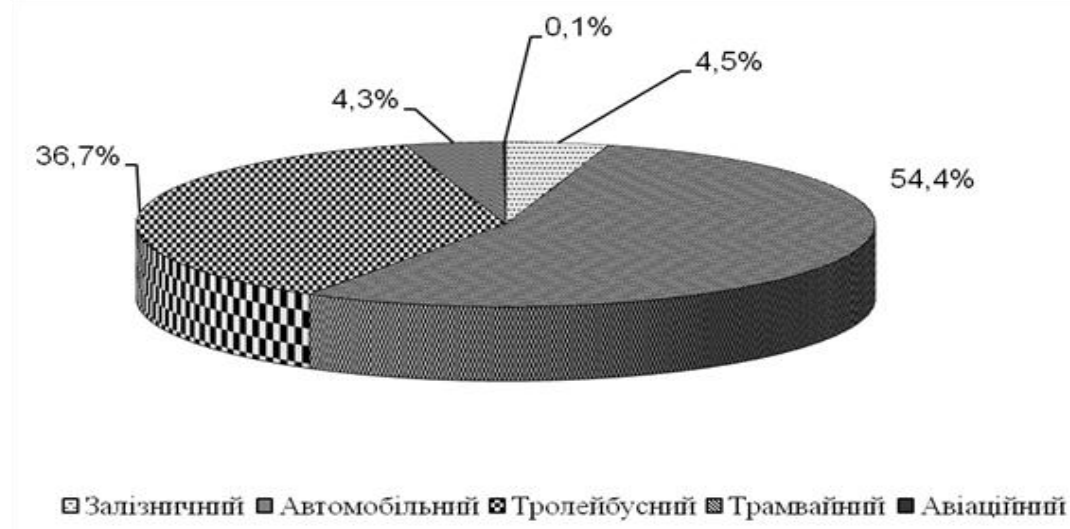

Рис. 1. Структура пасажирообігу за видами транспорту в Луганській області за 2012 рік [3]

Аналіз структури пасажирообігу за видами транспорту показує, що основну долю в перевезенні пасажирів займає автомобільний транспорт – 54,4%, друге місце посідає залізничний транспорт – 36,7%. На долю авіаційного транспорту приходить лише 0,1% від загального об'єму пасажироперевезень.

Одним з пріоритетних й першочергових інвестиційних проектів для регіону є забезпечення функціональної діяльності, розвитку та модернізації Міжнародного аеропорту «Луганськ». Цей проект розглядається як частина інтеграції області до всесвітньої економічної співдружності, яка сприятиме реалізації інших перспективних і взаємовигідних проектів.

ОКП «Міжнародний аеропорт Луганськ» за підсумками роботи в 2012 р. здійснило прийом / випуск 982 повітряних

суден, з них 443 - міжнародні, що на 83 більше, ніж у 2011 році. Темп росту склав 109,2%. Підприємство здійснило відправлення 24166 пасажирів (9135 – внутрішні – 37% від усіх відправлених пасажирів і 15031 – міжнародні, відповідно 62,2%), що на 660 пасажирів більше, ніж у 2011 році. Темп росту склав 102%. Доходи підприємства в 2012 р. склали 22362 тис. грн., що в порівнянні з 2011 роком (21 931 тис. грн.) на 431 грн. більше. Темп росту склав 102,0%. Сума витрат у 2012 р. збільшилася на 5,4%, в порівнянні з 2011 р. і становить 21385 тис. грн.

Новим повітряним кодексом України значно підвищено вимоги до аеродромів та відповідальність суб'єктів авіаційної діяльності за порушення чинних норм у цивільній авіації. На цей час інженерні споруди, обладнання і техніка єдиного діючого

Міжнародного аеропорту «Луганськ» морально застаріли, фізично зношені та не відповідають міжнародним нормативам. Це суттєво перешкоджає залученню для роботи в регіоні авіакомпаній та розвитку перевезень. За останні роки було реконструйовано низку об'єктів аеропорту: центральну частину аеровокзалу, вогні підходу, глісадні вогні, світлосигнальну систему злітно-посадкової смуги, радіонавігаційне обладнання з одного курсу зльоту-посадки, встановлено автоматизовану лінію для реєстрації пасажирів та багажу, доглядове обладнання, міні-котельню тощо.

Проте не вирішеною залишається проблема завершення реконструкції аеровокзалу та реконструкції аеродромного комплексу. Перш за все, це реконструкція і посилення злітно-посадкової смуги (у 2012 р. з держбюджету було виділено 26235,7 тис. грн. і почато реконструкцію та посилення злітно-посадкової смуги), від технічного стану якої залежать: вибір типів повітряних суден, які може приймати аеропорт; умови забезпечення авіаційної безпеки та безпеки польотів; якість обслуговування пасажирів і літаків; залучення для роботи в регіоні нових авіаперевізників. Враховуючи вищевикладене, для завершення реконструкції аеровокзалу та реконструкції та посилення злітно-посадкової смуги ЛОКП «Міжнародний аеропорт Луганськ» необхідні виділення асигнувань з державного бюджету у сумі – 30,9 млн. грн.

Сьогодні транспортний сектор економіки Луганської області у цілому задовольняє лише базові потреби економіки та населення у перевезеннях. Рівень безпеки, показники якості та ефективності перевезень пасажирів та вантажів, енергоефективності, техногенного навантаження на довкілля не відповідають більшості міжнародних вимог. Спостерігається відставання в розвитку транспортної мережі, транспортних технологій та особливо відставання розвитку автодоріг загального користування від темпів автомобілізації країни.

Незадовільний рівень вітчизняної інноваційної та високотехнологічної складової частини транспортної галузі пояснюється економічно необґрунтованим, поде-

куди низьким рівнем тарифів на перевезення, що підлягають державному регулюванню; обмеженим фінансуванням з державного та місцевих бюджетів; відсутністю коштів на просте відтворення основних фондів внаслідок зниження їх вартості та недостатнього рівня амортизаційних відрахувань; відсутністю інвестицій на умовах концесій, державно-приватного партнерства, недосконалістю механізмів лізингу, низьким рівнем конкуренції (особливо на залізниці). Нестача інвестицій призвела до старіння рухомого складу, що зумовлює невідповідність технічного і технологічного рівня транспорту Луганської області європейським вимогам [4].

Серед основних проблем функціонування транспортної системи Луганської області можна визначити:

незадовільний стан мережі автомобільних доріг загального користування (ступінь зносу дороги державного значення М-04 Київ – Луганськ – Ізварине сягає 80%, через невідповідність параметрів покриття в області 27 аварійно-небезпечних ділянок);

невідповідність наявної системи автомобільних доріг змінній системі пасажирських і вантажних маршрутів;

втрата конкурентних переваг в авіаційному транспорті (насамперед, перед Донецькою областю);

критичний стан міського пасажирського електротранспорту (зношеність рухомого складу, недосконалість системи відшкодування різниці між діючими тарифами та собівартістю перевезень);

знос основних фондів і обладнання автостанцій, невідповідність наявної інфраструктури потребам перевізників та пасажирів;

відсутність логістики пасажироперевезень (значне перевищення попиту над пропозиціями);

незадовільний стан оновлення і поповнення рухомого складу залізничного транспорту.

Сьогодні стає цілком зрозуміло, що розвиток транспортної системи будь-якого регіону, зокрема й Луганської області, залежить у першу чергу від його особливостей.

Луганська область є найбільшим транспортним суб'єктом у Харківсько-Донецькому прикордонному регіоні, що володіє сучасною транспортно-логістичною інфраструктурою, адекватною по оснащенню рівня транспортно-комунікаційних споруд навколишніх країн і здатною придбати міжнародний статус загальнорегіонального транспортного вузла. В сучасних умовах найбільш перспективним слід вважати формування як загальнодержавної, так і регіональної конкурентоспроможної транспортно-логістичної інфраструктури [5; 6].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, Луганська область займає вагомий частину в економічному потенціалі України, що обумовлено багатогалузевою промисловістю, розвинутою мережею автомобільних і залізничних комунікацій, вигідним географічним положенням та високою щільністю населення. Усе це створює передумови для динамічного економічного і промислового розвитку області та її інвестиційної привабливості. Однак, сьогодні у функціонуванні транспортної системи Луганської області можна спостерігати цілу низку проблем, що потребують подальшого негайного вирішення. Досягнення цілей економічного і соціального розвитку регіону можливо тільки за умови підвищення ефективності її транспортної системи, оптимізації роботи всіх її складових та раціонального застосування окремих її компонентів.

Література

1. Транспорт і зв'язок в Україні // Статистичний збірник державної служби статистики від 17.05.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
2. Транспорт і зв'язок Луганської області у 2011 році // Статистичний збірник Головного управління статистики в Луганській області. – Луганськ, 2012. – 345 с.

3. Підсумки роботи транспорту Луганської області за 2012 рік // Експрес-випуск Головного Управління статистики в Луганській області від 10.01.2013 № 89. – Луганськ, 2013. – 3 с.

4. Технічно-економічне обґрунтування для Програми оптимізації і розвитку транспортної інфраструктури Луганської області шляхом застосування механізмів Кіотського Протоколу // ТОВ «Об'єднана вантажно-транспортна компанія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.undp.org.ua/files/en_15934Obgrunt_Transport_networks.pdf.

5. Нечаев Г.И. Развитие транспортной инфраструктуры приграничных территорий Украины / Г.И.Нечаев, Б.П.Гуцало, М.Є.Слободянюк // Вісник СНУ ім. В. Даля. – 2010. – № 5 (147). – Ч. 2. – С. 180–185.

6. Гуцало Б.П. Концепция создания приграничной российско-украинской интегрированной логистической системы на 2011-2015 гг. / Б.П.Гуцало, В.К.Доля, А.М.Кирюхин, А.Г.Кислицин, Г.И.Нечаев и др. // Часопис соціально-економічної географії. – 2010. – Вип. 9(2). – С. 141-150.

References

1. Transport i zv'yazok v Ukraïni // Statistichnii zbirnik derzhavnoi sluzhbi statistiki vid 17.05.2013 [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: www.ukrstat.gov.ua.
2. Transport i zv'yazok Lugans'koï oblasti u 2011 roci // Statistichnii zbirnik Golovnogo upravlinnya statistiki v Lugans'kij oblasti. – Lugans'k, 2012. – 345 s.
3. Pidsumki roboti transportu Lugans'koï oblasti za 2012 rik // Ekspres-vipusk Golovnogo Upravlinnya statistiki v Lugans'kij oblasti vid 10.01.2013 № 89. – Lugans'k, 2013. – 3 s.
4. Tehnichno-ekonomichne obruntuvannya dlya Programi optimizacii i rozvitku transportnoi infrastrukturi Lugans'koï oblasti shlyahom zastosuvannya

mehanizmiv Kiots'kogo Protokolu // TOV «Ob'ednana vantazhno-transportna kompaniya» [Elektronii resurs]. – Rezhim dostupu:

http://www.undp.org.ua/files/en_15934Obgrunt_Transport_networks.pdf.

5. Nechaev G.I. Razvitie transportnoj infrastruktury prigranichnyh territorii Ukrainy / G.I.Nechaev, B.P.Gucalo, M.С.Slobodyanyuk // Visnik SNU im. V.

Dalya. – 2010. – № 5 (147). – CH. 2. – S. 180–185.

6. Gucalo B.P. Koncepciya sozdaniya prigranichnoj rossiisko-ukrainskoj integrirovannoј logisticheskoy sistemy na 2011-2015 gg. / B.P.Gucalo, V.K.Dolya, A.M.Kiryuhin, A.G.Kislitsin, G.I.Nechaev i dr. // CHasopis social'no-ekonomichnoј geografii. – 2010. – Vip. 9(2). – S. 141-150.

Третьяк В. В., Мителлаева К. А.

Современное состояние транспортной системы Луганской области

В статье определено место транспортной системы в социально-экономическом развитии Луганской области и сформулированы ее особенности. Проанализировано современное состояние транспортной системы Луганской области и приведены основные проблемные вопросы развития региональной транспортной системы. Определено, что достижение целей социального и экономического развития региона возможно только при условии повышения эффективности функционирования его транспортной системы, оптимизации работы всех ее составляющих и рационального использования отдельных ее элементов.

Ключевые слова: регион, транспорт, региональная транспортная система, транспортная инфраструктура.

Tretyak V., Mitellaeva K.

The current state of Luhansk regional transport system

The article determines the place of the transport system in the socio-economic development of the Lugansk region and formulates its features. It analyzes the current state of the Lugansk regional transport system and the main issues of the regional transport system. It was determined that the achievement of economic and social development of the region is only possible in case of raise of transport system efficiency, optimization of all its components and rational use of its individual components.

Keywords: region, transport, regional transport system, transport infrastructure.

Рецензент: Качала Т. М. – доктор економічних наук, професор, проректор з науково-дослідної роботи та міжнародних зв'язків Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси, Україна.

Reviewer: Kachala T. – Professor, Ph.D. of Economics, Vice-rector on scientific and research work and international connections of Cherkassy state technological university, Cherkassy, Ukraine.

e-mail: info@chdtu.edu.ua

*Стаття подана
15.06.2013 р.*

СТАРТУВАВ ОСІННІЙ НАБІР В

Association internationale des étudiants en sciences économiques et commerciales
(AIESEC)

AIESEC — міжнародна молодіжна організація, що допомагає розвивати професійні навички та особисті якості, отримувати новий досвід, приймаючи участь у міжнародних програмах та у організації проектів.

AIESEC об'єднує активну молодь зі 113 країн світу. Учасники організації — це студенти та випускники, які кожного дня розвиваються особистісно та професійно на шляху формування себе як лідерів, що хочуть та знають як змінювати світ на краще.

Що робить AIESEC для розвитку лідерів в усьому світі?

AIESEC надає молодим людям можливість розвиватись як лідерам завдяки комплексному досвіду, який формується за допомогою основних елементів: досвід лідерства; міжнародні програми AIESEC; глобальне освітнє середовище.

Цей комплексний досвід є можливий завдяки 4 основним програмам AIESEC: досвід роботи в команді; досвід управління командою; міжнародна програма обміну; міжнародна програма професійних стажувань.

Щороку AIESEC надає можливість молоді (86 000 членів організації у всьому світі) реалізувати себе у:

24 000 лідерських позиціях, які пропонуються молоді у різноманітних напрямках, проектах;

500 конференціях від локального до міжнародного рівня;

20 000 програмах за кордоном у 113 країнах світу.

AIESEC в Україні існує з 1994 року, об'єднує більш ніж 1000 студентів з 70 вищих навчальних закладів. Представництва організації працюють у 19 містах – Києві, Львові, Івано-Франківську, Тернополі, Одесі, Дніпропетровську, Бердянську, Донецьку, Маріуполі, Харкові, Севастополі, Сімферополі, Луганську, Ужгороді, Миколаєві, Чернівцях, Сумах, Запоріжжі, Кривому Розі. З 28 серпня – по 15 вересня 2013 року розпочато набір в найбільшу міжнародну молодіжну організацію AIESEC. Якщо тобі не сидиться на місці і ти готовий до постійного і безпе-

рвньому руху вперед, то AIESEC - це те, що тобі потрібно!

Кожна людина замислюється над тим, що потрібно робити для того, щоб стати успішним менеджером, керівником або бізнесменом? Відповідь дуже проста - знання і досвід.

AIESEC надає можливість:

- Особистого росту, розвитку лідерських якостей, знайомства з культурами різних країн;

- Проявити себе в ролі керівника соціального, економічного чи екологічного проекту;

- Відправитися на стажування в одну з 124 країн світу, зустріти там нових друзів, однодумців, просто таких же невгамовних студентів;

- Розвинути певні навички та лідерські якості, які будуть цінні і корисні впродовж усього життя.

AIESEC допомагає тобі досягти своїх цілей, наскільки б далекими вони тобі зараз не здавалися.

Якщо ти впевнений, що тобі хочеться розвинути свій потенціал, взяти участь у програмі міжнародних стажувань і змінити світ на краще - не втрачай часу і приєднуйся до нас!

1. Заповни анкету. Легкі питання дадуть нам можливість познайомитися, дізнатися твої контакти, щоб зв'язатися з тобою надалі.

2. Інтерв'ю з представниками AIESEC. Тут ми вже познайомимось ближче, поговоримо, щоб дізнатися більше про тебе, твої плани та прагнення.

3. Assessment Center. У тебе буде шанс проявити себе в іграх, які насправді більше, ніж просто ігри.

4. Конференція. Будемо раді бачити тебе на нашій конференції, де ти зможеш познайомитися з усіма учасниками AIESEC та з гостями з інших міст. Учасники організації познайомлять тебе з AIESECом і поділяться своїм досвідом роботи.

AIESEC відкриває перед тобою двері в світ, де немає нічого неможливого для тебе!

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

ISSN 2221-8440

ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ № 3(11)/2013

До участі запрошуються науковці, аспіранти, слухачі магістратури, студенти, представники органів державної влади та місцевого самоврядування, науково-дослідних та інших організацій, підприємницьких структур, чия діяльність має відношення до тематики конференції.

За підсумками роботи Круглого столу та конференції планується видання **колективної монографії** та **збірки тез доповідей**.

Крім того, проведенню засідання та конференції присвячено черговий номер **фахового видання** науково-виробничого журналу з міжнародною сферою розповсюдження, що **депонується міжнародною наукометричною базою**

«Часопис економічних реформ»

Матеріали для публікації **ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ** конференції надсилайте, на e-mail: L_grechishkina@mail.ru

Матеріали для публікації **РОЗДІЛУ МОНОГРАФІЇ** надсилайте, на e-mail: kgvika@ukr.net

Матеріали для публікації **СТАТТІ** у науково-виробничому журналі **«ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ»** надсилати на e-mail: lihonosova@bk.ru

До опублікування приймаються наукові праці, які не друкувалися раніше. Матеріали можуть бути представлені українською (для громадян України), російською (для громадян країн СНД), англійською (для громадян інших країн) мовами.

Тематичні напрями

роботи Internet - конференції:

- Податковий простір сучасності: орієнтири суспільного розвитку;
- Система національних цінностей і пріоритетів в умовах гармонізації податкової системи України;
- Національна податкова уніфікація: ідентичність соціальним цінностям;
- Соціальні загрози та бюджетно-податкова безпека України;
- Національні податкові стратегії управління економікою та тактика їхньої реалізації;
- Митна політика України: інтеграція та регулювання.

Учасники конференції можуть подати статті до публікації у фаховому виданні - науково-виробничому журналі **«ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ»**,

який має міжнародну сферу розповсюдження та включено до міжнародних наукометричних баз
(Постанова Президії ВАК України № 1-05/5 від 31 травня 2011 р.)
www.chasopys.snu.edu.ua

За результати роботи конференції будуть опубліковані тези доповідей учасників, які будуть розміщені на сайті **www.taxation.lg.ua** та надіслані авторам за вказаною у заявці адресою.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ

1. До опублікування приймаються наукові праці, які не друкувалися раніше.
2. Матеріали можуть бути представлені українською (для громадян України), російською (для громадян країн СНД), англійською (для громадян інших країн) мовами.
3. Електронний варіант тез, заявки на участь та сканованої квитанції передаються електронною поштою, при цьому прикріплені файли слід називати на латині, наприклад: Tezy, Zayavka, Kvutanciya.
4. Обсяг тез 3-4 сторінок.
5. Матеріали повинні бути підготовлені за допомогою редактора MS Word. Аркуш формату А4. Поля – 2 см зі всіх боків. Шрифт Times New Roman, кегель – 14, інтервал – 1,5.
6. Загальна схема побудови тез:
 - прізвища та імена авторів, установа, місто – у правому верхньому кутку;
 - назва тез – великими літерами, по центру.
7. Використання ілюстративних матеріалів, формул в тезах повинно бути мінімальним.
8. Літературні джерела нумеруються відповідно до порядку згадування в тексті. Посилання на джерело і сторінки в ньому подаються в квадратних дужках. Список літератури наводиться наприкінці статті бібліографічним списком джерел на мові оригіналу.
9. До тексту тез без узгодження з автором можуть бути внесені редакційні правки.
10. Роботи, що не відповідають вимогам, **не розглядаються**.

Електронний варіант подання матеріалів: електронний варіант заявки, тези та копії квитанції про оплату приймаються **до 30 жовтня 2013 р.** Вказані документи просимо надсилати на зазначені електронні адреси.

Довідка: info@taxation.lg.ua або lihonosova@bk.ru

Звертаємося до Вас із проханням донести інформацію до всіх зацікавлених осіб, молодих науковців, які працюють над вказаними проблемами.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

1. До опублікування приймаються наукові праці, які раніше не друкувалися.
2. Оформлення статті повинне включати наступну **структуру**: постановка проблеми; аналіз останніх досліджень і публікацій; виділення невирішеної проблеми; формування мети статті; виклад основного матеріалу; висновки та перспективи подальших досліджень.

До статей додається **анотація** українською, російською та англійською мовами (**обсягом не менш 500 знаків кожна**); **авторська довідка** із зазначенням прізвища, ім'я та по батькові автора, назви організації, де працює (навчається) автор – повністю; контактного телефону та електронної адреси автору; **рецензія доктора економічних наук** (обов'язкова для усіх авторів, незалежно від наявного наукового ступеня); **переклад повного тексту статті англійською мовою** (відповідно п. 2.9 Наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1111 від 17.10.2012 р.)

3. Обсяг статті від 8 стор.

Кількість авторів – *не більше двох*.

4. У верхньому правому кутку вказується УДК (кегель 12 пт, напівжирний). Наступний рядок – прізвище та ініціали автора (12 пт, великими літерами, напівжирний).

Далі, через один інтервал, назва доповіді **великими літерами** (кегель 12 пт, напівжирний) по центру, а також через один інтервал – аотація мовою статті (кегель 11 пт).

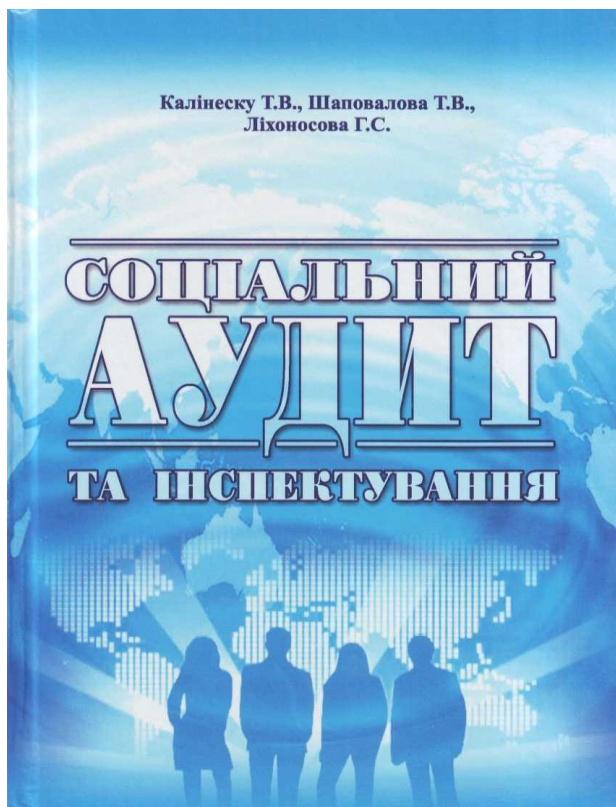
Після чого йде виклад основного тексту статті (кегель 12 пт).

Насамкінець, через інтервал друкується список використаних джерел, відповідно до порядку згадування їх в тексті (кегель 12 пт), а також його транслітерація.

5. Кількість статей, поданих одним автором, не повинна перевищувати двох, при чому одна з них – одноосібна, інша – у співавторстві.

6. Надіслані статті, що не відповідають вищенаведеним вимогам **не розглядаються**.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ РЕКОМЕНДУЄ

Затверджено
Міністерством освіти і науки України
як підручник для студентів вищих
навчальних закладів
(лист № 1/11-18670 від 03.12.2012 р.)

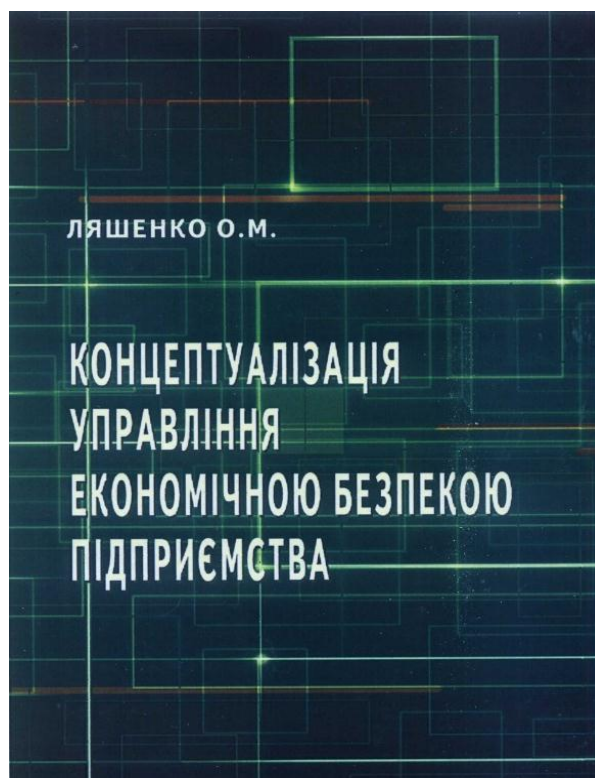
Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія
/ О. М. Ляшенко. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2011. – 400 с.

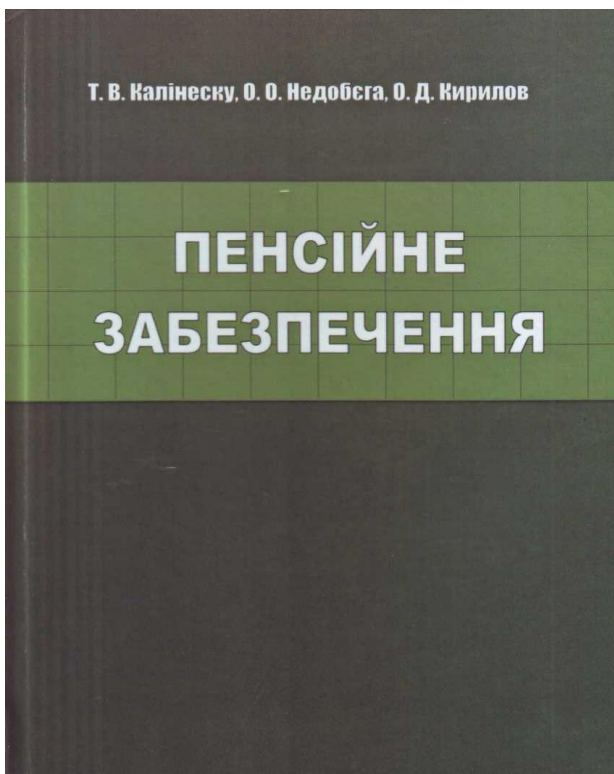
Досліджено економічну безпеку підприємства як об'єкт управління. Вивчено морфологію та продемонстровано логіку керованості економічної безпеки підприємства. Представлено тріаду цілей управління економічною безпекою підприємства. Розглянуто гармонізацію як підґрунтя забезпечення результативності управління економічною безпекою підприємства та розроблено інструментарій оцінювання такої результативності. Монографія розрахована на вчених, аспірантів та магістрантів, небайдужих до проблематики економічної безпеки; може стати в нагоді власникам бізнесу, керівникам та фахівцям, залученим до управління економічною безпекою підприємства.

Соціальний аудит та інспектування : підручник / Т. В. Калінеску, Т. В. Шаповалова, Г. С. Ліхоносова. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2013. – 380 с.

У підручнику подано структурований розгляд моделей державного, благодійного та спонсорського фінансування форм соціального забезпечення населення, що застосовуються в органах соціального контролю, у порівнянні з іншими країнами світу, що сприяє отриманню комплексних знань з цієї спеціалізації. Особлива увага приділяється практичним аспектам застосування інструментів побудови системи контролю за наслідками соціального аудиту та інспектування. Окремі розділи підручника являють собою тотожне відображення форм та результатів технічного забезпечення соціального аудиту та інспектування, зокрема програмного забезпечення соціального аудиту та інспектування, варіантів архівування та методів збереження службової інформації. Навчально-науковий інтерес викликає наведене тлумачення партнерства в процесі трудових відносин та соціальної взаємодії в колективі, професійно-етичних норм гармонізації відносин між сторонами соціального аудиту та інспектування.

Даний підручник може бути використаний для самостійного вивчення дисципліни, за допомогою якого студенти можуть отримати додаткову інформацію, перевірити отримані теоретичні навички шляхом виконання практичних завдань та опанування наведеного термінологічного словника.

Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів лист №1/11-15251 від 01.10.2012 р.

Проблемы административного управления предприятий в современных условиях хозяйствования: монография / В. Н. Гончаров, Е. В. Оникиенко, С. В. Захаров, А. Е. Пожидаев, М. Н. Шевченко, С. В. Шаханов. – Новочеркасск: ЮРГТУ(НПИ), 2013. – 175 с.

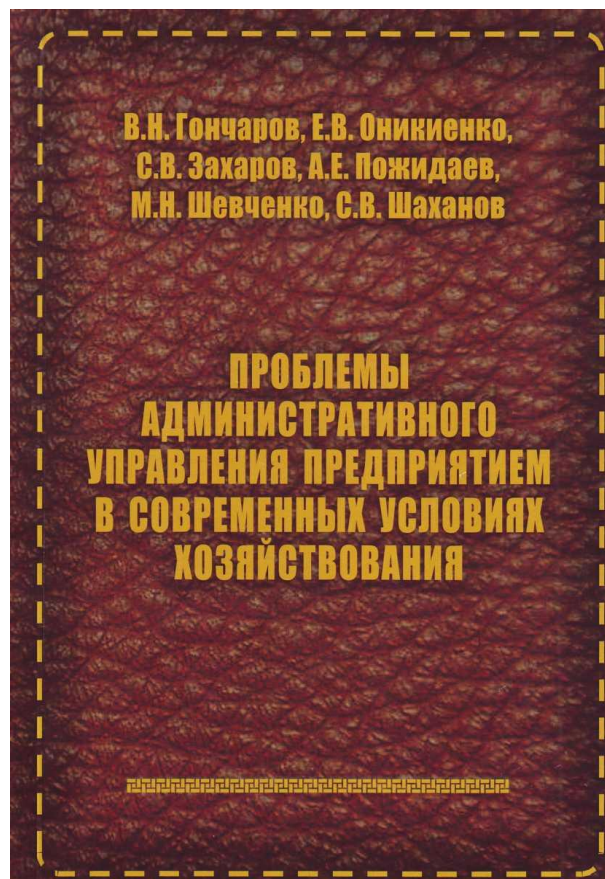
Рассмотрены теоретические положения и разработаны практические рекомендации по контрольно-аналитическому обеспечению административного управления кадровой подсистемой предприятий, исследованы категории административного управления на предприятии, определен метод оценки уровня контрольно-аналитического обеспечения административного управления кадровой подсистемой, разработана методика оценки уровня контрольно-аналитического обеспечения административного управления кадровой подсистемой и проведено исследование состояния уровня контрольно-аналитического обеспечения административного управления кадровой подсистемой предприятий хлебобулочной отрасли.

Материал, изложенный в монографии, может быть использован не только студентами, аспирантами и преподавателями экономических и управленческих вузов, но и предпринимателями, менеджерами и специалистами в области администрирования и управления персоналом.

Пенсійне забезпечення : навчальний посібник / Т. В. Калінеску, О. О. Недобсга, О. Д. Кирилов / [кер. авт. кол. і наук. ред. проф. Т. В. Калінеску]. - Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2013. - 288 с.

Навчальний посібник вміщує огляд ключових категорій, положені., питані, для обговорення, самоконтролю, практичні ситуації, тестові заклання з курсу «Пенсійне забезпечення» відповідно до навчальної програми, досліджено основні проблеми, досвід з питань державного та недержавного пенсійного забезпечення вітчизняної та зарубіжної економіки.

Посібник призначено для викладачів і студентів економічних вузів. Може бути корисним у самостійній підготовці до складання іспитів з пенсійного забезпечення, соціального страхування, оподаткування підприємств, а також для підприємців, спеціалістів усіх напрямів діяльності підприємств, регіональних органів управління, керівників усіх ланок і сфер управління на підприємствах, установах та усіх, хто цікавиться питаннями пенсійного забезпечення.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Бурлуцька Світлана Владисла- вівна	Кандидат економічних наук, доцент кафедри «Фінанси» Донбаської державної машино- будівної академії (м. Краматорськ, Україна) <i>e-mail: magistrdr@mail.ru</i>	Burlutska Svetlana	Ph.D. of Economics, Associate Professor of Finance Department Donbass State Engineering Academy (Kramatorsk, Ukraine) <i>e-mail: magistrdr@mail.ru</i>
Бурлуцький Сергій Віталійович	Кандидат економічних наук, доцент кафедри «Економічна теорія» Донбаської державної машино- будівної академії (м. Краматорськ, Україна) <i>e-mail: magistrdr@mail.ru</i>	Burlutsky Sergey	Ph.D. of Economics, Associate Professor of Economics theory Department Donbass State Engineering Academy (Kramatorsk, Ukraine) <i>e-mail: magistrdr@mail.ru</i>
Варламова Людмила Сергіївна	Слухач магістратури спеціальності «Оподаткування» Східноукраїнського національ- ного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна) <i>e-mail: info@taxation.lg.ua</i>	Varlamova Ludmila	Listener graduate specialty «Taxation» Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Luhansk, Ukraine) <i>e-mail: info@taxation.lg.ua</i>
Гаджiev Ага-Керим Гусейн огли	Кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу Інститута економіки НАН Азербайджанской Республики, (м. Баку, Азербайджан) <i>e-mail: economy@eco.ab.az</i>	Gadzhiev Aga-Kerym Huseyn oglu	Ph.D. of Economics, Senior Fellow, Head of De- partment Institute economy NAS Azerbaijan Republic, (Baku, Azerbaijan) <i>e-mail: economy@eco.ab.az</i>
Гречко Алла Володими- рівна	Кандидат економічних наук, доцент кафедри «Економіка та підприємництво» Національного технічного університету України «КПІ» (м. Київ, Україна) <i>e-mail: alla_grechko@ukr.net</i>	Grechko Alla	Ph.D. of Economics, Associate Professor of Econom- ics and Entrepreneurship Department National Technical University of Ukraine "KPI" (Kyiv, Ukraine) <i>e-mail: alla_grechko@ukr.net</i>
Зеленко Олена Олек- сандрівна	Кандидат економічних наук, доцент кафедри «Туризм та готельне господарство» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна) <i>e-mail: zelenko@i.ua</i>	Zelenko Olena	Ph.D. of Economics, Associate Professor of Tourism and Hospitality Management Department Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Luhansk, Ukraine) <i>e-mail: zelenko@i.ua</i>
Ільїн Валерій Юрійович	Кандидат економічних наук, докторант кафедри «Маркетинг та економічна теорія» Луганського національного аграрного університету (м. Луганськ, Україна) <i>e-mail: illin_inau@rambler.ru</i>	Ilyin Valery	Ph.D. of Economics, doctoral student of Marketing and Economic Theory Department Luhansk National agricultural University (Luhansk, Ukraine) <i>e-mail: illin_inau@rambler.ru</i>

Клітинський Юрій Сергійович	Аспірант кафедри «Фінанси» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна) <i>e-mail: financevnu@mail.ru</i>	Klitynsky Yuri	Postgraduate student of Finances Department Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Luhansk, Ukraine) <i>e-mail: financevnu@mail.ru</i>
Костирко Лідія Андріївна	Доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Фінанси» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна) <i>e-mail: lid_kost@mail.ru</i>	Kostirko Lydia	Professor, Ph.D. of Economic, Head of Finances Department Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Luhansk, Ukraine) <i>e-mail: lid_kost@mail.ru</i>
Кучерова Ганна Юріївна	Кандидат економічних наук, Заступник завідуючого кафедри оподаткування Класичного приватного університету (м. Запоріжжя, Україна) <i>e-mail: vovkula@rambler.ru</i>	Kucherova Ganna	Ph.D. of Economics, Deputy Head of Taxation Depart- ment Classic Private University (Zaporozhye, Ukraine) <i>e-mail: vovkula@rambler.ru</i>
Ліхоносова Ганна Сергіївна	Кандидат економічних наук, доцент кафедри «Оподаткування» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна) <i>e-mail: lihonosova@bk.ru</i>	Likhonosova Ganna	Ph.D. of Economics, Associate Professor of Taxation Department Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Luhansk, Ukraine) <i>e-mail: lihonosova@bk.ru</i>
Манн Руслан Володимиро- вич	Кандидат економічних наук, доцент кафедри «Облік і аудит» Донецького інституту залізнич- ного транспорту УкрДАЗТ (м. Донецьк, Україна) <i>e-mail: guz.leila @ yandex.ua</i>	Mann Ruslan	Ph.D. of Economics, Associate Professor of Accounting and Auditing Department Donetsk Institute of Railway Transport UkrDAZT (Donetsk, Ukraine) <i>e-mail: guz.leila @ yandex.ua</i>
Мітеллаєва Ксенія Олександрі- вна	Асистент кафедри «Облік і аудит» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна) <i>e-mail: xenya_mitellaeva@mail.ru</i>	Mitellaeva Ksenia	Assistan of Accounting and Audit- ing Department Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Luhansk, Ukraine) <i>e-mail: xenya_mitellaeva@mail.ru</i>
Мустафасв Азіз Агасалимо- вич	Кандидат економічних наук, Старший науковий співробітник Федерального державної бюджетної установи науки Інститут соціально-економічних та енерге- тичних проблем Півночі Комі научного центру Уральського відді- лення Російської академії наук (м. Сиктивкар, Комі, Росія) <i>e-mail: mustafaev@iespn.komisc.ru</i>	Mustafayev Aziz	Ph.D. in Economics, Senior Research Fellow Federal government budget institutions Sciences Institute socio-economic and the energy problems North Komi Scientific Center, Ural- division of the Russian Academy of Sciences (Syktyvkar, Komi, Russia) <i>e-mail: mustafaev@iespn.komisc.ru</i>
Носань Наталія Сергіївна	Кандидат історичних наук, доцент кафедри «Економіка та управління» Черкаського Дер- жавного Технологічного Уні- верситету (м. Черкаси, Україна) <i>e-mail: natali_nosan@mail.ru</i>	Nosan Natalia	Ph.D. of History , Associate Professor of Econom- ics and Management Depart- ment Cherkasy State Technolog- ical University (Cherkasy, Ukraine) <i>e-mail: natali_nosan@mail.ru</i>

<p>Павлов Костянтин Вікторович</p>	<p>Доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Економіка» Камського інституту гуманітарних та інженерних технологій (м. Іжевськ, Удмуртія, Росія) <i>e-mail: kvp_ruk@mail.ru</i></p>	<p>Pavlov Konstantin</p>	<p>Professor, Ph.D. of Economics, Head Economic Department Kamsky institute of humanitarian and engineering technologies (Izhevsk, Udmurtia, Russia) <i>e-mail: kvp_ruk@mail.ru</i></p>
<p>Романовська Юлія Анатоліївна</p>	<p>Кандидат економічних наук, доцент кафедри «Оподаткування» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна) <i>e-mail: lybjul@mail.ru</i></p>	<p>Romanovska Yulia</p>	<p>Ph.D. of Economics, Associate Professor of Taxation Department Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Luhansk, Ukraine) <i>e-mail: lybjul@mail.ru</i></p>
<p>Саранчук Анастасія Олександрівна</p>	<p>Аспірант кафедри «Економічна теорія» Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка (м. Київ, Україна) <i>e-mail: anastasiiasaranchuk@gmail.com</i></p>	<p>Saranchuk Anastasia</p>	<p>Postgraduate student of Economic Theory Department Taras Shevchanko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine) <i>e-mail: anastasi-iasaranchuk@gmail.com</i></p>
<p>Свірідова Наталія Дмитрівна</p>	<p>Доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Туризм та готельне господарство» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна) <i>e-mail: kafedraturizm@gmail.com</i></p>	<p>Sviridova Natalia</p>	<p>Professor, Ph.D. of Economic, Head of Tourism and Hospitality Management Department Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Luhansk, Ukraine) <i>e-mail: kafedraturizm@gmail.com</i></p>
<p>Снопенко Георгій Григорович</p>	<p>Кандидат економічних наук, доцент кафедри «Економіка підприємства» Технологічного інституту Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк, Україна) <i>e-mail: snopenko@i.ua</i></p>	<p>Snopenko Georgey</p>	<p>Ph.D. of Economics, Associate Professor of Business Economics Department of Technology Institute Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine) <i>e-mail: snopenko@i.ua</i></p>
<p>Третяк Вікторія Вікторівна</p>	<p>Доктор економічних наук, професор кафедри «Міжнародна економіка» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна) <i>e-mail: trtjakvic@mail.ru</i></p>	<p>Tretyak Victoria</p>	<p>Professor, Ph.D. of Economic, Professor of International economy Department Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Luhansk, Ukraine) <i>e-mail: trtjakvic@mail.ru</i></p>
<p>Ушенко Наталія Валентинівна</p>	<p>Доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Менеджмент організацій» Бердянського університету менеджменту і бізнесу (м. Бердянськ, Україна) <i>e-mail: bipcafmen@rambler.ru</i></p>	<p>Ushenko Natalya</p>	<p>Professor, Ph.D. of Economic, Head of Management organizations Berdyansk university management and business (Berdyansk, Ukraine) <i>e-mail: bipcafmen@rambler.ru</i></p>

Філіповська Оксана Вікторівна	Кандидат економічних наук, доцент кафедри «Економіка і фінанси» Курської філії Фінансового університету при Уряді Російської Федерації (м. Курськ, Російська Федерація) <i>e-mail: oksan- filippovskay@yandex.ru</i>	Filipovska Oksana	Ph.D. of Economics, Associate Professor of Economics and Finance Department Kursk branch Financial University under the Government of the Russian Federation (Kursk, Russian Federation) <i>e-mail: oksan- filippovskay@yandex.ru</i>
Хмеленко Ірина Василівна	Завідувач сектору адміністру- вання майнових податків управління податків і зборів з фізичних осіб Головного управління Міндоходів у Луганській області (м. Луганськ, Україна) <i>e-mail: tax-info@gts.lg.ua</i>	Khmelenko Irina	Section head of the administration of property tax of management of the taxes and collections on physical person of Main management Mindohodov in Luhansk region (Luhansk, Ukraine) <i>e-mail: tax-info@gts.lg.ua</i>
Цвєтнова Оксана Володимирів- на	Асистент кафедри «Економіка і підприємництво» Красноармійського індустрія- льного інституту ДонНТУ (м. Красноармійськ, Україна) <i>e-mail: guz.leila @ yandex.ua</i>	Tsvetnova Oksana	Assistant of Economics and En- trepreneurship Department Krasnoarmejsk Industrial Insti- tute DNTUD (Krasnoarmejsk, Ukraine) <i>e-mail: guz.leila @ yandex.ua</i>
Шигун Марія Михайлівна	Доктор економічних наук, профе- сор кафедри «Облік підприємни- цької діяльності» ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (м. Київ, Україна) <i>e-mail : shygun@ukr.net</i>	Shygun Mariya	Professor, Ph.D. of Economic, Professor of Entrepreneurship Ac- tivities Accounting Department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Kyiv, Ukraine) <i>e-mail : shygun@ukr.net</i>
Щербатюк Анна Іванівна	Асистент кафедри «Управління проектами та прикладна статис- тика» Східноукраїнського наці- онального університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна) <i>e-mail: annascherbatuk@ukr.net</i>	Shcherbatyuk Anna	Assistan of Project Management and Applied Statistics Department Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Luhansk, Ukraine) <i>e-mail: annascherbatuk@ukr.net</i>

ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ

науково-виробничий журнал

№ 3 (11), 2013

Відповідальний за випуск	В. В. Третяк
Літературний редактор	З. І. Андропова Л. В. Бугокова
Технічний редактор	М. В. Кліпаков
Оригінал-макет	Г. С. Ліхоносова

Підписано до друку 13.09.2013 р.
Формат 60x84 1/8. Гарнітура Times New Roman.
Умов. друк. арк. 19,7. Обл. вид. арк. 20,6
Тираж 300 екз. Вид. № 823. Замов. № 2547

Видавництво
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля
91034, м. Луганськ, кв. Молодіжний, 20а

Свідоцтво про реєстрацію: серія ДК № 1620 від 18.12.03 р.

Адреса видавництва: 91034, м. Луганськ, кв. Молодіжний, 20а
Телефон: (0642) 41-34-12. **Факс:** (0642) 41-31-60
E-mail: uni@ snu.edu.ua
http://snu.edu.ua

Надруковано у видавництві «Ноулідж»
Свідоцтво про реєстрацію серія ДК №2884 від 26.06.2007 р.
91051, м. Луганськ, кв. Якіра, 3/316,
тел./факс (642) 71-09-43, e-mail: nickvnu@gmail.com

Шановні колеги, пропонуємо Вашій увазі
ВИМОГИ
щодо змісту та оформлення статей для подання в науково-виробничий журнал
«ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ»

Сфера розповсюдження науково-виробничого журналу «Часопис економічних реформ»: загальнодержавна, зарубіжна.

Тематичні рубрики:

- теорія та методологія економічного розвитку;
- економіка та підприємництво;
- податки та бюджетна політика;
- фінанси та банківська справа;
- управління сучасним підприємством;
- облік та аудит;
- менеджмент;
- економіка регіону;
- соціальна економіка;
- міжнародна економіка;
- економічна кібернетика;
- організація виробництва.

Програмні цілі науково-виробничого журналу
«Часопис економічних реформ»:

- висвітлення проблем соціально-економічного розвитку країни;
- поглиблене вивчення методологічних та прикладних проблем сучасної економіки;
- оприлюднення результатів досліджень у галузі економіки, менеджменту, організації виробництва та підприємництва;
- поширення досвіду реформувань у всіх сферах економічної діяльності;
- надання інформаційної підтримки аспірантам, докторантам та молодим вченим.

Рукописи статей, що будуть направлятися до журналу повинні бути набрані у текстовому редакторі Microsoft Word (файл повинний мати розширення *.doc або *.rtf), написані українською мовою (або російською, чи англійською – для громадян інших країн).

Обсяг статті – від 8 до 10 сторінок формату А4 (210x297 мм).

Шрифт Times New Roman Суг № 14;

Міжрядковий інтервал 1,5.

Поля сторінок: усі – 20 мм (колонтитули не передбачаються).

Структура статті повинна відповідати Постанові Президії ВАК України № 7-05/1 від 15.01.2003 р. ("Бюлетень ВАК України" № 1/2003) та мати такі **елементи**:

- Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.
- Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, на які спирається автор;

ДО РУКОПISУ ДОДАЮТЬСЯ

- **рецензія доктора економічних наук** (завірена відповідним чином);
- **довідка про автора**, у якій вказуються прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь і вчене звання, зазначається посада й організація, де працює автор, контактний телефон, електронна адреса, назва статті та обрана тематична рубрика;
- **витяг із протоколу** засідання кафедри, факультету або Вченої ради установи з рекомендацією статті до друку;

У текст статті можуть бути внесені редакційні правки без узгодження з автором.

Головний редактор

доктор економічних наук, професор Калінеску Тетяна Василівна

тел. (0642) 500-749.

Відповідальний редактор

кандидат економічних наук Ліхоносова Ганна Сергіївна

тел. (0642) 500-748.

Статті подаються поштою за адресою: кафедра оподаткування Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, кв. Молодіжний 20-А, м. Луганськ, 91034 або надсилаються на e-mail:

lihonosova@bk.ru чи info@taxation.lg.ua

www.chasopys.snu.edu.ua ; www.chasopys.jimdo.com

Сподіваємося на плідну співпрацю!

